

KFW

Методичний посібник

із запуску та роботи вибіркової дисципліни
щодо молодіжної політики та молодіжної роботи
у закладах вищої освіти

Переднє слово

Оксана Дащаківська, кандидатка політичних наук, експертка з учанистцтва та спільнототворення, керівниця офісу Міжнародного фонду “Відродження” у Львові, голова наглядової ради ГО “Молодіжна платформа”.

Під час війни ми як ніколи ясно зрозуміли, що життя відбувається тут і тепер. **Молоді люди більше не сприймаються як «наше майбутнє» — вони стали нашим теперішнім.** У їхніх діях, рішеннях, протестах, проєктах і щоденній сміливості ми бачимо надію на краще майбутнє.

Війна змусила нас переосмислити питання цінності людини. Ми дедалі менше вживаємо словосполучення «людський ресурс», натомість дедалі частіше говоримо про гідність, потенціал, самореалізацію і право молоді людини жити, діяти, творити у своїй країні. Молодь потребує рішень — системних, сталих, з розумінням складності їхнього досвіду. Ці рішення повинні формуватися не лише через візії, а через конкретні політики — через молодіжну політику, у якій втілюються базові цінності: гідність, свобода, солідарність, рівність, участь.

Але цінності проглядаються не лише у стратегіях, вони — у щоденному житті: в організації простору, у ставленні в навчальному закладі, у процесі працевлаштування, в готовності слухати молодь і довіряти їй.

Ми живемо в епоху, коли потрібно поєднувати вміння ширяти високо, як орли — бачити структуру закономірності, горизонти; і здатність бути метеликами — вразливими, точними, тонкими до змін у середовищі. Це не просто про різність підходів — це про складність і взаємозалежність. Про структурування повітряних потоків, можливостей і створення умов для польоту. Робота з молоддю на рівні публічних політик — це складна архітектура рішень, яка має зберігати гідність і свободу в кожній точці дотику.

Цей курс — не лише про політики. Це про відповідальність, яку ми несемо перед тими, хто має жити далі. Молодь, що сьогодні волонтерить, навчається, втрачає близьких, здобуває досвід за кордоном чи в евакуації — завтра ухвалюватиме рішення про те, повертатися чи залишатися, вкладати свої знання у відбудову громад чи будувати нове життя деінде. І якщо ми хочемо, щоб вони обрали цю країну, ми маємо створити тут умови для їхньої стійкості, розвитку, реалізації й гідності.

Це переднє слово — не інструкція, а запрошення. До осмислення, як ми можемо допомогти молодим людям почуватися не ресурсом, а творцями. Як у публічній політиці, так і в повсякденному житті. Адже молодіжна політика — це не лише стратегії, це також програми підтримки ідентичності, вибудови довіри, визнання багатоголосся.

Розробники

Рекомендовано Вченою радою Луцького національного технічного університету (протокол № 7 від 26 грудня 2025 р.)

Методичний посібник із запуску та роботи вибіркової дисципліни щодо молодіжної політики та молодіжної роботи у закладах вищої освіти.

Основний упорядник – Усик Віра, д.е.н., професорка, декан факультету соціальних наук Приватної установи «Університет “Київська школа економіки”».

Автор(к)и:

- Віра Усик – д.е.н., професорка, декан факультету соціальних наук Приватної установи «Університет “Київська школа економіки”».
- Ольга Донець – експертка проєкту Ради Європи «Молодь за демократію в Україні: фаза IV».
- Максим Войчук – к.е.н., доцент Луцького національного технічного університету, гарант ОП «Публічне управління та адміністрування молодіжної політики».
- Захарій Ткачук – асистент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики Луцького національного технічного університету, виконавчий директор ГО «Молодіжна платформа».

Рецензенти:

- Бородін Євгеній – доктор історичних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту державного управління Національного технічного університету Дніпровська політехніка.
- Тетяна Шестаковська – доктор наук з державного управління, професор, президент ЗВО «Університет трансформації майбутнього».
- Володимир Купрій – кандидат наук з державного управління, старший викладач Києво-Могилянської школи врядування імені Андрія Мелешевича.

Мета посібника:

підвищити спроможність ЗВО запускати та якісно викладати вибіркову дисципліну з молодіжної політики та молодіжної роботи, забезпечуючи змістовну участь молоді у житті громад і процесах ухвалення рішень.

Підготовлено в межах проєкту:

проєкт “Молодіжна участь та політика: посилення залучення молоді, врядування, бюджетування та розвитку життєвих навичок у Львівській, Волинській та Закарпатській областях” реалізується ГО “Молодіжна платформа” за сприяння ЮНІСЕФ та за фінансової підтримки Уряду Німеччини через німецький державний банк розвитку KfW.

Публікація підготовлена та/або виготовлена за сприяння ЮНІСЕФ та за фінансової підтримки Уряду Німеччини через німецький державний банк розвитку KfW. Думки, висловлені в посібнику, не обов’язково відображають політику та погляди ЮНІСЕФ. Думки, висловлені в публікації, не обов’язково відображають політику та погляди ЮНІСЕФ та Уряду Німеччини.

Посібник створено за експертної підтримки проєкту Ради Європи "Молодь за демократію в Україні: Фаза IV".

Забороняється відтворювати, зберігати в інформаційно-пошукових системах, передавати в будь-якій формі та будь-якими засобами – електронними, механічними та ін. способом будь-яку частину цього видання – без письмового дозволу ГО «Молодіжна Платформа».

ISBN 978-617-95522-7-4

Зміст

<u>Вступ</u>	5
<u>Теоретична частина посібника</u>	6
<u>Модуль 1. Основи молодіжної політики: концепти, контексти, ідентичність</u>	7
<u>Тема 1.1. Хто така молодь? (вікові, соціальні, культурні параметри; уразливі групи)</u>	7
<u>Тема 1.2. Що таке молодіжна політика? Її місце в системі публічного управління</u>	11
<u>Тема 1.3. Історія молодіжної політики в Україні та світі</u>	19
<u>Тема 1.4. Правова база молодіжної політики</u>	29
<u>Тема 1.5. Тренди та виклики сучасності: цифровізація, мобільність, інклюзія</u>	40
<u>Модуль 2. Екосистема молодіжної політики: інституції, актори, ресурси</u>	50
<u>Тема 2.1. Актори молодіжної політики: держава, громада, громадянське суспільство, міжнародні організації. Міжсекторальність молодіжної політики.</u>	50
<u>Тема 2.2. Інфраструктура: молодіжні центри, консультативні органи, цифрові сервіси</u>	68
<u>Тема 2.3. Молодіжний працівник: роль, компетентності, стандарти</u>	76
<u>Тема 2.4. Фінансування: бюджети, програми, гранти, партнерства</u>	82
<u>Модуль 3. Участь і вплив: як молодь формує політику</u>	87
<u>Тема 3.1. Права людини та участь молоді</u>	87
<u>Тема 3.2. Участь молоді, як основа сучасного підходу до формування молодіжної політики. Сфери та форми участі молоді. Механізмами та інструменти участі молоді у формуванні та реалізації молодіжної політики.</u>	95
<u>Тема 3.3. Адвокація та кампанії впливу</u>	102
<u>Модуль 4. Молодіжна робота: інструменти змін і дії в громадах</u>	108
<u>Тема 4.1. Що таке молодіжна робота? Принципи та формати молодіжної роботи</u>	108
<u>Тема 4.2. Робота з потребами молоді: методи дослідження та аналізу потреб молоді</u>	116
<u>Тема 4.2. Соціальна згуртованість і безбар'єрне середовище, молодіжна робота інформована про травму.</u>	122
<u>Тема 4.4. Проектний підхід: від ідеї до реалізації</u>	132
<u>Список використаної літератури</u>	143
<u>Практична частина</u>	150
<u>Модуль 1. Основи молодіжної політики: концепти, контексти, ідентичність</u>	151
<u>Модуль 2. Екосистема молодіжної політики: інституції, актори, ресурси</u>	182
<u>Модуль 3. Участь і вплив: як молодь формує політику</u>	206
<u>Модуль 4. Молодіжна робота: інструменти змін і дії в громадах</u>	222
<u>Додатки</u>	254

Вступ

Посібник підготовлено колективом авторів і практиків з молодіжної політики та молодіжної роботи, з урахуванням українського контексту, чинної нормативної бази та європейських підходів до молодіжної політики й молодіжної роботи. Мета — надати викладачам і викладачкам ЗВО швидкий, практичний інструментарій для запуску та якісного проведення вибіркової дисципліни «Молодіжна політика та молодіжна робота».

Структура посібника. Видання складається з двох взаємодоповнювальних частин:

- ▶ Практична частина (основна): покрокові інструкції до вправ і симуляцій у покроковому форматі, матеріали для розповсюдження (картки, кейси, шаблони), а також короткі рефлексії. Для кожної теми подано кілька вправ різної складності та тривалості, щоб обрати під рівень групи та доступний час.
- ▶ Теоретична частина: стислий виклад тем (поняття, рамки, приклади) для підготовки лекцій чи вступної частини перед вправою або для самостійної підготовки студентів.

Важливо! У посібнику розроблено силабус (Додаток 5), де запропоновано різну тривалість курсу (3/4/5 кредитів) з матрицею занять, темами й таймінгами; очікувані результати навчання та критерії оцінювання (поточна робота, тести, проєкт/дослідження, підсумкова презентація); варіанти підсумкового завдання (польове мінідослідження або мініпроєкт/адвокація, симуляції/дебати); а також шаблони й матеріали для розповсюдження. Силабус дозволяє швидко обрати свій формат, укомплектувати практичну частину вправами й адресно додати необхідні теоретичні блоки.

Як користуватися посібником?

- 1 Обрати формат курсу у Додатку (силабус і матриця на 3/4/5 кредитів: 15/20/25 занять).
- 2 За обраною матрицею спланувати пари: на кожну тему доберіть 1–2 вправи з Практичної частини.
- 3 Додати теорію: з теоретичної частини перетворіть текст на презентацію для повноцінної лекції або беріть лише той мінімум, який потрібен для запуску обраної вправи (визначення, приклади, посилання).
- 4 Підготувати матеріали: роздаткові матеріали / картки, кейси, інструкції (усе в «Матеріалах для розповсюдження»).
- 5 Провести заняття за обраним форматом. Наприклад, мінілекція (5–10 хв) — вправа за кроками — коротка рефлексія.

Посібник можна використовувати як «конструктор»: обирайте потрібні модулі й вправи, комбінуйте їх під свій формат курсу, а теоретичні фрагменти додавайте рівно стільки, скільки це необхідно для змістовної й динамічної практики в аудиторії.

Теоретична частина

Модуль 1.

Основи молодіжної політики: концепти, контексти, ідентичність

Тема 1.1. Хто така молодь? (вікові, соціальні, культурні параметри; уразливі групи)

Мета:

- ▶ Сформувати уявлення про молодь як специфічну соціальну групу з власними потребами, інтересами та викликами.
- ▶ Ознайомити з підходами до визначення вікових меж молоді в Україні та Європі.
- ▶ Показати різноманітність категорій/груп молодих людей і факторів, які впливають на їхні можливості.
- ▶ Навчити враховувати уразливі групи молоді у формуванні молодіжної політики та практиці роботи.

Основний матеріал на тему

Молодь — вікова категорія населення держави, на яку безпосередньо спрямована молодіжна політика. Вікові межі для молоді в Україні становлять 14–35 років, у Раді Європи та Європейському Союзі їх визначено як 13–30 років¹.

Задля розуміння й задоволення різноманітних потреб молодих людей, їх включення та підтримання важливо розуміти, що молодь не є однорідною масою. Слід зважати на різні категорії/групи молодих людей залежно від віку, статі, соціально-економічного становища, роду занять, сімейного стану тощо.

Молоді люди — це важлива рушійна сила для будь-якого суспільства, і у формуванні й реалізації ефективної молодіжної політики необхідно враховувати їхні потреби й характеристики.

Молодіжна політика має бути доступною і зрозумілою для людей без огляду на обставини, ідентичності чи стиль життя; ресурси треба розподіляти так, щоб у суспільстві було якнайменше обмежень і випадків маргіналізації; щоб забезпечити рівний доступ до соціальних прав, програм і можливостей, особливо для молодих людей із меншими можливостями.

Молодь з меншими можливостями — молоді люди, які знаходяться в менш привілейованому культурному, географічному чи

¹ [Словник термінів, що використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти](#)

соціально-економічному становищі, або молоді люди з інвалідністю².

Це може бути з різних причин³:

- **Соціальні перепони:** молоді люди, які стикаються з дискримінацією (за ознакою статі, етнічної приналежності, релігії, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, інвалідності тощо), молоді люди з обмеженими соціальними навичками чи антисоціальною або ризикованою сексуальною поведінкою, молоді люди в нестабільній ситуації, (колишні) правопорушники/правопорушниці, молоді люди, що мають (мали) досвід вживання наркотичних речовин, молоді та/або одинокі батьки/матері, сироти, молоді люди з розбитих сімей тощо.
- **Економічні перешкоди:** молодь з низьким рівнем життя, низьким рівнем доходу, залежністю від системи соціального забезпечення, молодь, яка тривалий час не працює, безпритульна молодь, молодь у боргах або з фінансовими проблемами тощо.
- **Інвалідність:** молоді люди з розумовими (інтелектуальними, когнітивними, навчальними), фізичними, сенсорними та іншими порушеннями.
- **Культурні відмінності:** молоді іммігранти/іммігрантки чи біженці/біженки або нащадки з сімей іммігрантів/іммігранток чи біженців/біженок, молоді люди, які належать до національної чи етнічної меншини, молоді люди з мовною адаптацією і проблемами культурної інклюзії тощо.
- **Проблеми зі здоров'ям:** молоді люди з хронічними проблемами фізичного або психічного здоров'я, важкими фізичними або психічними захворюваннями тощо.
- **Освітні труднощі:** молоді люди з труднощами в навчанні, ті, які кидають школу, низькокваліфіковані або некваліфіковані особи, молоді люди, які не знайшли свого шляху в шкільній системі, молоді люди з поганою успішністю в школі через інше культурне/мовне походження тощо.
- **Географічні перешкоди:** молодь із віддалених, сільських або гірських районів, молодь, що живе на невеликих островах, молодь із міських проблемних зон, молодь із менш обслуговуваних районів (обмежений громадський транспорт, бідні заклади, покинуті села...) тощо.

Молодь із неблагополучних районів⁴ — молоді люди, які живуть у неблагополучних районах, зазнають численних соціальних

² Словник термінів, що використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти

³ The SALTO Education and Training TCA Resource Centre — SALTO освітній і тренінговий ресурсний центр

⁴ Рекомендація CM/Rec(2015)3 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про доступ молоді з неблагополучних районів до соціальних прав

проблем через невідгідне становище, зокрема брак економічного, культурного й соціального капіталу та/або ресурсів; відсутність доступу до освіти або успіху в ній; брак навчання або зайнятості; брак перспектив на майбутнє; більший ризик бездомності, конфліктів із законом, сексуальної експлуатації та/або насильства й уживання психоактивних речовин тощо.

У невідгідному становищі також може опинитися молодь із певних категорій, зокрема молоді люди, які виростили без сім'ї або в дитячих будинках; молоді люди з сімей мігрантів/мігранток або етнічних меншин; молоді роми/ромки.

Молодь із неблагополучних районів є однією з найбільш маргіналізованих верств суспільства та потребує спеціальних заходів підтримання для забезпечення їм тих самих можливостей, що і їхнім одноліткам. У Рекомендації СМ/Rec(2015)3 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про доступ молодих людей з неблагополучних районів до соціальних прав визначено, що молоді люди з неблагополучних районів, а особливо ті, що живуть у бідності, є більш вразливими до всіх видів ризиків, як-от погане фізичне і психічне здоров'я, уживання психоактивних речовин, самоушкодження, насильство, дискримінація та соціальне відчуження.

Прикладами категорій/груп молодих людей і можливих активностей для них є:

- **учні/учениці:** програми підтримання для школярів/школярок, як-от підготовка до ЗНО або інших важливих іспитів; створення позашкільних клубів за інтересами; створення менторських програм, де старші учні/учениці допомагають молодшим у навчанні й адаптації до шкільного середовища;
- **студенти/студентки:** започаткування кар'єрних центрів при закладах вищої освіти, які підтримують у становленні на ринку праці; організація студентських об'єднань і клубів для обміну досвідом та ідеями;
- **молоді люди, які працюють:** розроблення програм навчання на робочому місці; організація курсів з питань балансу між роботою і особистим життям; організація культурних і спортивних подій;
- **молоді батьки:** створення дитячих центрів або дитячих садків поруч із робочими місцями; організація сімейних курсів і майстер-класів з питань виховання дітей і балансу між роботою та сім'єю; забезпечення доступу до послуг дитячого догляду;
- **молоді люди з інвалідністю:** розроблення безбар'єрних програм та адаптованих занять для різних галузей, включно з освітою, зайнятістю і розвитком; створення адаптованих програм навчання і працевлаштування, які враховують особливості фізичного та психічного стану;
- **молоді люди з національних меншин:** організація міжкультурних інтеграційних програм, які сприяють розумінню та взаємодії між різними групами; підтримання культурно-освітніх проєктів, які можуть сприяти інтеграції молоді з національних меншин у суспільство;

- **молоді люди, які опинилися в складних життєвих обставинах:** створення психологічних служб і консультативних центрів для підтримання й допомоги у складних життєвих ситуаціях; реалізація програм соціальної інтеграції;
- **молоді внутрішньо переміщені особи:** створення інтеграційних програм, які передбачають підтримання в пошуку житла і праці; організація культурних обмінів і подій;
- **молоді ветерани/ветеранки:** створення програм підтримання, які передбачають професійну реабілітацію й підготовку до цивільної кар'єри; організація психологічного підтримання;
- **молоді люди з релігійних спільнот:** створення форумів для діалогу між різними релігійними групами; підтримання молодіжних ініціатив у галузі міжрелігійної співпраці;
- **безробітна й економічно вразлива молодь:** розроблення програм професійної підготовки та менторства; забезпечення доступу до професійних тренінгів, які розвивають навички, затребувані на ринку праці; створення партнерських відносин із роботодавцями/роботодавицями для стажувань і працевлаштування; запровадження програми стажування молодих людей в органах влади з можливістю подальшого працевлаштування;
- **молодь із сільських і віддалених регіонів:** реалізація програми з розвитку молодіжних центрів/просторів у сільських районах, де молодь може отримувати освітні та професійні послуги, і програм з розвитку підприємництва й сільського розвитку; забезпечення доступу до інтернету та онлайн-освіти для подолання віддаленості.

Молодь — це не просто вікова категорія, а багатовимірний й різноманітний соціальний групу, яка визначає майбутнє суспільства. Вона має різні потреби й можливості, що залежать від віку, статі, соціально-економічних умов, культурних особливостей і життєвих обставин.

Особлива увага має приділятися молоді з меншими можливостями та з неблагополучних районів, оскільки саме ці групи стикаються з найбільшими бар'єрами й ризиками. Врахування їхніх потреб у молодіжній політиці та роботі — ключ до забезпечення рівності, інклюзії та соціальної справедливості.

Отже, ефективна молодіжна політика повинна базуватися на визнанні різноманітності молоді, створенні рівного доступу до соціальних прав і можливостей, а також спеціальних програм підтримки для вразливих категорій. Це не лише зменшує нерівність, а й відкриває шлях для активної участі молоді в розвитку громади та держави.

Тема 1.2. Що таке молодіжна політика? Її місце в системі публічного управління

Мета:

Сформувати у студентів цілісне розуміння молодіжної політики як сфери публічної політики, що:

- ▶ розвивається у циклічному процесі,
- ▶ базується на правах людини та принципі участі молоді,
- ▶ є кроссекторальною та інтегрованою, охоплюючи всі аспекти життя молодих людей,
- ▶ спирається на дослідження та дані, а також на інструменти участі молоді в ухваленні рішень.

Основний матеріал по темі

Політика за своїм характером є незамкненим циклічним процесом, який охоплює низку етапів (стадій) розробки та реалізації. Структуризація процесу політики (ухвалення та впровадження рішень щодо політики) сприяє кращому усвідомленню самого процесу та його очікуваних результатів на кожному з етапів (рис. 1.2.1)⁵.

⁵ «Основи аналізу державної політики»: матеріали тренінгу. Програма «USAID РАДА: підзвітність, відповідальність, демократичне парламентське представництво» — сприяти становленню відповідального, підзвітного і демократичного представницького органу — Парламенту України, 2018.

Рис. 1.2.1. Цикл політики

Молодіжна політика має відображувати виклики й перешкоди, з якими молоді люди стикаються в період переходу від дитинства до дорослого життя, і допомагати долати їх. Вона має базуватися на політичних завданнях і пріоритетах місцевого самоврядування, уряду або міжнародних, міжурядових організацій⁶.

«... участь молоді в процесах ухвалення рішень підвищує ефективність публічних політик і зміцнює демократичні інститути через відкритий діалог»⁷.

Молодіжна політика — напрям державної політики, спрямований на створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов і гарантій для соціалізації й інтеграції дітей і молоді в суспільні процеси, що їх здійснюють в інтересах дітей і молоді та за їхньої участі⁸.

Молодіжна політика — стратегія, яку реалізують органи державної влади (прим. авторського колективу: та органи місцевого самоврядування) з метою надання молодим людям можливостей і досвіду, що сприятимуть підтриманню успішної інтеграції їх у суспільство та дозволять їм бути активними й відповідальними членами/членкинями їхніх громад, а також агентами/агентками змін. Вона передбачає чотири аспекти, які стосуються всіх галузей життя молодих людей: а) перебування в гарній формі (фізичній і духовній); б) навчання (інформальне, неформальне й формальне); в) участь; г) інклюзія⁹.

Метою молодіжної політики є створення умов для самореалізації й розвитку потенціалу молоді в Україні, підвищення рівня її самостійності та конкурентоспроможності, забезпечення активної участі молоді в суспільному житті¹⁰.

З наведених визначень молодіжної політики підсумовуємо, що молодіжна політика має:

- ▶ забезпечити підтримання в період переходу від дитинства до дорослого життя; надати можливості й досвід;
- ▶ створити умови для самореалізації й розвитку потенціалу для того, щоб молоді люди були здоровими фізично і психічно,
- ▶ активними й відповідальними, агентами/агентками змін, самостійними, конкурентоспроможними.

Молодіжна політика, яка має забезпечити підтримку, надати можливості й досвід, створити умови тощо, як і решта державних і місцевих політик, має орієнтуватися на права людини і спиратися на них як на універсальні гарантії забезпечення базових потреб. Оскільки молодість — це період трансформації, переходу від дитинства до дорослого життя, для гарантування прав

⁶ Lasse Siurala. A European framework for youth policy, 2004. p. 7.

⁷ Рейк'явікська декларація «Об'єднані навколо наших цінностей», 2003.

⁸ Закон України «Про основні засади молодіжної політики» № 1414-IX від 27.04.2021.

⁹ Рекомендація CM/Rec(2015)3 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про доступ молоді з неблагополучних районів до соціальних прав.

¹⁰ Закон України «Про основні засади молодіжної політики» № 1414-IX від 27.04.2021.

людини молодих людей необхідно докласти зусилля. З огляду на це молодіжну політику слід розглядати як політику, котра має забезпечити молодим людям доступ до прав (див., наприклад, Рекомендацію Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про доступ молодих людей до прав CM/Rec(2016)7¹¹).

Загальна декларація прав людини починається словами «З огляду на те, що визнання гідності, яка властива всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних їхніх прав є основою свободи, справедливості та загального миру», а перша її стаття проголошує: «Усі люди народжуються вільними й рівними в їхній гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю та мають діяти одне щодо одного в дусі братерства»¹². Сприймаючи й визнаючи права людини як цінність, ми не можемо розглядати інших людей як «проблему», оскільки вони, так само як і ми, наділені розумом і совістю, народжуються вільними й рівними в їхніх гідності і правах. Рівність у правах і участь є визначальними принципами, на яких ґрунтується молодіжна політика в Україні.

Молодіжна політика, яка спирається на принцип участі, важлива, оскільки¹³:

- Це фундаментальне право людини, визнане в кількох міжнародних договорах, починаючи із Загальної декларації прав людини¹⁴, яка передбачає право на участь у державних і вільних виборах, право на участь у культурному житті суспільства, право на свободу мирних зібрань і об'єднань, а також право вступати у профспілки. Конвенція про права дитини Організації Об'єднаних Націй зазначає, що діти й молодь мають право на самовираження й участь в ухваленні всіх рішень, що їх стосуються¹⁵. Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому й регіональному житті наголошує, що молоді люди мають право брати участь у демократичних структурах і процесах наших суспільств. Вони мають право бути почутими й ухвалювати власні рішення з питань, які впливатимуть на них і їхнє життя¹⁶.
- Така молодіжна політика сприяє добробуту і розвитку молоді. Доведено, що завдяки навчанню ставити запитання, дебатовати, поважати думки інших і серйозно ставитися до власних поглядів молоді люди розвивають навички управління життям, набувають соціальних і особистих компетентностей, зміцнюють упевненість у собі й формують цінності, норми та прагнення. Усе це сприяє здоровому розвитку молоді; наприклад, участь у шкільних заходах підвищує відповідальність учнів/учениць за їхнє шкільне середовище, покращує робочий клімат і відносини між персоналом і здобувачами/здобувачками освіти в школі, а також навчальні досягнення.

Така молодіжна політика зумовлює кращі послуги. Є переконливі приклади того, як включення молодих людей до планування впровадження й оцінювання молодіжних закладів, приміщень і заходів, шкільного середовища, парків, організації дорожнього руху, рекреаційних зон тощо фактично покращило рішення. Повна участь молодих людей і

¹¹ Рекомендація CM/Rec(2016)7 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про доступ молодих людей до прав.

¹² Загальна декларація з прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

¹³ Lasse Siurala. A European framework for youth policy, 2004. P. 17–18.

¹⁴ Загальна декларація з прав людини.

¹⁵ Конвенція ООН про права дитини, 1989.

¹⁶ Переглянута Європейська Хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті, Конгрес місцевих і регіональних рад Ради Європи. 2015.

використання їхніх «неявних знань», розумінь, ідей та інноваційного мислення важливі як для отримання позитивного позитивного досвіду учасників і учасниць, так і для підвищення якості державних/комунальних послуг¹⁷.

Молодіжна політика є кроссекторальною, комплексною, інтегрованою, наскрізною — проникає в галузі інших політик, багаторівневою — її необхідно реалізовувати не лише на рівні уряду, а й на рівні всіх ланок державного управління й місцевого самоврядування (рис. 1.2.2)¹⁸.

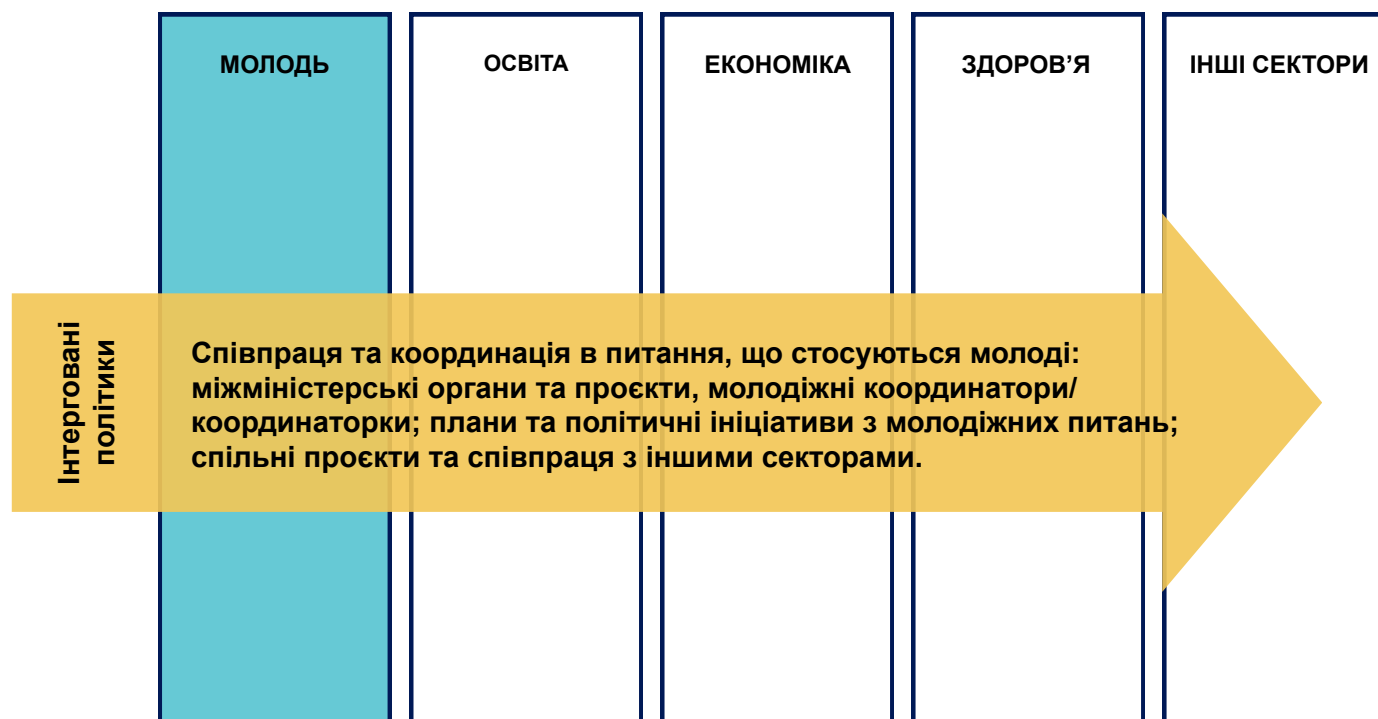

Рис. 1.2.2. Кроссекторність молодіжної політики

¹⁷ Lasse Siurala. A European framework for youth policy, 2004. P. 12.

¹⁸ Lasse Siurala. A European framework for youth policy, 2004. P. 12.

Молодіжна галузь, згідно з визначенням, є комплексною та інтегрованою. Вона стосується всіх аспектів життя молодих людей, наприклад освіти, сім'ї, здоров'я, житла, соціального захисту, правосуддя тощо.

Якщо ми хочемо, щоб молоді люди ставали активними громадянами/громадянками, суспільство загалом і державна політика зокрема мають забезпечити задоволення їхніх базових потреб у соціальній, політичній, культурній та економічній галузях. Інакше кажучи, наявність доступу до належного житла, гарний стан здоров'я, проживання в безпечному середовищі, доступ до належної освіти та професійної підготовки є важливими умовами для активної громадянської позиції молодих людей.

Кроссекторальність молодіжної політики передбачає необхідність урахування молодіжних питань під час формування місцевих цільових програм і бюджетів.

Щоб мати можливість підтримувати молодих людей у період переходу від дитинства до дорослого життя і створити можливості для їхнього розвитку, молодіжна політика має відповідати потребам молодих людей і бути обґрунтованою.

Принцип обґрунтованості визначено в Законі України «Про основні засади молодіжної політики»:

«Усі рішення з питань молодіжної політики формуються відповідно до потреб і прагнень української молоді, що визначаються за результатами соціологічних опитувань, статистичної інформації, наукових досліджень з урахуванням національного та міжнародного досвіду¹⁹».

Молодіжна робота має створювати можливості для розвитку молодих людей, формування ключових компетентностей. Закон визначає молодіжну роботу як «діяльність, спрямовану на залучення дітей і молоді до суспільного життя, що здійснюється дітьми й молоддю, разом з дітьми і молоддю або в інтересах дітей і молоді за допомогою інструментів спільного ухвалення рішень²⁰». Вона також має ґрунтуватися на результатах досліджень і доводити свій корисний вплив на молодих людей і виконання завдань молодіжної політики.

Очевидно, що для ефективної молодіжної політики й молодіжної роботи необхідні дослідження. Молодіжні дослідження — це мультидисциплінарна галузь наукового дослідження стану молодих людей, де розглядають їхні соціальні, психологічні, економічні, політичні та культурні перспективи²¹.

Закон України «Про основні засади молодіжної політики» зобов'язує здійснювати формування й реалізацію молодіжної політики за участю молоді. Участь молоді є ключовим принципом, визначеним у Законі як «створення механізмів і гарантій залучення молоді до безпосередньої участі у формуванні й реалізації молодіжної політики, повага до поглядів і переконань молоді»²².

¹⁹ Закон України «Про основні засади молодіжної політики» № 1414-ІХ від 27.04.2021.

²⁰ Закон України «Про основні засади молодіжної політики» №1414-ІХ від 27.04.2021 року.

²¹ Youth Research: the Essentials. Partnership between the European Commission and the Council of Europe in the field of youth.

²² Youth Research: the Essentials. Partnership between the European Commission and the Council of Europe in the field of youth.

Якщо поставити молоду людину, її потреби та інтереси в центр уваги, а молодіжну політику, молодіжну роботу й молодіжні дослідження вважати сферами з наборами інструментів, які допомагають надавати підтримку та створювати можливості для самореалізації, розвитку, інтеграції, то отримуємо модель, яку називають «молодіжним трикутником» (рис. 1.2.3).

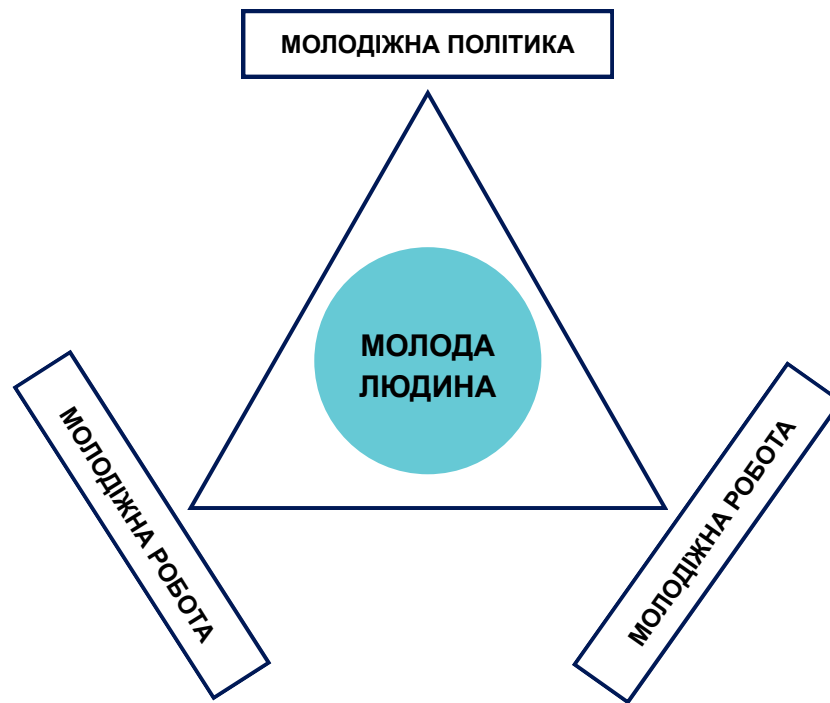

Рис. 1.2.3. Молодіжний трикутник

Кожна з вершин «молодіжного трикутника» містить величезний набір інструментів. Інструментами пропонуємо вважати будь-що, що допомагає працювати в кожній з галузей. Здебільшого інструменти більш високого рівня описані в міжнародних і національних нормативно-правових актах, а опис спеціалізованих інструментів подано в посібниках, створених на підтримання реалізації молодіжної політики, молодіжної роботи й молодіжних досліджень. Наприклад, інструментами для реалізації молодіжної політики є молодіжні ради та інші молодіжні консультативно-дорадчі органи, як-от учнівське та студентське самовря-

дування, радники/радниці з питань молоді тощо. До інструментів також належать самі нормативно-правові акти — постанови й накази, які описують, роз'яснюють, уточнюють, як працює той чи той інструмент.

Повернімося до аналізу політики, зокрема молодіжної, і поговоримо про спрощений варіант циклу. Уявімо, що ніякої молодіжної політики в громаді немає, а ми хочемо розробити **Програму розвитку молодіжної політики громади**²³.

- **Першим етапом буде Підготовка.** На цьому етапі влада громади має вивчити поточну ситуацію, проаналізувати, що було зроблено до цього часу (що громада вже має), провести необхідні дослідження (опитування, фокус-групи, громадські обговорення), провести зустрічі й обговорити ситуацію із зацікавленими сторонами, вивчити досвід інших громад, чинну нормативно-правову базу, і, зрештою, визначити потреби молоді та громади.
- **На другому етапі Розробки** необхідно визначити пріоритети, цілі та завдання, можливі варіанти їх досягнення, створити проєкт документа.
- **На третьому етапі Затвердження** та реалізація проєкт політики (в нашому випадку — проєкт Програми) має пройти обговорення, аналіз, розподіл ролей і визначення виконавців, офіційне затвердження і вийти на виконання. Тобто, якщо ми говоримо про Програму, після затвердження сесією ради відділ молоді вже може реалізовувати всі заплановані заходи.
- Але як ми дізнаємося, що поставлених цілей і завдань досягнуто? **Це відбудеться на етапі Оцінки**, коли буде оцінено кількісні та якісні показники, проаналізовано, як змінилася ситуація, що саме відбулося, що не відбулося і чому, які чинники завадили здійсненню запланованого. Оцінювання проводиться як за кожним окремим заходом чи пунктом програми, так і за весь період її дії. Тому можна сказати, що ми постійно оцінюємо реалізацію нашої молодіжної політики і вносимо необхідні зміни. Тому формування політики можна також зобразити у вигляді 4-етапного циклу (рис. 1.2.4).

Молодіжна політика — одна зі сфер публічної політики, що стосується забезпечення умов і можливостей для молодого населення країни. Загальна мета молодіжної політики — створення умов для навчання, розвитку, можливостей і нового досвіду, які дозволяють молоді здобути необхідні знання, уміння й компетентності, щоб бути активними громадянами/громадянками, включеними в суспільні процеси як на громадському рівні, так і на ринку праці. Молодіжна політика зазвичай спирається на відповідний стратегічний документ, на основі якого розробляють національні програми у сфері молоді. Важливо, щоб молодіжна політика ґрунтувалася на реальних потребах молоді, зважала на ситуацію й бачення розвитку та формувалася з урахуванням думки молоді. Як і кожна сфера політики, молодіжна політика має передбачати етапи формування, упровадження та оцінки.

²³ Посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна робота».

Рис. 1.2.4. Етапи молодіжної політики

Молодіжна політика, заснована на даних — умовний термін для молодіжної політики, яка не лише ґрунтується на політико-правових принципах, а й максимально враховує інформацію про соціальне становище молодих людей, їхні очікування, цінності та стиль життя. Незалежні та всеосяжні дослідження у сфері молоді є одним з найважливіших засобів для отримання таких

даних нарівні зі статистикою та іншою емпіричною інформацією²⁴.

Якщо місцеві та регіональні органи влади підтримують і заохочують участь молоді, вони також сприяють її соціальній інтеграції, допомагаючи їй впоратися не тільки з проблемами й труднощами, але й викликами сучасного суспільства, в якому часто переважають анонімність та індивідуалізм. Однак, для успішної, стабільної й осмисленої участі молоді у місцевому та регіональному житті необхідно більше, ніж розвиток або реорганізація політичних чи адміністративних систем. Будь-яка політика і заходи, покликані активізувати участь молоді, повинні забезпечувати, щоб культурне середовище поважало молодих людей, а також враховувати різні потреби, обставини та сподівання молодих людей. Вони також обов'язково повинні включати елементи розваги та задоволення²⁵.

Молодіжна політика побудована на цінностях і сприяє їх поширенню та впровадженню²⁶. «Не складно ухвалювати рішення, коли ти знаєш, які ти маєш цінності». З цієї причини суб'єкти молодіжної політики під час створення молодіжної політики мають вирішити, які цінності є важливими для них та як такі цінності можливо співвіднести з їхніми цілями та діями.

Тема 1.3. Історія молодіжної політики в Україні та світі

Мета:

- Ознайомити студентів з еволюцією молодіжної політики в Україні та світі, показати логіку її історичних трансформацій: від патерналістських ідеологічних моделей до партнерських підходів, орієнтованих на права, розвиток і участь молоді.

Основний матеріал на тему

Молодіжна політика відображає ставлення держави та суспільства до молодого покоління. В різні історичні періоди вона змінювала свої форми, пріоритети та механізми реалізації — від патерналістських підходів до партнерських, орієнтованих на розвиток потенціалу молоді.

Знання історії молодіжної політики в Україні допомагає зрозуміти логіку її трансформацій: від радянських структур до сучасних інституцій, інтегрованих у європейський простір. У міжнародному контексті ця історія демонструє широкий спектр моделей — від молодіжної роботи у Скандинавії до участі молоді в ухваленні рішень у країнах ЄС.

²⁴ Словник термінів, що використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. 2021 р.

²⁵ Переглянута Європейська Хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті. Конгрес місцевих і регіональних рад Ради Європи. 2015 р.

²⁶ Посібник з Переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті «Скажи Своє Слово!». 2015 р.

Розуміння історичних змін є необхідним для того, щоб критично оцінювати сучасну політику та проектувати нові підходи до роботи з молоддю.

Історія молодіжної політики у світі почала формуватися на початку XX століття — у відповідь на індустріалізацію, урбанізацію, зміну ролі молоді в суспільстві. В Європі після Першої світової війни з'являються перші державні структури, що опікуються молоддю. У країнах Скандинавії (зокрема у Швеції та Норвегії) ще у 1930-х роках формувалися основи партнерської молодіжної політики, орієнтованої на права молоді. Після Другої світової війни молодіжна політика стала частиною соціальних систем західних країн. У 1972 році ООН ухвалила першу Резолюцію про молодь, а згодом було розроблено Всесвітню програму дій для молоді (1995 р.). Після 2000 року ключовими орієнтирами стали Lisbon Declaration on Youth Policies and Programmes (1998 р.), Agenda 2020 Ради Європи (2008 р.), EU Youth Strategy (2019–2027 pp.).

У США можна виділити три ключові підходи у різні часові періоди до формування молодіжної політики.

- 1 Підхід “Youth Problem” (Молодь як проблема) 1920 – 1960 роки, розглядає молодих людей передусім як джерело ризиків і соціальних загроз – девіантної поведінки, злочинності, «аморальності», політичного радикалізму. Молодь тут є об'єктом контролю й «виправлення», а політика зосереджена на стримуванні небажаної поведінки та підтриманні дисципліни, а не на розвитку потенціалу чи участі.
- 2 Підхід “Youth as Resource” (Молодь як ресурс, 1960 – 1990 роки) — одна з концепцій сучасної молодіжної політики, яка тісно пов'язана з підходом Youth Development, але має свій особливий акцент. Підхід “Youth as Resource” розглядає молодь не як об'єкт політики, проблем чи допомоги, а як цінний людський ресурс, що вже сьогодні здатен робити позитивний внесок у розвиток громади, суспільства та держави.
- 3 Підхід Development (1990 – теперішній час) виник у США на початку 1990-х років як відповідь на обмеження традиційного «дефіцитного» підходу до молоді, який зосереджувався лише на ризиках, проблемах і запобіганні негативним явищам (наприклад, злочинності, наркоманії, підлітковій вагітності тощо)²⁷.

В Україні молодіжна політика формувалася на перетині радянських традицій і нових постсоціалістичних викликів.

Виділяють такі основні етапи формування молодіжної політики в Україні²⁸:

- ▶ **1991–1996 pp.** — поява власної молодіжної політики, перші закони;
- ▶ **1996–2004 pp.** — поєднання сімейної та молодіжної політики, зниження пріоритетності молоді;
- ▶ **2005–2009 pp.** — розквіт і європейська інтеграція;
- ▶ **2010–2013 pp.** — занепад, адмінресурс;

- ▶ **2014–2019 рр.** — оновлення через Революцію Гідності, розвиток молодіжної участі;
- ▶ **2020 р.** – теперішній час — період динамічного розвитку та кризових викликів.

1991–1996 РР.: ВИОКРЕМЛЕННЯ «МОЛОДІЖНОГО СЕКТОРУ» В ПУБЛІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

З моменту проголошення Незалежності України перед новоствореними відомствами та інституціями постав виклик — обрати правильні методи роботи з молоддю. Найпростішим і найбільш зрозумілим шляхом на той час було успадкування та продовження патерналістських підходів радянських часів (втручання у свободу та особисту автономію молодої людини задля її блага, тобто ухвалення рішень за молодих людей без молодих людей), що й було зроблено.

Найголовнішим надбанням раннього періоду розвитку молодіжної політики став закон «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» 1992 року. Цей закон визначив державну молодіжну політику як пріоритетний напрям діяльності держави, який здійснюється в інтересах молодої людини, суспільства та держави. Тоді державна молодіжна політика поширювалася на громадян України віком від 15 до 28 років.

У 1993 році ухвалили Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». Довгий час цей закон визначав загальні засади створення організаційних, соціально-економічних, політико-правових умов соціального становлення та розвитку молодих громадян України в інтересах особистості, суспільства та держави, основні напрями реалізації державної молодіжної політики в Україні щодо соціального становлення та розвитку молоді.

У 1995 році при Президентові України виникла перша Національна рада з питань молодіжної політики, куди, крім міністрів, народних депутатів та інших державних службовців, увійшли представники Світового конгресу українських молодіжних організацій (СКУМО), скаутських організацій і молодіжних громадських організацій. Рада 7 разів змінювала свій склад (тричі у 1999 році) і проіснувала 14 років.

З 1995 року почали проводитися парламентські слухання про молодіжну політику, що заклало щорічну традицію підготовки публічних доповідей Президенту України, Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України про становище молоді. У цей час почала створюватися розгалужена система структурних підрозділів з питань молодіжної політики в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також центри соціальних служб для молоді.

1996–2004 РР.: ОБ’ЄДНАННЯ СІМЕЙНОЇ ТА МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

²⁷ Взято з презентації З. Ткачука під час заходу «Навчальний семінар підвищення кваліфікації викладачів та викладачок із впровадження дисципліни молодіжної політики та роботи», що відбувся в межах проекту «Молодіжна участь та політика: посилення залучення молоді врядування, бюджетування та розвитку життєвих навичок у Львівській, Волинській та Закарпатській областях», який реалізує ГО «Молодіжна платформа» за сприяння ЮНІСЕФ і за фінансової підтримки Уряду Німеччини через німецький державний банк розвитку KfW.

²⁸ Хронологія. Молодіжна політика в незалежній Україні.

Яскравим початком цього періоду стало створення Міністерства України у справах сім'ї та молоді у 1996 році, яке об'єднало центральні органи виконавчої влади у сфері розвитку молоді та державної політики стосовно дітей («у справах неповнолітніх»). Важливо зазначити, що таке «злиття» сімейної та молодіжної політики суттєво знизило пріоритетність молодіжних проблем і питань на рівні держави.

У 1998 році ВРУ ухвалила Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації». Закон визначав особливості організаційних і правових засад створення та діяльності молодіжних (МГО) і дитячих громадських організацій (ДГО) та державні гарантії забезпечення їхньої діяльності. За цим Законом МГО — об'єднання громадян віком від 14 до 35 років, а ДГО — від 6 до 18 років.

Того ж року Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про Комплексні заходи Кабінету Міністрів України щодо реалізації державної молодіжної політики в Україні («Молодь України»)). Це перший документ, який комплексно визначав напрями роботи з молоддю.

У 1999 році Президент України Леонід Кучма знизив вік молоді з 15 до 14 років відповідним указом, а через 5 років — вніс зміни до статті 1 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», де збільшив вік молоді з 28 до 35 років.

Через кілька років після створення Української асоціації розвитку студентського самоврядування (пізніше — УАС) заснували Всеукраїнську студентську раду — консультативно-дорадчий орган при Президентові України (2001–2008 рр.), Міністерстві освіти і науки України (2005 р.), Кабінеті Міністрів України (2009 р.).

У 2001 році ухвалили Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» і запровадили державне молодіжне та житлове кредитування. У Державному бюджеті з'явився окремий рядок щодо фінансування програм молодіжних організацій.

Цей період також добре відомий постійним реформуванням міністерств та інших державних відомств, відповідальних за молодіжну політику. Із 1999 до 2004 року такі рішення ухвалювали аж чотири рази. У парламенті України все менше хотіли чути звіти про становище молоді, а між органами влади з питань розвитку молоді й Українським національним комітетом громадських організацій (який певний час мав юридичний статус єдиної в Україні Всеукраїнської спілки молодіжних організацій) не було консенсусу та спільного бачення молодіжної політики.

2005–2009 РР.: РОЗКВІТ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Важливим є також проведення в Україні Восьмої конференції міністрів європейських країн з питань молоді у 2008 році, і ухвалений у Києві підсумковий документ «Майбутнє молодіжної політики Ради Європи: порядок денний 2020». Основним положенням цього документа є стратегічне визначення пріоритетів у сфері молодіжної політики країн-учасниць Культурної Конвенції Ради Європи на період 2009–2020 рр. і, відповідно, стратегій у сфері молодіжної політики на національному рівні.

Також у 2008 році тодішній Президент України Віктор Ющенко видав указ «Про заходи щодо сприяння розвитку пластового (скаутського) руху в Україні», що виділив пластовий рух на національному рівні і відзначив важливість його розвитку для становлення дітей і молоді.

У 2009 році Кабінет Міністрів України ухвалив «Державну цільову соціальну програму «Молодь України» на 2009–2015 роки», яка визначила ключові пріоритети у роботі з молоддю, вперше застосувавши євроінтеграційні моделі, відхід від патерналістської молодіжної політики та співпрацю з громадськими і благодійними організаціями.

Водночас у цей період можна спостерігати поступовий «застій» у розвитку молодіжного законодавства. Повністю припинилась діяльність Національної Ради з питань молодіжної політики, а потім почалась її ліквідація. Залишилася нереалізованою можливість створення в Україні Третього Молодіжного Центру Ради Європи за зразком аналогічних закладів у Страсбурзі і Будапешті.

2010–2013 РР.: АДМІНРЕСУРС І ЗАНЕПАД МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

У цей час можна спостерігати поступове реформування сфери молодіжної політики інноваційними практиками від країн Ради Європи, яке розпочалося у 2009 році. Водночас відбувається часткове повернення до старих радянських моделей, від яких раніше відмовилися.

Зрушення почалися з реформування Міністерства сім'ї, молоді та спорту спочатку в Міністерство освіти і науки, молоді та спорту (2010 р.), а потім — в окремі Міністерство освіти і науки України та Міністерство молоді та спорту України (2013 р.). Повернення до «молодіжно-спортивного» міністерства зміцнило молодіжний сектор на національному рівні, про це свідчить і подібний досвід України у 1990-х роках. У багатьох країнах здебільшого існує саме молодіжно-спортивне міністерство, тоді як РФ і Білорусь у той період віддавали перевагу освітньо-молодіжному.

У цей час скоротилася кількість ухвалених на всіх рівнях документів стосовно молоді. Також була здійснена невдала спроба врятувати Молодіжну раду як консультативно-дорадчий орган при Кабінеті Міністрів. У 2013 році у Києві провели Всеукраїнський фестиваль молоді, основною подією якого став Форум за участі тодішнього глави держави і високопосадовців, де молодь могла долучитися до обговорення актуальних молодіжних проблем.

Суттєвих новацій зазнала співпраця України з Радою Європи. У 2012 році Департамент молоді Ради Європи та Державна служба молоді та спорту України співпрацювали в межах Плану дій Ради Європи для України «Партнерство заради реформ». Протягом двох років Міжнародна група експертів Ради Європи працювала над підготовкою огляду «Молодіжна політика в Україні», яку презентували у 2013 році як комплекс рекомендацій для розвитку молодіжної політики в Україні.

Процес створення і зміст українських нормативно-правових актів відповідають стандартам Ради Європи. У 2012–2013 роках в Україні у співпраці з Радою Європи та за її підтримки здійснили огляд молодіжної політики й підготували висновки міжнародної

команди експертів та експерток. Було надано 33 рекомендації щодо покращення молодіжної політики в Україні. Ці рекомендації лягли в основу всіх національних нормативно-правових актів²⁹.

2014–2019 РР.: ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ МОЛОДІЖНОЇ УЧАСТІ

Основними рушіями цього періоду стали Революція Гідності у 2014 році, російська агресія проти України та підписання угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом і Європейським співтовариством з атомної енергії.

У 2014 році було створено програму «Молодіжний працівник», яка започаткувала професійну спільноту фахівців із роботи з молоддю, сприяла їхньому навчанню та розвитку.

У 2015 році Міністерство молоді та спорту спільно з інститутами громадянського суспільства оприлюднило презентаційний матеріал «Дорожня карта реформування молодіжної політики», який поставив на порядок денний оновлення молодіжного законодавства.

У відповідь на «Дорожню карту» з'явився законопроект «Про молодь», який мав замінити весь комплекс наявних молодіжних законів і закріпити основні засади молодіжної політики. Однак до нього повернулися лише у 2019 році. Того ж року національні та міжнародні молодіжні громадські організації заснували Національну молодіжну раду України, яка з 2021 року стала повноправним членом Європейського молодіжного форуму.

Із 2015 року в Україні запустили U-Report — міжнародний молодіжний проєкт Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), який через онлайн-опитування у месенджерах та SMS допомагає оперативно з'ясувати ставлення молоді до різних аспектів суспільного життя.

Із 2016 року розпочався активний процес розбудови молодіжної інфраструктури — молодіжних центрів і просторів. Для упорядкування цього процесу в 2017 році на урядовому рівні затверджують типові положення про молодіжний центр та експертну раду при молодіжному центрі.

Для підвищення якості молодіжної роботи у 2017 році було започатковано Всеукраїнський конкурс кращих практик молодіжної роботи, а також Форум молодіжних працівників і працівниць для розвитку і мережування спільноти. У цей період значно поглибилася співпраця з Молодіжним сектором Ради Європи, про що свідчить заснування конкурсу «Молодіжна столиця України» (який мотивує співпрацювати органи місцевої влади та активну молодь), а також Національного знаку якості та критеріїв якості для молодіжних центрів у 2017 році.

²⁹ Навчальний посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців та службовиць і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна політика, заснована на підходах участі».

У 2018 році було сформовано типові положення про молодіжні консультативно-дорадчі органи місцевого та регіонального рівнів — молодіжні ради. Також Міністерство молоді та спорту запровадило конкурс з визначення проєктів національно-патріотичного виховання, розроблених інститутами громадянського суспільства з наданням бюджетної фінансової допомоги.

У цьому ж році було створено Асоціацію молодіжних центрів України. Головною метою цієї громадської спілки є здійснення супроводу та підтримки діючих молодіжних центрів усіх форм власності та допомога у розвитку нових задля забезпечення сприятливих умов всебічного розвитку молоді та підвищення молодіжної участі у процесі ухвалення суспільно-важливих рішень. У 2019 році засновано Всеукраїнський молодіжний центр як експертно-ресурсний центр молодіжної роботи.

У 2019 році також було ухвалено Закон «Про визнання пластового руху й особливості державної підтримки пластового, скаутського руху». Цей закон визнав історичний внесок пластового руху в громадянську освіту дітей і молоді, здобуття і становлення української державності та створив засади державної політики щодо сприяння розвитку пластового, скаутського руху. Водночас громадські молодіжні організації заснували Національне українське молодіжне об'єднання.

2020 Р. – ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС: РОЗВИТОК І НОВІ ВИКЛИКИ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МОЛОДІЖНОЇ РОБОТИ

Період новітньої історії молодіжної політики став часом безперервних викликів і стрімкої динаміки зростання кількості молодіжних центрів, організацій, консультативно-дорадчих органів і молодіжних працівників і працівниць. Цей період охоплює пандемію коронавірусу Covid-19 та повномасштабне вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року.

У 2020 році було створено ГО «Асоціація молодіжних працівників України» для мережування та кооперації між молодіжними працівниками України та їхніми організаціями чи проєктами, для обміну досвідом і налагодження партнерства.

Також у 2020 році було засновано ГО «Українська асоціація молодіжних рад», а наступного року утворено ГО «Конгрес молодіжних рад України», що дало змогу молодіжним лідерам об'єднуватись у громадські організації заради спільної роботи.

У квітні 2021 року було ухвалено Закон «Про основні засади молодіжної політики», який повністю оновив молодіжне законодавство, скасувавши чимало попередніх законів. Сьогодні саме цей Закон визначає мету, завдання, основні засади, напрями та механізми реалізації молодіжної політики в Україні, гарантії участі молоді у її формуванні та реалізації, особливості організаційних і правових засад створення та діяльності молодіжних і дитячих громадських об'єднань. Відтепер вік молоді — від 14 до 35 років.

У 2021 році було розроблено «Національну молодіжну стратегію до 2030 року». Вона передбачає запровадження нових підходів для розвитку молоді в Україні, враховує важливі аспекти, передбачені Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року, молодіжними стратегіями та документами, що регламентують засади розвитку молодіжної політики ООН, Ради Європи та Європейського Союзу, а також демографічні, безпекові й економічні виклики.

З метою підтримки прагнення української молоді до інтеграції у європейську спільноту, утвердження цінностей демократії та свободи, а також враховуючи ініціативу молодіжних організацій і рухів, Президент України своїм указом встановив в Україні День молоді, який із 2022 року відзначають щороку 12 серпня спільно з Міжнародним днем молоді ООН. У вересні 2021 року було створено Раду з молодіжних питань — консультативно-дорадчий орган при Президентові України.

Після повномасштабного вторгнення 2022 року більшість молодіжних центрів і просторів стали гуманітарними штабами, які тримають надійний тил Збройних Сил України, ТРО та допомагають внутрішньо переміщеним особам. Започатковано волонтерський проект «СпівДія», який значно посилив мережу молодіжних центрів і організацій. Поступово молодіжні центри поновлюють основну діяльність — роботу з молоддю.

На виконання Закону України «Про основні засади молодіжної політики» було створено Український молодіжний фонд.

Для підтримання розвитку молодіжної роботи прийнято такі нормативно-правові акти³⁰:

- ▶ Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1198 «Про затвердження типових положень про молодіжні консультативно-дорадчі органи»;
- ▶ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження типових положень про молодіжний центр та про експертну раду при молодіжному центрі» від 20 грудня 2017 р. № 1014, зі змінами, поточна редакція від 07.08.2020;
- ▶ Професійний стандарт за професією «Фахівець з питань молоді (молодіжний працівник)»;
- ▶ Професійний стандарт за професією «Фахівець з питань молоді (молодіжний працівник)».

У 2025 році в Україні відбулися зміни в законодавстві щодо молоді (Про внесення змін до Закону України «Про основні засади молодіжної політики» щодо удосконалення механізмів фінансового забезпечення реалізації молодіжної політики), зокрема в межах нового етапу розвитку молодіжної політики, який передбачає внесення змін до поняттєвого апарату Закону України «Про основні засади молодіжної політики», зокрема:

- до визначення гранту у сфері молодіжної політики, і надає можливість надавати такі гранти не тільки коштом державного та/або місцевих бюджетів, міжнародної технічної допомоги (як бюджетний грант), але і коштом добровільних внесків фізичних і юридичних осіб, зокрема іноземних, інших джерел не заборонених законодавством;
- уточнює визначення верхньої межі віку молоді — «35 років включно»;

³⁰ Навчальний посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців та службовиць і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна політика, заснована на підходах участі».

- розширює гарантії та механізми участі молоді у формуванні та реалізації молодіжної політики за допомогою забезпечення доступу молоді до актуальних можливостей, зокрема через створення та забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем і баз даних;
- розширює повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує молодіжну політику, інших центральних органів виконавчої влади, до повноважень яких належать питання формування та реалізації політики у сферах, пов'язаних з розв'язання питань молоді, зокрема акцентувавши на важливості налагодження міжвідомчого співробітництва у процесі формування та реалізації молодіжної політики;
- запроваджує можливості функціонування молодіжного центру у нестационарному форматі (мобільний молодіжний центр);
- удосконалює механізми фінансового забезпечення молодіжної політики, зокрема розблоковує повноцінну роботу Українського молодіжного фонду, надає органам місцевого самоврядування право видавати гранти суб'єктам молодіжної роботи³¹.

Також у 2025 році Кабінет Міністрів України схвалив концепцію Державної цільової соціальної програми «Молодь України: покоління стійкості — 2030». Концепція передбачає зосередження державних зусиль на трьох пріоритетах³²:

- 1 Розширення участі молоді у суспільному житті та зміцненні соціальної згуртованості.
- 2 Розвиток стійкості: безпечне середовище та психоемоційне добробуту молоді.
- 3 Сприяння самореалізації та економічної спроможності молоді.

Молодіжна політика — це не лише інструмент публічного врядування чи набір адміністративних рішень. Це — форма суспільного договору між поколіннями, що визначає, яку роль молодь відіграє в розвитку суспільства, які можливості вона отримує та як її голос враховується у формуванні майбутнього. Цей договір завжди перебуває у стані перегляду — залежно від історичного контексту, суспільного запиту та глобальних викликів. Її історія демонструє зміну парадигми: від сприйняття молоді як пасивного об'єкта виховання, ідеологічного впливу чи «резерву» для системи, до визнання молоді як активного суб'єкта змін, носія нових ідей і партнера у виробленні рішень. Це особливо актуально в умовах війни, коли молодь масово демонструє відповідальність, солідарність і спроможність діяти в кризових ситуаціях. Знання історії молодіжної політики допомагає критично мислити: бачити повторювані помилки, оцінювати ефективність минулих підходів і не сприймати політичні гасла без аналізу. Це також основа для формування стійких та інклюзивних практик участі, що враховують як історичні травми, так і сучасні прагнення молодих людей.

³¹ 5 червня 2025 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про основні засади молодіжної політики» щодо удосконалення механізмів фінансового забезпечення реалізації молодіжної політики». Комітет з питань молоді та спорту ВРУ.

³² Уряд схвалив концепцію Державної соціальної цільової програми «Молодь України: покоління стійкості — 2030». Міністерство молоді та спорту України.

8 – 9 жовтня 2025 року у м. Валетта, Мальта, відбулась 10-та Конференція Міністрів Ради Європи, відповідальних за молодіжну політику. На ній була прийнята Резолюція про Рамкову систему Ради Європи щодо молодіжної перспективи. Вона прийнята як унікальний і новаторський підхід, що пропонує практичний шлях до більш динамічного й актуального формування політики, аби досвід, потреби та інтереси молодих людей враховувалися в усіх сферах політики, які на них впливають. Міністри погодилися, що молодіжна перспектива ґрунтується на чотирьох взаємопов'язаних концептуальних елементах:

- **Ставлення:** Думати разом із молодими людьми — спосіб мислення, який визнає молодих людей активними учасниками процесу формування політики.
- **Досвід:** Навчатися від і разом із молодими людьми — інтерактивні процеси, що сприяють навчанню між поколіннями, взаєморозумінню та повазі між розробниками політики й молодими людьми.
- **Навички:** Брати участь разом із молодими людьми — компетентності, необхідні для змістовної участі молоді, заснованої на демократичних цінностях, таких як інклюзія, плюралізм і недискримінація.
- **Дія:** Діяти разом із молодими людьми та для молодих людей — зобов'язання активно враховувати погляди та прагнення молодих людей на всіх етапах циклу політики: обговорення, розроблення, впровадження, моніторинг і оцінювання.

29 жовтня 2025 року Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи приймає нову Європейську хартію про участь молоді у місцевому та регіональному житті. Нова Хартія ґрунтується на оригінальній редакції 1992 року та переглянутій версії 2003 року і була підготовлена на основі результатів участі європейської молоді та молодіжних організацій. Молодіжна політика на всіх рівнях має ґрунтуватися на фактичних даних, бути адаптованою до конкретних потреб і мати міжсекторний характер, аби враховувати різноманітність молодих людей і надавати належну підтримку тим молодим людям, які перебувають у вразливих ситуаціях.

Участь молоді означає, що молоді люди мають право, засоби, простір і структури, можливості та інструменти, а також повну підтримку для участі й впливу на ухвалення рішень на місцевому та регіональному рівнях.

Молодіжна перспектива має враховуватися у сферах політики, що реалізуються на місцевому та регіональному рівнях і впливають на життя молодих людей. Це має включати, але не обмежуватися такими напрямками, як економічна політика, зайнятість, освіта і професійна підготовка, умови життя і праці, міське планування та дизайн, транспорт і мобільність, розвиток сільських і віддалених громад, рівність, різноманіття та інклюзивність, цифрові технології та цифровізація, соціальні медіа і штучний інтелект, охорона довкілля та зміна клімату, дозвілля, спорт і громадське здоров'я.

Тема 1.4. Правова база молодіжної політики

Мета:

- Сформувати у студентів цілісне розуміння ролі правової рамки у сфері молодіжної політики як основи її легітимності, сталості та ефективності. Розвинути навички аналізу функцій нормативно-правових актів і стратегій на національному, європейському та міжнародному рівнях, а також уміння оцінювати практичний вплив правових інструментів на участь і розвиток молоді.

Основний матеріал на тему

Правова рамка у сфері молодіжної політики є необхідною умовою для її ефективної реалізації. Вона забезпечує чіткі правила, легітимність і сталість процесів, створює підґрунтя для фінансування програм, визначає механізми участі молоді в ухваленні рішень. Без законодавчо закріпленої основи молодіжна політика ризикує залишитися лише набором декларацій чи тимчасових ініціатив, що залежатимуть від політичної кон'юнктури.

По-перше, легітимність. Будь-яка державна політика потребує правового визнання. Коли засади молодіжної політики закріплені законом, вони набувають офіційного статусу, стають обов'язковими для виконання державними та місцевими органами влади. Це означає, що права молоді та інструменти їхньої реалізації визнаються не лише політичними програмами, а й правовою системою країни. Легітимність створює підґрунтя для довіри молодих громадян до держави та стимулює їх активнішу участь у суспільному житті.

По-друге, сталість. Молодіжна політика не може обмежуватися короткостроковими проектами. Молоді люди формують соціальні й економічні процеси на десятиліття вперед, тому політика у цій сфері має бути довготривалою та передбачуваною. Закріплення правових норм дозволяє уникнути залежності молодіжних програм від зміни урядів чи місцевих адміністрацій.

Наприклад, наявність закону гарантує, що молодіжні центри або консультативні органи не будуть ліквідовані через політичні коливання, а їхня діяльність залишатиметься системною.

По-третє, фінансування. Жодна політика не може бути реалізована без ресурсів. Правові документи встановлюють обов'язковість фінансової підтримки молодіжних програм у державному та місцевих бюджетах. Вони створюють правові підстави для фінансування конкурсів проектів, грантових програм, програм мобільності чи стажувань. Наявність законодавчого регулювання дозволяє молодіжним організаціям легше залучати кошти не лише з державного, а й з міжнародних джерел, адже наявність правової рамки підвищує рівень довіри донорів.

По-четверте, участь молоді. Молоді люди є не лише об'єктом, а й суб'єктом політики. Законодавство створює механізми для

їхнього представництва у консультативно-дорадчих органах, молодіжних радах, парламентських слуханнях. Це дозволяє зробити політику більш інклюзивною, адаптованою до реальних потреб молодих людей.

Закон України «Про основні засади молодіжної політики»³³ прямо закріплює принцип партнерства з молоддю, що забезпечує її участь у процесах ухвалення рішень.

Нормативно-правові документи та стратегії у сфері молодіжної політики виконують низку ключових функцій, які забезпечують легітимність, системність та ефективність державних і громадських ініціатив. Таблиця 1.4.1 узагальнює основні функції правової рамки молодіжної політики, їхній зміст і конкретні приклади реалізації на практиці в Україні.

Таблиця 1.4.1. Функції правової рамки молодіжної політики

Функція	Суть	Приклади реалізації
Визначення статусу молоді	Окреслення вікових меж та правового статусу молодих людей, визнання їхніх специфічних потреб	п. 17 ст. 1 Закону України «Про основні засади молодіжної політики» ³⁴ : молодь — 14–35 років
Створення інституцій	Формування організаційної інфраструктури для реалізації політики	Молодіжні центри, фонди підтримки, молодіжні ради при органах влади
Забезпечення прав і гарантій	Закріплення доступу молоді до освіти, праці, культури, мобільності, участі в ухваленні рішень	Гарантії рівних можливостей, захист від дискримінації, пільгові програми
Регуляторна та координуюча	Визначення механізмів співпраці між державними органами, громадами, НУО та міжнародними партнерами	Міжсекторальні програми, державні стратегії розвитку молоді
Мотиваційна	Стимулювання активної громадянської позиції, залучення до суспільного життя	Партнерство з молоддю, державна підтримка ініціатив, конкурси молодіжних проєктів

³³ Верховна Рада України. (27 квітня 2021 року). Про основні засади молодіжної політики (Закон України № 1414-IX). Офіційний портал Верховної Ради України.

³⁴ Верховна Рада України. (2021, квітень 27). Про основні засади молодіжної політики (Закон України № 1414-IX). Офіційний портал Верховної Ради України.

Молодіжна політика формується та реалізується на кількох взаємопов'язаних рівнях — національному, європейському та міжнародному. Кожен із них має власні інструменти та пріоритети, проте всі разом вони створюють систему можливостей для розвитку, участі та самореалізації молоді. Порівняння цих рівнів дозволяє зрозуміти, як молоді люди можуть користуватися законодавчими механізмами — від локальних ініціатив у своїй громаді до участі у глобальних програмах (таблиця 1.4.2).

Таблиця 1.4.2. Рівні реалізації молодіжної політики

Рівень	Інструменти та документи	Основні напрями	Можливості для молоді
Національний (Україна)	Закон України «Про основні засади молодіжної політики» ³⁵	Визначення молоді (14–35 років), розвиток інфраструктури, участь в ухваленні рішень, міжсекторальна співпраця	- створення молодіжних організацій; - участь у молодіжних радах; - доступ до державних програм підтримки освіти, працевлаштування, підприємництва
Європейський (ЄС)	Європейська стратегія для молоді (EU Youth Strategy 2019–2027) ³⁶ , Erasmus+ ³⁷	Мобільність, участь, зайнятість, міжкультурний діалог	- навчання та стажування за кордоном; - волонтерство та обміни (Erasmus+); - участь у Європейському молодіжному діалозі; - підтримка працевлаштування
Міжнародний (ООН, Рада Європи)	Резолюція РБ ООН 2250 «Молодь, мир і безпека» ³⁸ , Молодіжна стратегія Ради Європи 2030 ³⁹	Права людини, мир і безпека, участь молоді в ухваленні рішень, сталий розвиток	- участь у глобальних форумах і програмах ООН; - можливість впливати на міжнародний порядок денний; - навчальні та правозахисні ініціативи Ради Європи

³⁵ Верховна Рада України. (27 квітня 2021 року). Про основні засади молодіжної політики (Закон України № 1414-IX). Офіційний портал Верховної Ради України. Верховна Рада України. (27 квітня 2021 року). Про основні засади молодіжної політики (Закон України № 1414-IX). Офіційний портал Верховної Ради України.

³⁶ European Commission / European Youth Portal. (n.d.). EU Youth Strategy. Retrieved October 6, 2025.

³⁷ European Commission. (n.d.). Erasmus+ programme. Retrieved October 6, 2025.

³⁸ United Nations Security Council. (2015, December 9). Resolution 2250 (2015) on Youth, Peace and Security. Retrieved October 6, 2025.

³⁹ Council of Europe. (2020). Council of Europe Youth Strategy 2030. Retrieved October 6, 2025.

Порівняння національного, європейського та міжнародного рівнів показує, що законодавство та стратегії у сфері молодіжної політики безпосередньо впливають на життя молоді людини. На національному рівні це можливість створювати громадські організації та брати участь у місцевому самоврядуванні; на європейському — навчатися і працювати за програмами мобільності; на міжнародному — долучатися до формування глобального порядку денного. Отже, молодь отримує широкий спектр інструментів — від реалізації власних ініціатив у громаді до впливу на міжнародні процеси.

Так, нормативно-правове регулювання молодіжної політики та молодіжної роботи в Україні пройшло еволюційний шлях протягом усього періоду існування незалежної держави Україна — від декларацій і базових законів 1990-х до комплексної системи від 2021 р., яка має стратегічне бачення до 2030 р., чіткі індикатори та інституційні механізми для залучення молоді в ухвалення рішень. Такий шлях відображає усі етапи становлення та розвитку молодіжної політики та молодіжної роботи в Україні й роботи акторів публічного управління й адміністрування.

Сучасна система нормативно-правового регулювання молодіжної політики та молодіжної роботи створює можливості для формування актів локального рівня з урахуванням положень національного рівня. Зокрема, прикладами є цільові програми органів місцевого самоврядування та практика затвердження стратегій розвитку молоді та/або молодіжної політики у громаді або області⁴⁰.

Так, цільова програма для молоді в громаді — це стратегічний документ, який визначає пріоритети, завдання та заходи щодо розвитку молодіжної політики на місцевому рівні. Її створення передбачає системний підхід, залучення молоді до процесу розробки та інтеграцію програми в загальну стратегію розвитку громади. Створення цільової програми для молоді в громаді є важливим кроком у розвитку молодіжної політики на місцевому рівні. Вона сприяє активному залученню молоді до суспільного життя, підтримує її ініціативи та сприяє сталому розвитку громади. Процес створення цільової програми передбачає реалізацію послідовних етапів (рис. 1.4.1.)

⁴⁰ Верховна Рада України. (1997 р.). Про місцеве самоврядування в Україні (Закон України № 280/97-ВР). Законодавство України.

Рис. 1.4.1. Типова схема створення цільової програми для молоді в громаді⁴¹⁴²⁴³

Така послідовність дій є логічною за своєю структурою і змістом. Кожен етап передбачає набір дій суб'єктів молодіжної політики, що реалізуються у співпраці й обґрунтовані потребою якісної реалізації молодіжної політики. Зокрема, процес створення цільової програми може містити сім етапів.

1 Ініціація процесу

Створення програми розпочинається з ініціативи органів місцевого самоврядування або молодіжних рад. Важливою умовою є політична воля місцевої влади та наявність відповідального структурного підрозділу або спеціаліста, який координуватиме процес розробки та реалізації програми.

2 Формування робочої групи

Для розробки програми створюється робоча група, до складу якої входять представники органів влади, молодіжних організацій, освітніх установ та інших зацікавлених сторін. Це забезпечує комплексний підхід і врахування різних точок зору.

3 Аналіз потреб молоді

На основі соціологічних досліджень, опитувань і консультацій з молоддю визначаються основні проблеми та потреби

⁴¹ Верховна Рада України. (2004 р.). Про державні цільові програми (Закон України № 1621-IV). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1621-15>

⁴² Верховна Рада України. (2010 р.). Бюджетний кодекс України (Кодекс України № 2456-VI). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17>

⁴³ Верховна Рада України. (1997 р.). Про місцеве самоврядування в Україні (Закон України № 280/97-ВР). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/280/97-%D0%B2%D1%80>

молодого населення громади. Цей етап дозволяє сформулювати актуальні завдання для програми.

4 Розробка програми

Типова програма включає:

- ▶ Мету та завдання: визначення основних напрямів діяльності.
- ▶ Цільові групи: молодь різних вікових категорій.
- ▶ Заходи: конкретні дії для досягнення поставлених цілей.
- ▶ Бюджет: оцінка необхідних фінансових ресурсів і джерел їхнього фінансування.
- ▶ Індикатори ефективності: критерії для оцінки результатів реалізації програми.

5 Громадське обговорення

Проект програми виноситься на громадське обговорення, що дозволяє залучити молодь і громаду до процесу ухвалення рішень. Це сприяє підвищенню прозорості та легітимності програми.

6 Затвердження програми

Після врахування зауважень і пропозицій громадськості програма затверджується на сесії місцевої ради або виконавчим комітетом. Це надає їй офіційного статусу та дозволяє розпочати реалізацію.

7 Реалізація та моніторинг

Програма реалізується відповідно до затвердженого плану, з регулярним моніторингом виконання й оцінкою досягнутих результатів. Це дозволяє коригувати дії та забезпечувати ефективність програми.

Водночас громада може мати комплекс цільових програм, пов'язаних з різними аспектами життя молоді. Такі програми зазвичай охоплюють широкий спектр аспектів життя молоді, що дозволяє забезпечити комплексний підхід до їхнього розвитку. Молодіжні програми інтегруються з іншими сферами, такими як освіта, культура, охорона здоров'я, що сприяє їхній ефективній реалізації. Програми передбачають співпрацю з різними партнерами, включно з громадськими організаціями, бізнесом, міжнародними установами, що розширює можливості для їхньої реалізації. Забезпечується регулярний моніторинг виконання програм та оцінка їх ефективності, що дозволяє вчасно коригувати заходи та досягати поставлених цілей. Наприклад, Луцька міська рада затвердила низку цільових програм, спрямованих на підтримку та розвиток молоді в громаді.

Ці програми охоплюють різні аспекти молодіжної політики, зокрема освіту, зайнятість, здоров'я, культуру та соціальну інтеграцію⁴⁴.

Таблиця 1.4.3. Цільові молодіжні програми м. Луцьк (2021–2025 рр.)⁴⁵

№	Назва програми	Мета	Основні напрямки	Фінансування
1	«Молодь Луцька» (2021–2025 рр.)	Створення умов для самореалізації молоді, підвищення її соціальної активності та інтеграції в суспільне життя	- Освіта та професійна орієнтація: тренінги, семінари, курси для підвищення кваліфікації - Зайнятість та підприємництво: підтримка молодіжних ініціатив, консультації, менторська підтримка - Здоров'я та соціальна інтеграція: спортивні та культурні заходи	Місцевий бюджет і позабюджетні джерела
2	«Здоров'я молоді» (2021–2025 рр.)	Поліпшення фізичного та психічного здоров'я молоді, профілактика захворювань і формування здорових звичок	- Психологічна підтримка: консультації, тренінги з ментального здоров'я - Фізична активність: спортивні секції та змагання - Профілактика захворювань: інформаційні кампанії щодо здорового способу життя	Місцевий бюджет, гранти та спонсорська допомога

⁴⁴ Луцька міська рада. (2025 р.). Рішення про затвердження програми розвитку молодіжної політики на 2025 рік. Офіційний сайт Луцької міської ради.

⁴⁵ Луцька міська рада. (2025 р.). Рішення про затвердження програми розвитку молодіжної політики на 2025 рік. Офіційний сайт Луцької міської ради.

3	«Культура та дозвілля молоді» (2021–2025 рр.)	Розвиток культурних і творчих здібностей молоді, організація змістовного дозвілля	- Культурні заходи: фестивалі, концерти, виставки - Творчі майстер-класи: живопис, музика, танці - Волонтерство: благодійні акції та соціальні проєкти	Місцевий бюджет, спонсорські внески та благодійні організації
4	«Молодіжна зайнятість» (2021–2025 рр.)	Забезпечення молоді можливостями для працевлаштування, стажування та розвитку кар'єри	- Стажування та практика: програми стажування в організаціях міста - Підтримка підприємництва: консультації, бізнес-інкубатори - Мобільність: участь у міжнародних обмінах та програмах волонтерства	Місцевий бюджет, державні програми та міжнародні гранти

Прийняття стратегії молодіжної політики у громаді є багатоступеневим процесом, який передбачає системну роботу органів місцевого самоврядування, молодіжних структур, громадських організацій, а також активну участь молоді. Ефективна стратегія не лише формує пріоритети розвитку молодіжної політики, а й забезпечує інтеграцію молодіжних ініціатив у загальні соціально-економічні процеси громади, підвищує ефективність використання ресурсів і сприяє розвитку активної громадянської позиції молоді.

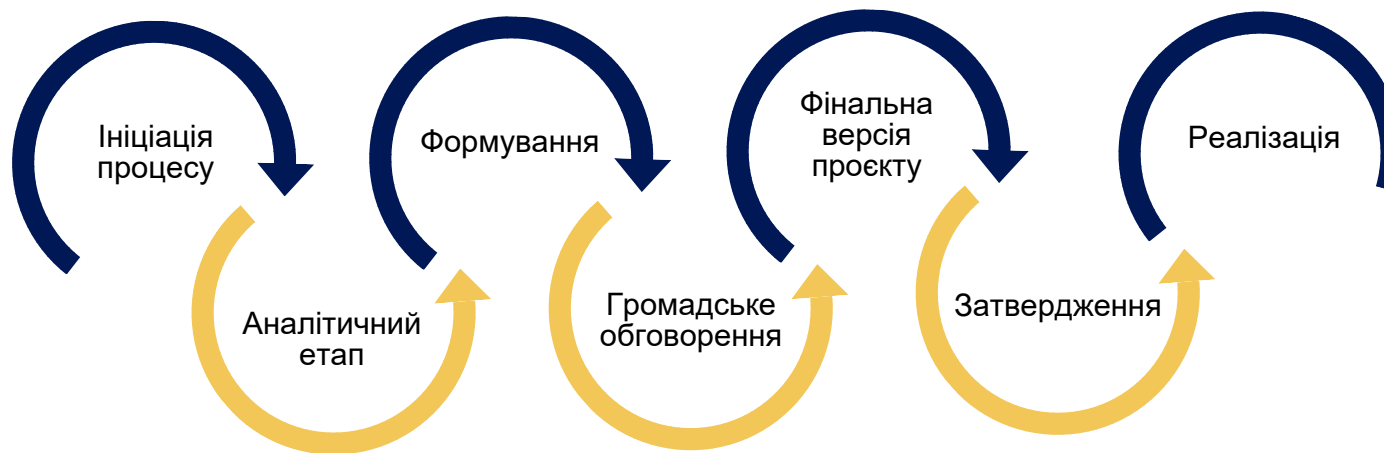

Рис. 1.4.2. Типова схема прийняття стратегії політики у громаді⁴⁶⁴⁷

1 Ініціація процесу

Ініціація стратегії молодіжної політики зазвичай відбувається з ініціативи органів місцевого самоврядування, виконавчих органів ради, відділів у справах молоді, або через звернення молодіжних рад і громадських організацій. На цьому етапі визначаються стратегічні мотиви створення документа, наприклад необхідність підвищення якості послуг для молоді, забезпечення соціальної підтримки, інтеграція молодіжної роботи у загальну політику громади. Формується робоча група або координаційний комітет, до складу якої входять представники органів влади, громадських організацій, освітніх закладів, молодіжних центрів та, обов'язково, представники самих молодіжних спільнот.

2 Аналітичний етап

Аналітичний етап передбачає збір і систематизацію даних про стан молоді та наявну інфраструктуру підтримки. Зокрема, проводиться аналіз демографічної ситуації, соціально-економічних умов життя молоді, наявних ресурсів і програм підтримки, рівня залучення молоді до громадських і волонтерських ініціатив. Використовуються різноманітні методи збору даних: опитування, фокус-групи, інтерв'ю, аналіз статистичних даних, оцінка діючих проєктів і програм. Цей етап. Дозволяє визначити реальні потреби молоді, виявити прогалини в існуючій політиці та сформувати пріоритети для

⁴⁶ Верховна Рада України. (1997 р.). Про місцеве самоврядування в Україні (Закон України № 280/97-ВР). Законодавство України.

⁴⁷ Верховна Рада України. (5 лютого 2015 року). Про засади державної регіональної політики (Закон України № 156-VIII). Законодавство України.

майбутньої стратегії, наприклад у сферах освіти, зайнятості, культури, спорту, волонтерства, підтримки вразливих категорій молоді.

3 Формування концепції стратегії

Після збору аналітичної інформації робоча група переходить до формування концепції стратегії. На цьому етапі визначаються:

- ▶ місія та довгострокові цілі молодіжної політики громади;
- ▶ стратегічні завдання, спрямовані на реалізацію цих цілей;
- ▶ принципи реалізації стратегії, такі як інклюзивність, рівний доступ, партисипативний підхід і міжсекторальна взаємодія; ключові напрямки роботи (освіта, зайнятість, культура та мистецтво, спорт, соціальна підтримка, громадянська участь);
- ▶ попередні індикатори ефективності (кількість учасників програм, рівень задоволеності молоді, кількість реалізованих проєктів).

Концепція стратегії є основою для подальшого обговорення з громадою та експертним середовищем і визначає загальні рамки та орієнтири майбутніх дій.

4 Громадське обговорення

Громадське обговорення забезпечує прозорість процесу й активну участь молоді. Воно передбачає публічні слухання, онлайн-консультації, опитування та круглі столи. Під час обговорення концепція стратегії презентується громадськості, молодіжним організаціям, представникам освітніх і культурних закладів, бізнесу. Збираються пропозиції, зауваження та рекомендації, які враховуються при доопрацюванні стратегії. Цей етап дозволяє не лише підвищити легітимність документа, а й сформувати у молоді відчуття власної відповідальності та залученості до розвитку громади.

5 Підготовка фінального проєкту

На основі отриманих зауважень робоча група готує фінальний варіант стратегії. Документ деталізує конкретні програми, заходи, бюджетні потреби та механізми реалізації. Визначаються відповідальні органи та інститути, які будуть здійснювати контроль за виконанням заходів, а також система моніторингу й оцінки результатів. Важливим аспектом є включення критеріїв оцінки ефективності та плану регулярного звітування перед громадою.

6 Затвердження стратегії

Фінальний документ передається на розгляд сесії місцевої ради або виконавчого органу. Ухвалення рішення про затвердження стратегії є формальним етапом, який забезпечує її офіційний статус. Після затвердження стратегія

оприлюднюється для громади, що сприяє прозорості та легітимності.

7 Реалізація та моніторинг

Реалізація стратегії передбачає впровадження запланованих програм, заходів і ініціатив. Паралельно здійснюється моніторинг за визначеними індикаторами ефективності. Регулярне звітування та оцінка досягнутих результатів дозволяють коригувати стратегію, підвищуючи її адаптивність та актуальність відповідно до змінних потреб молоді та громади.

Ця схема відображає комплексний і структурований підхід до створення стратегії молодіжної політики у громаді. Вона забезпечує баланс між потребами молоді, ресурсними можливостями громади та стратегічними цілями місцевого розвитку, а також створює передумови для сталого розвитку молодіжної сфери й активного громадянського життя.

Наприклад, Рішенням Луцької міської ради від 28.08.2024 № 62/91 було затверджено «Стратегія реалізації молодіжної політики у Луцькій міській територіальній громаді до 2027 року» і «Стратегію розвитку молоді Луцької міської територіальної громади до 2027 року»⁴⁸.

Таблиця 1.4.4. Стратегії молодіжної політики Луцької міської територіальної громади до 2027 року.

Напрямок	Опис	Основні завдання / заходи
Стратегія реалізації молодіжної політики (до 2027 року)	Основоположний документ, що визначає пріоритети, мету та механізми роботи з молоддю в умовах сучасних викликів, зокрема повномасштабного вторгнення. Має кроссекторальний характер та інклюзивний підхід, ґрунтується на даних опитувань і національних стратегічних документах	- Безпека молоді: формування безпечного середовища, профілактика насильства, розвиток життєстійкості, навчання цивільній обороні та наданню першої допомоги - Здоров'я, фізична культура та спорт: підвищення обізнаності про ментальне здоров'я, профілактика фізіологічних захворювань, популяризація фізичної активності - Економічні можливості та підприємництво: формування підприємницької екосистеми, розвиток неформальної освіти, менторство та консалтинг для молодих підприємців

⁴⁸ Луцька міська рада. (28 серпня 2024 р.). Стратегія реалізації молодіжної політики у Луцькій міській територіальній громаді до 2027 року; Стратегія розвитку молоді Луцької міської територіальної громади до 2027 року (Рішення № 62/91). Офіційний сайт Луцької міської ради.

Стратегія розвитку молоді (до 2027 року)	Документ, що зосереджений на формуванні сприятливого середовища та розбудові інфраструктури для молоді, забезпечує довгострокові умови для реалізації Стратегії реалізації	- Розбудова інституційної спроможності: підтримка молодіжних центрів, консультативно-дорадчих органів, підвищення кваліфікації фахівців, грантові програми для ГО - Формування якісного середовища: розвиток публічних просторів, молодіжних хабів, коворкінгів, культурних та освітніх центрів - Активна участь молоді: розширення повноважень Молодіжної ради, впровадження інструментів громадської участі, стажування у міській раді
--	--	--

Стратегії реалізації та розвитку молодіжної політики Луцької міської громади взаємодоповнюють одна одну. Стратегія реалізації визначає конкретні дії та заходи для підтримки молоді, тоді як стратегія розвитку створює сприятливе середовище та інфраструктуру для їх ефективного впровадження. Спільна реалізація цих стратегій забезпечує комплексний підхід до розвитку молоді, спрямований на підвищення безпеки, зміцнення здоров'я, розвиток економічної самостійності й активну участь у житті громади. Такий комплексний підхід формує цілісну програму, що сприяє сталому розвитку молоді та є запорукою майбутнього процвітання громади.

У Додатку 1 наведено перелік нормативно-правової бази, яка регулює молодіжну політику та молодіжну роботу в Україні та світі.

Тема 1.5. Тренди та виклики сучасності: цифровізація, мобільність, інклюзія

Мета:

- Сформувати у студентів розуміння ключових трендів сучасної молодіжної політики — цифровізації, мобільності, інклюзії, психічного здоров'я та якості молодіжної роботи. Розвинути здатність аналізувати виклики та можливості цих процесів і застосовувати міжнародні й національні рамки (ЄС, Рада Європи, ЮНІСЕФ) для розробки інноваційних рішень у своїй громаді.

Основний матеріал по темі

Молодіжна політика сьогодні перебуває в процесі постійної трансформації. Глобальні соціально-економічні зміни, прискорені пандемією COVID-19, війною в Україні та викликами сталого розвитку, змушують уряди, міжнародні інституції та молодіжні організації шукати нові інструменти підтримки та залучення молоді. Серед ключових трендів, які визначають розвиток сучасної молодіжної політики, варто виділити цифровізацію, мобільність та інклюзію. Саме вони створюють нові можливості для розвитку молодих людей, водночас породжуючи складні виклики, що потребують комплексних і інноваційних рішень.

У таблиці 1.5.1. подано ключові тренди, пов'язані з молодіжною політикою, основні виклики та потенційні можливості для ефективного розвитку молодіжних ініціатив.

Таблиця 1.5.1. Тренди, виклики та можливості розвитку молодіжної політики

Тренди	Виклики	Можливості
Цифровізація та діджиталізація (онлайн-платформи, соцмережі, цифрові сервіси)	Ризик цифрової ізоляції, кіберзагрози, нерівний доступ до технологій	Розвиток електронних сервісів, онлайн-навчання, мобільних додатків для молоді, залучення до цифрових ініціатив
Зростання соціальної активності молоді (волонтерство, стартапи, соціальні рухи)	Недостатня підтримка з боку інституцій, низька системність залучення	Партнерство з НУО та бізнесом, впровадження програм наставництва, розвиток лідерських ініціатив
Фокус на психічному та фізичному здоров'ї	Недоступність послуг для вразливих груп, стрес і вигорання	Розвиток центрів підтримки, психологічних сервісів, спортивно-оздоровчих програм
Міжсекторальна та міжнародна співпраця	Координаційні бар'єри, бюрократія, недостатнє фінансування	Партнерські програми, обмін досвідом, гранти, міжнародні стажування та проекти
Екологічна свідомість і стійкий розвиток	Недостатня мотивація, відсутність комплексної екологічної політики	Екопроекти, освітні кампанії, зелена економіка, участь у міжнародних ініціативах
Демографічні зміни (мобільність, міграція, урбанізація)	Втрата молоді в громадах, нерівномірний доступ до послуг	Створення локальних молодіжних центрів, підтримка молодіжних креативних просторів

Соціальна інклюзія та рівність (гендерна рівність, права ЛГБТК+, підтримка людей з інвалідністю)	Стигматизація, дискримінація, брак ресурсів	Інклюзивні програми, кампанії з підвищення обізнаності, адаптовані сервіси та активності
Глобалізація та культурна взаємодія	Культурні бар'єри, ризик втрати національної ідентичності	Міжкультурні обміни, міжнародні форуми, розвиток інтеркультурної компетентності

Розглянемо триаду «тренди — виклики — можливості» на прикладах з європейських і міжнародних документів.

1 Цифровізація

Що відбувається? Цифрове середовище стало базовою інфраструктурою участі молоді — від навчання й працевлаштування до петицій, консультацій та активізму. Водночас воно посилює нерівність (доступ/якість), інформаційні ризики та вимагає нових компетентностей.

- Аналітична доповідь ЮНІСЕФ показує, що молоді люди використовують цифрові простори для формування громадянської ідентичності, висловлювання позицій і мобілізації з низьким порогом входу, але потребують цифрової грамотності й захисту прав онлайн. Це напряду підказує молодіжній політиці: вкладатися в цифрові навички, модерацію та безпечні канали участі⁴⁹.
- План дій ЄС з цифрової освіти 2021–2027 рр. задає системні пріоритети: якісна цифрова екосистема і розвиток цифрових умінь для всіх, включно з молоддю; пропонує механізми координації (наприклад, Європейський цифровий освітній хаб). Це зручно інтегрувати у місцеві програми молодіжної роботи (гранти на пристрої/інтернет, хаби цифрових компетентностей, мікросертифікації)⁵⁰.
- Наслідки для політики та участі. Дизайн «цифрової участі» має поєднувати доступність (інклюзивний доступ і підтримка обладнання), розвиток медіаграмотності, захист від дезінформації та прозорі канали зворотного зв'язку (е-консультації, електронні петиції, цифрові молодіжні ради).

2 Мобільність (академічна, трудова, вимушена)

Що відбувається? Зростає транскордонна мобільність і водночас — вимушені переміщення через війну. Це створює розриви у спільнотах, відтік людського капіталу, нові потреби адаптації, але й каналізує знання, мережі та ресурси назад у громади.

⁴⁹ Cho, A., Byrne, J., & Pelter, Z. (2020, February). *Digital civic engagement by young people: Rapid analysis* (UNICEF Office of Global Insight and Policy). UNICEF.

⁵⁰ European Commission. (2020, September). *Digital education action plan 2021-2027: Education and training for the digital age* (COM 2020). [PDF].

Політичні орієнтири та приклади.

- Стратегія ЄС у сфері молоді 2019–2027 рр. інтегрує 11 Молодіжних цілей, серед яких — «Навчання та робота за кордоном», «Інклюзивні суспільства», «Ментальне здоров'я та добробут». Вона прямо заохочує участь у демократичному житті та підтримує соціальну/цивільну активність молоді, зокрема через мобільність (Erasmus+ Youth). Для громад це означає будувати «циркуляцію талантів» і механізми повернення/реінтеграції^{51 52 53}.
- Боннський процес / Європейський порядок денний молодіжної роботи підкреслює спільні зусилля різних рівнів влади та секторів для якості й визнання молодіжної роботи, зокрема як інфраструктури інтеграції молоді, що повертається або приїздить. Це корисна рамка для регіональних програм менторства та «перехідних» сервісів (кар'єрні та соціальні навігатори)^{54 55}.

Наслідки для політики й участі. Потрібні інструменти підтримки у громадах призначення/повернення: сервіси адаптації, визнання неформального й міжнародного досвіду, «талант-нетворкінг» між молодими фахівцями за кордоном і місцевими проєктами, участь діаспори в ухваленні рішень (онлайн-консультації, дорадчі панелі).

3 Інклюзія та участь «нікого не залишити осторонь»

Що відбувається? Молодь з інвалідністю, ВПО, сільська молодь, молоді батьки, ЛГБТК+ тощо стикаються з бар'єрами доступу до послуг і представництва. Без системних змін їхня участь лишається епізодичною.

Політичні орієнтири та інструменти.

- Європейська хартія участі молоді в місцевому і регіональному житті та практичний посібник «Have Your Say!» дають чіткі стандарти та методики: як організовувати консультації, молодіжні ради, співуправління просторами, як усувати бар'єри для вразливих груп. Це «золота класика», на яку варто спиратися при розробці локальних положень про участь^{56 57}.
- Youth Policy Essentials (EU-CoE Youth Partnership)⁵⁸ пояснює, як поєднувати європейський, національний і місцевий рівні молодіжної політики та де брати доказову базу (дані, дослідження). Для громад це карта того, як будувати інституції

⁵¹ European Union. (n.d.). [EU youth strategy \(2019–2027\)](#). EUR-Lex. Retrieved October 6, 2025.

⁵² European Commission / European Youth Portal. (n.d.). [EU Youth Strategy](#). Retrieved October 6, 2025.

⁵³ Finnish National Agency for Education. (n.d.). [The European Union Youth Strategy 2019–2027](#). Retrieved October 6, 2025.

⁵⁴ Growing Youth Work. (n.d.). [Putting the European Youth Work Agenda into action](#). Retrieved October 6, 2025.

⁵⁵ [European Youth Work Convention. \(2020\). Bonn Process](#). Retrieved October 6, 2025.

⁵⁶ [Council of Europe, Congress of Local and Regional Authorities. \(2021, June 21\). Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life. Official Journal of the European Union, C 241/12](#). Retrieved October 6, 2025

⁵⁷ Council of Europe, Youth Department. (2015). [Have Your Say! Manual on the Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life \[Manual\]](#). Retrieved October 6, 2025.

⁵⁸ European Commission & Council of Europe. (n.d.). [EU–CoE Youth Partnership](#). Retrieved October 6, 2025.

участі (центри, ради, фонди) і підкріплювати їх даними⁵⁹.

Наслідки для політики й участі. Впроваджуйте мінімальні стандарти участі (доступність приміщень і форматів, компенсація витрат, переклад/сурдопереклад, догляд за дітьми під час засідань), обов'язковий моніторинг представництва груп, спільне управління молодіжними просторами.

Таблиця 1.5.2. Тренди, виклики та можливості молодіжної політики: дії та джерела. Частина 1

Тренд	Виклик	Можливість	Молодіжна політика: що робити?	Джерело / Рекомендовані документи
Цифровізація	Цифрова нерівність (доступ, грамотність), кіберризики, інформаційне перевантаження	Онлайн-участь (е-демократія), дистанційне навчання, фриланс, творчі платформи	• Інтегрувати цифрову грамотність у молодіжні програми • Створювати цифрові хаби • Забезпечити інклюзивний доступ	• EU Digital Education Action Plan 2021-2027⁶⁰ • UNICEF: Digital civic engagement⁶¹
Мобільність	Відтік талантів, соціальна адаптація, культурні бар'єри	Міжнародний досвід, глобальні зв'язки, знання, толерантність	• Програми «реінтеграції талантів» • Наставництво та гранти для тих, хто повернувся • Діалог з діаспорою	• EU Youth Strategy 2019-2027⁶² • Bonn Process / EYWC⁶³

⁵⁹ Lavchyan, Z., & Williamson, H. (2019). Youth Policy Essentials (revised ed.). Council of Europe & European Commission. Retrieved October 6, 2025, URL

⁶⁰ European Commission. (2021). Digital Education Action Plan 2021–2027: Resetting education and training for the digital age. Retrieved October 6, 2025.

⁶¹ United Nations Children's Fund. (n.d.). Digital civic engagement. Retrieved October 6, 2025.

⁶² European Commission / European Youth Portal. (n.d.). EU Youth Strategy 2019–2027. Retrieved October 6, 2025.

⁶³ European Youth Work Convention. (2020). Bonn Process. Retrieved October 6, 2025.

Інклюзія	Бар'єри доступу для вразливих груп; стигматизація, нерівність у доступі	Інклюзивні формати молодіжної участі, репрезентативне ухвалення рішень	• Встановлювати стандарти інклюзії • Формати з перекладом, доглядом, компенсаціями • Моніторинг представництва	• Хартія участі + Have Your Say! (Council of Europe)⁶⁴ • Youth Policy Essentials (EU-CoE)⁶⁵
----------	---	--	--	--

Аналіз ключових трендів — цифровізація, мобільність та інклюзія — демонструє, що молодіжна політика має бути проактивною, інклюзивною й адаптованою до потреб сучасної молоді. Виявлені виклики підкреслюють необхідність системної підтримки, цифрової грамотності та міжкультурної взаємодії, тоді як можливості відкривають шлях до розвитку нових форматів участі, міжнародного обміну та інноваційних платформ. Комплексне врахування цих аспектів сприяє формуванню ефективної та стійкої політики, орієнтованої на майбутнє.

4 Психічне здоров'я та добробут

Що відбувається? Після COVID-19 і на тлі війни психічне здоров'я стало критичним фактором якості життя та здатності молоді брати участь у справах громади. Невирішені проблеми МГП (MHPSS) підривають мотивацію, довіру й активність.

Політичні орієнтири та свідчення.

- Доповідь UNICEF «The State of the World's Children 2021: On My Mind» фіксує «айсберг» проблем ментального здоров'я та пропонує рамку дій: від профілактики і раннього втручання до дружніх молоді сервісів і міжсекторальності (освіта-соціальні послуги-молодіжна робота). Для місцевої політики це означає інтегрувати МГП у молодіжні центри, школи та програми участі (наприклад, молодіжні дорадчі панелі з психологом-фасилітатором)⁶⁶.

Наслідки для політики й участі. Обов'язковий компонент МГП у проєктах молодіжної участі (дестрес-протоколи заходів, групи реєр-to-реєр, скринінг потреб), підготовка молодіжних працівників до виявлення ризиків і маршрутизації молоді до допомоги, фінансування безкоштовних консультацій.

5 Якість і визнання молодіжної роботи

⁶⁴ Скажи своє слово!: посібник з Переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті.

⁶⁵ Lavchyan, Z., & Williamson, H. (2019). Youth Policy Essentials (revised ed.). Council of Europe & European Commission. Retrieved October 6, 2025.

⁶⁶ United Nations Children's Fund. (2021). The State of the World's Children 2021: On my mind – Promoting, protecting and caring for children's mental health.

Що відбувається? Молодіжна робота (навіть коли неоплачувана) стає професійною інфраструктурою участі: фасилітація, наставництво, безпечні простори, цифрова робота, неформальна освіта. Потрібні стандарти, інвестиції та «мова результатів».

Політичні орієнтири.

- Європейський порядок денний молодіжної роботи (і Боннський процес його впровадження) закликає до узгоджених дій усіх стейкхолдерів, інновацій і визнання результатів молодіжної роботи. Це підкріплює ідею місцевих «портфоліо компетентностей» і мікросертифікацій для учасників/волонтерів^{67 68}.
- Посібник Youth Work Essentials узагальнює зв'язки між Стратегією ЄС з питань молоді та Європейським порядком денним, пояснює, як через Молодіжний діалог залучати молодь до формування рішень і як підвищувати якість роботи⁶⁹.

Наслідки для політики й участі. Запроваджуйте локальні стандарти якості (безпека, інклюзія, супервізія, оцінювання), систему бейджів/портфоліо для визнання неформальних досягнень, регулярний молодіжний діалог (щонайменше двічі на рік) із дорожніми картами рішень.

Тренд	Виклик	Можливість	Молодіжна політика: що робити?	Джерело / Рекомендовані документи
Психічне здоров'я (МГП)	Стрес, травми, обмежений доступ до підтримки, стигма	Рее-ресурси, онлайн підтримка, дружні молоді сервіси	• Включити МГП в молодіжні центри і освітні програми • Групи рее-to-рее, маршрутизація до фахівців	• UNICEF “State of the World’s Children 2021 – On My Mind”⁷⁰

⁶⁷ [Growing Youth Work. \(n.d.\). Putting the European Youth Work Agenda into action.](#) Retrieved October 6, 2025.

⁶⁸ [European Youth Work Convention. \(2020\). Bonn Process.](#) Retrieved October 6, 2025.

⁶⁹ [Williamson, H., & Lavchyan, Z. \(2018\). Youth Work Essentials. Council of Europe & European Commission.](#)

⁷⁰ [United Nations Children’s Fund. \(2021\). The State of the World’s Children 2021: On my mind – Promoting, protecting and caring for children’s mental health.](#)

Якість молодіжної роботи	Відсутність стандартів, професійності, визнання неформальної освіти	Визнання навичок, якості, портфоліо, діалог	• Впровадити стандарти якості (безпека, супервізія, оцінка) • Бейджі/портфоліо для активістів • Регулярні молодіжні діалоги	• European Youth Work Agenda + Bonn Process^{71 72} • Youth Work Essentials⁷³
--------------------------	---	---	---	---

Урахування психічного здоров'я та якості молодіжної роботи сприяє створенню безпечного, інклюзивного та професійного середовища для молоді. Впровадження практик реєр-to-реєр, онлайн-підтримки, стандартів якості та системи визнання навичок дозволяє підвищити ефективність молодіжної політики та зміцнити довіру молоді до інституцій, що з нею працюють.

6 Конкретні ідеї впровадження

Що відбувається? Цифрові хаби участі при молодіжних центрах: навчання медіаграмотності + платформи еконсультацій; дизайн спирається на Digital Education Action Plan і рекомендації ЮНІСЕФ щодо цифрової громадянської участі (модерація, безпека, етика даних)^{74 75}.

Мобільність → повернення → участь: міські «пакети реінтеграції» для тих, хто повертається з Erasmus+/роботи за кордоном: менторство, ваучери на інкубацію ідей, місця в дорадчих органах (рамки Стратегії ЄС та Боннського процесу).^{76 77}

Стандарти інклюзивної участі: локальні положення, що відтворюють інструменти з «Have Your Say!» (доступність форматів, компенсація витрат, підтримка догляду за дітьми), і регулярний аудит представництва груп.⁷⁸

МГП у кожному проєкті: вимога до грантів мати компонент психічного здоров'я (psycho-education, peer-support, маршрутизація до допомоги) за рамкою SOWC-2021.⁷⁹

⁷¹ Growing Youth Work. (n.d.). Putting the European Youth Work Agenda into action. Retrieved October 6, 2025.

⁷² European Youth Work Convention. (2020). Bonn Process. Retrieved October 6, 2025.

⁷³ Williamson, H., & Lavchyan, Z. (2018). Youth Work Essentials. Council of Europe & European Commission.

⁷⁴ Cho, A., Byrne, J., & Pelter, Z. (2020). Digital civic engagement by young people. UNICEF Office of Global Insight and Policy.

⁷⁵ United Nations Children's Fund. (2021). The State of the World's Children 2021: On my mind – Promoting, protecting and caring for children's mental health.

⁷⁶ European Commission. (n.d.). EU Youth Strategy 2019–2027. European Youth Portal. Retrieved October 6, 2025.

⁷⁷ Growing Youth Work. (n.d.). Putting the European Youth Work Agenda into action. Retrieved October 6, 2025.

⁷⁸ Council of Europe. (2015). Have Your Say! Manual on the revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life. Youth Department.

⁷⁹ United Nations Children's Fund. (2021). The State of the World's Children 2021: On my mind – Promoting, protecting and caring for children's mental health.

Визнання молодіжної роботи: міські «бейджі компетентностей» і портфоліо для волонтерів/активістів; прив'язка до Європейського порядку денного⁸⁰ та Youth Work Essentials.⁸¹

Європейські рамки дають готові стандарти (Хартія участі⁸², Скажи своє слово!⁸³), стратегії (ЄС 2019–2027 рр. з Молодіжними цілями⁸⁴), секторальні плани (Digital Education Action Plan⁸⁵) і докази (ЮНІСЕФ про цифрову участь і ментальне здоров'я^{86,87}). Якщо перекласти їх на рівень громади, отримаємо чіткі дорожні карти: цифрова рівність і грамотність → ширша участь; мобільність → циркуляція талантів; інклюзія → представницькі рішення; МГП → стійка залученість. Це робить молодь не лише цільовою групою, а співтворцями політики та відновлення.

Сучасна молодіжна політика в Україні перебуває на етапі трансформації: війна, внутрішня і зовнішня мобільність, цифровізація та потреба у включеності всіх груп молоді створюють нові виклики та можливості. Молодь дедалі активніше залучається до розвитку громад, культурних та освітніх проєктів, урбаністичних ініціатив і демократичних процесів. Тому для ефективної молодіжної політики важливо враховувати глобальні та локальні тренди, підтримувати інклюзію, професійний розвиток молодіжних працівників і створювати доступні простори для участі.

Таблиця 1.5.3. Інклюзія, участь і професійна якість у молодіжній політиці: тренди та приклади в Україні

Тренд	Виклик	Можливість	Приклад/Джерело
Інклюзія та доступність	Недоступна інфраструктура для маломобільних груп	Інформаційні та медіапроєкти, адаптація бізнесів	UPSHIFT ⁸⁸ , медіапроєкт Inclusio ⁸⁹
Інфраструктура участі	Слабка спроможність молодіжних центрів і рад	Підвищення кадрового потенціалу, оновлення центрів	Програма «Молодіжна участь і політика» ⁹⁰

⁸⁰ European Commission. (n.d.). EU Youth Strategy 2019–2027. European Youth Portal. Retrieved October 6, 2025.

⁸¹ EU–Council of Europe Youth Partnership. (2022). Youth Work Essentials.

⁸² Council of Europe. (2003). Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life. Council of Europe Publishing.

⁸³ Скажи своє слово!: посібник з Переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті.

⁸⁴ European Commission. (2018). EU Youth Strategy 2019–2027: Engaging, connecting and empowering young people. Publications Office of the European Union.

⁸⁵ European Commission. (2020). Digital Education Action Plan 2021–2027: Resetting education and training for the digital age [Communication from the Commission]. Publications Office of the European Union.

⁸⁶ United Nations Children's Fund. (2020). Digital civic engagement by young people. UNICEF.

⁸⁷ United Nations Children's Fund. (2021). The State of the World's Children 2021: On my mind – Promoting, protecting and caring for children's mental health. UNICEF.

⁸⁸ UNICEF Україна. (n.d.). UPSHIFT Україна. Retrieved October 6, 2025.

⁸⁹ Parfeniuk, V., & Bond, K. (2024, October 4). Youth project helps make Kyiv more accessible for all. UNICEF Ukraine.

⁹⁰ Громадська організація «Молодіжна платформа». (2025 р.). Молодіжна участь та політика.

Демократизація	Бар'єри участі ВПО та постраждалої молоді	Платформи, навчання правам людини, розвиток молодіжних рад	Проект Ради Європи «Молодь за демократію в Україні» ⁹¹
Інклюзивні культурні практики	Недоступність культурних просторів	Тактильні макети, сурдопереклад, вібраційні сфери	EDU ⁹² Camp, Atlas Weekend ⁹³
Професійна якість молодіжної роботи	Брак знань і досвіду у молодіжних працівників	Освітні серіали, тренінги, методичні матеріали	Серіал «Інклюзивна молодіжна робота» ⁹⁴
Урбаністична участь	Втрата молоді, недостатня залученість	Спільне планування простору, благоустрій, навчання	Програма «Мріємо та діємо» (Охтирка, Ічня) ⁹⁵
Мобільність	Емоційна адаптація, інтеграція після повернення	Повернення з новими навичками, мережі підтримки	Досвід молоді на Reddit

Сучасна молодіжна політика перебуває у стані динамічної трансформації, реагуючи на глобальні та локальні виклики — від війни та міграції до цифрових ризиків та інклюзії. Тренди відкривають нові можливості для залучення молоді, але водночас потребують системних рішень і партнерства на всіх рівнях. Використання міжнародних стандартів і локальна адаптація кращих практик дозволяють будувати стійку, інклюзивну й орієнтовану на майбутнє молодіжну політику.

⁹¹ Council of Europe. (n.d.). Youth for Democracy in Ukraine. Retrieved October 6, 2025.

⁹² EDU Camp. (n.d.). EDU Camp Ukraine. Retrieved 2025.

⁹³ Atlas Weekend. (n.d.). Atlas Weekend – Kyiv Music Festival.

⁹⁴ UNFPA Україна. (8 травня 2024 р.). «Інклюзивна молодіжна робота» на Дія.Освіта: серіал про те, як створити безбар'єрний молодіжний простір та і залучити молодь до суспільно корисних проектів та ініціатив.

⁹⁵ PRAGMATIKA.MEDIA. (27 квітня 2023 р.). Інклюзія та пам'ять: як молодь пропонує відбудовувати українські міста.

Модуль 2.

Екосистема молодіжної політики: інституції, актори, ресурси.

Тема 2.1. Актори молодіжної політики: держава, громада, громадянське суспільство, міжнародні організації. Міжсекторальність молодіжної політики.

Мета:

- ▶ Показати, що сучасна молодіжна політика є комплексною системою, яка потребує кроссекторальної взаємодії та багаторівневої реалізації. Основне завдання полягає у формуванні розуміння ролі різних акторів (держави, місцевого самоврядування, громадянського суспільства, бізнесу, міжнародних організацій і самих молодих людей) у виробленні та реалізації політики, а також усвідомлення важливості колективного впливу та партнерства для сталого розвитку молодіжної сфери.

Основний матеріал по темі

Молодіжна політика — це не замкнута сфера діяльності окремого міністерства. Це комплексна система взаємодії, у якій беруть участь численні актори з різних секторів. Такий підхід називається кроссекторальним — він передбачає не лише координацію, а й співвідповідальність за формування і реалізацію молодіжного виміру в різних політиках: освіті, охороні здоров'я, зайнятості, безпеці, культурі, урбаністиці тощо. Механізм реалізації міжвідомчої відповідальності, де кожен сектор має не лише компетенцію, а й обов'язок інтегрувати молодіжний вимір у свої дії.

На національному рівні існує розуміння комплексності та багаторівневості. Національна молодіжна стратегія до 2023 року підкреслює: *«Успішна самореалізація та розвиток молоді в Україні залежать від узгодженості дій багатьох зацікавлених сторін: органів державної влади та органів місцевого самоврядування, громадянського суспільства, бізнесу, родини тощо»*⁹⁶.

Багаторівневність молодіжної політики полягає в тому, що її формування й реалізація мають відбуватися на всіх рівнях державного управління й місцевого самоврядування. Особливої уваги варта молодіжна політика місцевого рівня, оскільки органи місцевого самоврядування є найближчими до молодих людей органами влади.

⁹⁶ Указ Президента «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року». Законодавство України. Верховна Рада України.

Однією із засад функціонування будь-якої демократичної системи є місцеві та регіональні органи влади. Право брати участь у керуванні державними справами є одним із демократичних принципів, спільних для всіх держав-членів, і це право може бути найбільш безпосередньо реалізовано на місцевому рівні, як зазначено в Додатковому протоколі до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах місцевого органу влади (CETS № 207)»⁹⁷.

Серед основних суб'єктів молодіжної політики варто зазначити⁹⁸:

1 Органи державної влади

Вони визначають стратегічне бачення, ухвалюють політичні рішення, затверджують законодавчі рамки та національні стратегії. Це, зокрема, Міністерство молоді та спорту (або інші уповноважені органи), Кабінет Міністрів, парламентські комітети.

2 Органи місцевого самоврядування

Саме на місцевому рівні реалізується значна частина молодіжної політики — через програми, підтримку центрів, молодіжні простори, фінансування ініціатив. Тут формується первинне розуміння молодіжної політики як практики, а не лише стратегії.

3 Громадянське суспільство

Молодіжні організації, об'єднання, неформальні ініціативи виступають рушіями змін і каналом зворотного зв'язку. Вони виконують як сервісну, так і адвокаційну роль, впливаючи на рішення й формуючи нові сенси.

4 Міжнародні організації

Є джерелом підтримки, експертизи та стандартів. Вони допомагають формувати політику, зокрема через спільні проєкти, фінансування, навчальні програми, технічну допомогу, політичний діалог.

5 Молодіжні ради, консультативні органи, коаліції

Це простори представництва молоді — майданчики, де голос молодих людей враховується у формуванні політик.

Всі ці гравці рухаються в одному напрямку, з єдиною логікою, але з різними ролями. Ключовий підхід — колективний вплив. Сучасна модель ефективної молодіжної політики передбачає не лише наявність акторів, а й їхню синхронізовану взаємодію, тобто спільну дію задля єдиної мети.

⁹⁷ Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті. Рада Європи.

⁹⁸ Посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна робота».

Можна виділити 5 умов успішного колективного впливу⁹⁹:

- ▶ Спільне бачення і порядок денний
- ▶ Єдина система вимірювання прогресу
- ▶ Узгоджені, взаємодоповнюючі дії
- ▶ Постійна комунікація
- ▶ Наявність підтримувальної інфраструктури (наприклад, координаційного центру)

Серед практичних інструментів та підходів (структур співпраці) виділяють:

- ▶ Міжвідомчі ради або робочі групи
- ▶ Платформи партнерства, державно-приватні та громадські партнерства
- ▶ Координаційні центри або «офіси молоді»
- ▶ Молодіжні ради при громадах
- ▶ Спільне планування
- ▶ Мапування стейкхолдерів
- ▶ Спільна база даних/показників
- ▶ Комунікаційні майданчики
- ▶ Youth mainstreaming (молодіжний мейнстримінг)

Національна молодіжна стратегія до 2030 року прямо говорить про міжгалузеву співпрацю. Але в реальності все ще спостерігаються виклики:

- ▶ Брак стабільного координатора
- ▶ Відсутність єдиної мови між секторами
- ▶ Розрив між центральним і місцевим рівнем
- ▶ Розпорошеність ресурсів і зусиль

Децентралізація, війна та виклики відновлення зробили ще очевиднішою потребу у кроссекторальному підході. Молодіжна політика стає рамкою для інтеграції різних зусиль у роботі з молоддю. Кроссекторальність і колективний вплив — не просто інструменти. Це — нова управлінська логіка. **Вона відходить від ієрархічного принципу «хтось приймає рішення — інші виконують» до екосистемного бачення, в якому:**

- ▶ кожен сектор має свою відповідальність,
- ▶ рішення ухвалюються разом,

⁹⁹ Взято з презентації М. Попатенко під час заходу «Навчальний семінар підвищення кваліфікації викладачів і викладачок з упровадження дисципліни молодіжної політики та роботи», який відбувся в межах проекту «Молодіжна участь і політика: посилення залучення молоді, врядування, бюджетування та розвитку життєвих навичок у Львівській, Волинській та Закарпатській областях», який реалізує ГО «Молодіжна платформа» за сприяння ЮНІСЕФ і за фінансової підтримки Уряду Німеччини через німецький державний банк розвитку KfW.

- ▶ а результатом стає не ще один проєкт, а жива система розвитку.

Тільки така логіка дозволяє побудувати інституційно сталу та інклюзивну модель молодіжної політики, що відповідає викликам сьогодення і працює на майбутнє України.

Взаємодія цих органів та організацій дає змогу створювати комплексні й ефективні програми з молодіжної політики, що відповідають реальним потребам та інтересам молоді. Міжсекторність — це принцип або підхід, що передбачає співпрацю та взаємодію між різними секторами суспільства для досягнення спільних цілей і розв'язання складних проблем. Цей термін часто використовується в контексті розвитку, соціальної політики та управління, а також молодіжної політики.

У молодіжній політиці міжсекторність може означати співпрацю між державними органами, громадськими організаціями, бізнесом, академічними установами та молодіжними групами для розробки та реалізації програм, проєктів та ініціатив, спрямованих на підтримку та розвиток молоді.

Наприклад, міжсекторний підхід до молодіжної політики може передбачати співпрацю між урядовими органами освіти, зайнятості, охорони здоров'я та громадськими організаціями для розробки комплексної програми підтримки молоді у здобутті освіти, працевлаштуванні та збереженні здоров'я.

Міжсекторна співпраця дає змогу об'єднувати ресурси, експертизу та досвід різних секторів для більш ефективного реагування на потреби та проблеми молоді, сприяючи у такий спосіб створенню більш інтегрованої та комплексної молодіжної політики.

Рекомендації CM/Rec(2017)4¹⁰⁰ закликають держави-члени зміцнювати роль і позицію молодіжної роботи з метою сприяння міжсекторному співробітництву в молодіжній роботі — незалежно від того, чи її забезпечує державна влада, приватний сектор або ж громадянське суспільство, — та іншими секторами, як-от соціальний захист, здоров'я, спорт, культура, формальна освіта, послуги зайнятості та кримінальне правосуддя.

Міжсекторне співробітництво або координація з іншими секторами може здійснюватися в різних форматах¹⁰¹:

- забезпечення того, щоб молодь була частиною політики інших (суміжних) секторів, та/або гарантування наявності «групової політики», яка охоплює кілька відповідних секторів;

¹⁰⁰ Посібник до Рекомендації CM/Rec(2017)4 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про молодіжну роботу «У центрі уваги — молодіжна робота». 2017 р.

¹⁰¹ Посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців та і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна робота».

- створення експертних та/або робочих груп із представників/представниць різних секторів, провайдерів молодіжної роботи та молодих людей для висвітлення молодіжної проблематики в цілому або якихось окремих питань;
- об'єднання зусиль різних міністерств або інших відповідних установ у конкретних сферах діяльності, пов'язаних з молоддю;
- визнання інших провайдерів молодіжної роботи, зокрема з державного та приватного секторів (а не тільки із сектора громадянського суспільства);
- створення умов для ефективної співпраці між провайдером(-ами) молодіжної роботи та партнером(-ами) з інших секторів для вирішення конкретного питання чи проблеми, що стосується молодих людей.

Основні аспекти міжсекторності молодіжної політики охоплюють:

- 1 **Спільне планування та розробка стратегій і програм.** Різні сектори суспільства спільно визначають пріоритетні напрями розвитку молодіжної політики та розробляють стратегії та програми для їх реалізації.
- 2 **Ресурсну співпрацю.** Спільне використання фінансових, людських та інших ресурсів для реалізації молодіжних ініціатив і проєктів.
- 3 **Обмін експертизою та досвідом.** Різні сектори діляться своїм досвідом і найкращими практиками роботи з молоддю.
- 4 **Взаємодопомогу та підтримку.** Сектори спільно працюють над розв'язанням складних проблем і наданням підтримки молоді в різних сферах життя.
- 5 **Моніторинг та оцінку результатів.** Спільне визначення критеріїв успіху й оцінка результатів реалізації молодіжних програм і стратегій.

Кроссекторальність молодіжної політики передбачає необхідність урахування молодіжних питань під час формування місцевих цільових програм і бюджетів.

Кроссекторальний підхід і колективний вплив — це більше, ніж набір методів. Це світоглядна трансформація того, як ми розуміємо політику, управління, участь і відповідальність. Вони пропонують нам вийти за межі лінійного, ієрархічного мислення, в якому одна інституція «керує» молоддю або вирішує її проблеми. Натомість формується логіка екосистемного управління. Якщо політика, це про рішення, то кроссекторальність — про те, як їх ухвалювати разом. А колективний вплив — це як зшити рішення в єдину дію, яка має силу. Тільки така логіка дозволить створити життєздатну, динамічну, інклюзивну модель молодіжного розвитку, яка не буде «ще одним проєктом», а стане інституційною основою майбутнього України.

Україна з 1995 року є членом Ради Європи. Співпраця в сфері молодіжної політики завжди була одним з важливих напрямків. Україна активно впроваджує стандарти РЄ в молодіжну політику.

Стандарт — нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального й неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, і спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній галузі¹⁰².

У галузі молодіжної політики найбільш поширеними документами Ради Європи є хартії і рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам. Ці документи, на відміну від Конвенцій, мають рекомендаційний характер, проте держави-члени докладають зусиль, щоб їхні молодіжні політики відповідали стандартам. Своєю чергою Рада Європи пропонує урядам держав-членів підтримку в їх імплементації.

До стандартів Ради Європи в галузі молодіжної політики належать, зокрема:

- ▶ Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті¹⁰³;
- ▶ Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти з прав людини¹⁰⁴;
- ▶ Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про доступ молоді з неблагополучних районів до соціальних прав, CM/Rec(2015)3¹⁰⁵;
- ▶ Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про доступ молодих людей до прав, CM/Rec(2016)7¹⁰⁶;
- ▶ Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про молодіжну роботу, CM/Rec(2017)4¹⁰⁷;
- ▶ Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам щодо участі ромської молоді, CM/Rec(2023)4¹⁰⁸;
- ▶ Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про захист молодіжного громадянського суспільства і молоді та підтримки їх участі в демократичних процесах, CM/Rec(2022)6¹⁰⁹.

Інструмент самостійної оцінки молодіжної політики¹¹⁰, офіційно ухвалений Європейським керівним комітетом у справах молоді, стосується дотримання стандартів Ради Європи щодо молодіжної політики. Інструмент має на меті допомогти державам-членам, а також іншим зацікавленим сторонам державного сектора на різних рівнях (місцевому, регіональному, національному, міжнародному) самостійно оцінювати їхню відповідність стандартам Ради Європи, спираючись на шість

¹⁰² Закон України від 05.06.2014 №1315-VII Про стандартизацію.

¹⁰³ Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті.

¹⁰⁴ Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти з прав людини.

¹⁰⁵ Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про доступ молоді з неблагополучних районів до соціальних прав, CM/Rec(2015)3.

¹⁰⁶ Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про доступ молодих людей до прав, CM/Rec(2016)7.

¹⁰⁷ Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про молодіжну роботу, CM/Rec(2017)4.

¹⁰⁸ Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам щодо участі ромської молоді, CM/Rec(2023)4.

¹⁰⁹ Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про захист молодіжного громадянського суспільства і молоді та підтримки їх участі в демократичних процесах, CM/Rec(2022)6.

¹¹⁰ Інструмент самостійної оцінки молодіжної політики, 2019 р.

напрямів діяльності (участь, інформація, інклюзія, доступ до прав, молодіжна робота, мобільність), які є основою політики Ради Європи щодо залучення молоді й розвитку молодіжної політики.

Для кожного з цих напрямів діяльності інструмент надає конкретні й вимірювані критерії, за допомогою яких держави-члени можуть почати оцінювати прогрес у виконанні основних стандартів Ради Європи (здебільшого рекомендацій Комітету міністрів). Індикатори самостійної оцінки можуть допомогти оцінити прогрес за кожним показником. Держави-члени залучаються до активного використання цього інструменту, самостійно оцінюючи, за необхідності, їхню відповідність стандартам Ради Європи з регулярними інтервалами. Цей інструмент дозволяє користувачам і користувачкам відзначати позитивні тенденції, які сприятимуть досягненню прогресу й виявленню напрямів подальшої роботи.

Прихильність Ради Європи до забезпечення більшої участі молоді можна продемонструвати через **систему співуправління Ради Європи в галузі молоді**¹¹¹, що є практичним прикладом інструменту формування й реалізації молодіжної політики як моделі участі молоді в ухваленні рішень, що її стосуються.

Система співуправління забезпечує місце для спільних роздумів і спільного ухвалення рішень, що поєднує голос молодих людей і державних органів, відповідальних за молодіжну політику, щодо встановлення стандартів і пріоритетів роботи молодіжного сектора Ради Європи та рекомендацій щодо майбутніх пріоритетів, програм і бюджетів.

Голос молодих людей представляє **Консультативна рада у справах молоді (ССЈ)**¹¹², що складається з 30 представників і представниць молодіжних громадських організацій і мереж у Європі та є неурядовим партнером у системі співуправління. Головне завдання Консультативної ради — консультування Комітету міністрів з усіх питань, що стосуються молоді. Зокрема, Консультативна рада допомагає забезпечити інтеграцію молодіжної політики в програму діяльності Ради Європи, надаючи всім органам Організації думки та пропозиції щодо загальних або конкретних питань, що стосуються молоді й молодіжної політики в Раді Європи, щодо пріоритетів, очікуваних результатів і бюджету для молодіжного сектора.

Вона також забезпечує просування молодіжної політики Ради Європи в межах Організації та за її межами.

Представники/представниці міністерств та органів, відповідальних за молодіжну політику, держав-учасниць Європейської культурної конвенції об'єднуються в Європейський керівний комітет у справах молоді (CDEJ)¹¹³, який сприяє співпраці між урядами в молодіжному секторі й забезпечує основу для порівняння національних молодіжних політик, обміну найкращими практиками й розроблення текстів, що встановлюють стандарти, щоб подолати виклики та перешкоди, з якими стикається молодь у Європі, і гарантувати участь молоді та доступ її до прав. Керівний комітет розробив низку принципів і цінностей, які мають лежати в основі молодіжної політики, і допомагає державним органам влади впроваджувати їх, консультуючи й підтримуючи в

¹¹¹ [Co-management structure.](#)

¹¹² [Advisory Council on Youth.](#)

¹¹³ [European Steering Committee for Youth.](#)

розбудові потенціалу через заходи. Також Керівний комітет забезпечує просування стандартів молодіжної політики Ради Європи через надання Знака якості Ради Європи для молодіжних центрів.

У 2008 році як інструмент для встановлення стандартів було створено «Знак якості Ради Європи для молодіжних центрів». Центри зі Знаком якості мають повноваження від органів державної влади, готові брати участь у міжнародному співробітництві, а також поширюють і підтримують цінності Ради Європи. Наразі 15 центрів беруть активну участь у мережі¹¹⁴, створеній у межах системи Знака якості. Знак якості також передбачає щорічне засідання платформи та щорічний навчальний курс; обидва вони мають на меті обмін знаннями і співробітництво між персоналом цих молодіжних центрів, а також надають можливість проживання в них.

Кожен молодіжний центр зі Знаком якості має власний контекст, можливості й обмеження, які визначають його пріоритети та те, як він адаптується до критеріїв Знака якості Ради Європи. **Водночас спільною ознакою центрів зі Знаком якості є готовність досягати таких результатів:**

- ▶ бути безпечним простором для молодих людей;
- ▶ бути освітніми установами;
- ▶ мультиплікувати (помножувати) молодіжну роботу;
- ▶ бути координаційними центрами мережевого співробітництва;
- ▶ підтримувати цінності, підходи та стандарти Ради Європи.

Об'єднана рада з питань молоді (СМЈ)¹¹⁵ є спільно керованим органом, який об'єднує усіх членів/членкинь Консультативної ради у справах молоді (ССЈ) та Європейського керівного комітету у справах молоді (СДЕЈ). Це орган спільного ухвалення рішень, який установлює пріоритети, цілі та бюджети молодіжного сектора. Це вищий орган ухвалення рішень і розроблення політики для для урядових і неурядових партнерів Ради Європи в Департаменті молоді.

Завдання Об'єднаної ради, в дусі спільного управління, полягає в тому, щоб виробити спільну позицію щодо загальних пріоритетів молодіжного сектора, річних/багаторічних цілей, основних бюджетних пакетів і необхідних бюджетних специфікацій у політичних і бюджетних межах, установлених Комітетом міністрів. Це також сприяє ефективному впровадженню молодіжної політики в програму діяльності Ради Європи.

Програмний комітет у справах молоді (СРЈ)¹¹⁶ складається з восьми представників/представниць державних органів влади від Консультативної ради у справах молоді (ССЈ). Він засновує й контролює програму Європейського молодіжного фонду, ухвалює

¹¹⁴ Мережа молодіжних центрів, які мають Знак якості Ради Європи.

¹¹⁵ Joint Council on Youth.

¹¹⁶ Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам щодо участі ромської молоді. CM/Rec(2023)4.

рішення щодо всіх заявок, поданих до Фонду¹¹⁷, а також щодо навчальних сесій, організованих у співпраці з Європейськими молодіжними центрами (у Страсбурзі¹¹⁸ та Будапешті¹¹⁹).

Європейські молодіжні центри (ЄМЦ) — постійно діючі структури, які знаходяться в Страсбурзі (заснований у 1972 році) і Будапешті (заснований у 1995 році) та покликані впроваджувати молодіжну політику Ради Європи. Це міжнародні навчальні центри з можливістю перебування (90 місць у Страсбурзі та 112 у Будапешті), у яких відбувається більшість заходів молодіжного сектора. Центри сплановані для проведення тренінгів, семінарів і конференцій, а серед працівників/працівниць є консультанти/консультантки, котрі супроводжують навчальну діяльність. Більшість заходів, які відбуваються в ЄМЦ, фінансує Рада Європи.

Кроссекторальний підхід і колективний вплив у молодіжній політиці — це не лише інструменти, а нова управлінська логіка, що замінює ієрархічні моделі екосистемним баченням. Лише співпраця держави, громад, НУО, бізнесу та міжнародних інституцій створює інституційно стійку й інклюзивну модель політики, яка відповідає сучасним викликам війни, відновлення та глобалізації. Такий підхід дозволяє молоді не бути об'єктом рішень, а стати рівноправним партнером і співтворцем політики майбутнього.

Тема 2.2. Інфраструктура: молодіжні центри, консультативні органи, цифрові сервіси

Мета:

- Показати, що молодіжні центри та консультативні органи є ключовими інституціями сучасної молодіжної політики, які забезпечують доступ молоді до ресурсів, послуг і можливостей участі. Сформувати розуміння ролі молодіжної інфраструктури як ядра екосистеми молодіжної політики — від освітніх і культурних програм до цифрових сервісів і механізмів діалогу з владою.

Основний матеріал по темі

Молодіжна політика спрямована на створення умов для розвитку потенціалу молоді, забезпечення її прав та активної участі в суспільному житті. Одним із найважливіших інструментів реалізації цих завдань є молодіжні центри та простори — інституції, де молодь отримує доступ до освіти, консультацій, культурних і спортивних активностей, а також можливостей для самореалізації та участі в ухваленні рішень.

¹¹⁷ [Європейський молодіжний фонд.](#)

¹¹⁸ [Європейський молодіжний центр у Страсбурзі.](#)

¹¹⁹ [Європейський молодіжний центр у Будапешті.](#)

В Україні формування таких центрів визначено на рівні національної стратегії молодіжної політики та законодавства, а міжнародні стандарти Ради Європи та ЮНІСЕФ визначають ключові принципи їх роботи. Основні документи національного та міжнародних рівнів представлено у таблиці 2.2.1.

Таблиця 2.2.1. Основні документи національного та міжнародних рівнів, що визначають специфіку інфраструктури молодіжної політики та молодіжної роботи

№	Документ / норма	Рівень	Основний зміст / положення щодо молодіжних центрів
1	Закон України «Про основні засади молодіжної політики» № 1414-IX (2021) ¹²⁰	Національний	Визначає принципи та механізми державної молодіжної політики, закріплює роль молодіжних центрів як інструменту реалізації прав молоді на розвиток, освіту, культурну та громадську участь.
2	Національна молодіжна стратегія України до 2030 року ¹²¹	Національний	Передбачає розвиток мережі молодіжних центрів і просторів, забезпечення доступу молоді до освітніх, культурних, спортивних та інноваційних програм. Акцент на інклюзивність та участь молоді в ухваленні рішень.
3	Державна цільова соціальна програма «Молодь України» 2021–2025 рр. ¹²²	Національний	Програма визначає фінансування, розвиток інфраструктури молодіжних центрів, проведення освітніх і культурних заходів, підтримку молодіжних ініціатив.
4	Місцеві програми розвитку молодіжної політики (приклад: Луцька МТГ) ¹²³	Місцевий	Визначають створення та підтримку молодіжних центрів, функції радників і молодіжних рад, бюджетування та організацію програм для молоді.

¹²⁰ Закон України «Про основні засади молодіжної політики» № 1414-IX від 27.04.2021. (2021 р.). Верховна Рада України.

¹²¹ Кабінет Міністрів України. (2021 р.). Національна молодіжна стратегія України до 2030 року.

¹²² Кабінет Міністрів України. (2021 р.). Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021–2025 2025 роки.

¹²³ Луцька міська рада. (29 серпня 2024 р.). Про затвердження Стратегії реалізації молодіжної політики у Луцькій міській територіальній громаді до 2027 року та Стратегії розвитку молоді Луцької міської територіальної громади до 2027 року (Рішення № 62/91).

5	Європейська хартія про участь молоді в суспільному житті на місцевому та регіональному рівнях ¹²⁴	Європейський	Встановлює стандарти для молодіжних центрів: безпечний, доступний простір для навчання, культурних, спортивних і громадських активностей, розвиток навичок громадянської активності.
6	Стратегія молодіжного сектору Ради Європи до 2030 року ¹²⁵	Європейський	Підтримка розвитку центрів для демократичної освіти, розвитку лідерства й активної участі молоді у суспільному житті, впровадження інноваційних підходів до молодіжних просторів.
7	Рекомендації ЮНІСЕФ щодо молодіжної політики ¹²⁶	Міжнародний	Підкреслюють інклюзивність і доступність молодіжних центрів, участь молоді в ухваленні рішень, надання соціальної та психологічної підтримки.

Консультативні органи у сфері молодіжної політики відіграють ключову роль у формуванні ефективного діалогу між молоддю, органами влади та громадським сектором. Вони забезпечують інституційний механізм, через який молоді люди можуть впливати на ухвалення рішень, формування програм, стратегій і регуляторних документів, що стосуються їхніх прав і потреб. В Україні розвиток консультативних структур є відносно новим процесом, який активно підтримується міжнародними організаціями та європейськими стандартами молодіжної політики.

До основних форм консультативної інфраструктури відносяться:

- 1 **Молодіжні ради при органах місцевого самоврядування.** Вони створюються на рівні обласних, районних і міських рад і виконують функції дорадчого органу, що консультує владу з питань молодіжної політики, освіти, зайнятості та розвитку молодіжних ініціатив.
- 2 **Національні та регіональні молодіжні платформи.** Ці органи формують експертні групи, що аналізують законодавчі ініціативи та програми підтримки молоді. Приклади включають Національну молодіжну раду України та регіональні платформи при департаментах молоді та спорту.
- 3 **Громадські консультативні органи.** Вони створюються при міністерствах та відомствах і залучають представників молодіжних громадських організацій для обговорення ключових програмних напрямів.

¹²⁴ Рада Європи. (2015 р.). Європейська хартія про участь молоді в суспільному житті на місцевому та регіональному рівнях (переглянута).

¹²⁵ Council of Europe. (2020). Youth Sector Strategy 2030.

¹²⁶ UNICEF. (2021). Recommendations on youth policy: Ensuring inclusion, access, and participation of young people in youth centers.

Консультативні органи функціонують у форматі постійних і тимчасових комісій, робочих груп, круглих столів та онлайн-платформ. Основною метою є забезпечення регулярного обміну інформацією, врахування думки молоді у стратегічних рішеннях та підвищення прозорості державних процесів. Основні функції МКДО відображено на рис. 2.2.1.

Рис. 2.2.1. Основні функції МКДО в Україні

Завдяки цим функціям консультативні органи стають механізмом участі молоді у публічному управлінні, формуючи основу для партисипативного підходу та демократичних практик на місцевому та національному рівнях.

Аналіз викликів і можливостей розвитку дозволяє визначити стратегічні напрямки підвищення ефективності роботи таких органів (таблиця 2.2.2.).

Таблиця 2.2.2. Стратегічні напрямки підвищення ефективності роботи МКДО

Категорія	Виклики/обмеження	Можливості розвитку
Фінансування та ресурси	Нестача фінансування та ресурсної бази, що обмежує регулярність засідань, підготовку аналітики й організацію навчальних заходів	Забезпечити фінансову та методичну підтримку з боку держави та міжнародних партнерів для стабілізації діяльності
Представництво молоді	Нерівномірна представленість молодіжних груп, коли інтереси соціально вразливих категорій (малозабезпечені, ВПО, нац. меншини) недостатньо враховуються	Розвивати цифрові платформи для консультацій, що залучають ширше коло молоді та підвищують прозорість процесів
Інтеграція з інфраструктурою	Слабка інтеграція з іншими елементами молодіжної інфраструктури (молодіжні центри, простори), що знижує потенціал масштабування ініціатив	Інтегрувати консультативні органи з молодіжними центрами та громадськими ініціативами, створюючи локальні мережі обміну досвідом
Професійна підготовка учасників	Низький рівень професійної підготовки учасників органів, що обмежує якість аналітичних висновків і рекомендацій	Посилювати навчання та професійний розвиток учасників через тренінги з лідерства, аналітики та проєктного менеджменту

Основні виклики — нестача фінансування, нерівномірне представництво молоді, слабка інтеграція з іншими елементами молодіжної інфраструктури та недостатня професійна підготовка учасників. Усунення цих обмежень можливе через розвиток цифрових платформ для консультацій, підвищення кваліфікації учасників, інтеграцію з молодіжними центрами та забезпечення фінансової та методичної підтримки. Реалізація цих можливостей сприятиме підвищенню ефективності роботи органів і створенню системного підходу до розвитку молодіжної політики в Україні.

Консультативні органи є важливою складовою інфраструктури молодіжної політики, що забезпечує участь молоді у публічному

управлінні та розвитку громад. Їхній потенціал може бути значно підвищений завдяки системній підтримці, модернізації процесів взаємодії та інтеграції з іншими інструментами молодіжної політики. Забезпечення ефективної роботи таких органів сприятиме формуванню демократичного середовища, де інтереси молоді враховуються під час ухвалення рішень на всіх рівнях.

Консультативні органи при органах центральної влади відіграють важливу роль у розвитку молодіжної політики України. Вони створюють механізми участі молоді у процесах ухвалення рішень, формування державних програм, стратегій і нормативних документів, що стосуються молодіжної сфери. Основною метою таких органів є забезпечення взаємодії між молоддю, органами влади та громадськими організаціями для підвищення ефективності політик і програм. Серед ключових форм таких органів — національні молодіжні ради при міністерствах, робочі групи та експертні комісії. Діюча система МКДО національного рівня представлена у таблиці 2.2.3.

Таблиця 2.2.3. Система МКДО національного рівня в Україні

Назва органу	Рівень	Мета та функції	Структура	Приклади діяльності/ ініціатив
Національна молодіжна рада України (НМРУ) ¹²⁷	Національний	Дорадчий орган при Міністерстві молоді та спорту; формування рекомендацій щодо державної молодіжної політики, представлення інтересів молоді	Координаційна рада із представників регіональних молодіжних рад і громадських організацій	Проведення консультацій із законопроектами, розробка національних стратегій молодіжної політики, участь у міжнародних форумах
Молодіжна рада при Міністерстві освіти і науки України ¹²⁸	Національний	Консультації з питань молодіжної освіти, наукових програм, підтримки студентського самоврядування	Робочі групи та комітети, зокрема студентське представництво	Підготовка рекомендацій до освітніх програм, організація конкурсів студентських проєктів

¹²⁷ Національна молодіжна рада України.

¹²⁸ Міністерство освіти і науки України. Молодіжна рада при МОН: постійний консультативно-дорадчий орган для участі молоді у формуванні політики в освіті, науці та інноваціях.

Молодіжна рада при Міністерстві культури та інформаційної політики України ¹²⁹	Національний	Розробка та підтримка культурних і медіа ініціатив для молоді	Керівна рада + експертні комісії	Створення конкурсів грантів для молодіжних культурних проєктів, участь у фестивалях
Молодіжна рада при Міністерстві закордонних справ України ¹³⁰	Національний	Надання консультацій та пропозицій щодо популяризації позитивного іміджу України, захисту прав та інтересів української молоді за кордоном, а також сприяння міжнародному молодіжному співробітництву	Консультативно-дорадчий орган. Складається з молодих людей віком 18–35 років, які відбираються на конкурсній основі. Має голову, заступників і членів, які можуть працювати у тематичних комітетах чи робочих групах	Організація Молодіжних конгресів з питань української ідентичності та її промоції у світі. Проведення публічних дискусій, вебінарів та інформаційних кампаній з питань зовнішньої політики для молоді
Молодіжна раду при Голові Верховної Ради України ¹³¹	Національний	Розробка пропозицій до законопроєктів, що стосуються молодіжної політики. Участь у формуванні державної політики на користь молоді та сприяння реалізації молодіжних ініціатив	Консультативно-дорадчий орган при Голові Верховної Ради. Склад формується на конкурсній основі з представників молодіжних громадських організацій та активістів	Участь у фахових обговореннях проєктів законів у комітетах ВРУ. Ініціювання та підтримка змін до законодавства у сфері освіти, зайнятості та волонтерства. Проведення молодіжних форумів у Парламенті
Рада з молодіжних питань при Президентові України ¹³²	Національний	Підготовка пропозицій Президенту України щодо формування та реалізації державної політики у сфері молоді, зокрема щодо патріотичного виховання, залучення молоді до волонтерської діяльності, реалізації молодіжних ініціатив	Консультативно-дорадчий орган до складу входять голова, його заступники, секретарі та члени Ради. Склад затверджується Президентом і формується з представників центральних органів влади та молодіжних організацій	Надання пропозицій щодо захисту прав молоді в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови. Розробка стратегічних документів для підтримки талановитої молоді та її професійної реалізації.

¹²⁹ Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. Консультативно-дорадчі органи

¹³⁰ Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. Консультативно-дорадчі органи

¹³¹ Верховна Рада України. (6 грудня 2024 р.). Про Молодіжну раду при Голові Верховної Ради України (Розпорядження № 1601/24-РГ)

¹³² Президент України. (14 січня 2022 р.). Указ Президента України № 14/2022. Питання Ради з молодіжних питань (Указ Президента України). Офіс Президента України

Консультативні органи при органах центральної влади забезпечують системний механізм залучення молоді до формування державної політики. Вони дозволяють враховувати інтереси різних соціальних груп, підтримувати культурні, освітні та цифрові ініціативи, а також створювати прозорі умови для розвитку молодіжних програм. Для підвищення ефективності їхньої роботи необхідно забезпечити стабільне фінансування, розвиток цифрових інструментів участі, навчання учасників та інтеграцію з регіональними молодіжними радами. Такий підхід сприятиме формуванню сучасної, демократичної та інклюзивної системи молодіжної політики в Україні.

Асоціації та об'єднання молодіжних рад відіграють ключову роль у консолідації зусиль місцевих, регіональних і національних рад для розвитку молодіжної політики. Вони забезпечують платформу для обміну досвідом, координації ініціатив та формування спільних стратегічних документів. Такі об'єднання сприяють розвитку демократичної культури серед молоді, підтримують активну участь у громадському житті та створюють механізми впливу на політику місцевого та центрального рівня. Мережа асоціацій та об'єднань МКДО в Україні представлена у таблиці 2.2.4.

Таблиця 2.2.4. Основні асоціації та об'єднання молодіжних рад України

Назва органу	Рівень	Мета та функції	Структура	Приклади діяльності/ініціатив
Українська Асоціація Молодіжних Рад (УАМР) ¹³³	Національний	Об'єднання молодіжних рад для координації діяльності, обміну досвідом і формування рекомендацій для центральної влади	Координаційна рада з представників обласних і міських рад	Проведення національних форумів, тренінгів, розробка рекомендацій до державних програм
Об'єднання обласних молодіжних рад	Регіональний	Координація діяльності обласних і районних рад, підтримка локальних ініціатив	Керівна рада + робочі групи	Організація навчальних семінарів, конкурсів проєктів, консультації з місцевими органами влади
Всеукраїнська платформа молодіжних рад при НМРУ	Національний	Інтеграція молодіжних рад у єдину платформу для обміну досвідом і розробки спільних проєктів	Платформа об'єднує регіональні ради та ГО	Проведення онлайн-консультацій, розробка аналітичних звітів, участь у міжнародних програмах

¹³³ Українська Асоціація Молодіжних Рад.

Міжрегіональні об'єднання молодіжних рад	Регіональний	Підтримка співпраці між обласними та міськими радами, поширення кращих практик	Рада представників молодіжних рад регіонів	Обмін досвідом, проведення спільних проєктів, конференцій і воркшопів
Асоціація студентських і міських молодіжних рад	Національний / локальний	Координація роботи студентських рад і молодіжних рад міст	Керівна рада з представників студентських і міських рад	Розробка спільних програм молодіжного лідерства, участь у грантових ініціативах

Асоціації та об'єднання молодіжних рад забезпечують системний підхід до розвитку молодіжної політики на національному та регіональному рівнях. Вони сприяють консолідації ресурсів, координації проєктів та впровадженню кращих практик, забезпечують навчання та підвищення компетентності молодіжних лідерів. Для підвищення ефективності роботи таких об'єднань важливо посилювати цифрову взаємодію, інтегрувати їхні ініціативи з державними програмами та забезпечувати фінансову та методичну підтримку. Це дозволить створити єдину систему молодіжної участі та розширити можливості молоді в ухваленні рішень на всіх рівнях.

Крім того, станом на початок 2025 року в Україні сформувалася широка мережа молодіжних рад, яка охоплює як місцевий, так і регіональний рівні¹³⁴. У таблиці 2.2.5. представлено кількісні показники МКДО в Україні у розрізі рівнів.

Таблиця 2.2.5. Кількість молодіжних рад в Україні у розрізі рівнів (станом на грудень 2024 р.)

Рівень	Кількість молодіжних рад	Зокрема
Місцевий (громади)	577	Сільські — 196, селищні — 15, міські — 222
Районний	3	Консультативні молодіжні ради на рівні районів
Регіональний (області) та м. Київ	23	Молодіжні ради при обласних державних адміністраціях та у м. Києві

¹³⁴ Міністерство молоді та спорту України. (14 лютого 2025 р.). Аналіз утворення молодіжних рад в Україні станом на грудень 2024 року.

Національний	10	Молодіжні ради при центральних органах влади
Разом		613

Мережа молодіжних рад в Україні є динамічною й охоплює різні рівні управління. Найбільш чисельними залишаються ради при територіальних громадах (577), що свідчить про зростання інтересу до молодіжної участі саме на місцевому рівні. Натомість кількість рад на районному рівні є мінімальною (3), що демонструє поступове зміщення акцентів із традиційної районної моделі управління до громади як ключової одиниці. Наявність молодіжних рад на регіональному (23) та національному (10) рівнях забезпечує вертикаль зв'язку між молоддю та владою, сприяючи виробленню комплексної молодіжної політики в Україні.

Молодіжний центр — ядро екосистеми, що реалізує функції політики та забезпечує зв'язок молоді з державними, місцевими та міжнародними програмами. Схематичне відображення ролі молодіжного центру як ядра екосистема представлена на рис. 2.2.2.

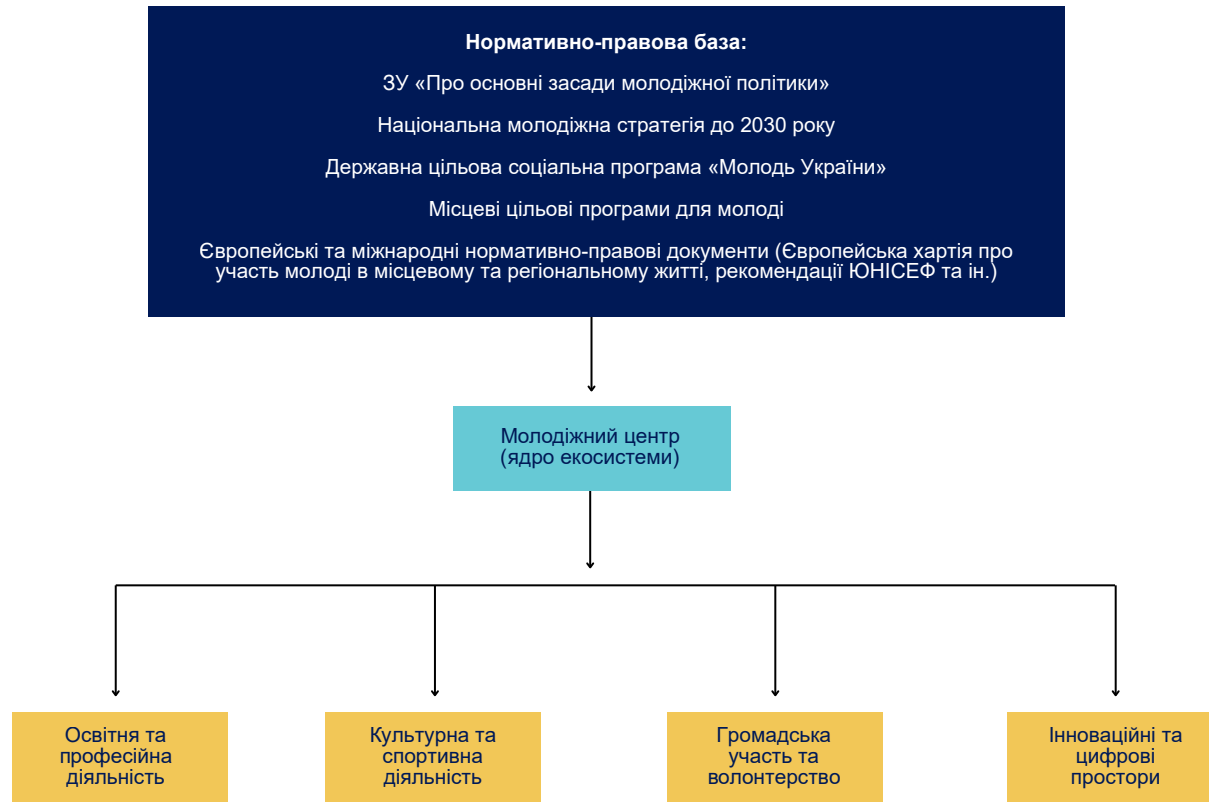

Рис. 2.2.2. Молодіжний центр як ядро екосистеми молодіжної політики

Законодавча база та стратегії — це рамка, яка визначає функціональні обов'язки, фінансування та стандарти для центрів. Включає національні закони, програми, стратегії та міжнародні документи (Рада Європи, ЮНІСЕФ та ін.^{135 136 137}).

МЦ є мультифункціональним простором, який інтегрує освітню, культурну, соціальну, громадську та інноваційну діяльність, зв'язуючи молодь із державними та міжнародними стандартами молодіжної політики. Основні функціональні блоки молодіжного центру представлено у таблиці 2.2.6.

¹³⁵ [Європейська хартія участі молодих людей у місцевому та регіональному житті.](#)

¹³⁶ Council of Europe. (2020). *Strategy for the youth sector 2030*.

¹³⁷ UNICEF. (2021). *Recommendations on youth policy: Ensuring inclusion, access, and participation of young people in youth centers*.

Таблиця 2.2.6. Функціональні блоки молодіжного центру

Функціональний блок	Зміст діяльності
Освітня та професійна діяльність	Розвиток компетентностей, профорієнтація, тренінги
Культурна та спортивна діяльність	Гуртки, творчі та спортивні заходи
Громадська участь і волонтерство	Розвиток демократичних компетенцій, участь у місцевих проєктах
Соціальна та психологічна підтримка	Консультації, підтримка вразливих груп
Інноваційні та цифрові простори	Коворкінги, STEM-лабораторії, цифрові платформи для стартапів і навчання

Молодіжні центри та простори в Україні стали важливими осередками для розвитку молоді, сприяючи її активній участі в суспільному житті та формуванню громадянської свідомості. Згідно з даними Міністерства молоді та спорту України, молодіжні центри мають потенціал бути міжфункціональними осередками, які об'єднують молодь і партнерів для розвитку демократичного суспільства та громади¹³⁸.

В Україні існує трирівнева система молодіжної роботи:

- 1 Національний рівень: Всеукраїнський молодіжний центр (ВМЦ), який вивчає потреби молоді та пропонує нові формати молодіжної роботи. Він також сприяє розвитку регіональних та місцевих молодіжних центрів^{139 140 141}.
- 2 Регіональний рівень: Обласні філії Асоціації молодіжних центрів України, які об'єднують молодіжні центри в областях та сприяють їхньому розвитку. Наприклад, у 2024 році до АМЦУ додалася Рівненська філія, до якої долучилося 11 молодіжних центрів¹⁴².

¹³⁸ Міністерство молоді та спорту України. (2024 р.). Дослідження діяльності та потенціалу молодіжних центрів і просторів в Україні: експертне опитування [PDF]

¹³⁹ Міністерство молоді та спорту України. (2024 р.). Дослідження діяльності та потенціалу молодіжних центрів і просторів в Україні [PDF]

¹⁴⁰ Рада Європи. (2023 р.). Дослідження потреб і викликів молодіжних центрів України різної форми власності [PDF]

¹⁴¹ Всеукраїнський молодіжний центр. (б. д.). Напрями роботи молодіжного центру.

¹⁴² Асоціація молодіжних центрів України.

- 3 Місцевий рівень: Молодіжні центри, які функціонують на місцевому рівні та безпосередньо взаємодіють з молоддю, надаючи їй можливості для розвитку, навчання та самореалізації.

Молодіжні центри в Україні здійснюють різні напрями діяльності відповідно до специфіки кроссекторальності молодіжної політики та молодіжної роботи (таблиця 2.2.7.).

Таблиця 2.2.7. Основні напрями діяльності молодіжних центрів в Україні

Напрямок діяльності	Зміст
Освітні програми	Організація тренінгів, курсів і майстер-класів для розвитку професійних і особистісних навичок молоді
Підтримка ініціатив	Надання ресурсів і консультацій для реалізації молодіжних проєктів та ініціатив
Соціальна інтеграція	Сприяння залученню молоді до волонтерської діяльності та громадських ініціатив
Культурний розвиток	Організація культурних заходів, виставок і фестивалів для розвитку творчих здібностей молоді

Попри досягнення, мережа молодіжних центрів стикається з рядом викликів:

- обмежене фінансування: недостатнє фінансування може обмежувати можливості для реалізації проєктів і розвитку інфраструктури;
- нерівномірний розвиток: деякі регіони мають більш розвинену мережу молодіжних центрів, ніж інші, що створює нерівні умови для молоді в різних частинах країни;
- вплив війни: війна принесла шкоду та знищила багато молодіжних просторів, але організації відновлюються та ремонтуються, рухаючись уперед із новими перспективами та планами.

Мережа молодіжних центрів в Україні є важливим елементом молодіжної політики, сприяючи розвитку молоді та її активній участі в суспільному житті. Однак для подальшого ефективного функціонування необхідно вирішити наявні виклики, зокрема забезпечити стабільне фінансування, сприяти рівномірному розвитку мережі в усіх регіонах і підтримувати відновлення інфраструктури, пошкодженої війною.

Більш детальну інформацію про молодіжні центри в Україні можна знайти на офіційному сайті Асоціації молодіжних центрів України. Регіональний розріз кількості молодіжних центрів в Україні представлено у таблиці 2.2.8.

Таблиця 2.2.8. Кількість молодіжних центрів за регіонами України

Область	Молодіжні центри у регіоні за населеними пунктами
Київська	Київ, Біла Церква, Боярка, Буча, Вишгород, Ірпінь, Медвин, Переяслав, Славутич, Тетіїв, Фастів — 11
Вінницька	Вінниця, Жмеринка, Війтівці — 3
Волинська	Луцьк, Ковель, Нововолинськ, Володимир-Волинський, Ківерці, Рожище, Копачівка, Будятичі, Зимне, Лежниця, Смідин — 11
Дніпропетровська	Дніпро, Кривий Ріг, Кам'янське, Слобожанське, Павлоград, Новомосковськ, Тернівка, Підгородне, Покровське, Обухівка, Софіївка, Спаське, Олександрівка, Миколаївка, Петропавлівка, Прядівка, Новомиколаївка — 17
Житомирська	Житомир, Бердичів, Коростень, Малин, Іванківці — 5
Закарпатська	Мукачево, Виноградів, Іршава, Тячів, Ясіня, Перечин, Довге — 7
Запорізька	Запоріжжя, Приморськ — 2
Івано-Франківська	Івано-Франківськ, Рогатин, Городенка, Коломия, Калуш, Верховина, Витвиця, Надорожна, Верхній Вербіж, Старобогородчанська ОТГ, Дзвиняцька ОТГ, Печеніжин, Надвірна — 13
Кіровоградська	Кропивницький, Знам'янка, Дмитрівка, Новоукраїнка, Нова Прага — 5
Львівська	Львів, Пустомити, Червоноград, Жовтанецька ОТГ, Дрогобич, Гірник, Дубляни, Броди, Буськ, Велике Колодно, Вільшаник, Давидів, Деревня, Добряни, Красів, Новий Розділ, Самбір, Старий Самбір, Яворів, Жовква, Стрий — 21
Миколаївська	Миколаїв, Доманівка, Вознесенськ — 3
Одеська	Одеса, Арциз, Доброслав, Саврань, Концеба — 5

Полтавська	Полтава, Кременчук, Нові Санжари, Омельник — 4
Рівненська	Рівне, Дубровиця, Привільне, Берестя, Острог, Вараш, Здолбунів — 7
Сумська	Суми, Лебедин, Охтирка — 3
Тернопільська	Тернопіль, Великі Гаї, Бережани, Ланівці, Нирків, Заліщики, Бучач, Угрик — 8
Харківська	Харків, Первомайський, Лозова, Чугуїв, Балаклія, Ізюм, Красноград, Зміїв, Мерефа, Куп'янськ, Нова Водолага, Рогова, Малинівка, Липці, Золочів — 15
Херсонська	Херсон, Новорайськ, Асканія-Нова, Високопілля, Скадовськ, Гуляйполе — 6
Хмельницька	Хмельницький, Кам'янець-Подільський — 2
Черкаська	Черкаси, Золотоноша, Сміла, Драбівці, Мартинівка, Степанці, Умань, Чигирин, Кам'янка, Канів, Леськи — 11
Чернівецька	Чернівці, Хотин — 2
Чернігівська	Чернігів, Прилуки, Ніжин, Корюківка, Добрянкa, Комарівка, Прогрес, Анисів — 8

Аналіз діяльності молодіжних центрів в Україні показує, що вони виконують багатофункціональну роль, поєднуючи освітні, культурні, соціальні та інноваційні завдання. Їхня ефективність зростає завдяки використанню цифрових сервісів, створенню інклюзивних просторів і впровадженню міжнародних стандартів. Приклади локальних ініціатив (Луцьк, Львів, Київ) демонструють, що молодіжні центри можуть стати драйверами сталого розвитку громад, сприяти підвищенню якості життя молоді та формуванню активного громадянського суспільства. Подальший розвиток цієї інфраструктури потребує системної підтримки з боку держави та місцевого самоврядування, а також інтеграції у європейський простір молодіжної політики.

Таблиця 2.2.9. Приклади реалізації основних функцій молодіжних центрів в Україні

Функція	Зміст діяльності	Приклади реалізації	Джерела
Освітня та професійна	Освітні програми, тренінги, майстер-класи, консультації; розвиток компетентностей і кар'єрної орієнтації	Курси з цифрової грамотності, соціального підприємництва та профорієнтації у Луцькому МЦ	Луцький міський молодіжний центр ¹⁴⁴
Культурна та спортивна	Творчі гуртки, мистецькі вистави, концерти, спортивні секції	МолодВіж Центр (Львів) — культурні та спортивні заходи для молоді	МолодВіж Центр ¹⁴⁵
Громадська участь і волонтерство	Платформи для молодіжної участі у самоврядуванні та громадських проєктах; розвиток демократичних компетенцій	Молодіжні ради при МЦ Києва — волонтерські проєкти, консультації з екології та урбаністики	Council of Europe, 2020 ¹⁴⁶ , UNICEF, 2021
Соціальна та психологічна підтримка	Психологічна допомога, соціальні консультації, підтримка вразливих груп	Психологічні консультації для підлітків, молоді з малозабезпечених родин і ВПО у молодіжних просторах	UNICEF, 2021 ¹⁴⁷

Молодіжні центри та простори є серцем екосистеми молодіжної політики. Вони поєднують освітню, культурну, спортивну, соціальну та громадську функції, створюючи умови для розвитку активної, компетентної та соціально відповідальної молоді. Законодавча база України, національні програми та міжнародні стандарти забезпечують нормативні рамки їхнього функціонування, тоді як практичні приклади центрів у Львові, Луцьку та Києві демонструють реальний вплив на розвиток молодіжної спільноти.

Ефективна мережа молодіжних центрів сприяє інклюзивності, розвитку лідерства та активної участі молоді у громадському та державному житті, відповідаючи сучасним вимогам суспільства та міжнародним стандартам.

Молодіжні центри та простори в Україні відіграють ключову роль у розвитку молоді, сприяють її самореалізації та активній участі у житті громади. Ефективне управління такими просторами вимагає системного підходу, що охоплює всі етапи — від концепції та облаштування приміщення до запуску програм і моніторингу діяльності.

¹⁴⁴ «Комунальний заклад “Луцький міський молодіжний центр” | Департамент молоді та спорту луцької міської ради.”». Dsmyslutskrada.gov.ua, 2025. Accessed 6 Oct. 2025.

¹⁴⁵ «МолодВіж Центр. Львів / MoloDvizh Center. Lviv.» Facebook.com, 2022. Accessed 6 Oct. 2025.

¹⁴⁶ Congress of Local and Regional Authorities, Council of Europe. (2003). Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life «Have Your Say!»

¹⁴⁷ UNICEF. Youth participation.

- Матеріали ГО «Молодіжна платформа» демонструють практичні моделі створення та управління молодіжними центрами, що активно використовуються в громадах Київської області та інших регіонах.

Молодіжні центри є ключовими інституціями для реалізації державної та місцевої молодіжної політики. Вони поєднують функції освітніх, культурних, соціальних та інноваційних просторів, створюючи умови для розвитку компетентностей і залучення молоді до життя громад. Ефективний менеджмент молодіжних центрів визначає якість наданих послуг, сталість їхньої діяльності та відповідність потребам молоді. Типова структура процесу створення та управління діяльністю МЦ представлено у таблиці 2.2.10.

Таблиця 2.2.10. Типова структура процесу створення та управління діяльністю МЦ

Блок	Зміст
1. Створення молодіжних центрів	- Розробка концепції (місія, цілі, напрями роботи) - Пошук та облаштування приміщення - Формування команди - Запуск діяльності
2. Приклади ефективного менеджменту	- Простір «Зустріч» (Київська обл.) - Соціальні ініціативи — МЦ «Youth Live» - Творчість і самовираження — МЦ «URBAN Space» - Урбаністичні проекти
3. Управління та організаційна структура	- Керівник — стратегічне планування - Менеджери напрямів — освітні, культурні, соціальні проекти - Волонтери та молодіжні радники — участь в ухваленні рішень - Молодіжні ради — представництво інтересів молоді - Моніторинг і оцінка ефективності - Фінансовий менеджмент і партнерства
4. Виклики	- Обмежене фінансування - Нерівний розвиток між містами і селами - Вплив війни та кризових ситуацій

5. Рекомендації	- Розробка типової моделі менеджменту для центрів - Системне навчання команд і керівників - Активне використання молодіжних рад - Залучення грантів і партнерств
-----------------	---

Правильна організація та управління забезпечують ефективну реалізацію молодіжних ініціатив, розвиток соціальних навичок та активну участь молоді у житті громад. Варто звернути увагу на напрацювання громадської організації «Молодіжна платформа» щодо створення та ефективного управління молодіжним центром.¹⁴⁸

Цифровізація сьогодні є одним із ключових чинників модернізації молодіжної політики в Україні. Молоді люди як найбільш активні користувачі цифрових технологій очікують швидких, зручних та інноваційних форматів взаємодії з державою та громадами. У зв'язку з цим розбудова цифрових сервісів у сфері молодіжної політики стає пріоритетом як для центральних органів виконавчої влади, так і для місцевого самоврядування. Інфраструктура молодіжної політики вже не обмежується фізичними просторами — молодіжними центрами, радами чи клубами. Вона дедалі більше інтегрує цифрові інструменти, які забезпечують участь, доступність послуг та ефективність комунікацій. Приклади використання цифрових сервісів в інфраструктурі молодіжної політики України представлені в таблиці 2.2.11.

Таблиця 2.2.11. Цифрові сервіси в інфраструктурі молодіжної політики України

Категорія	Приклади сервісів	Функціонал	Виклики	Перспективи
Комунікаційні платформи	«Портал Дія.Цифрова освіта», сайти молодіжних центрів, соцмережі	Інформування, навчання, доступ до ресурсів	Нерівний доступ до інтернету та гаджетів	Розширення навчальних курсів, інтеграція з мобільними застосунками
Сервіси для участі та партисипації	е-DEM (електронні петиції, консультації), онлайн-опитування громад	Залучення молоді до ухвалення рішень	Фрагментація інструментів, низька активність у деяких громадах	Єдина національна платформа участі молоді

¹⁴⁸ ГО «Молодіжна платформа». (2025 р.). Посібник «Молодіжний центр: погляд всередину».
ГО «Молодіжна платформа». (2025 р.). Інструмент «Матриця самооцінки молодіжного центру».
ГО «Молодіжна платформа». (n.d.). Майстерня молодіжних центрів.
ГО «Молодіжна платформа». (n.d.). Публікації для молодіжних центрів.
ГО «Молодіжна платформа». (n.d.). Молодіжні центри України.
ГО «Молодіжна платформа». (2025 р.). Огляд доступності та безпеки молодіжного центру (OAS 2025).
ГО «Молодіжна платформа». (2025 р.). Стандарти молодіжних центрів.

Інструменти надання послуг	Єдина інформаційна система «Молодь України», онлайн-кабінети, муніципальні сервіси	Реєстрація в програмах, доступ до грантів, бронювання просторів	Недостатня компетентність персоналу, технічна нестабільність	Автоматизація процесів, інтеграція з «Дією»
Освітні та професійні платформи	«Майстерня» (YouthPlatform), курси цифрової грамотності	Обмін досвідом, розвиток компетентностей	Обмежені ресурси для підтримки довгостроковості	Використання AI та VR для навчання, міжнародна інтеграція
Мобільні та локальні рішення	Муніципальні застосунки громад, чат-боти	Оперативна комунікація, локальні можливості	Відсутність єдиних стандартів	«Цифрові хаби» на рівні громад, інклюзивні сервіси для ВПО та молоді з інвалідністю

Цифрові сервіси стають ключовим елементом сучасної інфраструктури молодіжної політики. Вони відкривають нові можливості для участі, комунікації, освіти та надання послуг. Однак їхня ефективність залежить від інтегрованості, доступності та стійкості. Україні варто зосередитися на створенні єдиної цифрової екосистеми для молоді, підвищенні цифрових компетентностей молодіжних працівників і забезпеченні інклюзивності доступу. Лише за таких умов цифровізація стане інструментом реального розширення можливостей для молодого покоління та сприятиме сталому розвитку молодіжної політики.

Словник термінів до теми знаходиться в Додатку 2.

Тема 2.3. Молодіжний працівник: роль, компетентності, стандарти

Мета:

- Сформувані у студентів цілісне уявлення про професію молодіжного працівника/працівниці як ключового актора молодіжної політики. Головні завдання — ознайомити з історією становлення професії в Україні, законодавчими рамками та програмами підготовки та розвинути розуміння ролей і компетентностей молодіжного працівника, а також викликів і можливостей професіоналізації молодіжної роботи.

Основний матеріал по темі

Молодіжний працівник / молодіжна працівниця — людина, яка займається молодіжною роботою. Вона виконує роль фасилітатора/фасилітаторки для молоді та молодіжних ініціатив, допомагає молоді організувати навчальний процес і здобути необхідні компетенції, зокрема такі, що стосуються самопізнання, отримання першого досвіду в ухваленні рішень, підвищення впевненості у власних силах і відповідальності за власні дії¹⁴⁹.

Згідно з українським законодавством: *молодіжний працівник — особа, яка здійснює молодіжну роботу, пройшла спеціалізовану підготовку в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, та отримала відповідне свідоцтво встановленого зразка*¹⁵⁰.

Молодіжний працівник може не мати офіційної посади, але виконувати функції, що сприяють розвитку молоді у формальному, неформальному або інформальному середовищі.

Зазвичай молодіжні працівники працюють в:

- ▶ молодіжних і дитячих ГО;
- ▶ молодіжних центрах і просторах;
- ▶ благодійних, релігійних, освітніх і культурних інституціях;
- ▶ органах місцевого самоврядування, виконавчої влади;
- ▶ соціальному підприємстві, бізнес-середовищі.

Основні ролі молодіжного працівника представлені на рис. 2.2.3.

¹⁴⁹ Словник термінів, що використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. 2021 р.

¹⁵⁰ Про основні засади молодіжної політики. Закон України від 27 квітня 2021 року № 1414-ІХ.

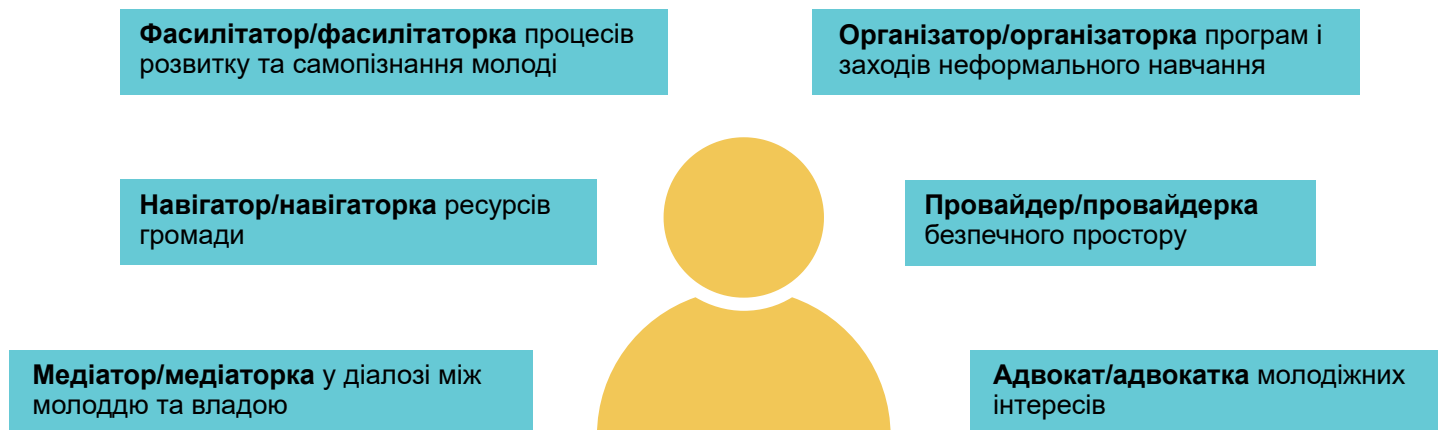

Рис. 2.2.3. Основні ролі молодіжного працівника

Зануримося в історію професії «молодіжний працівник»¹⁵¹.

2014 рік вважається роком старту програми «Молодіжний працівник», яка стала основою для формування професійної спільноти фахівців сфери молодіжної політики. Міністерство молоді та спорту України у тісній співпраці з Державною установою «Інститут сімейної і молодіжної політики» і Програмою розвитку ООН в Україні за участі інших організацій започаткувало навчальну кількарічну програму, яка отримала назву Програма «Молодіжний працівник» (надалі — Програма).

Основною метою Програми є сприяння підвищенню рівня компетентностей фахівців сфери молодіжної політики, зокрема державних службовців, створення сприятливих умов для ефективної розробки та реалізації обґрунтованої молодіжної політики в Україні. Передумовою впровадження Програми стали різноманітні рекомендації міжнародних експертів та імплементація міжнародних нормативно-правових актів задля покращення молодіжної роботи в Україні. Завдяки міжсекторному та міжгалузевому підходу близько 30 % випускників Програми становлять представники професій, безпосередньо не пов'язаних із молодіжною сферою (бібліотекарі, журналісти, вчителі тощо). Це свідчить про наявність значного потенційного ресурсу для посилення молодіжної роботи. Отже, Програма підсилює структуру молодіжної політики представниками інших галузей і секторів. Програма базується на принципах неформальної освіти, що робить її доступною для широкого кола представників суміжних галузей. Щоб пройти навчання за Програмою, не потрібно мати спеціальну освіту, рекомендаційні листи від керівництва, бути представником певних організацій тощо.

¹⁵¹ Методичні рекомендації «Впровадження професійного стандарту «Фахівець з питань молоді (молодіжний працівник)».

Єдина умова для участі — досвід і бажання працювати з молоддю. Крім того, участь у Програмі є безкоштовною як для учасника, так і для організації, яку він представляє. Важливим акцентом реформування молодіжної сфери є не лише визначення молодіжної роботи як діяльності, спрямованої на залучення молоді до суспільного життя за допомогою інструментів спільного ухвалення рішень, а й визнання нової професії молодіжної сфери — фахівця з питань молоді («молодіжного працівника»), особи, яка здійснює молодіжну роботу.

Молодіжна робота потребує висококваліфікованих, обізнаних професіоналів (фахівців), які володіють відповідними компетентностями. У Законі України «Про основні засади молодіжної політики» визначено поняття «молодіжний працівник»: це особа, яка здійснює молодіжну роботу, пройшла спеціалізовану підготовку в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує молодіжну політику, й отримала свідоцтво встановленого зразка.

Окреслено також мету діяльності молодіжних працівників: реалізація молодіжної політики, організація молодіжної роботи та створення умов для всебічної самореалізації молоді в різних сферах суспільного життя, розкриття її потенціалу, захист інтересів і прав молоді.

З 2020 року Міністерство молоді та спорту України в партнерстві з Міністерством економіки України, Міністерством освіти і науки України розпочало діяльність щодо внесення зміни до Національного класифікатора професій ДК 003:2010 і включення до нього нової професії — фахівець з питань молоді (молодіжний працівник), що зафіксовано у повідомленнях на офіційних ресурсах Міністерства.

Так, 9 липня 2021 року відбулося засідання Колегії Міністерства молоді та спорту України, під час якого було зазначено, що «програма є одним із пріоритетів Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021–2025 роки та інструментом впровадження європейських підходів до молодіжної роботи». Відповідно до пп. 15, 16 Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 31.05.2017 № 373, робоча група у партнерстві з Програмою USAID DOBRE, проектом Ради Європи «Молодь за демократію в Україні: Фаза II», Програмою розвитку ООН в Україні підготувала проєкт професійного стандарту й організувала його публічне громадське обговорення. 29 березня 2023 року затверджено професійний стандарт професії.

Визнання нової професії є запорукою розвитку молодіжної сфери держави і посилення молодіжної роботи компетентними фахівцями.

Загальні компетентності були визначені в Стандарті:

- 1 Здатність діяти в нестандартних ситуаціях і в новій ситуації відповідно до контексту.
- 2 Здатність нести персональну відповідальність за результати ухвалення професійних рішень.
- 3 Здатність комунікувати в межах професійної діяльності.

- 4 Здатність виявляти власні лідерські якості та розвивати лідерські якості молодих людей.
- 5 Здатність генерувати нові ідеї (креативність) і виявляти творчість у професійній діяльності.
- 6 Здатність працювати в команді.
- 7 Здатність запобігати конфліктним ситуаціям та управляти ними.
- 8 Здатність будувати взаємодію і працювати з різними групами молодих людей.
- 9 Здатність ефективно управляти робочим часом.
- 10 Здатність до академічної та професійної мобільності.
- 11 Здатність до постійного професійного розвитку та навчання.

Ці компетентності створюють уявлення про, так би мовити, особистісний портрет людини, яка обійматиме посаду «молодіжний працівник». Безумовно, цими компетентностями володіють не лише ті, хто здійснює молодіжну роботу. Вони притаманні багатьом професіям у різних галузях. І це ще раз доводить кроссекторальність молодіжної політики та роботи. Але саме цей перелік слугує первинним індикатором готовності присвятити себе професії, а роботодавцеві допомагає правильно дібрати працівника. Також професійний стандарт визначає конкретні функції та пов'язані з ними професійні компетентності, що вирізняють професію «молодіжний працівник» з-поміж інших.

Підвищення кваліфікації молодіжного працівника можливе такими шляхами (що не виключають інших), які представлені на рис. 2.2.4.

Серіали на платформі Дія.Освіта

- «Молодіжна робота»
- «Інклюзивна молодіжна робота»

Програма «Молодіжний працівник»

- Базовий рівень
- Спеціалізовані тренінги
- Тренінги для тренерів

Вибіркові дисципліни у ЗВО

Освітні програми підготовки у ЗВО

- Магістерська програма в ЛНТУ

Рис. 2.2.4. Шляхи підвищення молодіжного працівника

Молодіжна робота — це більше, ніж діяльність із дозвіллям чи неформальною освітою. Це фундаментальний інструмент підтримки молоді у процесі дорослішання, самовизначення та соціального становлення. А молодіжний працівник — ключова фігура в цій системі.

На перетині освіти, соціальної роботи, участі, культури та політики молодіжні працівники виконують мультифункціональну роль — наставників, фасилітаторів, аналітиків, партнерів громади та молоді. Вони сприяють створенню середовища, де молодь може бути почутою, вчитися, помилятися, пробувати нове та діяти відповідально. Системна професіоналізація молодіжної роботи — це визнання того, що якісна робота з молоддю потребує знань, навичок і постійного навчання. Запровадження професійних стандартів і національних програм підготовки — важливий крок до зміцнення цього сектору. Водночас молодіжні працівники часто стикаються з викликами: від інституційної невизначеності до емоційного вигорання. Тому не менш важливим є створення екосистеми підтримки для них: професійні спільноти, асоціації, наставництво, платформи розвитку. У XXI столітті молодіжна робота перетворюється на стратегічний ресурс держави — у побудові згуртованого суспільства, демократії, інноваційної економіки. Тому роль молодіжного працівника виходить за рамки окремих заходів — це інвестиція в стійкість і майбутнє суспільство.

Тема 2.4. Фінансування: бюджети, програми, гранти, партнерства

Мета:

- Сформувати у студентів розуміння системи фінансування молодіжної політики в Україні, її ключових джерел та механізмів. Показати значення державних програм, міжнародних грантів, партнерств із бізнесом і громадськими організаціями для розвитку молодіжних центрів, проєктів та ініціатив. Розвинути навички аналізу фінансових інструментів, викликів і можливостей у сфері молодіжної роботи.

Основний матеріал по темі

Розвиток фінансування молодіжної політики в Україні потребує комплексного підходу, що поєднує державні ресурси, міжнародні гранти та партнерство з приватним сектором і громадськими організаціями. Одним із ключових напрямів є розвиток партнерств між державою, бізнесом і громадським сектором, що дозволяє ефективно залучати додаткові ресурси та оптимізувати використання коштів. Спільні ініціативи сприяють створенню більш масштабних та інноваційних проєктів, підтримці молодіжних центрів, клубів за інтересами та освітніх платформ, а також залученню молоді до активної громадської діяльності. В таблиці 2.4.1. наведено основні елементи фінансування молодіжної політики та молодіжної роботи.

Таблиця 2.4.1. Основні елементи фінансування молодіжної політики та молодіжної роботи

	Основні елементи	Джерела фінансування	Приклади/ініціативи
Законодавча та нормативна база	Регламентація фінансування молодіжних ініціатив, визначення суб'єктів, механізми грантів	Державний бюджет, міжнародна допомога, приватні джерела	Закон України «Про основні засади молодіжної політики», Законопроект № 12298, Указ Президента № 94/2021
Державні програми та бюджети	Цільові програми, порядок використання коштів, державні гранти	Державний бюджет України	Державна цільова соціальна програма «Молодь України», Постанова КМУ про підтримку молодіжних та дитячих ГО

Грантові програми та фінансова підтримка	Конкурси проектів, інституційна підтримка, малі та великі гранти	Державний бюджет, міжнародні донори, Український молодіжний фонд	Український молодіжний фонд (УМФ), Грантова програма «Молодь: Інновації для змін», малі гранти до 15 тис. євро
Міжнародне співробітництво та партнерства	Обміни молоддю, технічна допомога, спільні проекти	Міжнародні організації, гранти донорів	Співпраця з країнами ЄС, Литвою, Польщею; підтримка через міжнародні грантові програми

Законодавча та нормативна база формує фундамент для фінансового забезпечення молодіжної політики в Україні та встановлює чіткі правила, механізми і джерела фінансування молодіжних ініціатив. Основним документом є Закон України «Про основні засади молодіжної політики»¹⁵², який визначає статус молоді, принципи реалізації молодіжної політики та суб'єкти, відповідальні за її впровадження. Закон також передбачає фінансову підтримку молодіжних ініціатив через гранти, що надаються на безоплатній і безповоротній основі як проектна або інституційна підтримка. При цьому фінансування може здійснюватися коштом державного бюджету, міжнародних донорів, благодійних організацій або інших джерел, не заборонених законодавством.

У 2025 році Верховна Рада ухвалила Законопроект № 12298¹⁵³, який вдосконалює механізми фінансового забезпечення молодіжної політики. Закон визначає порядок залучення коштів із державного бюджету, міжнародної допомоги та приватного сектору, розширює можливості для участі бізнесу та громадських організацій у реалізації молодіжних проектів і гарантує прозорість використання фінансів. Це створює передумови для більш ефективного та сталого розвитку інфраструктури молодіжної роботи, включно з молодіжними центрами, клубами, освітніми та культурними просторами для молоді.

Важливим нормативним актом є також Указ Президента України № 94/2021¹⁵⁴, який визначає основні напрямки реалізації молодіжної політики на національному та регіональному рівнях. Указ передбачає створення умов для фінансової та організаційної підтримки молодіжних ініціатив, розширення участі молоді у процесах ухвалення рішень і залучення її до активної громадської діяльності. Ці документи разом формують правову основу, яка забезпечує легітимність, стабільність і прозорість фінансування молодіжних ініціатив, а також створює сприятливі умови для розвитку державних і недержавних програм підтримки молоді.

¹⁵² Верховна Рада України. (2021 р.). Закон України «Про основні засади молодіжної політики» № 1414-IX

¹⁵³ Верховна Рада України. (2024 р.). Законопроект № 12298: Про внесення змін до Закону України «Про основні засади молодіжної політики» (зареєстрований 9 грудня 2024 р., ухвалений 5 червня 2025 р.).

¹⁵⁴ Президент України. (2021 р.). Указ Президента України № 94/2021 «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року».

Державні програми та бюджети є ключовим інструментом фінансування молодіжної політики та молодіжної роботи в Україні. Основним джерелом фінансування молодіжних ініціатив є державний бюджет, який щорічно передбачає кошти для реалізації заходів, спрямованих на підтримку молоді, розвиток її потенціалу та створення сучасної інфраструктури для молодіжної роботи. Система державних програм визначає пріоритети та напрями фінансування, забезпечує планування ресурсів і контроль за їх ефективним використанням.

Однією з основних програм є Державна цільова соціальна програма «Молодь України»¹⁵⁵, що реалізується за підтримки Міністерства молоді та спорту. Програма передбачає фінансування проєктів з розвитку лідерського потенціалу молоді, створення молодіжних центрів, організацію освітніх, культурних і спортивних заходів, а також підтримку молодіжних громадських організацій. Кошти програми розподіляються через конкурсні механізми, що гарантують прозорість та ефективність витрачання бюджетних ресурсів.

Важливу роль відіграє Постанова Кабінету Міністрів України¹⁵⁶, яка визначає порядок використання коштів державного бюджету на заходи з питань молодіжної політики. Документ регламентує механізми планування, звітності та контролю, забезпечує прозорість фінансування молодіжних ініціатив на національному та місцевому рівнях, а також передбачає підтримку молодіжних і дитячих громадських організацій.

Фінансування державних програм поєднується з іншими джерелами, зокрема з міжнародною технічною допомогою, що дозволяє реалізовувати інноваційні проєкти та масштабні ініціативи для молоді. Такий підхід сприяє стабільності, прозорості та підзвітності використання бюджетних коштів, забезпечує розвиток сучасної інфраструктури молодіжної роботи та стимулює активну участь молоді у громадському житті країни.

Грантові програми та фінансова підтримка є важливим механізмом стимулювання розвитку молодіжної політики та активності молоді в Україні. Вони дозволяють підтримувати ініціативи, що спрямовані на розвиток лідерського потенціалу, громадської активності та інновацій у сфері молодіжної роботи. Гранти надаються як державними органами, так і міжнародними донорськими організаціями, створюючи прозорі та конкурентні умови для отримання фінансування.

Одним із основних інструментів є Український молодіжний фонд (УМФ)¹⁵⁷, створений у 2023 році. Фонд надає гранти на конкурсній основі для молодіжних і дитячих громадських організацій, ініціативних груп і молодіжних центрів. Гранти можуть мати різну форму: проєктні, інституційні або підтримка інноваційних програм. Важливо, що фінансування через УМФ поєднує державні ресурси та міжнародну технічну допомогу, що забезпечує стабільність і можливість масштабування успішних ініціатив.

¹⁵⁵ Кабінет Міністрів України. (2021 р.). Постанова № 579 від 2 червня 2021 року «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021—2025 роки та внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України»

¹⁵⁶ Кабінет Міністрів України. (2023 р.). Постанова № 182 від 28 лютого 2023 року «Про утворення Українського молодіжного фонду та затвердження Порядку надання фінансової підтримки молодіжним проєктам»

¹⁵⁷ Український молодіжний фонд.

Також поширеною є грантова програма «Молодь: Інновації для змін»¹⁵⁸, яку реалізує Міністерство молоді та спорту України. Програма спрямована на підтримку молодіжних організацій, які пропонують новаторські проекти у сферах освіти, культури, спорту та суспільної активності. Конкурсна процедура передбачає чіткі критерії відбору, прозорість оцінювання та контроль за використанням коштів.

Крім того, активно надаються малі гранти до 15 тисяч євро для підтримки локальних ініціатив¹⁵⁹, спрямованих на залучення більшої кількості молоді до суспільно-корисної діяльності. Важливим аспектом є поєднання державного фінансування з можливостями міжнародних донорів і приватного сектору, що дозволяє збільшувати обсяг ресурсів і підвищувати ефективність реалізації молодіжних проєктів.

Отже, грантові програми формують систему підтримки молодіжних ініціатив, забезпечують прозорість, конкурентність і підзвітність фінансування, сприяють розвитку громадських організацій і створенню сучасної інфраструктури для молодіжної роботи по всій Україні.

Міжнародне співробітництво та партнерства відіграють ключову роль у розвитку молодіжної політики та молодіжної роботи в Україні, забезпечуючи обмін досвідом, залучення ресурсів і впровадження міжнародних практик. Такі форми взаємодії дозволяють українській молоді брати участь у глобальних програмах обміну, навчальних ініціативах та інноваційних проєктах, що сприяє розвитку її потенціалу, підвищенню компетентностей і соціальної активності.

Одним із головних напрямів є участь у міжнародних програмах обміну молоддю, що реалізуються спільно з країнами Європейського Союзу, Литвою, Польщею та іншими державами. Ці програми дозволяють молодим людям здобувати досвід волонтерської діяльності, громадського лідерства, участі в культурних та освітніх проєктах, а також знайомитися з міжнародними стандартами управління молодіжною політикою. Важливо, що такі ініціативи фінансуються як із державного бюджету України, так і за коштом міжнародних грантів, що забезпечує стабільність і розширює можливості для масштабування. Крім того, міжнародні донори та організації (наприклад, Ради Європи, ЮНІСЕФ, Європейський Союз) активно підтримують українські молодіжні ініціативи через гранти та технічну допомогу. Це включає фінансування молодіжних центрів, проєктів з розвитку навичок лідерства, цифрових платформ для молодіжної участі та програм інтеграції внутрішньо переміщеної молоді. Така підтримка створює можливості для розвитку нових практик, адаптації міжнародного досвіду до українських умов і формування стійких моделей молодіжної роботи.

Важливим аспектом міжнародного співробітництва є партнерство між державними органами, громадськими організаціями та бізнесом, що дозволяє залучати додаткові ресурси, оптимізувати витрати та підвищувати ефективність реалізації молодіжних ініціатив. Спільна робота на міжнародному рівні сприяє підвищенню компетентності молоді, зміцненню громадянської активності та формуванню умов для сталого розвитку молодіжної політики в Україні.

¹⁵⁸ Грантова програма «Молодь: Інновації для змін».

¹⁵⁹ Малі гранти для молодіжних організацій.

Важливим аспектом є залучення додаткових джерел фінансування, зокрема благодійних організацій та приватних інвестицій, що забезпечує сталий розвиток молодіжної сфери та зменшує залежність від обмежених бюджетних ресурсів. Поєднання державного фінансування та грантових механізмів міжнародних донорів дозволяє реалізовувати інноваційні проекти, підвищувати ефективність молодіжної роботи та стимулювати розвиток локальних громад.'

Не менш важливим є моніторинг та оцінка ефективності використання коштів, що забезпечує прозорість фінансування та підзвітність перед суспільством. Впровадження систем оцінки результатів проектів, індикаторів впливу на молодь і громаду дозволяє удосконалювати програми, виявляти ефективні практики та масштабувати успішні ініціативи.

Перспективи розвитку фінансування молодіжної політики також охоплюють підтримку інноваційних платформ і цифрових сервісів для молоді, створення механізмів швидкого реагування на потреби молоді у кризових ситуаціях та інтеграцію міжнародного досвіду у національні програми. Такий комплексний підхід забезпечує стійкість молодіжної політики, активізацію громадської участі та формування умов для довгострокового розвитку молодіжної інфраструктури в Україні.

Модуль 3.

Участь і вплив: як молодь формує політику

Тема 3.1. Права людини та участь молоді

Мета:

- Показати, що право на участь є одним із фундаментальних прав людини, закріплених міжнародними документами (Загальна декларація прав людини, Європейська конвенція з прав людини, Європейська хартія про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті).

Основний матеріал по темі

Права людини¹⁶⁰ відображають головні людські потреби; вони встановлюють основні стандарти, без яких люди не можуть гідно жити. Права людини стосуються рівності, гідності, поваги одне до одного, свободи і справедливості. Прикладом таких прав є свобода від дискримінації, право на життя, право на особисту думку, право на шлюб і створення сім'ї, а також право на освіту. Загальна Декларація прав людини визначає право брати участь в управлінні й у вільних виборах як одне з невідчужуваних прав людини. Стаття 21 говорить: «Кожна людина має право брати участь в управлінні своєю країною безпосередньо або через вільно обраних представників¹⁶¹».

Із 1950 року Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (ЄКПЛ) є найважливішим документом у міжнародній системі захисту прав людини. Із першого дня появи Конвенція слугує дороговказом для визначення ідеалів і цінностей демократичних суспільств і фундаментом для розвитку правових держав. Усі 46 держав-членів Ради Європи, зокрема й Україна, ратифікували Конвенцію.

У 1992 році Постійна конференція місцевих і регіональних органів влади Ради Європи, попередниця Конгресу місцевих і регіональних органів влади, зрозуміла, що участь молоді вимагає прихильності з боку місцевих і регіональних органів влади до формування культури, у якій молоді люди мають можливість робити цінний і значущий внесок.

Прихильність Постійної конференції була транспонована в Європейську хартію про участь молодих людей у місцевому й

¹⁶⁰ Компас: посібник з освіти з прав людини за участю молоді. Глава 4.

¹⁶¹ Загальна декларація про права людини.

регіональному житті, яка стала результатом дискусій між молодими людьми та місцевими й регіональними виборними представниками/представницями.

У 2001 році Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи про участь громадян у місцевому публічному житті Rec(2001)19, зокрема, рекомендує державам-членам поліпшувати місцеві норми участі громадян/громадянок у місцевому публічному житті та практичні домовленості про це і вживати будь-яких інших заходів у межах їхньої компетенції, що сприятимуть участі громадян/громадянок¹⁶².

У 2003 році Хартію переглянули на прохання молодих учасників та учасниць, висловлене на конференції «Молодь — рушійна сила в містах і регіонах», організованій Конгресом у Кракові (Польща) в березні 2002 р. для відзначення десятої річниці Хартії. Нова Хартія 2025 року ґрунтується на оригінальній редакції 1992 року та переглянутій версії 2003 року і була підготовлена на основі результатів участі європейської молоді та молодіжних організацій. Ця остання версія відображає сучасний геополітичний і соціально-економічний контекст, а також наслідки нещодавніх економічних, політичних криз і кризи в сфері охорони здоров'я для молоді в Європі. Дотримуючись підходу, заснованого на правах людини, нова Хартія виходить з того, що участь молодих людей у політичному, соціальному, екологічному та економічному житті є необхідною умовою для всеосяжного та сталого розвитку. При цьому місцеві та регіональні органи влади розглядаються як носії обов'язків щодо забезпечення участі молоді. Участь молоді означає, що молоді люди мають право, засоби, простір і структури, можливості та інструменти, а також повну підтримку для участі та впливу на ухвалення рішень на місцевому та регіональному рівнях.

Це право реалізують у державі через участь у демократичних процесах ухвалення рішень, як безпосередньо на місцях, так і через вибори представників/представниць на національному, обласному, районному та місцевому рівнях. Важливо пам'ятати, що участь не обмежена виборами. Участь громадянина/громадянки — це постійний контроль за діями держави через інститути громадянського суспільства, правоохоронні органи та правозахисні організації.

Демократія неможлива без участі. Громадяни/громадянки мають не просто знати про демократичні права і свободи, а й уміти захищати людську гідність, долучатися до вирішення питань у громаді, впливати на розвиток країни. А цього можна навчитися лише через практику та досвід, здобутий завдяки реальній участі та/або молодіжній роботі чи неформальній освіті.

Коли мова заходить про участь молодих людей, вирішальною є їхня можливість реально впливати на ухвалення рішень. Присутність молодих людей на заходах, вигаданих і організованих без урахування їхньої думки, можна назвати маніпуляцією чи декорацією участі. Така (не)участь не сприяє розвитку компетентностей, крім того, існує ризик появи зневіри молодих людей у суспільних структурах і розвитку споживацьких настроїв. Щоб перетворити «пасивних» відвідувачів/відвідувачок заходів на тих, кому буде дійсно цікаво і хто буде готовий/готова брати відповідальність на себе, дорослим (зокрема, представникам і представницям органів влади) важливо створювати можливості реальної участі в громаді.

¹⁶² Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи про участь громадян у місцевому публічному житті Rec(2001)19.

Думки молодих людей в Україні і зміст Європейської хартії про участь молодих людей в місцевому та регіональному житті стали основою для розроблення нового освітнього інструменту — настільної гри про участь молоді «Рішення є!»¹⁶³.

Розглянемо це визначення в контексті суспільства (рис. 3.1.1).

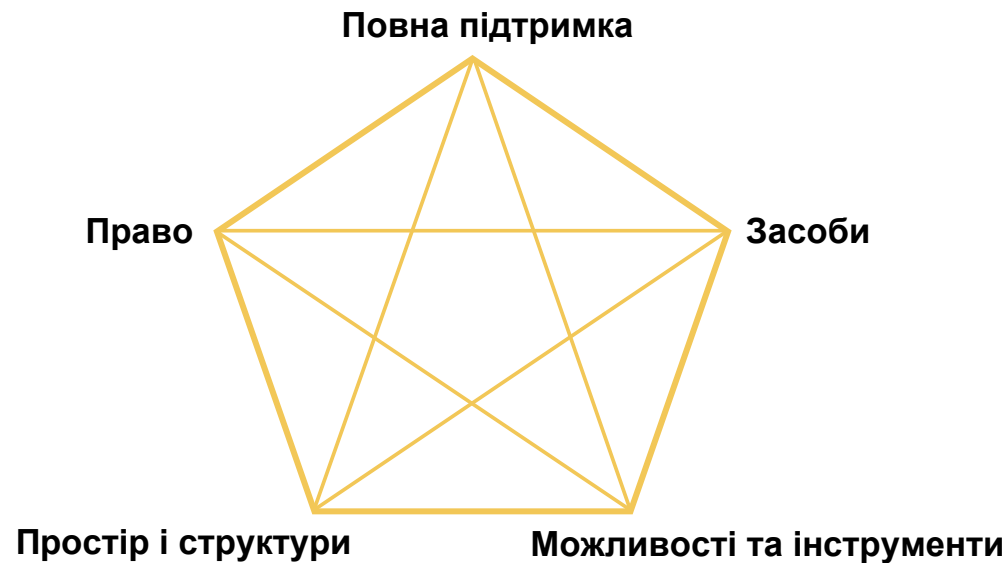

Рис. 3.1.1. ПЗПМП

Участь молоді¹⁶⁴

Участь молоді означає, що молоді люди мають право, засоби, простір і структури, можливості та інструменти, а також повну підтримку для участі та впливу на ухвалення рішень на місцевому та регіональному рівнях.

Права молодих людей та засоби для участі

¹⁶³ Настільна гра про участь молодих людей «Рішення є!».

¹⁶⁴ Неофіційний переклад Хартії про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті. 28.10.2025.

Участь молодих людей ґрунтується на міжнародній системі прав людини, яка наголошує на важливості залучення всіх осіб, зокрема молодих людей, до процесів і рішень, що впливають на їхнє життя та життя майбутніх поколінь.

Беручи участь у процесах ухвалення рішень на місцевому та регіональному рівнях, молоді люди реалізують свої права людини, зокрема право брати участь у громадських справах і культурному житті — безпосередньо або через обраних ними представників чи представниць.

Повага до свободи вираження поглядів молодих людей є фундаментальною умовою для реалізації права на участь. Це необхідно для того, щоб молоді люди могли висловлювати свої думки без страху перед залякуванням, репресіями чи негативною реакцією. Право на приватність потребує додаткового захисту в контексті участі — як в онлайн-, так і в офлайн-середовищі. Свобода зібрань та об'єднань, включно із захистом молодіжного громадянського суспільства, є необхідною умовою для змістовної участі молодих людей на будь-якому рівні. Молоді люди повинні мати доступ до освіти з демократичного громадянства та прав людини — як у формальній, так і в неформальній освіті. Соціальні права молодих людей мають бути гарантовані, включно з правом на житло, освіту і навчання, охорону здоров'я, працю та зайнятість, відпочинок і культуру — без будь-якої дискримінації. Участь молодих людей є індивідуальним правом із колективним виміром, що забезпечує можливість впливати не лише як окремим особам, але й як частині ширшої спільноти.

Простори та структури для участі молодих людей

Необхідно створювати сприятливе та стимулююче середовище для участі молодих людей, приділяючи особливу увагу демократичним структурам і процесам участі, таким як молодіжні ради, громадські об'єднання молодих людей і простори, керовані молодими людьми, включно з молодіжними центрами.

Місцеві та регіональні органи влади повинні підтримувати, фінансувати та сприяти створенню незалежних і керованих молодими людьми структур, які забезпечують участь у процесах ухвалення рішень на місцевому рівні, а також формально визнавати їхню роль.

Такі структури, як місцеві та регіональні молодіжні ради, дорадчі органи, молодіжні парламенти чи форуми, мають функціонувати як постійні механізми, що дозволяють молодим людям регулярно та змістовно брати участь у процесах ухвалення рішень. Місцева та регіональна влада повинна гарантувати, що молодіжні ради можуть відстежувати та впливати на процеси ухвалення рішень, забезпечуючи молодим людям можливість здійснювати максимальний вплив.

Органи влади повинні також забезпечити, щоб молоді люди мали доступ до просторів, керованих молодими людьми, включно з молодіжними центрами, де вони можуть навчатися демократії та практикувати її. Такі простори потребують інвестицій і фінансової підтримки.

Місцеві та регіональні органи влади повинні забезпечити залучення тих молодих людей, які проживають у сільських і віддалених

районах, або не мають доступу до молодіжних центрів, — через мобільні молодіжні центри, виїзну та цифрову роботу з молодими людьми, а також інформаційні служби.

Можливості, інструменти та повна підтримка для молодих людей

Місцеві та регіональні органи влади повинні гарантувати, що молоді люди мають можливості та повну підтримку, включно з необхідними інструментами, для активної участі у місцевих і регіональних справах. Такі можливості, інструменти та підтримку необхідно спільно розробляти й оцінювати разом із молодими людьми, приділяючи особливу увагу маргіналізованим групам, зокрема: молодим людям з меншинних груп, молодим людям з інвалідністю, молодим людям із сільських територій, молодим людям із економічно вразливих сімей, молодим біженцям/біженкам і шукачам/шукачкам притулку, а також тим, хто захищає прав людини.

Органи влади повинні забезпечити доступ до освіти з демократичного громадянства та прав людини як у формальній, так і в неформальній освіті, а також створити належні умови й забезпечити визнання молодіжної роботи як важливої складової розвитку й розширення можливостей молодих людей.

Підтримка та визнання мають надаватися як професійній, так і неоплачуваній роботі з молодими людьми. До основних інструментів належить: підвищення обізнаності в цифровому середовищі (на соціальних платформах, форумах, вебсайтах тощо); освіта з цифрової грамотності та критичного мислення; формальне й неформальне навчання, обмін найкращими практиками та навчання онлайн (e-learning).

Місцеві та регіональні органи влади повинні інвестувати у підвищення спроможності працівників/працівниць і виборних представників/представниць, забезпечуючи їхню підготовку та мотивацію для підтримки участі молодих людей. Для забезпечення активної участі молодих людей важливо створити відповідне середовище, яке би ґрунтувалося на принципах участі, де рівною мірою і молоді люди, і їхні родини, і посадовці й посадовиці дотримуватимуться цих принципів.

Для презентації перших трьох принципів участі молоді пропонуємо скористатися моделлю, запропонованою Марком Янсом та Куртом Де Бекером (рис. 3.1.2.)¹⁶⁵.

¹⁶⁵ Jans, M. and De Backer, K., Youth (work) and social participation. Elements for a practical theory, Flemish Youth Council YePI, 2002.

Рис. 3.1.2. Модель «Трикутник участі»

Ця модель передбачає, що¹⁶⁶:

- 1 Основою для участі має стати проблематика. Під терміном «проблематика» тут мається на увазі тема/напрямок/завдання, які безпосередньо пов'язані з повсякденним життям молодих людей і становлять для них певний інтерес;
- 2 Участь повинна ґрунтуватися на можливостях. Участь у громадському житті вимагає від молоді певних знань, вмінь і навичок. А проєкти та ініціативи, які ми впроваджуємо з молодими людьми, мають відповідати їхнім можливостям і гарантувати отримання відповідних вмінь і навичок, які наразі у них відсутні;
- 3 Участь має базуватися на зв'язку «Молоді люди повинні відчувати себе «поєднаними» із суспільством і підтриманими людьми, громадами, ідеями, рухами». Це означає, що вони хочуть бути впевненими в тому, що їх не залишать без підтримки, що вони можуть покластися на групу або установу (щонайменше розраховувати на якесь місце, куди вони можуть звернутися за підтримкою).

¹⁶⁶ Посібник з Переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті «Скажи Своє Слово!». 2015 р.

Принципи молодіжної участі (відповідно до змісту Європейської хартії про участь молоді у місцевому та регіональному житті, 2025)¹⁶⁷:

- Участь молодих людей — це процес, заснований на демократичних цінностях.
- Місцеві та регіональні органи влади повинні прагнути створювати умови, структури, процеси та процедури, які забезпечують найвищий рівень участі молодих людей в ухваленні рішень і процесах, що впливають на їхнє життя.
- Принцип рівності та заборона дискримінації, закріплені у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, повною мірою застосовуються до участі молодих людей. Усі молоді люди повинні мати рівний доступ до структур і процесів участі без дискримінації за будь-якою ознакою — раса, колір шкіри, національне чи етнічне походження, вік, інвалідність, мова, релігія або переконання, політична належність, стать, гендер, гендерна ідентичність, сексуальна орієнтація чи інші особисті характеристики або статус.
- Місцеві та регіональні органи влади спільно з молодими людьми повинні постійно визначати та усувати бар'єри, які перешкоджають активній участі молодих людей.
- Органи влади на місцевому та регіональному рівнях мають приділяти особливу увагу принципу гендерної рівності, забезпечуючи молодим жінкам і чоловікам доступ до просторів участі у соціальному, політичному та культурному житті загалом, а також до керівних посад зокрема. Це включає вжиття заходів для викорінення гендерно зумовленого насильства.
- Участь молодих людей вимагає інвестування часу та ресурсів з боку самих молодих людей. Місцеві та регіональні органи влади повинні гарантувати, щоб було передбачено достатньо часу для участі молодих людей у процесах і рішеннях, що впливають на їхнє життя. Влада має визнавати час і зусилля, які молоді люди вкладають у свою участь, через належні механізми, забезпечуючи усунення фінансових бар'єрів, зокрема за допомогою компенсацій. Демократію, права людини та участь потрібно вивчати.
- Демократію, права людини та участь потрібно вивчати. Відповідні органи повинні забезпечити, щоб усі, хто залучений до процесів участі молодих людей — зокрема, молоді люди, молодіжні організації, місцеві та регіональні органи влади, персонал і виборні представники/представниці — мали постійний доступ до інформації, освіти та навчання для розвитку своїх компетентностей (знань, навичок, ставлень).
- Місцеві та регіональні органи влади повинні забезпечити, щоб участь молодих людей відбувалася у фізично та психологічно безпечному середовищі, де всі ставляться один до одного з повагою.

- Форми участі молодих людей повинні бути міцно інтегровані у процедури ухвалення рішень, але водночас залишатися гнучкими й адаптивними до постійних змін політичних або соціально-економічних умов.
- Структури, процеси та платформи участі мають бути спроектовані так, щоб вони були доступні для всіх молодих людей.
- Участь молодих людей повинна бути добровільною, результативною, захопливою та приємною, створювати умови для змістовного та надихаючого досвіду для молодих людей, який сприяє прихильності до демократичних цінностей. Молодим людям слід надавати зворотний зв'язок щодо результатів їхньої участі.
- Участь молодих людей потребує спеціально виділених, достатніх фінансових і кваліфікованих людських ресурсів. Місцеві та регіональні органи влади повинні забезпечити, аби положення про участь молодих людей були включені до регулярних процесів планування та бюджетування.

Ось деякі приклади умов, що сприяють участі молоді:

- ▶ здатність конструктивно вирішувати конфліктну ситуацію;
- ▶ доступ до участі тих, хто не є членом будь-яких структур;
- ▶ доступ до інформації;
- ▶ доступ до технологій;
- ▶ активна молодіжна сфера;
- ▶ розуміння цінності участі;
- ▶ задоволення основних потреб (в їжі, питті, одязі, умовах проживання тощо);
- ▶ рівність (думки дорослих і молодих людей мають рівну вагу);
- ▶ наявне партнерство: молодь — дорослі;
- ▶ фінансові ресурси;
- ▶ наявність вибору найбільш відповідної або цікавої сфери або форми участі;
- ▶ визначення місцевих потреб;
- ▶ залучення різних учасників;
- ▶ знання про становище молодих людей, їхню індивідуальність, спосіб життя в громаді тощо;
- ▶ правові підстави;
- ▶ мінімальний рівень освіти;
- ▶ бажання вчитися, зокрема й на чужих помилках;
- ▶ інфраструктура участі;
- ▶ політика, що сприяє участі;
- ▶ фізична та емоційна безпека;

- ▶ представництво інтересів молоді з особливими життєвими потребами;
- ▶ право брати участь;
- ▶ навички й компетентність в організації та спільній діяльності;
- ▶ розуміння того, що є ефективною участю (порівняно з символічною);
- ▶ готовність брати участь або робити спільну роботу;
- ▶ готовність розділити повноваження та контроль.

Щоби досягти ефективної участі, всі вищезазначені умови мають бути виконані (інакше участь не буде такою ефективною, якою вона могла би бути за певних умов). Саме тому, прагнучи ефективного долучення молодих людей до діяльності організації чи громади, необхідно перевіряти, якою мірою ці попередні умови вже виконані, а над чим ще слід попрацювати.

Участь молоді — це не привілей окремих груп, а право кожної молодої людини. Вона охоплює не лише голосування чи вибори, а й активну присутність у житті громади, вплив на ухвалення рішень, доступ до ресурсів, простору та підтримки. Міжнародні стандарти підкреслюють: участь має ґрунтуватися на реальних можливостях і бути інклюзивною. Для цього необхідно створювати середовище, у якому молодь має засоби, простір, можливості та підтримку. Лише тоді участь перетворюється на школу демократії та громадянської відповідальності, а молодь — на активних партнерів у розвитку суспільства.

Тема 3.2. Участь молоді, як основа сучасного підходу до формування молодіжної політики. Сфери та форми участі молоді. Механізмами та інструменти участі молоді у формуванні та реалізації молодіжної політики.

Мета:

- ▶ Показати, що участь молоді — це одне з фундаментальних прав людини і водночас базовий принцип сучасної молодіжної політики. Ознайомити студентів із міжнародними стандартами, національними нормами та практичними моделями. Розкрити різні форми участі — від політичної та соціальної до культурної й цифрової, а також механізми, що забезпечують реальне, а не символічне залучення молодих людей.

Основний матеріал по темі

Участь молоді — не просто гасло чи право, а ключ до сталого розвитку демократичного суспільства. В умовах війни відновлення

та трансформації участь молодих людей в ухваленні рішень є не лише потребою, а й ресурсом. Вона дає змогу молоді впливати на майбутнє, бути співтворцями змін, а не лише отримувачами послуг. Це — серцевина сучасної молодіжної політики в Україні та Європі.

Участь молоді є одним із базових принципів формування та реалізації молодіжної політики. Стаття 4 Закону України «Про основні засади молодіжної політики» визначає участь молоді як: *«створення механізмів і гарантій залучення молоді до безпосередньої участі у формуванні та реалізації молодіжної політики, повага до поглядів і переконань молоді»*. Молодіжна робота відповідно до статті 13 Закону також має здійснюватися *«на принципах добровільної участі молоді, доступності, орієнтації молодих осіб на інтелектуальний, фізичний, духовний розвиток та забезпечення добробуту»*¹⁶⁸.

Участь молоді — активне залучення молодих людей до різних аспектів життя громади. Може проявлятися в участі у процесах ухвалення рішень і формування сфер політики, які стосуються молоді, самоврядуванні в закладах освіти, спільному управлінні проектами, дозвіллям, додатковою освітою тощо. У контексті Переглянутої Європейської хартії участі молоді в місцевому та регіональному житті участь молоді розглядають як право молодих людей бути включеними в громадське життя та право брати на себе відповідальність і обов'язки в повсякденному житті на місцевому рівні, а також право демократичними методами впливати на власне життя¹⁶⁹.

Забезпечення участі молоді є одним із принципів молодіжної політики. Недостатньо просто сказати, що молоді люди беруть чи не беруть участь. Існують різні рівні залучення молоді до громадського життя.

Все залежить від місцевої ситуації, ресурсів, потреб і досвіду. Роджер Гарт пропонує модель «Сходинок дитячої участі»¹⁷⁰, яка ілюструє різні рівні участі дітей і молодих людей у проектах, організаціях або спільнотах.

Роджер Гарт визначає 8 рівнів участі молоді, кожен із яких відповідає одній сходинці драбини (рис. 3.2.1.).

¹⁶⁸ Про основні засади молодіжної політики. Закон України від 27 квітня 2021 року № 1414-ІХ.

¹⁶⁹ Участь молоді: нотатник для молодіжних центрів. 2021 р.

¹⁷⁰ Hart, R., Children's participation from tokenism to citizenship, UNICEF Innocenti Research Centre, Florence, 1992.

Драбина участь Харта

Рис. 3.2.1. Драбина Харта

Сходинка 8: Спільне ухвалення рішення

Проєкти чи ідеї пропонують молоді люди, яких дорослі запросили для участі у процесі ухвалення рішення як партнерів.

Сходинка 7: Проєктом керують молоді люди

Проєктами керують молоді люди, а дорослих може бути запрошено для надання необхідної підтримки. Проте проєкт може бути реалізований і без їхнього втручання.

Сходинка 6: Ініціатива проєкту йде від дорослих, рішення ухвалюються спільно з молодими людьми

Ініціаторами проєкту є дорослі, але молодих людей запрошують як рівноправних партнерів для ухвалення рішень і розподілення обов'язків.

Сходінка 5: 3 молодими людьми консультуються, їх інформують

Дорослі керують проектами, молоді люди висловлюють поради та пропозиції, а їх інформують про те, як такі пропозиції сприяють ухваленню остаточних рішень і досягненню мети.

Сходінка 4: Проєкт доручають молодим людям і дають їм інформацію щодо його реалізації

Проєктом керують дорослі, а молодих людей запрошують виконати певні ролі або завдання у межах проєкту. Вони розуміють, який вплив фактично мають у проєкті.

Сходінка 3: Символічне залучення (токенізм)

Між молодими людьми розподіляють ролі в межах проєкту, але вони ніяк не впливають на ухвалення рішень. Створюється помилкове враження (навмисно чи ні), що молоді люди беруть участь, але фактично вони не мають можливості обирати, що їм робити та як.

Сходінка 2: Молоді люди як декорація

Молоді люди необхідні для участі у проєкті, щоб представити молодь як групу, яка має менші права. Вони не відіграють ніякої ролі, окрім присутності. Так само, як і з декораціями, молодь виводять на передній план проєкту або організації, щоб їх могли помітити ззовні.

Сходінка 1: Маніпуляція

Молодих людей запрошують до участі в проєкті, але вони ніяк не впливають на ухвалення рішень і кінцевий результат. Фактично їхня присутність потрібна для досягнення інших цілей, наприклад для перемоги на виборах до місцевих органів влади, формування позитивної репутації установи або отримання додаткових коштів від організацій, що підтримують участь молоді.

Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй розрізняє такі сфери участі молоді¹⁷¹:

- економічна участь — стосується сфери зайнятості та роботи взагалі, пов'язана з економічним розвитком, подоланням бідності, покращенням економічної ситуації суспільства в цілому, регіону або молодих людей, які виступають в ролі групи;

¹⁷¹ Посібник з Переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті «Скажи Своє Слово!». 2015 р.

- еполітична участь — стосується сфери влади, врядування, соціальної політики, здійснення влади, впливу на розподіл ресурсів на різних рівнях;
- соціальна участь — стосується життя місцевої громади, місцевих завдань і проблем;

Молоді люди мають право брати участь у демократичних структурах і процесах наших суспільств. Вони мають право бути почутими й ухвалювати власні рішення з питань, які впливатимуть на них та їхнє життя. Однак для цього потрібно, щоб молодь не розглядали як жертву або вразливу групу, яка потребує захисту, не сприймали як об'єкт втручання з боку дорослих, які вважають, що знають, як для неї краще. Цей підхід, схвалений у переглянутій Хартії, виступає за належну підтримку та прихильність до впровадження політики та практики участі молоді. Тільки в такому разі органи влади зможуть уникнути ризику лише символічного залучення молоді. Для реальної участі молоді їй необхідно надати певний набір інструментів, тобто організація навчання, інформування, забезпечення засобами комунікації. А також підтримка молодіжних проєктів, визнання та надання більшого значення готовності молодих людей присвятити себе служінню суспільству та неоплачуваній роботі. Лише визнання ролі молодих людей у політичних партіях, профспілках та громадських об'єднаннях і, насамперед, сприяння створенню молодіжних об'єднань за участю і силами самих молодих людей спонукатиме їх до цілковитої самовіддачі¹⁷².

Варто наголосити, що справжня участь молодих людей потребує постійних інвестицій і постійних зусиль. Молоді люди дорослішають, їхні пріоритети змінюються, вони створюють сім'ї, воюють і перестають бути, наприклад, членами молодіжної ради або не так активно беруть участь у житті громади. На їхнє місце приходять нові, і знову виникає потреба задіювати увесь «підхід ПЗПМП» або «п'ятикутник участі».

Форми участі молоді — способи (варіанти) участі молодих людей та їхнього впливу на ухвалення рішень, а також участі в різноманітних заходах і процесах для розбудови кращого суспільства. Найбільше вживаними та загальноприйнятими в сучасному європейському суспільстві формами участі молоді є такі¹⁷³:

- волонтерська робота;
- участь у різноманітних формах неформальної освіти;
- навчання «рівний — рівному»: залучення молодих людей до навчання їхніх однолітків (наприклад, програми зі здорового способу життя, освітні кампанії тощо);
- активна участь та виконання обов'язків в організації/клубі;

¹⁷² Європейська Хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті, Конгрес місцевих та регіональних рад Ради Європи. 2015 р.

¹⁷³ Посібник з Переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті «Скажи Своє Слово!». 2015 р.

- молодіжні ради, парламенти, форуми, комітети та інші структури як традиційний спосіб участі в ухваленні рішень у межах міжнародних, національних, регіональних або місцевих влад, шкіл, клубів, неурядових організацій тощо;
- системи спільного управління, що вже існують у деяких установах (як-от Директорат молоді та спорту Ради Європи), у яких рішення ухвалюють разом із представниками молоді, молодіжних організацій та влади;
- консультації — їх застосовують під час ухвалення, щоб висловити своє занепокоєння з приводу тієї чи тієї проблеми, подати пропозиції щодо її вирішення;
- різні рівні участі молодих людей у проєктах і заходах, як організованих, так і неорганізованих; різноманітні кампанії;
- членство в політичних партіях, спілках, групах за інтересами;
- участь у виборах (щоб голосувати та бути обраним).

Цей перелік форм участі не є вичерпним. Зміни ситуації в країні та світі створюють нові виклики й нові можливості реалізувати право брати участь і впливати на рішення, що їх ухвалює суспільство. До попереднього переліку можна додати як знайомі посадовцям і посадовицям форми участі на рівні громади, так і нові форми участі молоді, зокрема такі:

- ▶ загальні збори громадян/громадянок за місцем проживання;
- ▶ електронна петиція;
- ▶ місцева ініціатива;
- ▶ громадський бюджет (бюджет участі); громадські слухання;
- ▶ публічні консультації;
- ▶ національні дослідження думки молоді; молодіжна робота;
- ▶ робота громадських радників/радниць із питань молоді при органах влади та самоврядування;
- ▶ створення Українського молодіжного фонду;
- ▶ міжнародні зустрічі;
- ▶ бойкотування товарів;
- ▶ демонстрації;
- ▶ використання інтернету для збору інформації, висловлення думки, впливу на ухвалення рішення.

Механізмами та інструментами участі молоді у формуванні та реалізації молодіжної політики є¹⁷⁴:

- 1 інформування про рішення та дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, що стосуються молоді, за допомогою оприлюднення відповідної інформації на своїх офіційних вебсайтах, через медіа, соціальні мережі та за допомогою інших доступних для молоді засобів і методів комунікації;
- 2 інформування про рішення та дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, що стосуються молоді, за допомогою оприлюднення відповідної інформації на своїх офіційних вебсайтах, через медіа, соціальні мережі та за допомогою інших доступних для молоді засобів і методів комунікації;
- 3 проведення консультацій, зокрема електронних, із суб'єктами молодіжної роботи, іншими зацікавленими сторонами, проведення опитувань молоді тощо;
- 4 налагодження діалогу з молоддю через підтримання молодіжних ініціатив, утворення молодіжних рад, призначення радників/радниць із питань молоді, проведення громадських слухань, публічних обговорень, створення робочих груп із залученням суб'єктів молодіжної роботи;
- 5 забезпечення партнерства між молоддю та органами державної влади і органами місцевого самоврядування на всіх етапах формування та реалізації молодіжної політики, спільного оцінювання ефективності рішень і заходів молодіжної політики;
- 6 забезпечення представництва молоді у складі консультативно-дорадчих органів, що їх утворюють органи державної влади, органи місцевого самоврядування у порядку, визначеному законодавством;
- 7 залучення суб'єктів молодіжної роботи до реалізації завдань молодіжної політики у порядку, визначеному законом.

Участь молоді означає реальну можливість впливати на рішення, формувати політику і брати відповідальність за майбутнє. Сучасні стандарти наголошують: участь має бути інклюзивною, заснованою на засобах, просторі, можливостях і підтримці. Участь не обмежується виборами, а включає волонтерство, молодіжні ради, цифрові інструменти, громадський бюджет та інші форми. Лише за умов постійних інвестицій, партнерства з органами влади та громадським сектором участь молодих людей стає справжнім ресурсом трансформації суспільства та невід'ємною частиною сталого розвитку України.

¹⁷⁴ Навчальний посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців та службовиць і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна політика, заснована на підходах участі».

Тема 3.3. Адвокація та кампанії впливу

Мета:

- Показати адвокацію як ключовий інструмент молодіжної політики, що забезпечує захист прав та інтересів молоді, створює механізми її реальної участі в ухваленні рішень і формує нове ставлення до молоді як до повноправних партнерів у суспільних змінах.

Основний матеріал по темі¹⁷⁵

Адвокація є важливим інструментом впливу на політику та прийняття ухвалення рішень, який дозволяє молоді не просто бути учасниками процесів, а виступати їх ініціаторами та рушіями змін. У сучасному світі молодіжна адвокація є необхідною складовою демократичного суспільства, що орієнтується на партисипативність, інклюзивність та і захист прав людини. Вона допомагає змінювати не лише документи та процедури, а й ставлення до молоді як до повноцінних партнерів у виробленні політик.

Адвокація — це процес, спрямований на зміну чи розроблення політики, ухвалення рішення місцевим органом влади, органом місцевого самоврядування чи законодавчого рішення, удосконалення наявної практики для ініціювання корисних для певної соціальної групи перетворень.

Водночас головна мета будь-якої адвокаційної діяльності — забезпечити захист інтересів людини чи певної соціальної групи (бенефіціарів адвокаційної кампанії) з метою отримання ними доступу до благ, на які вони мають право, але не можуть це право реалізувати. Наприклад, молоді батьки конкретного селища громади мають право на безпечне та змістовне дозвілля для своїх дітей, але в селищі немає ані дитячого майданчика, ані місця, де можна було б гуляти з дітьми. Тобто є право і немає можливості право реалізувати.

Доволі часто адвокація також має на меті зміну ставлення до певної проблематики або теми, адже інколи неможливо досягти бажаних змін лише ухваленням законодавчого рішення. У нашому прикладі це може бути така ситуація: у цьому селі лише п'ять сімей з маленькими дітьми, а мешканці інших сіл громади переконані, що вкладати кошти в будівництво дитячого майданчика недоцільно, краще зробити щось корисне для більшості. Тому навіть якщо буде ухвалено рішення про будівництво дитячого майданчика, це може викликати конфлікт і невдоволення інших мешканців. Потрібно змінювати ставлення до цієї теми.

Саме тому, коли ми говоримо про адвокаційну діяльність, зазвичай передбачаємо три основні очікувані результати:

¹⁷⁵ Розділ створений на основі Посібника «Адвокація для молодіжних рад». 2021 р.

- Зміна політики — внесення змін до законодавчих/нормативних документів, які дають змогу запровадити те, чого не було.
- Системні зміни — зміна у практиці ухвалення рішень, тобто задокументована зміна того, як відбувається те, що вже є.
- Демократичні зміни — громадяни усвідомлюють свої права та свою силу бути залученими до процесу ухвалення рішень і використовують ці права й силу для участі в ухваленні рішень на усіх рівнях влади, змінюють своє бачення проблем і способів їх вирішення. Фактично це — зміна ставлення.

Якщо перенести ці результати в площину формування й реалізації молодіжної політики, то це може мати такий вигляд (таблиця 3.3.1):

Таблиця 3.3.1. Очікувані результати адвокаційної діяльності в молодіжній політиці

	Результат	Приклад
Зміна політики	З'явилося щось, чого не було	Затвердили Програму з окремим календарним планом заходів у сфері молоді Створили молодіжний центр (простір) Запровадили конкурс проєктів для молоді Ввели посаду молодіжного працівника
Зміна системи	Щось відбувається інакше, ніж раніше	Внесли зміни до порядку формування календарного плану заходів, і тепер його мають погоджувати з молодіжною радою Змінили розклад роботи клубу, аби молодь мала можливість відвідувати молодіжний простір увечері
Зміна ставлення	До певних тем змінилося ставлення	Молодіжну раду перестали сприймати як головне «івент-агенство» громади і постачальника волонтерів для заходів Голова громади частіше запрошує місцеву молодіжну ГО на засідання та наради «для порадитись»

Адвокаційна діяльність дає вагомі результати і сприяє згуртуванню громад завдяки її рисам, які ми маємо тримати в фокусі під час кампанії:

- Результат має забезпечити сталий ефект. Тобто цей результат буде «працювати» незалежно від того, хто при владі і чи робить щось далі команда, яка розпочала і провела адвокацію. Якщо молодіжний центр створено, є рішення сесії, затверджено штатний розклад, офіційно виділено приміщення і фінансування — центр працюватиме навіть тоді, коли всі активісти, що долучилися до його створення, перестануть ним опікуватись. А якщо на додачу відбулася зміна ставлення і молодь громади усвідомила, наскільки молодіжний центр для них потрібен — його не закриють, навіть якщо новообрана влада матиме інше бачення його роботи.
- Результат має виражену суспільну цінність. Тобто він спрямований на задоволення потреб, представлення інтересів та захист прав певної соціальної групи. Водночас варто пам'ятати, що іноді задоволення інтересів і потреб однієї групи (молоді) може суперечити інтересам іншої групи (осіб старшого віку, наприклад). Тому, коли ми говоримо про суспільну цінність, ми маємо на увазі досягнення інтересів цільової аудиторії «нашої» адвокаційної кампанії з максимальним дотриманням інтересів інших груп, і в жодному разі не за їхній рахунок. Тобто, якби для створення молодіжного центру на базі клубу нам довелося забрати приміщення, де проходять заняття з хорового співу, це однозначно порушило б інтереси його учасників. І в цьому випадку суспільна цінність була б сумнівною.

Адвокаційна діяльність завжди спрямована на носіїв влади. Навіть якщо ми прагнемо змінити ставлення до певного питання або теми, ми все одно спрямовуємо свої зусилля насамперед на тих, хто має владу. Ця особливість впливає з самої суті того, що жодні системні довгострокові та сталі зміни не можуть відбутися без ухвалення певного офіційного документа (наказу, протоколу, положення, рішення ради, програми, постанови тощо), а це може зробити лише носій влади.

Адвокація та проєктна діяльність мають багато спільного, і саме тому дуже часто команди, які прагнуть змін у своїх громадах, не можуть розділити їх. Але чому для молоді так важливо розуміти та чітко розмежовувати адвокацію та реалізацію проєктів? По-перше, це дуже важливо для усвідомлення, який кінцевий результат ми отримаємо. По-друге, адвокаційні та проєктні методи, хоч і мають багато спільного, все ж суттєво відрізняються. А ми втрачаємо якість і цінність зробленого, тому що робимо невідповідними для цього методами.

Розпочинаючи адвокаційну кампанію, ми намагаємося і прагнемо залучити якомога більше прихильників нашої ідеї, щоби разом чинити тиск на ті інституції та осіб, які ухвалюють рішення, які здатні змінити проблемну ситуацію, що склалася. Щоби наші адвокаційні дії були результативнішими, варто дотримуватися основних етапів адвокаційного циклу, так званого алгоритму дії. Алгоритм адвокаційної кампанії — це послідовність певних кроків (етапів) з реалізації комплексу заходів для впровадження соціальних змін у громаді. Спрощений варіант такого циклу наведено на рисунку 3.2.1.

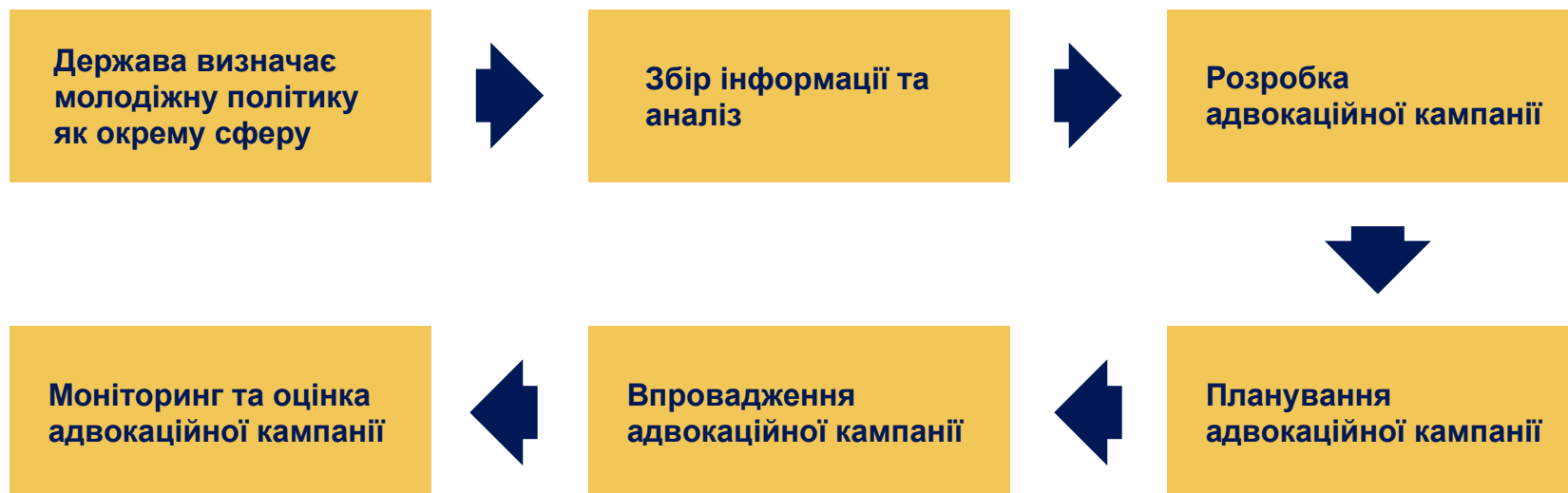

Рис. 3.2.1. Спрощений цикл адвокаційної кампанії

У межах цього алгоритму можемо виділити 6 основних етапів проведення адвокаційної кампанії:

- Етап 1.** Дослідження середовища. Формулювання проблеми.
- Етап 2.** Формулювання мети та завдань адвокаційної кампанії.
- Етап 3.** Ідентифікація стейкхолдерів і мішеней.
- Етап 4.** Комунікація з громадою, мішенями та стейкхолдерами.
- Етап 5.** Складання плану кампанії та підбір інструментів для її реалізації.
- Етап 6.** Проведення моніторингу та оцінка результатів діяльності.

Говорячи про адвокацію в молодіжній політиці та молодіжній роботі, варто згадати історію адвокації в молодіжному русі. Тут варто виділити такі події:

- ▶ *Революція на граніті (1990 р.):* студенти вимагали незалежності, свободи слова, скасування Союзного договору.
- ▶ *Євромайдан (2013–2014 рр.):* студентські організації були серед перших, хто вийшов на вулиці після відмови від євроінтеграції.
- ▶ *Молодіжні ради після децентралізації:* створення десятків нових рад, які вперше почали ініціювати рішення в громадах.

Для повного розуміння адвокації важливо знати класифікацію рівнів (рис. 3.2.2.) і форм адвокації (рис. 3.2.3)

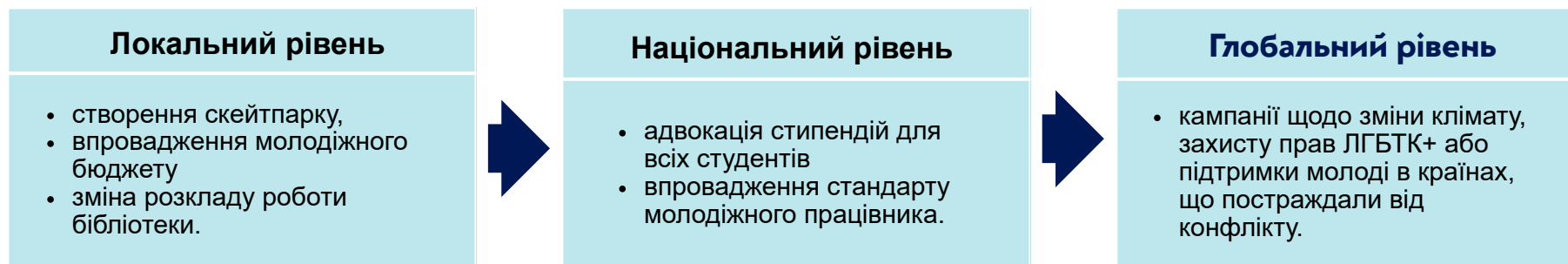

Рис.3.2.2. Класифікація рівнів адвокації

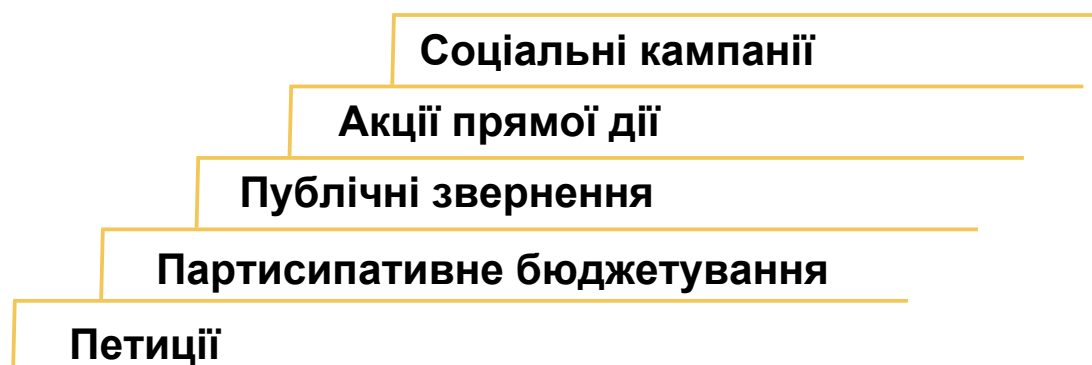

Рис.3.2.3. Класифікація форм адвокації

Але який би формат чи рівень адвокації ви не застосовували, важливо використовувати такі ключові інструменти:

- ▶ Меседжинг (message box): головна ідея, її підтримка, потенційна критика, і як на неї відповідати.
- ▶ Фреймінг: як подати проблему — крізь призму справедливості, безпеки, гідності, майбутнього.
- ▶ Сторітелінг: використання історій реальних людей замість сухих цифр.
- ▶ Меми та візуальний контент: особливо для TikTok/Instagram-аудиторій.
- ▶ Інфлюенсери як партнери кампанії.
- ▶ Конфлікт інтересів: молодіжна рада просуває інтереси певного політика або партії.

Для цього варто володіти такими ключовими компетентностями:

- ▶ Аналіз проблем: виявлення кореневої причини (root cause).
- ▶ Мапування стейкхолдерів: хто «за», хто «проти», хто «нейтральний».
- ▶ Розробка меседжів і аргументів.
- ▶ Фасилітація зустрічей і переговорів.
- ▶ Публічні виступи.
- ▶ Оцінювання впливу кампанії.

І, варто пам'ятати про можливі проблеми. Зокрема:

- ▶ Неправдиві меседжі: маніпуляція фактами або перебільшення.
- ▶ Використання молоді як «декору»: формальна участь без реального впливу.
- ▶ Протиставлення груп: адвокація інтересів однієї групи проти іншої (наприклад, молоді проти людей похилого віку).

Адвокація — це не лише набір інструментів, а спосіб мислення та дії, що дозволяє молоді бути агентами змін у своїх громадах. Вона має потенціал трансформувати практики, політики й уявлення про те, як повинна функціонувати публічна влада. Ефективна адвокація поєднує в собі аналітику, цінності, комунікацію, партнерство і чітке розуміння інтересів своєї цільової аудиторії.

Володіючи основами адвокації, молоді люди можуть не лише реалізовувати власні ідеї, а й сприяти зростанню довіри до інституцій, формувати культуру діалогу та підвищувати рівень участі молоді в ухваленні рішень. Це формує нову політичну культуру — культуру співдії, відповідальності та бачення спільного блага.

Модуль 4.

Молодіжна робота: інструменти змін і дії в громадах

Тема 4.1. Що таке молодіжна робота? Принципи та формати молодіжної роботи

Мета:

- ▶ Сформувати у студентів цілісне уявлення про сутність, завдання та принципи молодіжної роботи, ознайомити з її основними формами, типами та підходами. Розвинути вміння аналізувати потреби молоді, добирати відповідні форми роботи та оцінювати їхній вплив на розвиток особистості й громади.

Основний матеріал по темі¹⁷⁶

У центрі будь-якої ефективної молодіжної політики — молода людина. Але саме молодіжна робота є тією практичною площиною, де політичні рішення втілюються у реальні можливості для молоді: участь, підтримка, розвиток, визнання. Молодіжна робота створює простори — фізичні, символічні, цифрові — у яких молоді люди можуть бути собою, вчитися, взаємодіяти, шукати підтримки та впливати на своє середовище.

Молодіжна робота — це не «додаткова опція», а системна інвестиція у розвиток молодого покоління, соціальну згуртованість і сталий розвиток громад.

Молодіжна робота — діяльність, спрямована на залучення дітей і молоді до суспільного життя, що здійснюється дітьми та молоддю, разом із дітьми та молоддю або в інтересах дітей та молоді за допомогою інструментів спільного ухвалення рішень. Молодіжна робота — широке поняття, що охоплює низку заходів соціального, культурного, освітнього, екологічного та/або політичного характеру, які здійснюються молодими людьми, з ними та для них у групах чи індивідуально¹⁷⁷.

До основних завдань молодіжної роботи належать¹⁷⁸:

¹⁷⁶ Створено на основі Посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців та і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна робота».

¹⁷⁷ Донець А. Навчальний посібник для тренерів у сфері підготовки молодіжних працівників. Київ: Міністерство молоді та спорту України, UNDP в Україні, ДУ «Всеукраїнський молодіжний центр», 2023. 136 с.

¹⁷⁸ Про основні засади молодіжної політики. Закон України від 27 квітня 2021 року № 1414-IX.

- 1 розвиток і задоволення різноманітних потреб та інтересів дітей і молоді, сприяння їх особистісному розвитку та самореалізації;
- 2 розвиток і задоволення різноманітних потреб та інтересів дітей і молоді, сприяння їх особистісному розвитку та самореалізації;
- 3 формування у дітей і молоді загальнолюдських, загальнокультурних і загальнонаціональних цінностей, навчально-пізнавальних, громадянських, соціальних, комунікативних, підприємницьких та інших компетентностей;
- 4 розвиток волонтерства, вуличних культур, неформальних молодіжних об'єднань, програм національних і міжнародних обмінів, молодіжного туризму;
- 5 впровадження програм професійної орієнтації, популяризації та утвердження здорового і безпечного способу життя, культури здоров'я;
- 6 організація змістовного дозвілля, культурного, емоційного розвитку особистості;
- 7 забезпечення партнерської підтримки дітей і молоді, які проживають на тимчасово окупованій території України, та внутрішньо переміщених осіб;
- 8 упровадження інклюзивного підходу та забезпечення рівного доступу кожної молодої особи до якісних послуг і можливостей молодіжної роботи.

Молодіжна робота зазвичай має такі характеристики¹⁷⁹:

Ціннісно-орієнтована: молодіжна робота намагається служити високим цілям — інклюзії та соціальній згуртованості. Молодіжні працівники і працівниці формують компетентності молодих людей, зокрема необхідні для участі в суспільному житті, інтеграції молодих людей у суспільство. Вони не лише розвивають знання та уміння, а й формують ставлення та цінності, такі як: повага до прав людини, повага до людської гідності, повага до різноманітності, повага до поглядів і переконань молоді. Молодіжні працівники та працівниці формують цінності та ставлення, виступаючи свого роду рольовими моделями, демонструють їх у власній поведінці, у власних підходах до організації молодіжної роботи, у взаємодії з молодими людьми. Такими своїми діями молодіжні працівники і працівниці сприяють соціальній згуртованості, демонструють, що вона є можливою. Молодіжна робота базується на принципах неформальної та інформальної освіти і у центрі своєї діяльності розглядає кожну молоду людину як цінність, діє в її найкращих інтересах, намагається задовольнити потреби молодих людей.

¹⁷⁹ Донець А. Навчальний посібник для тренерів у сфері підготовки молодіжних працівників. Київ: Міністерство молоді та спорту України, UNDP в Україні, ДУ «Всеукраїнський молодіжний центр», 2023. 136 с.

Орієнтована на потреби молоді: молодіжна робота закриває ключові потреби і сподівання молоді, визначені самими молодими людьми. Молодіжна робота буде цікавою та популярною серед молодих людей, якщо задовольнятиме їхні інтереси й потреби. Молодіжні працівники і працівниці самі або у співпраці з іншими фахівцями проводять дослідження потреб молодих людей і організовують свою роботу відповідно. Маємо безліч прикладів, як молодіжні центри перелаштовували, переорієнтовували свою роботу з початком війни у 2014 році, з початком пандемії у 2020 році та після повномасштабного вторгнення Росії.

Добровільна: молодіжна робота не є обов'язковою і спирається на добровільну участь молоді. Вона має бути доступною для усіх молодих людей, які виявили бажання до неї долучитися. Водночас молодіжна робота є гнучкою у формах і методах, щоб молоді люди були зацікавлені доєднуватися, брати участь, розвивати власні таланти і потенціал для громадської участі. Успішні молодіжні працівники і працівниці перебувають у постійному пошуку «фішок», які привернуть увагу молодих людей і слугуватимуть мотиватором для добровільної участі.

Розвивальна: молодіжна робота спрямована на особистісний, соціальний і етичний розвиток молоді. Молоді люди мають бачити для себе вигоду від молодіжної роботи. Хтось знаходить її в комфортній атмосфері та спільноті для проведення вільного часу, хтось — у приналежності до чогось значного та важливого, хтось — у можливості чогось навчитися, ще хтось — у можливості для самовираження тощо. Молодіжна робота пропонує можливості для розвитку в найширшому розумінні цього слова — від формування компетенцій, які можуть стати у пригоді в подальшому житті, до віднайдення душевного спокою.

Саморефлексивна і критична: молодіжна робота намагається переконатися, що вона робить усе можливе, щоб відповідати своїй місії. Оскільки молодіжна робота базується на потребах та інтересах молоді, є гнучкою, намагається привабити молодих людей до добровільної участі, це накладає зобов'язання до рефлексії та критичної оцінки. Молодіжні працівники та працівниці аналізують досягнення молодіжної роботи та її вплив на молодих людей.

Побудована на відносинах: молодіжна робота шукає автентичного, справжнього спілкування з молодими людьми та сприяє життєздатності громад. Взаємини в молодіжній роботі мають вирішальне значення. Якщо молода людина не довіряє, не вірить або боїться молодіжного працівника, або не почувається комфортно у спільноті, вона з меншою ймовірністю буде залучена до молодіжної роботи. Це означає, що молодіжний працівник або працівниця мають ставитися до молодих людей з повагою, без зверхності чи поблажливості, як до рівних. Будувати стосунки на основі діалогу, пояснень, аргументів тощо.

Основними принципами молодіжної роботи є¹⁸⁰:

- ціннісний підхід: молодіжна робота націлена на просування ідеї включення та соціальної інтеграції;
- молодь у центрі процесу: молодіжна робота існує задля забезпечення потреб і прагнень молоді, визначених самою молоддю;

¹⁸⁰ Словник термінів, що використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. 2021 р

- добровільність: ґрунтується на добровільній участі молоді;
- саморефлексивність і критичний підхід: під час молодіжної роботи відбуваються постійний аналіз та оцінка, які відповідають на запитання, чи зроблено все можливе задля досягнення завдань і місії молодіжної роботи;
- наявність зв'язків: молодіжна робота постійно має реальний зв'язок із молоддю та робить свій внесок у підтримку життєздатності громад.

Молодіжна робота дає позитивні результати як для окремих осіб, їхніх громад, так і для суспільства загалом (рис. 4.2.1)¹⁸¹.

Навіщо молодіжна робота?

Дати можливість
молодим людям робити те, що вони
хочуть, разом або індивідуально

Надати молодим людям
можливості для розвитку
самостійності та автономії

Створити для молодих людей здорові та
безпечні можливості дозвілля, щоб вони
могли **насолюдуватися**

Розширити можливості молодих
людей змінювати ситуації, які на
їхню думку, повинні бути змінені в
їхньому безпосередньому оточенні
та суспільстві загалом

Допомогти молодим людям
взаємодіяти з владою і політикою

Створити для молодих людей можливості
залучення до **неформальної**
освіти, що посилює їхні компетентності

Рис. 4.2.1. Навіщо потрібна молодіжна робота

У загальних рисах її роль полягає в нижченаведеному:

- Дати молодим людям можливість для розвитку самостійності та автономії;
- Забезпечити молодих людей здоровими та безпечними можливостями для приємного дозвілля та відпочинку;

¹⁸¹ Посібник до Рекомендації CM/Rec(2017)4 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про молодіжну роботу «У центрі уваги — молодіжна робота». 2017

- Розширити можливості молодих людей для зміни ситуацій, які, на їхню думку, повинні бути змінені в їхньому безпосередньому оточенні та суспільстві;
- Допомогти молодим людям взаємодіяти із владою та політиками;
- Створити для молодих людей можливості для долучення до неформальної освіти, що сприяє розвитку їхніх компетенцій.

Організація та проведення молодіжної роботи можуть мати різні рівні залежно від масштабу, цілей і конкретного контексту (рис. 4.2.2).

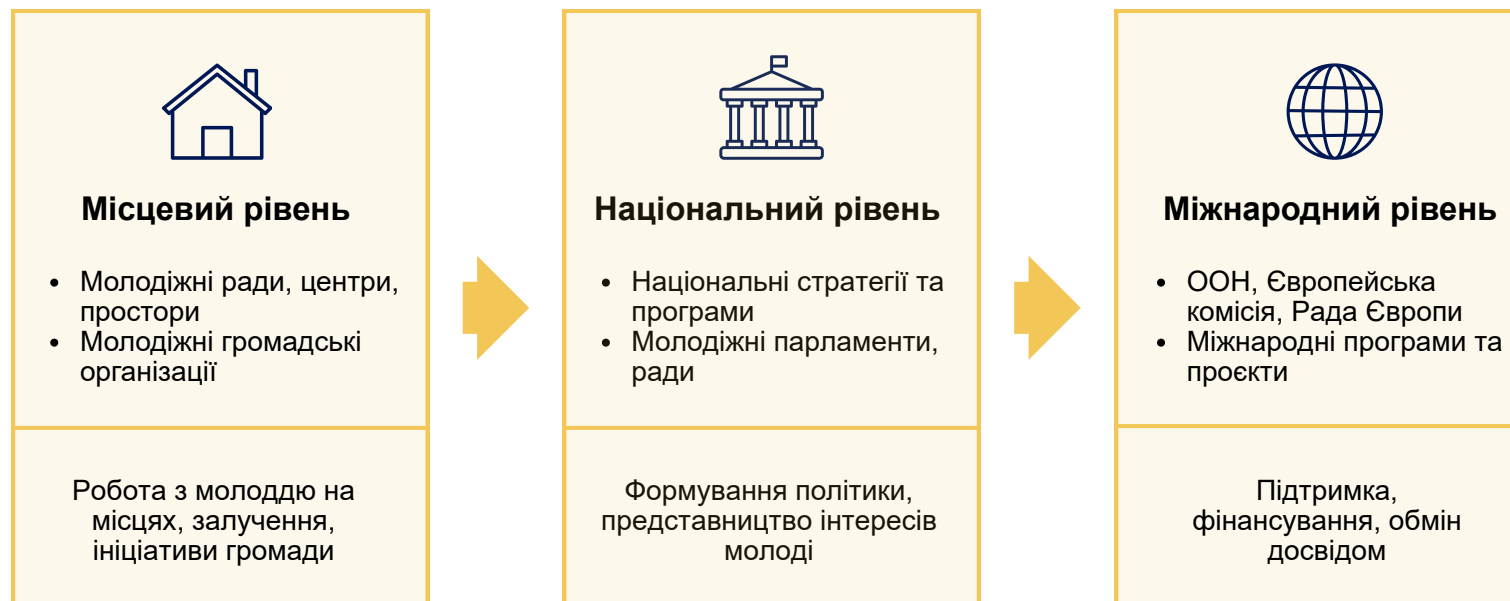

Рис. 4.2.2. Рівні молодіжної роботи

Говорячи про підходи до організації молодіжної роботи, варто сказати про такі:

Участь молоді. Підхід, спрямований на залучення молоді до ухвалення рішень та реалізації проектів, які стосуються їхнього життя та майбутнього.

Емпауермент (підсилення). Цей підхід спрямований на підвищення самосвідомості, навичок та і можливостей молодих людей, щоб вони могли активно впливати на своє оточення та приймати ухвалювати обґрунтовані рішення.

Інтегрований підхід. Цей підхід передбачає комплексний розгляд потреб та і проблем молоді та надання інтегрованих послуг у різних сферах їхнього життя (освіта, зайнятість, здоров'я, культура тощо).

Форми молодіжної роботи (спираючись на класифікацію форм соціально-педагогічної роботи) можна згрупувати за кількістю учасників, основними засобами впливу, провідним напрямом і типом діяльності¹⁸².

1) за кількістю учасників:

- індивідуальна робота — це робота фахівця з окремою молодою людиною, індивідуальним життєвим випадком. Індивідуальна робота проводиться як за запитом самої молодої людини, так і після контактів із фахівцями або іншими особами, які повідомили про складні життєві обставини молодої особи (наприклад, працівники закладів освіти, поліції, організацій, які працюють з дітьми та молоддю, служби у справах дітей, батьки). Її сутність полягає в розв'язанні проблеми та наданні підтримки з метою створення умов, що спонукають клієнта на розгляд ситуації та викликають бажання подолати життєві перешкоди;
- групова робота — це організація роботи з групою молодих осіб зі схожими життєвими потребами або об'єднаних спільними інтересами через залучення членів групи до розв'язання спільних проблем, задоволення спільних інтересів. Це практичний метод соціальної роботи, який допомагає особистості розширити своє соціальне функціонування через цілеспрямований досвід групи розв'язувати свої індивідуальні, групові проблеми чи проблеми громади.
- масова робота — передбачає залучення до заходів великої кількості учасників. У цій формі роботи задіяні представники майже всіх груп молоді та населення. Більшість масових форм роботи мають комплексний характер, що дає змогу в рамках однієї форми роботи використати переваги багатьох методів. Можна виділити такі найпоширеніші масові форми роботи з молоддю, як молодіжний форум, тематичне свято, вулична акція, дискотека, спортивне свято, концерт, тематичний день, фестиваль тощо.

2) за засобами впливу:

- ▶ практичні (походи, екскурсії, спартакіади, олімпіади, конкурси, тренінги, ярмарки, аукціони тощо);
- ▶ наочні (плакати, соціальна реклама, показ відеофільмів, галереї, виставки, тематичні стенди тощо);
- ▶ словесні (збори, конференції, зустрічі, усні журнали тощо).

¹⁸² Молодіжна робота: запитання та відповіді. Навчально-методичний посібник для фахівців, які працюють з молоддю. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2020. 84 с.

3) за провідним напрямом діяльності: інтелектуальні, спортивно-туристичні, трудові, художньо-естетичні, краєзнавчі, екологічні тощо.

4) за типом діяльності:

- ▶ комунікаційні (дискусія, лекція, бесіди, диспут тощо);
- ▶ демонстраційні (вистава, концерт, конкурс, ярмарок тощо);
- ▶ розважально-комунікаційні (вечір спілкування, ситуативно-рольова гра, продуктивна гра тощо);
- ▶ туристично-розважальні (похід, прогулянка тощо);
- ▶ туристично-дослідницькі (екскурсія, експедиція тощо).

Ця класифікація форм молодіжної роботи не є повною. Вона може бути доповнена і розширена. Вагоме місце в роботі з молоддю займають комплексні форми роботи, до особливостей яких можна віднести тривалість і поєднання кількох організаційних форм роботи в єдиній тематичній формі. У молодіжній роботі дуже важливим є дотримання балансу між усіма формами роботи. Необхідно робити акцент на поєднанні різних форм між собою.

Серед типів молодіжної роботи виділяють¹⁸³:

«Аутрич» молодіжна робота. Така молодіжна робота відбувається там, де перебувають молоді люди, на «їхній території», і підтримує та доповнює нову та вже наявну молодіжну роботу на базі центрів/проектів. Її використовують переважно для інформування молодих людей про послуги, які існують у їхній місцевості, і заохочення їх користуватися такими послугами. Така молодіжна робота також може бути спрямована на виявлення, за погодженням з молодими людьми, будь-яких прогалин у послугах, що існують для задоволення їхніх потреб. Діяльність відбувається поза межами центру. Це може бути будь-яке з перерахованих вище місць. Іноді робота з молодими людьми проводиться в таких будівлях, як школи, релігійні, спортивні або громадські центри.

«Детачт» молодіжна робота. Така молодіжна робота не потребує приміщень чи якихось спеціальних заходів і відбувається там, де молодь перебуває — як географічно, так і в аспекті розвитку (developmentally). Вона забезпечує інформальну та соціальну освіту і задовольняє будь-які потреби, почуті або відчуті молодіжним працівником. Оскільки молодіжні працівники не мають фізичної будівлі і не провадять якоїсь конкретної діяльності, стосунки між молодими людьми та молодіжними працівниками є добровільними і постійно перебувають у процесі обговорення. Робота відбувається не в обстановці центру. Це можуть бути парки, пляжі, автобусні зупинки, паби, кафе, торговельні центри, вулиці або будь-яке інше місце, де молодь збирається інформально.

Вулична молодіжна робота. Цей термін зазвичай використовують для опису як «детачт», так і «аутрич» молодіжної роботи.

¹⁸³ Посібник для навчання з питань соціальної згуртованості й безбар'єрного середовища в молодіжному секторі. 2022 р.

Це не завжди доречно, оскільки не дає молодіжному працівникові / молодіжній працівниці ясності мети, яку пропонує правильне використання цих двох термінів, а також може призвести до плутанини для них самих або для молодих людей, із якими вони працюють.

Онлайнова молодіжна робота. Така молодіжна робота означає просто використання онлайн-медіа та платформ у молодіжній роботі. Цей вид не є її окремим сектором, а може бути пов'язаний з усією молодіжною роботою. У найкращому випадку молодіжна робота не поділяється на онлайн та очну, а гнучко поєднує обидва види.

Мобільна молодіжна робота. Така молодіжна робота належить до молодіжної роботи, яку провадять із мобільного молодіжного центру — автобуса або автофургона. Майже в усіх аспектах вона відповідає методології молодіжної роботи, яка відбувається в молодіжному центрі. Адже після того, як молодіжні працівники залишають молодіжний центр, аби поспілкуватися з молодими людьми, саме молоді люди повинні дістатися до місця, де відбувається молодіжна робота.

У 2023–2024 роках Рада Європи та Міністерство молоді та спорту України впроваджують довгострокову програму розбудови потенціалу для десяти новостворених громадських організацій, що працюють із молодими людьми, — «Доступ до молодіжної роботи». Приклади проєктів відкритої молодіжної роботи в Україні у 2024 році доступні у відеозаписі за посиланням українською мовою.

Молодіжна робота є унікальним інструментом підтримки молоді, який поєднує освітню, соціальну та культурну складову. Вона допомагає:

- ▶ усвідомити власну цінність і потенціал,
- ▶ набуті необхідних компетентностей для життя та участі в суспільстві,
- ▶ знайти підтримку в кризових обставинах,
- ▶ розвивати активне громадянство.

Завдяки різним форматам — від індивідуальної до масової роботи, від онлайн до мобільних форм — молодіжна робота здатна охопити найрізноманітніші групи молоді, включно з тими, хто перебуває в уразливому становищі.

Її цінність у гнучкості, відкритості до змін і глибокому розумінні потреб молодих людей. **Для цього молодіжна робота має бути:**

- ▶ ресурснозабезпеченою,
- ▶ інтегрованою у політики різних секторів,
- ▶ підтриманою через навчання фахівців.

Молодіжна робота — це комплексна діяльність, що поєднує різні форми та підходи для створення можливостей участі, розвитку та підтримки молоді. Її цінність полягає у гнучкості, здатності охоплювати різні групи молодих людей і трансформувати політику в практичні результати. Якісна молодіжна робота забезпечує розвиток особистості, зміцнює громади та формує основу демократичного суспільства.

Тема 4.2. Робота з потребами молоді: методи дослідження та аналізу потреб молоді

Мета:

- ▶ Сформувати у студентів розуміння сутності та завдань досліджень у сфері молоді, ознайомити з основними методами (кількісними та якісними) і підходами (зокрема, дизайн-мисленням). Розвинути здатність аналізувати потреби молоді, інтерпретувати результати досліджень і використовувати їх для формування ефективної молодіжної політики й програм.

Основний матеріал по темі

Дослідження — це цілеспрямоване вивчення за допомогою певних методів подій або процесів, їхньої взаємодії, а також аналіз впливу на них різних факторів.

Молодіжні дослідження — це мультидисциплінарна галузь наукового дослідження стану молодих людей, де розглядають їхні соціальні, психологічні, економічні, політичні та культурні перспективи¹⁸⁴.

Дослідження у сфері молоді — міждисциплінарні дослідження, які вивчають різноманітні аспекти молоді та молодіжної політики, як-то умови соціального розвитку, форми та способи інтеграції молоді в суспільство, умови для навчання, освіти, життя, соціального включення, працевлаштування, дозвілля, громадянської участі молоді тощо. Дослідження є зазвичай прикладними, на їх основі розробляють рекомендації для покращення молодіжної політики та створюють нові правові інструменти. Сучасною вимогою для молодіжної політики є врахування в ній даних, висновків і рекомендацій таких досліджень¹⁸⁵.

Ці дослідження можна проводити на різних рівнях — від локального до національного або міжнародного — і використовувати для розробки та вдосконалення політик, програм і послуг, спрямованих на підтримку та розвиток молоді.

Дослідження відбуваються в кілька етапів¹⁸⁶:

¹⁸⁴ Дослідження потреб молодих людей: Крок за кроком: посібник, 2021 р.

¹⁸⁵ Словник термінів, що використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. 2021 р.

¹⁸⁶ Дослідження потреб молодих людей: Крок за кроком: посібник, 2021 р.

1. Підготовка

- ▶ визначення мети дослідження потреб молодих людей (наприклад, дослідити потребу створення молодіжного центру в громаді);
- ▶ мапування молодих людей (визначення наявних категорій молодих людей);
- ▶ визначення вибірки (скільки, кого плануємо опитати);
- ▶ визначення методології (вибір методів дослідження);
- ▶ планування дослідження потреб молодих людей (терміни, відповідальні, необхідні ресурси, партнери тощо).

2. Збір інформації

- ▶ здійснення дослідження відповідно до визначеної методології;
- ▶ перевірка зібраної інформації.

3. Узагальнення й аналіз інформації

- ▶ аналіз за допомогою математично-статистичних та інших аналітичних методів;
- ▶ установлення закономірностей і зв'язків, їх інтерпретація та формування висновків;
- ▶ розробка рекомендацій.

4. Презентація та використання результатів дослідження

- ▶ проведення публічних презентацій результатів дослідження;
- ▶ оформлення результатів дослідження в аналітичні звіти, публікації.

Основні завдання досліджень у сфері молоді передбачають:

- 1** Визначення потреб та інтересів молоді. Розуміння того, що є важливим для молоді, дає змогу визначити пріоритетні напрями дій у політиці та програмах.
- 2** Аналіз проблем і викликів, що стоять перед молоддю. Виявлення соціальних, економічних, культурних та інших проблем, із якими зіштовхується молодь, допомагає розробити ефективні стратегії для їх вирішення.
- 3** Оцінка результативності програм і послуг для молоді. Дослідження можуть визначити, наскільки ефективними є різні ініціативи та як їх можна покращити.
- 4** Розробка політик і стратегій. На основі досліджень формуються політики, програми та стратегії, спрямовані на підтримку та розвиток молоді.

- 5 Підтримка ухвалення рішень. Дослідження надають інформацію, необхідну для ухвалення обґрунтованих рішень у сфері молодіжної політики та роботи.

«Потреби молоді» — це сукупність фізичних, психологічних, соціальних та емоційних потреб, які виникають у молоді як результат їхнього життєвого шляху, соціального середовища та індивідуальних характеристик. Ці потреби можуть бути різноманітними і охоплювати такі аспекти, як освіта, працевлаштування, соціальна взаємодія, саморозвиток, розваги, здоров'я та безпека, визнання та самоствердження.

Потреби молодих людей можуть проявлятися через їхні дії, прагнення, інтереси та вимоги до навколишнього світу. На них можуть впливати різні чинники, такі як соціальний статус, культурні та релігійні переконання, гендерні ролі, економічний статус, освітні можливості тощо.

Розуміння потреб молоді є важливим для розробки та впровадження ефективних програм та ініціатив, спрямованих на підтримку та становлення молодих людей. Це допомагає забезпечити адаптацію та впровадження послуг і ресурсів, які відповідають їхнім потребам і сприяють їхньому успіху та самореалізації.

Існують різні методи дослідження, які можна класифікувати як кількісні та якісні.

Кількісні методи дослідження:

- 1 Опитування. Для збору даних від великої кількості учасників використовуються стандартизовані запитання. Результати подаються у вигляді числових показників.
- 2 Експеримент. Контрольовані спостереження, в яких один або кілька факторів змінюються для вивчення їхнього впливу на інший фактор.
- 3 Аналіз даних. Використовується для аналізу великих обсягів даних, зазвичай числових, для виявлення зв'язків, закономірностей і трендів.

Якісні методи дослідження:

- 1 Фокус-групи. Малі групи учасників обговорюють певну тему або проблему, а потім діляться своїми думками та досвідом.
- 2 Інтерв'ю. Одному або кільком учасникам ставлять запитання, щоб отримати глибоку інформацію про їхні думки, досвід і переконання.
- 3 Спостереження. Дослідник спостерігає за поведінкою та взаємодією учасників у реальних ситуаціях.

Кількісні методи надають об'єктивні дані, які можна проаналізувати за допомогою статистичних методів. Якісні методи, зі свого боку, дають змогу глибше зрозуміти індивідуальні думки, досвід і сприйняття учасників дослідження. Часто дослідники використовують комбінацію обох методів, щоб отримати всебічне розуміння досліджуваного питання або теми.

Розглянемо детальніше найпоширеніші методи дослідження в молодіжній роботі:

- 1** Опитування. Проведення опитувань серед молодих людей дає змогу зібрати широкий спектр інформації про їхні потреби, інтереси, проблеми та погляди. Опитування можуть бути структурованими (наприклад, у формі анкет) або неструктурованими (наприклад, у формі відкритих запитань).
- 2** Фокус-групи. Збирання невеликих груп молоді для обговорення конкретних тем або проблем. Фокус-групи допомагають отримати глибше розуміння мотивацій, уявлень і думок молодих людей, а також спостерігати за їхньою взаємодією.
- 3** Інтерв'ю. Проведення інтерв'ю з окремими представниками молоді або експертами галузі. Інтерв'ю дають змогу отримати докладну інформацію та глибше розуміння індивідуальних потреб і думок.
- 4** Аналіз даних відкритих джерел. Дослідження вже наявних даних та інформації з різних джерел, таких як статистика, звіти, дослідження тощо. Цей метод дає змогу отримати об'єктивну інформацію про різноманітні аспекти життя молоді.
- 5** Спостереження. Спостереження за молоддю в різних ситуаціях, як-от навчання, робота, дозвілля тощо. Цей метод допомагає отримати первинну інформацію про їхні звички, поведінку та потреби.
- 6** Аналіз соціальних медіа. Вивчення активності та взаємодії молодих людей у соціальних мережах для отримання інформації про їхні інтереси, погляди та потреби¹⁸⁷.

Кожен метод дослідження має свої переваги та недоліки, і вибір конкретного методу залежить від конкретних обставин дослідження та поставлених завдань¹⁸⁸.

Використання результатів досліджень для розробки програмних документів та інформаційних матеріалів із питань молодіжної політики та роботи з молоддю є ключовим етапом у забезпеченні ефективного впровадження програм і послуг для молоді.

Для цього необхідно зробити такі кроки:

¹⁸⁷ Посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна робота». 2024 р.

¹⁸⁸ Більше про методи, приклади їх використання, особливості використання та інтерпретацію результатів дослідження можна знайти в Посібнику Дослідження потреб молодих людей: Крок за кроком: посібник, 2021 р.

- 1 Аналіз результатів: Почніть із ретельного аналізу результатів дослідження. Виділіть ключові здобутки, тенденції та проблеми, які було виявлено. Це допоможе вам зрозуміти, які аспекти молодіжної політики та роботи потребують найбільшої уваги.
- 2 Визначення пріоритетів. На основі результатів дослідження визначте основні пріоритети та напрямки дій для подальшого розвитку молодіжної політики. Враховуйте потреби та інтереси молоді, а також наявні проблеми та можливості.
- 3 Розробка стратегії. На основі визначених пріоритетів розробіть стратегію дій. Визначте конкретні цілі, завдання та заходи, які необхідно впровадити для вирішення виявлених проблем і задоволення потреб молоді.
- 4 Формулювання програмних документів. На основі стратегії розробіть програмні документи, такі як стратегії молодіжної політики, плани дій, регламенти, рекомендації тощо. Забезпечте чіткість, конкретність і реалістичність запропонованих заходів.
- 5 Створення інформаційних матеріалів. На основі програмних документів розробіть інформаційні матеріали для різних аудиторій — брошури, презентації, інфографіку тощо. Забезпечте зручний і доступний спосіб надання інформації про молодіжну політику та роботу.
- 6 Комунікація та залучення громадськості. Активно поширюйте ваші програмні документи та інформаційні матеріали, залучайте громадськість, молодь і зацікавлені сторони до обговорення та впровадження запропонованих заходів.

Що можна спостерігати, якщо не відбувається молодіжні дослідження¹⁸⁹:

- молодіжну політику будують відповідно до бачення тих, хто відповідає за її реалізацію;
- кожен/кожна думає, що краще знає, що потрібно молодим людям;
- молоді люди не приходять на заходи, не беруть участь у процесах ухвалення рішень і не розуміють, що відбувається в громаді;
- спеціалісти/спеціалістки, які працюють з молодими людьми, прагнуть навчитися активізувати й мотивувати молодих людей;
- багато хто вважає, що молоді люди пасивні і їм нічого не цікаво;
- страждає комунікація між молодими людьми, владою, громадою.

¹⁸⁹ Дослідження потреб молодих людей: Крок за кроком: посібник, 2021 р.

Одним із поширених підходів пошуку рішення проблем і задоволення потреб молоді є дизайн-мислення — підхід, у центрі якого стоїть людина та її потреби. На відміну від традиційних методів планування, які виходять від ресурсів чи інституційних можливостей, дизайн-мислення починається з розуміння досвіду, мотивацій і труднощів тих, для кого створюється рішення.

Цей підхід особливо корисний у роботі з молоддю, адже дозволяє побачити світ очима молодої людини, врахувати її інтереси та контекст, а також створювати рішення спільно з нею.

Отже формується довіра й підвищується ефективність політик, програм і проєктів.

Класична модель дизайн-мислення складається з п'яти етапів:

- ❶ Емпатія — занурення у досвід молодої людини, вивчення її потреб, бар'єрів і очікувань через інтерв'ю, спостереження, «карту емпатії».
- ❷ Формулювання проблеми — визначення справжнього виклику, який стоїть перед молоддю, переформулювання абстрактних потреб у чіткі проблемні питання.
- ❸ Ідеація (генерація ідей) — пошук максимально широкого кола можливих рішень, мозковий штурм, колективна творчість.
- ❹ Прототипування — створення швидких і простих моделей ідей (наприклад, схеми заходу, макет додатку, сценарій освітньої гри), які можна протестувати.
- ❺ Тестування — перевірка прототипу на реальних користувачах, отримання зворотного зв'язку від молоді, внесення змін.

Застосування дизайн-мислення у молодіжній політиці та роботі дозволяє:

- ▶ не нав'язувати молоді готові рішення, а створювати їх разом із нею;
- ▶ враховувати різноманітність досвіду різних груп молоді;
- ▶ швидко тестувати нові формати заходів чи сервісів і вдосконалювати їх у процесі;
- ▶ розвивати у молоді відчуття власної відповідальності й співтворчості.

Робота з потребами молоді є фундаментом сучасної молодіжної політики та практичної молодіжної роботи. Дослідження дозволяють отримати об'єктивні дані про стан та інтереси молодих людей, що стають базою для формування ефективних програм і стратегій. Дизайн-мислення забезпечує орієнтацію на людину, відкритість до нових рішень і гнучкість у їх створенні.

Поєднання дослідження та дизайн-мислення формує цілісну систему: від збору даних і визначення проблем до розробки рішень разом із молоддю та їх впровадження. Це дозволяє створювати політику та практики, які відповідають потребам різних груп

молоді, підвищують довіру та сприяють соціальній згуртованості.

Таким чином, молодіжна політика, заснована на даних і співтворчості з молоддю, стає не лише інструментом підтримки, а й механізмом залучення нового покоління до побудови демократичного й інклюзивного суспільства.

Дослідження у сфері молоді є базою для ухвалення рішень і створення політик, що відповідають реальним потребам молодих людей. Поєднання емпіричних даних, дизайн-мислення та партисипативних підходів забезпечує орієнтацію на людину, залучення самої молоді до процесу ухвалення рішень і підвищує довіру до інституцій. Отже дослідження стають не лише аналітичним інструментом, а й механізмом співтворчості та розвитку демократичного суспільства.

Тема 4.2. Соціальна згуртованість і безбар'єрне середовище, молодіжна робота інформована про травму

Мета:

- Сформувані розуміння концепції соціальної згуртованості в європейському та українському контекстах, її ключових завдань та індикаторів. Ознайомити з бар'єрами на шляху до згуртованого суспільства (стереотипи, упередження, стигматизація, дискримінація) і підходами до їх подолання. Показати значення молодіжної роботи, інформованої про травму, як практичного інструменту підтримки молоді у кризових обставинах. Розкрити роль резильєнтності та безперервності життя як чинників відновлення після травматичного досвіду та підвищення стійкості молодих людей.

Основний матеріал по темі¹⁹⁰

У 2005 році Рада Європи підготувала методичний посібник із розроблення індикаторів соціальної згуртованості, у якому соціальну згуртованість визначено як «здатність суспільства забезпечити довгостроковий добробут усіх своїх членів, включно зі справедливим доступом до наявних ресурсів, повагою до людської гідності з належним урахуванням різноманітності, особисту та колективну автономію і відповідальну участь»¹⁹¹.

Запропонована в посібнику методологія передбачає оцінювання соціальної згуртованості на чотирьох рівнях із відповідними індикаторами та запитаннями.

¹⁹⁰ Розділ підготовлений на основі Посібника для навчання з питань соціальної згуртованості й безбар'єрного середовища в молодіжному секторі та Посібника з навчального курсу з молодіжної роботи, інформованої про травму.

¹⁹¹ Concerted development of social cohesion indicators. Methodological guide P. 23

Перший рівень: оцінювання загальних тенденцій соціальної згуртованості

Другий рівень: оцінювання соціальної згуртованості загалом:

- ▶ здатність суспільства забезпечити рівність у користуванні правами та доступі до фундаментальних прав;
- ▶ здатність суспільства забезпечити гідність і визнання різноманітності; здатність суспільства забезпечувати автономію та розвиток особистості;
- ▶ здатність суспільства забезпечити участь і залучення.

Третій рівень: оцінювання соціальної згуртованості за сферами життя:

- ▶ працевлаштування;
- ▶ дохід / купівельна спроможність;
- ▶ забезпечення житлом;
- ▶ медичне та соціальне забезпечення;
- ▶ харчування;
- ▶ освіта;
- ▶ інформація/комунікація;
- ▶ культура.

Четвертий рівень: оцінювання соціальної згуртованості вразливими групами:

У 2010 році були розроблені Нова стратегія і План дій Ради Європи для соціальної згуртованості, що визначають соціальну згуртованість як «здатність суспільства забезпечувати добробут усіх своїх членів — мінімізуючи диспропорції й уникаючи маргіналізації — керувати відмінностями й розбіжностями і забезпечувати засоби досягнення добробуту для всіх членів»¹⁹².

Соціальна згуртованість є:

- політичною концепцією, яка має важливе значення для досягнення трьох основних цінностей Ради Європи: прав людини, демократії і верховенства права¹⁹³;
- динамічним процесом і необхідною умовою соціальної справедливості, демократичної безпеки та сталого розвитку. Розділені й нерівні суспільства не тільки несправедливі, але й не можуть гарантувати стабільність у довгостроковій перспективі¹⁹⁴.

¹⁹² [New Strategy and Council of Europe Action Plan for Social Cohesion \(approved by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 7 July 2010\)](#)

¹⁹³ [Social inclusion of young people.](#)

¹⁹⁴ [New Strategy and Council of Europe Action Plan for Social Cohesion \(approved by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 7 July 2010\)](#)

Ключові завдання соціальної згуртованості¹⁹⁵:

- соціальний захист і соціальна справедливість;
- доступ до прав для всіх;
- повага до гідності інших і різноманіття;
- індивідуальна свобода і право кожного й кожної мати можливості для особистісного розвитку;
- солідарність;
- участь у демократичних процесах.

Згуртоване суспільство є спільнотою взаємно підтримуваних вільних індивідів, що прагне до спільних цілей демократичними засобами. Зрозуміло, що молоді люди відіграють вирішальну роль у цьому контексті і як такі, хто активно стимулює соціальну згуртованість, і як цільова група¹⁹⁶.

Існує Європейський комітет соціальної згуртованості (CCS). Комітет створено Комітетом Міністрів відповідно до статті 17 Статуту Ради Європи і Резолюції CM/Res(2021)3. Серед інших завдань Комітету є забезпечення інтеграції соціальної згуртованості в усій Раді Європи за допомогою подальшого розвитку концепції через внесок в оцінювання впливу різноманітної діяльності в різних секторах щодо досягнення соціальної згуртованості, включно з діяльністю, спрямованою на побудову інклюзивних суспільств, а також підтримання конкретних дій, які сприяють соціальній згуртованості. Особливу увагу приділено забезпеченню того, щоб кожна людина могла користуватися її соціальними правами, гарантованими Європейською соціальною хартією¹⁹⁷, та іншими відповідними інструментами на практиці й без будь-якої дискримінації, з особливим акцентом на вразливих групах, особах з інвалідністю та молодих людях, з урахуванням висновків відповідних механізмів моніторингу. З цією метою Комітет підтримуватиме заходи співпраці, що їх здійснюють на запит держав-членів Ради Європи. Перш ніж у 2022 році стати Європейським комітетом соціальної згуртованості, комітет був Європейською платформою соціальної згуртованості (PECS).

Стратегія молодіжного сектора Ради Європи 2030 визначає такі пріоритети¹⁹⁸:

¹⁹⁵ [Social Cohesion and Inclusion of young people](#). By Hanjo Schild.

¹⁹⁶ [Social Cohesion. A core value of the Council of Europe](#). By Ralf Rene Weingaertner.

¹⁹⁷ [Європейська соціальна хартія \(переглянута\)](#) (резюме).

¹⁹⁸ [YOUTH SECTOR STRATEGY 2030](#).

- ▶ посилення плюралістичної демократії;
- ▶ доступ молоді до прав;
- ▶ співіснування в мирних й інклюзивних спільнотах;
- ▶ молодіжна робота.

Боротьба із соціальною ізоляцією та дискримінацією, а також сприяння толерантності й соціальній згуртованості лежать у центрі роботи молодіжного сектора в Раді Європи. Ця робота стала ще більш складною в контексті збільшення різноманітності в Європі, а також кризи міграції, у якій, як не дивно, молодь представлена надмірно.

Ці тематичні пріоритети ґрунтуються на основних документах Ради Європи в галузі молодіжної політики, зокрема:

- ▶ Рекомендації CM/Rec(2019)4 щодо підтримки молодих біженців на етапі переходу до дорослого життя;
- ▶ Рекомендації CM/Rec(2017)4 щодо молодіжної роботи;
- ▶ Рекомендації CM/Rec(2016)7 щодо доступу молодих людей до прав;
- ▶ Рекомендації CM/Rec(2015)3 щодо доступу молодих людей від неблагополучних районів до соціальних прав;
- ▶ Рекомендації CM/Rec(2010)7 щодо Хартії Ради Європи щодо освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини;
- ▶ Рекомендації CM/Rec(2010)5 щодо заходів боротьби з дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації чи гендерної ідентичності;
- ▶ Рекомендації CM/Rec(2006)14 щодо громадянства та участі молодих людей у суспільному житті;
- ▶ Рекомендації Rec(2004)13 щодо участі молодих людей у місцевому та регіональному житті;
- ▶ Рекомендації Rec (2003)8 про заохочення та визнання неформальної освіти / навчання молоді.

На виконання Указу Президента України від 3 грудня 2020 року «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні» було розроблено Національну стратегію зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 року № 366-р (далі — Національна стратегія). Це документ, який містить ініціативи для усунення бар'єрів у різних галузях життя, посилення можливостей і забезпечення рівних прав. Крім того, Національна стратегія містить чіткі індикатори щодо ефективності впровадження відповідних ініціатив.

Безбар'єрність, відповідно до Національної стратегії, — це загальний підхід до формування й імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних галузей життєдіяльності.

Метою Національної стратегії¹⁹⁹ є створення безперешкодного середовища для всіх груп населення, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати її права, отримувати послуги нарівні з іншими, за допомогою інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної і громадянської, економічної й освітньої безбар'єрності до всіх галузей державної політики.

¹⁹⁹ Національна Стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року.

Розглянемо бар'єри, які існують на шляху соціальної згуртованості²⁰⁰.

Стереотипи — це найпоширеніші переконання й думки про певні групи, вони можуть бути як позитивними, так і негативними (або нейтральними). Хоча вони й можуть бути корисними, стереотипи стають небезпечними, якщо «прилипають» до людей і спричиняють особливе ставлення та поведінку. Приклади популярних стереотипів: «чоловіки розумніші за жінок», «футболісти бігають швидше за всіх інших людей».

Упередження — особливий вид стереотипів, який містить оцінку чи судження. Багато стереотипів, які на перший погляд здаються нейтральними, насправді містять оцінний елемент, наприклад твердження «чоловіки погано адаптуються в нових умовах» можна прийняти за констатацію факту, але в реальності це лише суб'єктивна оцінка навичок адаптації чоловіків.

Стигматизація — дискримінаційне, гнітюче або жорстоке ставлення до людини / групи людей, пов'язане з вірою в те, що люди, які мають певні характеристики чи досвід, гірші за інших.

Коли негативні ставлення до певної групи призводять до того, що група не може якоюсь мірою (або зовсім) використовувати права людини, ми маємо справу з дискримінацією. Сама по собі дискримінація — це порушення прав людини, які можуть призвести до негативних наслідків як для тих, хто зазнає дискримінації, так і для суспільства загалом.

Молодіжна робота інформована про травму — це нове поняття в сфері молодіжної роботи. Ідея виникла у квітні 2022 року під час проведення серії зустрічей молодіжних працівників і працівниць України, присвяченої обговоренню поточних викликів і пріоритетів молодіжної роботи в період війни. Після тривалих обговорень і зустрічей було закладено основу програми «Молодіжна робота, інформована про травму», а також було розроблено Посібник із навчального курсу з молодіжної роботи, інформованої про травму. Він містить опис навчальної програми та відповідних сесій для проведення п'ятиденного навчання для молодіжних працівників і працівниць. Крім того, програма навчання може бути використана як конструктор й адаптована до потреб аудиторії, формату та наявного часу. Кожна сесія є завершеним навчальним блоком і має пояснення щодо передумов і можливих подальших дій²⁰¹.

Пропонуємо зупинитися на деяких теоретичних визначеннях, які можуть допомогти зрозуміти травма інформований підхід.

Молодіжна робота охоплює чималий спектр діяльності соціального, культурного, освітнього, екологічного та/або політичного характеру, яку здійснює молодь, яку здійснюють разом із молоддю та для молоді.

«Молодіжна робота, інформована про травму» — нове поняття в молодіжній роботі в Україні, але водночас є необхідною практикою, що відповідає потребам молодих людей. Дослідження підтверджують, що за належної підтримки та втручання

²⁰⁰ Дискримінація та нетолерантність. Компас: посібник з освіти з прав людини за участю молоді.

²⁰¹ Посібник з навчального курсу з молодіжної роботи, інформованої про травму.

людина здатна подолати наслідки травматичного досвіду²⁰². Підхід, інформований про травму, застосовують у соціальній і медичній сферах, освіті й управлінні персоналом. Для роботи з молодим людьми в різних ситуаціях і надання їм відповідної професійної підтримки важливо розрізняти зміст понять «стрес», «травматична подія» та «травматичний стрес».

Стрес (від англ. Stress — напруга, тиск) — неспецифічна реакція організму у відповідь на дію (подразник) ззовні, яка перевищує норму, а також відповідна реакція нервової системи. Це захисна реакція організму на зовнішні подразники. Вона проявляється психічно, фізично, емоційно та дає змогу адаптуватися до змін.

Стрес переживають кожен і кожна. Стрес може викликати будь-що: холод, спека, конфлікти на роботі або вдома, екстремальні ситуації, різка зміна планів, обман, образа, фізичне навантаження тощо.

Травматична подія — це надзвичайна раптова неочікувана подія, у якій людина є учасником/учасницею або безпосереднім свідком події. Під час цієї події людина вважає, що існує реальна (навіть якщо пізніше з'ясувалося, що реальної небезпеки не було) загроза для її життя, здоров'я чи для життя і здоров'я близької їй людини.

Здебільшого травматичною подією можуть стати кримінальні злочини (сексуальне насильство, розбій, пограбування тощо), військові дії (обстріли, вибухи), стихійні надзвичайні явища (землетрус, повінь, виверження вулкану), техногенні надзвичайні ситуації (дорожньо-транспортні пригоди, руйнування й обвали будівель, аварії) тощо.

Травматичну подію людина усвідомлює як таку, що загрожує життю чи здоров'ю, має чіткий початок і кінець, руйнує звичний спосіб існування, умовно розділяє життя людини на «до» події та «після».

Сприйняття події як травматичної має суто суб'єктивний характер. Важливо усвідомлювати, що не всі учасники й учасниці тієї самої події сприймають її як травматичну, наприклад пасажир/пасажирки авто, яке потрапило в дорожньо-транспортну пригоду, можуть по-різному сприйняти цю подію. Одна людина суб'єктивно не відчуватиме загрозу життю, і тоді її реакція на таку подію — стрес (неспецифічна реакція організму у відповідь на дію ззовні, яка перевищує норму).

Інша людина вважатиме, що може загинути, і тоді для неї це травматична подія (людина вважає, що існує реальна загроза для її життя (навіть якщо пізніше з'ясувалося, що реальної небезпеки не було). Ця людина переживає травматичний стрес, ознаками якого можуть бути надзвичайно сильне відчуття жаху, безпорадності, безсилля будь-що вчинити, втрата контролю, втрата відчуття безпеки.

²⁰² National Child Traumatic Stress Network Systems Integration Working Group (2005). Helping children in the child welfare system heal from trauma: A systems integration approach. Dozier, M., Cue, K.L., and Barnett, L. (1994). Clinicians as caregivers: Role of attachment organization in treatment. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 62(4), 793-800. Najavits, L.M. (2002). Seeking Safety: A Treatment Manual for PTSD and Substance Abuse. New York: Guilford Press. Covington, S. (2008) "Women and Addiction: A Trauma-Informed Approach." Journal of Psychoactive Drugs, SARC Supplement 5, November 2008, 377-385.

Для травматичного стресу характерне надзвичайно сильне відчуття жаху, безпорадності, безсилля будь-що вчинити, втрата контролю, втрата відчуття безпеки. Травматичні реакції виникають тоді, коли звичні дії не дають результату, коли не можливий опір. Система самозахисту людини виходить з ладу, не спрацьовують звичні стратегії пристосування до життя. Саме травматичний стрес може запустити реакції «бий», «біжи» або «завми».

Чинники, що можуть послабити травматичний стрес:

- ▶ сприйняття того, що сталося, як можливого;
- ▶ часткове прийняття відповідальності за ситуацію;
- ▶ наявність позитивного досвіду самостійного вирішення складних життєвих ситуацій; поведінкова активність;
- ▶ сприятливе фізичне самопочуття;
- ▶ підтримання з боку членів/членкинь родини, друзів/подруг, молодіжних працівників і працівниць.

Переважає більшість (75–80 %) тих осіб, які зазнали впливу травматичної події, здатні до самостійного відновлення. Відновлення — це процес поступового повернення здатності людини до благополучного функціонування, а також підвищення адаптаційних можливостей людини після впливу травматичного стресу.

Процес відновлення в кожній людині індивідуальний, має нелінійний характер і різну тривалість. Здебільшого відновлення після травматичної події може тривати від кількох днів до чотирьох – шести тижнів, у поодиноких випадках — до кількох місяців. Керівними принципами відновлення після травми є відновлення безпеки та розширення можливостей.

Чинники, що сприяють відновленню людини, — резильєнтність і безперервність життя.

- сприйняття того, що сталося, як крайньої несправедливості, неможливості й такого, що виходить за межі людського досвіду;
- нездатність і/або неможливість у будь-який спосіб протистояти ситуації; поведінкова пасивність;
- наявність у минулому невдалого досвіду подолання травматичних ситуацій;
- фізична перевтома, наявність важких захворювань;
- відсутність підтримання з боку членів/членкинь родини, друзів/подруг, співробітників і співробітниць.

Резильєнтність (резилієнс, психологічна пружність, стресостійкість, стійкість тощо) — це здатність людини впоратися зі складними життєвими подіями та відновитися після труднощів чи стресу.

Резильєнтність — це те, що дає силу втриматися проти викликів, життєвих випробувань, це спроможність зберігати особистісну цілісність.

Термін «резильєнтність» походить з фізики, де він позначає властивість матерії набувати початкової форми після деформації, отриманої в результаті тиску (опір матеріалів).

Резильєнтність — це здатність людини або соціальної системи вибудовувати нормальне, повноцінне життя в складних умовах (визначення Ф. Лозеля).

Концепція резильєнтності передбачає:

- позитивний результат, який досягається попри високий ризик (наприклад, коли людині доводиться долати багато факторів, що викликають стрес та напругу),
- збереження основних властивостей особистості під час небезпеки,
- повне відновлення після травмування та досягнення успіху згодом.

Компоненти резильєнтності:

- 1 Вміння по іншому сприймати ситуацію (філософський підхід до того, що сталося, життєва мудрість, фокус думок на позитивні моменти)
- 2 Поведінка (застосування активних дій)
- 3 Своє покликання (сенс свого життя, бути в контакті зі своїми цінностями)
- 4 Турбота про себе (сон, їжа, фізичні вправи, ресурси)
- 5 Стосунки (підтримка тих, хто поруч)

Фактори, що сприяють розвитку резильєнтності:

- доброзичливе ставлення до себе та своїх здібностей;
- здатність робити реалістичні плани та втілювати їх;
- розвиток комунікативних навичок, зокрема асертивності (вміння у ввічливий і доброзичливий спосіб відстояти себе, виразити свої почуття та думки, не ображаючи і не порушуючи гідності інших людей);
- розвиток здатності вирішувати проблеми.

Як молодіжна робота може допомогти молодій людині розвинути стійкість? Наприклад, у Рамці навичок молодіжної роботи Шотландії (Сполучене королівство Великої Британії та Північної Ірландії.) стійкість — це одна з 11 навичок, яку молода людина може розвинути завдяки молодіжній роботі.

Стійкість — це здатність молодих людей долати виклики та труднощі та відновлюватися після них. Це означає вирішення стресових або складних ситуацій позитивним і конструктивним способом.

Відповідно до цієї Рамки стійкість передбачає:

- ▶ Відкритість до подолання нових викликів
- ▶ Цілеспрямованість у досягненні цілей
- ▶ Бути оптимістично налаштованим, коли все стає важко
- ▶ Навчання на помилках
- ▶ Бути гнучким і адаптованим
- ▶ Мотивація завершувати завдання
- ▶ Сміливість діяти

У Рамці навичок молодіжної роботи Шотландії йдеться про те, що молоді люди стають більш стійкими завдяки участі в молодіжній роботі. Підтримуючі стосунки з молодіжними працівниками та працівницями є важливими для розвитку цієї навички. Безпечний і гостинний простір, який надає молодіжна робота, дозволяє молодим людям вийти із зони комфорту, спробувати нові можливості, зробити помилки та вчитися на них, не боячись засудження. Завдяки молодіжній роботі молодих людей заохочують до розробки планів і цілей, які допоможуть їм справлятися з труднощами, з якими вони стикаються, або подолати їх.

Як ми вже зазначали, травматична подія умовно розділяє життя людини на «до» події та «після», це спричиняє появу в людини відчуття розірваності життя. Підсиленню безперервності допомагає відновлення звичного ладу життя.

Безперервність життя — це процес відновлення/відтворення звичного ладу життя після травматичної події, тобто відновлення тих видів діяльності, якими людина займалась до травматичної події. Виділяють такі види безперервності: когнітивна, функціональна, соціальна, емоційна, психофізіологічна.

Когнітивна безперервність — це відновлення уявлень про навколишній світ, норми, правила, відновлення здатності логічно мислити та віднаходити причинно-наслідкові зв'язки, відновлення почуття контролю над ситуацією за допомогою інформації.

Для відновлення когнітивної безперервності людині необхідна інформація або стимул до самостійного пошуку її, наприклад вивчення карт нової місцевості для вимушено переміщених осіб, знаходження магазинів, шкіл, аптек тощо.

Функціональна безперервність — це відновлення соціальних ролей і обов'язків людини. До соціальних належать ролі батьків,

дружини чи чоловіка, дочки чи сина тощо; обов'язком може бути щоденний догляд за домашнім улюбленцем, догляд за квітами або навіть застеляння власного ліжка.

Соціальна безперервність — це відновлення приналежності до певних груп: сім'я, друзі, колеги, інші соціальні групи чи колективи. Знову бути чийосьь однокласником чи чиеюсь однокласницею в школі є прикладом відновлення соціальної безперервності.

Емоційна безперервність — це відновлення звичних способів, якими людина себе емоційно виражає, наприклад збудження, замкненість, пригніченість, спокій, веселощі тощо.

Психофізіологічна безперервність — це відновлення уявлень про власне тіло, здоров'я. Прикладом відновлення психоемоційної безперервності може бути відновлення догляду та піклування про власне тіло: душ, розчісування волосся, чищення зубів тощо.

Наразі відбувається перегляд Посібника з навчального курсу з молодіжної роботи, інформованої про травму²⁰³, який після великої кількості відгуків перетворився на посібник «Права людини та молодіжна робота, інформована про травму».

Він буде містити 7 модулів: модуль 1. Вступний; модуль 2. Права людини та людська гідність у молодіжній роботі; модуль 3. Розуміння стресу та травматичної події; модуль 4. Практичні інструменти підтримки в молодіжній роботі; модуль 5. Протидія вигорання та стійкість в молодіжній роботі; модуль 6. Молодіжна робота, інформована про травму: підходи та практики; модуль 7. Планування дій разом з молодими людьми.

Соціальна згуртованість є необхідною умовою сталого розвитку та демократичної безпеки. Її зміцнення вимагає не лише політичних рішень і стратегій, але й практичної роботи з громадами, особливо з молоддю. Молодіжна робота, інформована про травму, допомагає створювати безпечні простори, де молоді люди можуть відновлюватися після криз, розвивати резильєнтність і знаходити нові ресурси для життя. Саме поєднання політик, що базуються на правах людини, з практикою підтримки та залучення молоді робить можливим побудову інклюзивних і стійких суспільств.

²⁰³ Посібник з навчального курсу з молодіжної роботи, інформованої про травму.

Тема 4.4. Проектний підхід: від ідеї до реалізації

Мета:

- ▶ Сформувати у студентів розуміння сутності проектного підходу як інструменту реалізації молодіжної політики та роботи. Ознайомити з етапами проектного циклу (ініціація, планування, реалізація, оцінка, масштабування), методами визначення потреб молоді, інструментами планування й оцінювання результатів. Розвинути вміння відрізняти проектний підхід від програмного, застосовувати сучасні методи проектного менеджменту, а також інтегрувати участь молоді як мету та методологію проектів.

Основний матеріал по темі

В умовах динамічних соціальних змін, прискореної цифровізації та обмежених ресурсів, проектний підхід став ключовим інструментом для ефективної реалізації молодіжної політики та молодіжної роботи. Він дозволяє молодіжним працівникам та організаціям оперативнo реагувати на актуальні потреби молоді, забезпечувати інноваційність ініціатив і прозорість використання ресурсів.

На відміну від традиційних програмних методів, які часто мають довгостроковий і бюрократичний характер, проектний підхід спрямований на досягнення конкретних, вимірюваних результатів у визначені терміни. Це особливо важливо для молодіжної роботи, де ключовими є оперативність, креативність і здатність мобілізувати молодь на активну участь у соціальних процесах. В Україні, яка інтегрується в європейський простір, де проектний менеджмент є стандартом ефективного управління соціальними ініціативами, цей підхід набуває особливої ваги. Його застосування дозволяє адаптувати європейські практики до українських умов і забезпечує розвиток професійних компетенцій молодіжних працівників.

Проектний менеджмент можна описати як процес, який охоплює ініціювання, планування, реалізацію, оцінювання та закриття проекту. Коли організатори проекту обирають його методологією підхід участі, це означає, що молоді люди залучаються до різних етапів управління проектом, що вони мають право впливати на ухвалення рішень, їм надається можливість висловлювати свої думки та точки зору. За домовленістю між організаторами проекту та молодими людьми, останні можуть бути залучені до управління проектом у різний спосіб і в різних ролях.

Етап ініціації (генерації ідеї) є ключовим у будь-якому молодіжному проекті, оскільки саме на ньому формується концепція, визначаються пріоритетні проблеми й обґрунтовується потреба в реалізації ініціативи. Ефективна ініціація базується на глибокому аналізі потреб молоді, соціальної ситуації в громаді та стратегічних цілей молодіжної політики. На цьому етапі важливо застосовувати різноманітні методи збору інформації та оцінки проблем, щоб проект був максимально актуальним, інноваційним і здатним ефективно вирішувати реальні потреби молоді.

Таблиця 4.4.1. Етап ініціації проекту та інструменти визначення проблем

Підетап/інструмент	Опис	Приклади/застосування
Ініціація (Генерація ідей)	Формування концепції проекту на основі аналізу потреб молоді та соціальної ситуації; визначення проблеми та пошук рішень	Інноваційні проекти, що відповідають стратегічним цілям молодіжної політики
Опитування та консультації з молоддю	Офлайн/онлайн анкетування школярів, студентів, молодих працівників; молодіжні фокус-групи	Виявлення актуальних проблем (дозвілля, працевлаштування); підтвердження наявних гіпотез
Залучення молодіжних рад та ГО	Обговорення проблем у МКДО, студентських і учнівських радах, з лідерами громадських організацій	Врахування бачення активної молоді у формуванні політики
Спостереження та моніторинг	Аналіз роботи молодіжних просторів, доступності центрів, популярності напрямів	Виявлення слабких та ефективних практик локально
Аналіз статистики та досліджень	Використання даних статистичних органів, соціологічних опитувань, локальних досліджень	Обґрунтування проблеми у числовому вимірі (U-Report, Індекс благополуччя молоді)
Метод «дерево проблем»	Визначення головної проблеми, причин і наслідків	Наприклад, низька участь молоді → відсутність знань, апатія, еміграція
SWOT-аналіз молодіжної інфраструктури	Виявлення сильних та слабких сторін, можливостей і загроз	Сильні сторони: активні волонтери; слабкі: брак фінансування; можливості: гранти; загрози: війна, відтік молоді
Методики групової роботи	«Світове кафе», «Open space» для збору ідей у неформальній атмосфері	Формування колективного списку проблем; креативні рішення
Порівняння з іншими громадами/країнами	Аналіз практик інших міст чи європейських країн	Молодіжні хаби, цифрові сервіси участі; визначення локальних прогалин
Особисті історії молоді	Розповіді, кейси, відео або блоги молодих людей	Емоційне обґрунтування проблем, мотивація до дії

Аналіз зацікавлених сторін	Врахування позицій молоді, ГО, волонтерів, органів влади, бізнесу	Зіставлення думок широкого кола для актуалізації проблеми
----------------------------	---	---

Етап ініціації дозволяє сформувати цілісний погляд на проблеми та потреби молоді, врахувати думки широкого кола зацікавлених сторін і створити концепцію проєкту, що відповідає локальним і стратегічним пріоритетам молодіжної політики. Використання різноманітних інструментів — від статистичного аналізу до групових методик та історій молоді — забезпечує всебічне обґрунтування проблеми і підготовку до наступних етапів проєктного циклу.

Після визначення проблем і генерації ідеї проєкту наступним кроком є планування, яке включає формування чітких цілей, очікуваних результатів, ресурсного забезпечення та часових рамок. Планування дозволяє перевести інноваційні ідеї у конкретні дії та підготувати основу для ефективної реалізації проєкту.

Етап планування є логічним продовженням ініціації проєкту і передбачає деталізацію цілей, завдань і ресурсів для реалізації молодіжної ініціативи. На цьому етапі визначаються чіткі цілі й очікувані результати, розробляється бюджет, встановлюються терміни та відповідальні особи, а також формуються індикатори успіху. Важливим аспектом є також управління ризиками та комунікаційне планування, що забезпечує підготовку проєкту до ефективної реалізації.

Таблиця 4.4.2. Етап планування

Підетап/інструмент	Опис	Приклади/застосування
Формулювання SMART-цілей	Чітке визначення цілей, що допомагає уникнути розмитих формулювань	Конкретна: створити молодіжний хаб у мікрорайоні Вимірювана: залучити 200 учасників протягом року Досяжна: врахування ресурсів громади Релевантна: відповідність стратегії Обмежена у часі: до грудня 2025 року
Логіко-структурна матриця (Logical Framework)	Візуалізація зв'язку між проблемою, ціллю, завданнями та ресурсами	Проблема → ціль → завдання → очікувані результати → індикатори → ресурси
Календарне планування (робочий план)	Розбиття цілей на конкретні завдання та підзавдання	Складання графіка виконання (місяць/тиждень), визначення відповідальних осіб

Розподіл ресурсів	Планування людських, фінансових, матеріальних і партнерських ресурсів	Людські: молодіжні працівники, волонтери Фінансові: гранти, бюджет громади Матеріальні: приміщення, обладнання Партнерські: університети, бізнес, НГО
Методи візуалізації плану	Візуалізація завдань і строків реалізації	Діаграма Ганта, дорожня карта (roadmap), канбан-дошка (Trello, Miro, Notion)
Пріоритезація завдань	Визначення пріоритетності та послідовності виконання	«Негайно» / «Можна пізніше»; матриця Ейзенхауера («важливо/терміново»)
Комунікаційне планування	Планування взаємодії та інформування	Молодь: соцмережі (Instagram, TikTok, Telegram) Влада: офіційні листи, презентації, зустрічі Партнери: публічні події, меморандуми, медійні кампанії
Оцінка ризиків і сценарне планування	Передбачення ризиків і розробка альтернативних сценаріїв	Ризик: «відсутність фінансування» → план Б: краудфандинг; «молодь не прийде» → план Б: промоція через лідерів думок

Етап планування забезпечує перетворення концепції та ідеї проєкту у чітко структурований, реалізовний план. SMART-цілі, логіко-структурні матриці, календарне планування та індикатори успіху дозволяють оцінювати ефективність реалізації. Візуалізація, пріоритезація, комунікаційне планування та сценарне управління ризиками підвищують готовність проєкту до виконання та мінімізують можливі проблеми під час реалізації.

Визначення індикаторів успіху є ключовим етапом планування й оцінки ефективності молодіжних проєктів. Індикатори дозволяють системно вимірювати досягнення цілей, оцінювати якість і вплив реалізованих заходів, а також коригувати стратегію діяльності. Важливо враховувати три основні типи індикаторів: кількісні, якісні та стратегічні, які разом дають комплексну картину результативності проєкту.

Таблиця 4.4.3. Індикатори успіху молодіжного проєкту та методи їх вимірювання

Тип індикатора	Приклад	Як вимірювати
Кількісні	Кількість учасників	Реєстраційні списки, електронні реєстрації
	Кількість повторних учасників	Порівняння списків заходів, аналітика онлайн-платформ
	Кількість проведених заходів (тренінги, майстер-класи)	План заходів і звітність організаторів
	Рівень залучення молоді в онлайн-опитуваннях/голосуваннях	Кількість голосів, заповнених анкет
	Кількість партнерських організацій	Контракти, меморандуми про співпрацю
Якісні	Зміни у знаннях/навичках учасників	Анкетування до і після заходу, тестування
	Задоволеність учасників	Опитування, фокус-групи
	Розвиток соціальних і лідерських компетенцій	Спостереження, опитування, кейс-аналіз
	Вплив на громаду	Кількість реалізованих ініціатив, відгуки громадян
	Історії успіху учасників	Інтерв'ю, кейс-стаді, медіапублікації
Стратегічні	Розширення мережі молодіжних центрів / партнерів	Аналіз нових угод, меморандумів, партнерств
	Залучення додаткових ресурсів	Фінансові звіти, грантові заявки, спонсорські договори
	Поява нових програм/заходів	Документація про нові ініціативи, плани розвитку після завершення проєкту

Системне використання кількісних, якісних і стратегічних індикаторів дозволяє оцінити ефективність молодіжного проєкту на всіх рівнях: від безпосередньої участі молоді до довгострокового впливу на громаду та розширення мережі партнерів. Чітке визначення способів вимірювання результатів забезпечує прозорість, підзвітність і можливість удосконалення програм.

Після визначення цілей, завдань, ресурсів та індикаторів успіху наступним кроком є реалізація проєкту, де планові дії втілюються на практиці. Ефективна реалізація передбачає координацію команди, залучення ресурсів, моніторинг виконання та оперативне реагування на виклики, щоб досягнути запланованих результатів.

Молодіжний проєкт — діяльність суб'єктів молодіжної роботи, спрямована на створення продукту, блага чи послуги (їх сукупності) в рамках виконання завдань молодіжної політики²⁰⁴.

Проєкт участі молоді — проєкт, який має дві рівнобіжні цілі — підвищити участь молоді загалом і досягнути участі молоді в самому процесі реалізації проєкту. Один із ключових моментів участі молоді в такому проєкті полягає в тому, що він організований для молоді, з молоддю та самою молоддю. Іноді це перша можливість для молодої людини взяти участь у чомусь, що приносить користь не лише йому/їй, а значно ширшому колу людей чи громаді. Такі проєкти можуть бути дуже важливим кроком для молодих людей, адже саме за допомогою них можна реально відчувати власну причетність до громадського життя²⁰⁵.

Молодіжні проєкти — це чудова можливість підвищити рівень участі молодих людей на різних рівнях, особливо на місцевому. Залучення молоді може бути безпосередньо пов'язане з метою та/чи завданнями проєкту, але також це може бути стратегією чи методологією, що свідомо обирається з метою досягнення мети проєкту. В ідеалі, щоб проєкт по-справжньому забезпечував участь молоді, необхідне поєднання цих двох аспектів.

Ефективне управління молодіжними проєктами потребує застосування різноманітних підходів, які відповідають специфіці завдань, масштабам проєкту та активності молоді. Вибір підходу визначає рівень гнучкості, участі молоді та здатності команди реагувати на зміни. Розглядаються класичні, адаптивні, ітераційні, партисипативні, гнучкі та мережеві підходи, які успішно застосовуються у молодіжній роботі.

Таблиця 4.4.4. Підходи до управління молодіжними проєктами

²⁰⁴ Про основні засади молодіжної політики. Закон України від 27 квітня 2021 року № 1414-ІХ.

²⁰⁵ Словник термінів, що використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. 2021 р.

Підхід	Особливості	Приклади у молодіжній роботі
Класичний (лінійний)	Виконання за заздалегідь визначеним календарним планом; мінімум змін	Організація молодіжного форуму, літнього табору чи серії тренінгів з чіткою програмою
Адаптивний	Постійний збір зворотного зв'язку від молоді; гнучкі зміни у форматі та змісті	Перехід з офлайн-заходів в онлайн; зміна тематики воркшопів відповідно до актуальних викликів
Ітераційний (поетапний)	Робота циклами: виконання — оцінка — вдосконалення — наступний крок	Запуск молодіжної онлайн-платформи з тестуванням функціоналу на різних етапах
Партисипативний	Молодь не лише отримувач, а й активний учасник реалізації; спільна відповідальність	Молодь як волонтери та фасилітатори на заходах; молодіжні ради як співорганізатори
Гнучке управління (Agile/SCRUM)	Реалізація короткими «спринтами»; регулярні зустрічі; швидке реагування на зміни	Розробка мобільного застосунку для молоді; проведення серії креативних хакатонів
Мережевий (партнерський)	Співпраця з іншими організаціями, громадами, стейкхолдерами; координація між партнерами	Розробка та реалізація молодіжної стратегії громади; міжрегіональні молодіжні проекти

Різноманіття підходів до управління дозволяє підбирати оптимальні стратегії залежно від цілей, ресурсів та очікувань молоді. Класичні та ітераційні методи підходять для структурованих проєктів, тоді як адаптивні, партисипативні та гнучкі моделі підвищують залученість молоді та забезпечують швидке реагування на зміни. Мережевий підхід сприяє координації між партнерами та масштабуванню молодіжних ініціатив.

Етап завершення й оцінки є фінальним етапом життєвого циклу молодіжного проєкту. Він передбачає підведення підсумків реалізації, аналіз досягнутих результатів, порівняння з індикаторами успіху, підготовку звітів та оцінку впливу на молодь і громаду. Розуміння різних підходів до оцінки дозволяє системно аналізувати проєкт і виробляти уроки для майбутніх ініціатив.

Таблиця 4.4.5. Підходи до завершення та оцінки молодіжного проєкту

Підхід	Особливості	Приклади у молодіжній роботі
Формальний (адміністративний)	Зосереджений на підготовці фінансових і змістовних звітів, виконанні вимог донорів; увага на прозорість і підзвітність	Підготовка звіту для грантодавця або місцевого бюджету; аудит використання ресурсів
Аналітичний	Порівняння результатів із запланованими індикаторами; використання кількісних та якісних методів збору даних; виявлення сильних і слабких сторін	Опитування учасників до і після заходу; аналіз KPI; оцінка ефективності освітніх програм
Партисипативний	Залучення молоді та стейкхолдерів в оцінювання результатів; сприяє відчуттю причетності та довіри	Молодіжні ради обговорюють вплив проєкту; учасники висловлюють думки про реалізацію заходів
Орієнтований на вплив	Оцінка не лише виконання заходів, а й довгострокових змін для молоді та громади; аналіз соціального ефекту	Вимірювання покращення навичок, рівня залученості та соціальної активності; вплив на громаду через реалізацію ініціатив
Навчальний (lesson learned)	Виявлення уроків і практик, які варто поширювати або вдосконалювати; підготовка команди до нових ініціатив	Проведення сесій «що спрацювало / що можна покращити»; документування кейсів для наступних проєктів

Використання різних підходів до завершення й оцінки дозволяє отримати комплексну картину ефективності проєкту. Формальний та аналітичний підходи забезпечують прозорість і системну оцінку, партисипативний підхід підвищує довіру та залученість молоді, а орієнтований на вплив і навчальний підходи допомагають генерувати знання та вдосконалювати майбутні ініціативи. Системна оцінка дає можливість не лише звітувати, а й планувати сталий розвиток молодіжних програм.

Після завершення та оцінки проєкту важливим кроком є поширення результатів і масштабування успішних практик. Це включає обмін знаннями між молодіжними центрами, впровадження перевірених методик у нові ініціативи та розширення партнерських мереж для підвищення соціального впливу на громаду.

Після завершення проєкту важливо забезпечити його довгостроковий ефект і максимальне поширення результатів. Масштабування дозволяє застосовувати успішні практики в інших громадах або проєктах, зміцнювати партнерські мережі та підвищувати вплив на молодь і громаду. Розглядаються підходи, що включають документування, обмін знаннями, партнерство, комунікацію та інтеграцію у стратегії розвитку.

Таблиця 4.4.6. Підходи до масштабування та поширення результатів молодіжного проєкту

Підхід	Особливості	Приклади у молодіжній роботі
Документування та систематизація	Фіксація успішних практик, створення методичних матеріалів і посібників	Підготовка кейс-стаді, методичних рекомендацій для інших молодіжних центрів
Обмін знаннями та навчальні заходи	Проведення воркшопів, семінарів, конференцій для передачі досвіду	Організація тренінгів «для тренерів» з реалізації молодіжних ініціатив
Партнерські мережі	Розширення кола учасників, інтеграція з іншими організаціями, громадами та стейкхолдерами	Міжрегіональні молодіжні проєкти, спільні ініціативи ГО та державних структур
Комунікація та популяризація	Поширення результатів через медіа, соціальні мережі, публічні заходи	Публікація відео-репортажів, статей, постів у соціальних мережах; презентації результатів у громадах
Інтеграція у стратегічні документи	Використання напрацьованих практик у стратегіях молодіжної політики, планах розвитку центрів	Внесення методик у місцеві програми розвитку молодіжної роботи; адаптація під державні та міжнародні ініціативи

Масштабування та поширення результатів забезпечує стійкий вплив молодіжного проєкту на громаду, підвищує компетентності команд і поширює ефективні практики. Документування, навчання, партнерство, комунікація та інтеграція у стратегічні документи дозволяють створити системний ефект, що виходить за рамки одного проєкту та сприяє розвитку молодіжної політики на регіональному та національному рівнях.

Завершення й оцінка проєкту потребує застосування різних інструментів, які дозволяють зібрати дані про результати, вплив на молодь і громаду, а також виявити сильні та слабкі сторони реалізації. Використання цих інструментів забезпечує прозорість, підзвітність і створює базу знань для наступних ініціатив.

Таблиця 4.4.7. Інструменти завершення та оцінки проєкту

Інструмент	Опис	Приклади застосування
Звіти	Документація фінансових і змістовних результатів проєкту	Фінансовий звіт із бюджетом і витратами; змістовний звіт із досягнутими результатами
Інтерв'ю та фокус-групи	Збір якісних відгуків від молоді, організаторів і партнерів	Проведення інтерв'ю з учасниками заходів; фокус-групи для обговорення ефекту проєкту
Анкетування й опитування	Оцінка рівня задоволеності та впливу проєкту	Онлайн-анкети після тренінгів; опитування на подіях і заходах
SWOT-аналіз	Виявлення сильних і слабких сторін, можливостей і ризиків	Аналіз проєкту для планування наступних ініціатив
Індикатори успіху (KPI)	Порівняння запланованих і фактичних показників	Кількість учасників, охоплення заходів, реалізовані ініціативи
Візуалізація результатів	Інформаційне подання даних для легшого сприйняття	Інфографіка, відео- та фотозвіти про заходи та результати
Метод «історій змін» (Most Significant Change)	Збір особистих історій молодих людей про вплив проєкту	Публікації кейсів учасників, відео-розповіді, блоги

Використання базових інструментів для завершення й оцінки проєкту дозволяє системно аналізувати ефективність реалізації, збирати якісні та кількісні дані, підвищувати прозорість і підзвітність, а також створювати базу знань для майбутніх молодіжних ініціатив. Цей підхід сприяє більш відповідальній, орієнтованій на потреби молоді політиці та сталому розвитку молодіжних програм.

Проєктний підхід у молодіжній роботі є не лише інструментом організації діяльності, а й способом забезпечення реальної участі молоді. Він дозволяє визначати потреби, формулювати цілі та завдання, планувати й реалізовувати заходи так, щоб молоді люди були не пасивними отримувачами, а співтворцями і співвласниками процесу.

Участь молоді у проєктах може виступати як мета (розширення можливостей впливу на ухвалення рішень, подолання бар'єрів, створення інфраструктури) і як методологія (рівноправне залучення на всіх етапах — від ідеї до оцінки результатів). Такий підхід формує партнерство між молоддю та дорослими, підвищує ефективність програм і сприяє розвитку навичок, відповідальності та громадянської активності.

Отже, проєктний підхід у молодіжній роботі забезпечує баланс між досягненням конкретних результатів і створенням можливостей для молоді брати участь в ухваленні рішень, що безпосередньо впливають на їхнє життя та розвиток громад.

Список використаної літератури

1. «Комунальний заклад «Луцький міський молодіжний центр» | Департамент молоді та спорту луцької міської ради», 2025 р.
2. «МолоДвіж Центр. Львів / MoloDvizh Center. Lviv» 2022 р.
3. «Скажи своє слово» Посібник з Переглянутої Європейської хартії про участь молоді в місцевому та регіональному житті.
4. «Основи аналізу державної політики»: матеріали тренінгу. Програма «USAID РАДА: підзвітність, відповідальність, демократичне парламентське представництво» — сприяти становленню відповідального, підзвітного і демократичного представницького органу — Парламенту України, 2018 р.
5. 5 червня 2025 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про основні засади молодіжної політики» щодо удосконалення механізмів фінансового забезпечення реалізації молодіжної політики». Комітет із питань молоді та спорту ВРУ.
6. Advisory Council on Youth.
7. Atlas Weekend. (n.d.). Atlas Weekend – Kyiv Music Festival.
8. Cho, A., Byrne, J., & Pelter, Z. (2020). Digital civic engagement by young people. UNICEF Office of Global Insight and Policy.
9. Co-management structure.
10. Concerted development of social cohesion indicators. Methodological guide P. 23.
11. Скажи своє слово!: посібник з Переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті.
12. Council of Europe, Congress of Local and Regional Authorities. (2021, June 21). Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life. Official Journal of the European Union, C 241/12. Retrieved October 6, 2025.
13. Скажи своє слово!: посібник з Переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті.
14. Council of Europe. (2003). European Charter on the participation of young people in local and regional life.
15. Council of Europe. (2003). European Charter on the participation of young people in local and regional life.
16. Council of Europe. (2020). Youth Sector Strategy 2030.
17. Council of Europe. (n.d.). Youth for Democracy in Ukraine. Retrieved October 6, 2025.
18. 18. Dozier, M., Cue, K.L., and Barnett, L. (1994). Clinicians as caregivers: Role of attachment organization in treatment. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 62(4), 793-800.
19. EDU Camp. (n.d.). EDU Camp Ukraine. Retrieved 2025.
20. EU–Council of Europe Youth Partnership. (2022). Youth Work Essentials.
21. Eurofound (2015). Social inclusion of young people, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
22. European Commission & Council of Europe. (n.d.). EU–CoE Youth Partnership. Retrieved October 6, 2025.

23. European Commission / European Youth Portal. (n.d.). EU Youth Strategy 2019–2027. Retrieved October 6, 2025.
24. European Commission. (2020). Digital Education Action Plan 2021–2027: Resetting education and training for the digital age [Communication from the Commission]. Publications Office of the European Union.
25. European Commission. (n.d.). Erasmus+ programme. Retrieved October 6, 2025.
26. European Commission. (n.d.). EU Youth Strategy 2019–2027. European Youth Portal. Retrieved October 6, 2025.
27. European Committee for Social Cohesion (CCS).
28. European Steering Committee for Youth.
29. European Youth Centre in Budapest.
30. European Youth Centre in Strasbourg.
31. European Youth Foundation.
32. European Youth Work Convention. (2020). Bonn Process. Retrieved October 6, 2025.
33. Finnish National Agency for Education. (n.d.). The European Union Youth Strategy 2019–2027. Retrieved October 6, 2025.
34. Growing Youth Work. (n.d.). Putting the European Youth Work Agenda into action. Retrieved October 6, 2025.
35. Hart, R., Children's participation from tokenism to citizenship, UNICEF Innocenti Research Centre, Florence, 1992.
36. Jans, M. and De Backer, K., Youth (work) and social participation. Elements for a practical theory, Flemish Youth Council YePI, 2002.
37. Joint Council on Youth.
38. Lasse Siurala. A European framework for youth policy, 2004. p. 7.
39. Lavchyan, Z., & Williamson, H. (2019). Youth Policy Essentials (revised ed.). Council of Europe & European Commission. Retrieved October 6, 2025,
40. Najavits, L.M. (2002). Seeking Safety: A Treatment Manual for PTSD and Substance Abuse. New York: Guilford Press.
41. National Child Traumatic Stress Network Systems Integration Working Group (2005). Helping children in the child welfare system heal from trauma: A systems integration approach.
42. New Strategy and Council of Europe Action Plan for Social Cohesion (approved by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 7 July 2010).
43. Parfeniuk, V., & Bond, K. (2024, October 4). Youth project helps make Kyiv more accessible for all. UNICEF Ukraine.
44. PRAGMATIKA.MEDIA. (27 квітня 2023 року). Інклюзія та пам'ять: як молодь пропонує відбудовувати українські міста.
45. Rights and Responsibilities in Social Cohesion. By Antonia Wulff.
46. Social Cohesion and Inclusion of young people. By Hanjo Schild.
47. Social Cohesion. A core value of the Council of Europe. By Ralf Rene Weingaertner.
48. Social inclusion of young people.
49. The SALTO Education and Training TCA Resource Centre – SALTO освітній та тренінговий ресурсний центр.
50. UNFPA Україна. (8 травня 2024 року). «Інклюзивна молодіжна робота» на Дія.Освіта: серіал про те, як створити безбар'єрний молодіжний простір і залучити молодь до суспільно корисних проєктів та ініціатив.

51. UNICEF Україна. (n.d.). UPSHIFT Україна. Retrieved October 6, 2025.
52. UNICEF. (2021). Recommendations on youth policy: Ensuring inclusion, access, and participation of young people in youth centers.
53. UNICEF. Youth participation.
54. United Nations Children's Fund. (2021). The State of the World's Children 2021: On my mind – Promoting, protecting and caring for children's mental health.
55. United Nations Children's Fund. (n.d.). Digital civic engagement. Retrieved October 6, 2025.
56. United Nations Security Council. (2015, December 9). Resolution 2250 (2015) on Youth, Peace and Security. Retrieved October 6, 2025.
57. United Nations Security Council. (2015, December 9). Resolution 2250 (2015) on Youth, Peace and Security. Retrieved October 6, 2025.
58. Williamson, H., & Lavchyan, Z. (2018). Youth Work Essentials. Council of Europe & European Commission.
59. Youth Partnership. Coyote. «Social Cohesion». Issue 15, May 2010.
60. Youth Partnership. Social Cohesion.
61. Youth Research: the Essentials. Partnership between the European Commission and the Council of Europe in the field of youth.
62. Council of Europe. (2020). Youth Sector Strategy 2030.
63. Асоціація молодіжних центрів України.
64. Більше про методи, приклади їх використання, особливості використання та інтерпретацію результатів дослідження можна знайти в Посібнику Дослідження потреб молодих людей: Крок за кроком: посібник, 2021.
65. Верховна Рада України. (1997 р.). Про місцеве самоврядування в Україні (Закон України № 280/97-ВР). Законодавство України.
66. Верховна Рада України. (2004 р.). Про державні цільові програми (Закон України № 1621-IV). Законодавство України.
67. Верховна Рада України. (2010 р.). Бюджетний кодекс України (Кодекс України № 2456-VI). Законодавство України.
68. Верховна Рада України. (5 лютого 2015 року). Про засади державної регіональної політики (Закон України № 156VIII). Законодавство України.
69. Верховна Рада України. (27 квітня 2021 року). Про основні засади молодіжної політики (Закон України № 1414-IX). Офіційний портал Верховної Ради України.
70. Верховна Рада України. (2024 р.). Законопроект № 12298: Про внесення змін до Закону України «Про основні засади молодіжної політики» (зареєстрований 9 грудня 2024 р., ухвалений 5 червня 2025 р.).
71. Верховна Рада України. (6 грудня 2024 року). Про Молодіжну раду при Голові Верховної Ради України (Розпорядження № 1601/24-РГ).
72. Презентації З. Ткачука під час заходу «Навчальний семінар підвищення кваліфікації викладачів і викладачок з впровадження дисципліни молодіжної політики та роботи» відбувся в межах проєкту «Молодіжна участь і політика: посилення залучення молоді врядування, бюджетування та розвитку життєвих навичок у Львівській, Волинській і Закарпатській областях», який реалізує ГО «Молодіжна платформа» за сприяння ЮНІСЕФ та за фінансової підтримки Уряду Німеччини через німецький державний банк розвитку KFW.

73. Презентації М. Попатенко під час заходу «Навчальний семінар підвищення кваліфікації викладачів і викладачок з впровадження дисципліни молодіжної політики та роботи» відбувся в межах проєкту «Молодіжна участь і політика: посилення залучення молоді врядування, бюджетування та розвитку життєвих навичок у Львівській, Волинській і Закарпатській областях», який реалізує ГО «Молодіжна платформа» за сприяння ЮНІСЕФ і за фінансової підтримки Уряду Німеччини через німецький державний банк розвитку KFW.
74. Візуальний інструмент для навчання «Зірки. Stars. Les etoiles». URL: <https://mycloud.coe.int/s/TecXtgpoQx77cgm>
75. Рада Європи. Дослідження потреб і викликів молодіжних центрів України різної форми власності [PDF].
76. Всеукраїнський молодіжний центр. (б.д.). Напрями роботи молодіжного центру.
77. ГО «Молодіжна платформа». (2025 р.). Інструмент «Матриця самооцінки молодіжного центру».
78. ГО «Молодіжна платформа». (2025 р.). Огляд доступності та безпеки молодіжного центру (OAS 2025).
79. ГО «Молодіжна платформа». (2025 р.). Посібник «Молодіжний центр: погляд всередину».
80. ГО «Молодіжна платформа». (2025 р.). Стандарти молодіжних центрів.
81. ГО «Молодіжна платформа». (б.д.). Майстерня молодіжних центрів.
82. ГО «Молодіжна платформа». (б.д.). Молодіжні центри України.
83. ГО «Молодіжна платформа». (б.д.). Публікації для молодіжних центрів.
84. Грантова програма «Молодь: Інновації для змін».
85. ГО «Молодіжна платформа». (2025 р.). Молодіжна участь і політика.
86. Дискримінація та нетолерантність. Компас: посібник з освіти з прав людини за участю молоді.
87. Довідник «Травматичні події: психологічна підтримка та самодопомога»
88. Донець А. Навчальний посібник для тренерів у сфері підготовки молодіжних працівників. Київ: Міністерство молоді та спорту України, UNDP в Україні, ДУ «Всеукраїнський молодіжний центр», 2023. 136 с
89. Дослідження потреб молодих людей: Крок за кроком: посібник, 2021 р.
90. Європейська соціальна хартія (переглянута) (резюме).
91. Журнал стійкості для підлітків.
92. Загальна декларація про права людини.
93. Закон України від 05.06.2014 № 1315-VII Про стандартизацію.
94. Інструмент самостійної оцінки молодіжної політики, 2019 р.
95. Інформаційні матеріали «Основи роботи з травмою», 2020 р.
96. Кабінет Міністрів України. (2021 р.). Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021–2025 роки.
97. Кабінет Міністрів України. (2021 р.). Національна молодіжна стратегія України до 2030 року.
98. Кабінет Міністрів України. (2021 р.). Постанова № 579 від 2 червня 2021 року «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021–2025 роки та внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України».
99. Кабінет Міністрів України. (2023 р.). Постанова № 182 від 28 лютого 2023 року «Про утворення Українського молодіжного фонду та затвердження Порядку надання фінансової підтримки молодіжним проєктам».

100. Друга колекція досвіду молодіжної роботи, що базується на підходах і стандартах Ради Європи, в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України.
101. Компас: посібник з освіти з прав людини за участю молоді.
102. Конвенція ООН про права дитини, 1989 р.
103. Луцька міська рада. (28 серпня 2024 року). Про затвердження Стратегії реалізації молодіжної політики у Луцькій міській територіальній громаді до 2027 року та Стратегії розвитку молоді Луцької міської територіальної громади до 2027 року (Рішення № 62/91).
104. Луцька міська рада. (28 серпня 2024 року). Стратегія реалізації молодіжної політики у Луцькій міській територіальній громаді до 2027 року; Стратегію розвитку молоді Луцької міської територіальної громади до 2027 року (Рішення № 62/91). Офіційний сайт Луцької міської ради.
105. Луцька міська рада. (2025 р.). Рішення про затвердження програми розвитку молодіжної політики на 2025 рік. Офіційний сайт Луцької міської ради.
106. Малі гранти для молодіжних організацій.
107. Мережа молодіжних центрів України. Асоціація молодіжних центрів України.
108. Мережа молодіжних центрів, які мають Знак якості Ради Європи.
109. Методичні рекомендації «Впровадження професійного стандарту «Фахівець з питань молоді (молодіжний працівник)».
110. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. Консультативно-дорадчі органи.
111. Міністерство молоді та спорту України. (2024 р.). Дослідження діяльності та потенціалу молодіжних центрів і просторів в Україні: експертне опитування [PDF].
112. Міністерство молоді та спорту України. (2024 р.). Дослідження діяльності та потенціалу молодіжних центрів і просторів в Україні [PDF].
113. Міністерство молоді та спорту України. (14 лютого 2025 року). Аналіз утворення молодіжних рад в Україні станом на грудень 2024 року.
114. Міністерство освіти і науки України. Молодіжна рада при МОН: постійний консультативно-дорадчий орган для участі молоді у формуванні політики в освіті, науці та інноваціях.
115. Молодіжна робота: запитання та відповіді. Навчально-методичний посібник для фахівців, які працюють з молоддю. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2020. 84 с.
116. Навчальний посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців та службовиць і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна політика, заснована на підходах участі»
117. Настільна гра про участь молодих людей «Рішення є!».
118. Національна молодіжна рада України.
119. Національна Стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року.
120. Не судить за обкладинкою!: посібник для тих, хто організовує Живу бібліотеку.
121. Освітньо-інформаційні плакати про стійкість і відновлення.

122. Європейська Хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті, Конгрес місцевих і регіональних рад Ради Європи. 2015 р.
123. Посібник «Адвокація для молодіжних рад». 2021 р.
124. Посібник для навчання з питань соціальної згуртованості та безбар'єрного середовища у молодіжному секторі.
125. Посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна робота».
126. Посібник до Рекомендації CM/Rec(2017)4 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про молодіжну роботу «У центрі уваги — молодіжна робота». 2017 р.
127. Посібник із навчального курсу з молодіжної роботи, інформованої про травму.
128. Посібник із Переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті «Скажи Своє Слово!». 2015 р.
129. Президент України. (2021 р.). Указ Президента України № 94/2021 «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року».
130. Президент України. (14 січня 2022 року). Указ Президента України № 14/2022. Питання Ради з молодіжних питань (Указ Президента України). Офіс Президента України.
131. Рада Європи. (2025 р.). Європейська хартія про участь молоді в суспільному житті на місцевому та регіональному рівнях (переглянута).
132. Рейк'явікська декларація «Об'єднані навколо наших цінностей», 2003 р.
133. Рекомендація CM/Rec(2015)3 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про доступ молоді з неблагополучних районів до соціальних прав.
134. Рекомендація CM/Rec(2016)7 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про доступ молодих людей до прав.
135. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про захист молодіжного громадянського суспільства і молоді та підтримки їх участі в демократичних процесах, CM/Rec(2022)6.
136. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про молодіжну роботу, CM/Rec(2017)4.
137. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам щодо участі ромської молоді, CM/Rec(2023)4.
138. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи про участь громадян у місцевому публічному житті Rec(2001)19.
139. Словник термінів, що використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти.
140. Council of Europe. (2020). Youth Sector Strategy 2030.
141. Тренерський довідник «Роль молоді у трансформації конфлікту».
142. Тренерський довідник 6 «Основи навчання».
143. Українська Асоціація Молодіжних Рад.
144. Український молодіжний фонд.
145. Уряд схвалив концепцію Державної соціальної цільової програми «Молодь України: покоління стійкості — 2030».
146. Міністерство молоді та спорту України.
146. Участь молоді: нотатник для молодіжних центрів. 2021 р.

149. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти з прав людини.
150. Хронологія. Молодіжна політика в незалежній Україні.

Практична частина

Модуль 1.

Основи молодіжної політики: концепти, контексти, ідентичність

Тема	Хто така молодь? ²⁰⁶ (вікові, соціальні, культурні параметри; уразливі групи)
Мета практичних вправ	▶ Допомогти учасникам та учасницям усвідомити, що поняття «молодь» є ширшим за вікові межі і включає різноманітні соціальні, культурні та індивідуальні характеристики. ▶ Показати, що молодь — неоднорідна група, яка має різні потреби та ресурси. ▶ Сприяти виявленню тих категорій молодих людей, які є менш залученими або перебувають у ризику соціального виключення. ▶ Навчити учасників визначати можливі підходи до роботи з різними групами молоді та формувати ідеї щодо їхнього залучення у процеси формування та реалізації молодіжної політики. ▶ Розвинути критичне мислення та вміння співпрацювати у групах, аналізуючи власний досвід і контекст території.
Покрокова інструкція вправ	Вправа «Визначення поняття «молоді люди»» (10 хв.) Крок 1. Обговоріть з учасниками та учасницями, що вони розуміють під поняттям «молоді люди». Крок 2. Презентуйте визначення молоді в законодавстві України (Матеріал для розповсюдження). Вправа «Категорії/групи молодих людей» (50 хв.) Крок 1. Запитайте учасників/учасниць, з якими категоріями/групами молодих людей вони працюють. Запишіть відповіді на фліпчарт. Крок 2. Запитайте, які ще категорії/групи молодих людей є на їхній території, але з якими вони ще не співпрацюють. Запишіть відповіді на фліпчарт.

²⁰⁶ Посібник для навчання з питань соціальної згуртованості й безбар'єрного середовища у молодіжному секторі.

	Крок 3. Надайте в допомогу матеріал для розповсюдження й об'єднайте учасників та учасниць у чотири – п'ять груп або пари. Запропонуйте в групах обговорити, які категорії/групи молодих людей є незалученими, менш залученими та в ситуації ризику стати виключеними. Крок 4. Попросіть обдумати можливі шляхи залучення різних категорій/груп молодих людей до формування й реалізації молодіжної політики, оформивши напрацювання на фліпчатних аркушах. Крок 5. Запросіть групи презентувати їхні напрацювання. Крок 6. Обговорення. Можливі запитання для обговорення: ■ Який у вас досвід залучення різних категорій/груп молодих людей до формування й реалізації молодіжної політики? ■ З якими категоріями/групами молодих людей ви не працювали дотепер? Чому? Чи плануєте з ними розпочати працювати? ■ Які можливості й виклики можуть виникнути під час співпраці з різними категоріями/групами молодих людей? ■ Які дії ви готові здійснити у вашій роботі, щоб залучити досі не залучену молодь до формування й реалізації молодіжної політики?
Матеріали для розповсюдження	До вправи. Визначення поняття «молоді люди» Молодь — молоді люди — особи віком від 14 до 35 років, які є громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах. До вправи. Категорії/групи молодих людей Молоді люди — вікова категорія населення держави, на яку безпосередньо спрямована молодіжна політика. Вікові межі для молоді в Україні становлять 14–35 років, у Раді Європи та Європейському Союзі їх визначено як 13–30 років.

Молоді люди з меншими можливостями (fewer opportunities)²⁰⁷ — молоді люди, які знаходяться в менш привілейованому культурному, географічному чи соціально-економічному середовищі, або молоді люди з інвалідністю.

Для цього можуть бути різні причини:

Соціальні перепони: молоді люди, які стикаються з дискримінацією (за ознакою статі, етнічної приналежності, релігії, сексуальної орієнтації, інвалідності тощо), молоді люди з обмеженими соціальними навичками чи антисоціальною або ризикованою сексуальною поведінкою, молоді люди в нестабільній ситуації, молоді люди, які вживають/вживали наркотики, молоді та/або самотні батьки/матері, сироти, молоді люди з розбитих сімей тощо.

Економічні перешкоди: молодь із низьким рівнем життя, низьким рівнем доходу, залежністю від системи соціального забезпечення, молодь, яка тривалий час не працює, безпритульна молодь, молодь у боргах або з фінансовими проблемами тощо.

Інвалідність: молоді люди, які мають розумові (інтелектуальні, когнітивні, навчальні), фізичні, сенсорні й інші порушення.

Культурні відмінності: молоді іммігранти/іммігрантки чи біженці/біженки або нащадки з сімей іммігрантів/іммігранток чи біженців/біженок, молоді люди, які належать до національної чи етнічної меншини, молоді люди з мовною адаптацією і проблемами культурної інклюзії тощо.

Проблеми зі здоров'ям: молоді люди з хронічними проблемами фізичного або психічного здоров'я, важкими фізичними або психічними захворюваннями тощо.

Освітні труднощі: молоді люди, які мають труднощі в навчанні, ті, які кидають школу, низькокваліфіковані або некваліфіковані особи, молоді люди, які не знайшли свого шляху в шкільній системі, молоді люди, які мають погану успішність у школі через інше культурне/мовне походження тощо.

Географічні перешкоди: молодь із віддалених, сільських або гірських районів, молодь, що живе на невеликих островах, молодь із міських проблемних зон, молодь із менш обслуговуваних районів.

²⁰⁷ The SALTO Education and Training TCA Resource Centre — SALTO освітній і тренінговий ресурсний центр.

Додаткова інформація	Порада викладачам: Сприяйте активному обговоренню та співпраці між учасниками й учасницями. Звертайте увагу на позитивні аспекти співпраці з різними категоріями/групами молодих людей і спонукайте учасників та учасниць думати про можливості для їх залучення до процесу формування й реалізації молодіжної політики. Підкресліть важливість урахування контексту території під час формування й реалізації молодіжної політики.
Додаткова інформація	Корисні інструменти та посилання 1. <u>Дослідження потреб молодих людей. Крок за кроком: практичний посібник. Вікторія Безсмертна, Людмила Кіндрат, Олена Черних, Рада Європи, грудень 2021.</u> 2. <u>Навчальний посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців та службовиць і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна політика, заснована на підходах участі».</u>

Тема	Що таке молодіжна політика? Її місце в системі публічного управління
Мета практичних вправ	► Сформувані уявлення про сутність і роль молодіжної політики у державному управлінні та місцевому самоврядуванні. ► Показати взаємозв'язок молодіжної політики з іншими сферами політики (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, зайнятість тощо). ► Ознайомити з логікою циклу молодіжної політики та дати можливість відпрацювати кроки кожного етапу на практиці.
Покрокова інструкція вправ	Вправа «Що таке молодіжна політика та яка її роль?» (30 хв.) Крок 1. Нагадайте, що молоді люди мають різні потреби. Покажіть 2–3 визначення «молодіжної політики» (матеріал для розповсюдження).

Крок 2. Поставте запитання:

- Для чого потрібна молодіжна політика?
- Чому вона виділена в окремий напрям?
- Що має враховувати молодіжна політика під час війни та відновлення?

Крок 3. Розішліть учасникам копію статті 3 Закону України «Про основні засади молодіжної політики» (матеріал для розповсюдження). Попросіть виділити сфери політики, які прямо чи опосередковано стосуються молоді (освіта, охорона здоров'я, зайнятість, транспорт, соціальний захист тощо).

Крок 4. Запишіть на фліпчарті разом з групою до 9 сфер.

Крок 5. Об'єднайте учасників у 3–4 групи. Дайте кожній групі картки з цими сферами (по одній на картку).

Завдання: розташувати картки у формі «піраміди пріоритетів»

- зверху: 1–2 найважливіші для молоді сфери;
- посередині: 3–4 середньої важливості;
- внизу: 2–3 найменш дотичні сфери.

Крок 6. Кожна група коротко презентує свій результат.

Крок 7. Обговорення (кілька запитань):

- Які сфери ви визнали найважливішими? Чому?
- Чи є відмінності між групами?
- Що варто врахувати органам влади під час формування молодіжної політики?
- Що для вас тепер означає молодіжна політика?

Вправа «Цикл політики» (75 хв.)

Крок 1. Об'єднайте учасників у 4 мікрогрупи відповідно до циклу молодіжної політики (4 етапи).

Роздайте усім групам однаковий набір папірців-смужок (Матеріал для розповсюдження) і попросіть лишити тільки те, що стосується їхнього етапу.

Крок 2. Обговоріть отримані результати, паралельно показуючи на екрані слайд із діями відповідно до кожного етапу.

Крок 3. Запропонуйте групі опис громади (характеристики, стан молодіжної роботи тощо) і запитайте, які ключові кроки та дії необхідно виконати кожній підгрупі, щоб успішно виконати свій етап (матеріал для розповсюдження).

Крок 4. Кожна група ділиться своїми результатами та рекомендаціями.

Крок 5. Після обміну інформацією всі групи обговорюють, як можна поєднати їхні ідеї та рекомендації, щоб сформувати повну молодіжну політику громади.

Крок 5. Об'єднайте учасників у 3–4 групи. Дайте кожній групі картки з цими сферами (по одній на картку).

Завдання: розташувати картки у формі «піраміди пріоритетів»

- зверху: 1–2 найважливіші для молоді сфери;
- посередині: 3–4 середньої важливості;
- внизу: 2–3 найменш дотичні сфери.

Крок 6. Кожна група коротко презентує свій результат.

Крок 7. Обговорення (кілька запитань):

- Які сфери ви визнали найважливішими? Чому?
- Чи є відмінності між групами?
- Що варто врахувати органам влади під час формування молодіжної політики?
- Що для вас тепер означає молодіжна політика?

Вправа «Цикл політики» (75 хв.)

Крок 1. Об'єднайте учасників у 4 мікрогрупи відповідно до циклу молодіжної політики (4 етапи).

Роздайте усім групам однаковий набір папірців-смужок (Матеріал для розповсюдження) і попросіть лишити тільки те, що стосується їхнього етапу.

Крок 2. Обговоріть отримані результати, паралельно показуючи на екрані слайд із діями відповідно до кожного етапу.

Крок 3. Запропонуйте групі опис громади (характеристики, стан молодіжної роботи тощо) і запитайте, які ключові кроки та дії необхідно виконати кожній підгрупі, щоб успішно виконати свій етап (матеріал

	для розповсюдження). Крок 4. Кожна група ділиться своїми результатами та рекомендаціями. Крок 5. Після обміну інформацією всі групи обговорюють, як можна поєднати їхні ідеї та рекомендації, щоб сформувавши повну молодіжну політику громади.
Матеріали для розповсюдження	Для вправи «Що таке молодіжна політика та яка її роль?» 1. Визначення молодіжної політики: «Молодіжна політика» — стратегія, яку реалізують органи державної влади з метою надання молодим людям можливостей і досвіду, що сприятимуть підтримці успішної інтеграції їх в суспільство та дозволять їм бути активними й відповідальними членами/членками своїх громад, а також агентами/агентками змін. Вона передбачає чотири аспекти, які стосуються всіх сфер життя молодих людей: а) перебування в гарній формі (фізичній і духовній); б) навчання (інформальне, неформальне й формальне); в) участь; г) інклюзія. Молодіжна політика може комбінувати різні засоби втручання (законодавство, конкретні програми тощо) та інтегрувати довгострокові освітні перспективи»²⁰⁸. «Молодіжна політика» — напрям державної політики, спрямований на створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов і гарантій для соціалізації та інтеграції дітей і молоді в суспільні процеси, що здійснюються в інтересах дітей і молоді та за їх участю»²⁰⁹. 2. Закон України «Про основні засади молодіжної політики» Стаття 3. Мета, завдання та пріоритети молодіжної політики. 1. Метою молодіжної політики є створення умов для самореалізації та розвитку потенціалу молоді в Україні, підвищення рівня її самостійності та конкурентоспроможності, забезпечення активної участі молоді в суспільному житті. 2. Основними завданнями молодіжної політики є:

²⁰⁸ Рекомендація CM/Rec(2015)3 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам. Доступ молодих людей з неблагополучних районів до соціальних прав.

²⁰⁹ Закон України «Про основні засади молодіжної політики».

- створення умов для залучення молоді до громадського, політичного, соціально-економічного, культурного життя суспільства, популяризація ролі та важливості участі молоді під час ухвалення рішень;
- підтримка молоді в реалізації її соціально-економічного потенціалу, зокрема для вирішення житлових питань, питань професійного розвитку, працевлаштування, задоволення освітніх, медичних, культурних та інших потреб;
- формування громадянської, національної та культурної ідентичності української молоді;
- сприяння інституційному розвитку молодіжних і дитячих громадських об'єднань, молодіжних центрів, посилення їхньої ролі під час соціалізації молоді;
- розвиток молодіжної інфраструктури;
- розвиток національного та міжнародного молодіжного співробітництва.

3. Держава у визначеному законом порядку сприяє створенню умов для:

- забезпечення соціальних гарантій, створення механізмів соціалізації та інтеграції молоді в суспільні процеси, соціального захисту та підтримки молодих осіб;
- залучення молоді до участі у громадському житті, до ухвалення рішень на всіх етапах формування та реалізації молодіжної політики;
- здобуття молоддю компетентностей, необхідних для особистісного і професійного розвитку, забезпечення громадянської освіти молоді;
- інституційного розвитку молодіжних і дитячих громадських об'єднань, молодіжних центрів; діяльності суб'єктів молодіжної роботи;
- формування, оптимізації та розвитку молодіжної інфраструктури, доступної для молоді;
- налагодження національного та міжнародного молодіжного співробітництва, зокрема програм мобільності та міжнародних молодіжних обмінів, проектів співпраці та стратегічного партнерства

- щодо поширення успішних практик молодіжної роботи, зміцнення зв'язків з молодими українцями за кордоном;
- розроблення, впровадження та розвитку освітніх програм для молодіжних працівників, членів молодіжних і дитячих громадських об'єднань;
- запровадження нових форм, методів та інструментів молодіжної роботи, зокрема щодо розвитку освітніх, інформаційних та інших електронних молодіжних ресурсів, систем дистанційного надання послуг для молоді;
- інтеграції молоді з тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб до українського соціокультурного простору;
- координації зусиль і забезпечення взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами молодіжної роботи.

4. Пріоритети молодіжної політики визначаються Національною молодіжною стратегією.

До вправи «Цикл політики»

Визначення пріоритетів, цілей і завдань

Визначення індикаторів досягнення результату

Формулювання стратегії — плану дій

Виокремлення ресурсів

Написання проекту документів

Узгодження з заінтересованими сторонами

Збір інформації

Аналіз потреб молоді на території

	Залучення партнерів та експертів
	Аналіз попереднього досвіду
	Проведення оцінювання заздалегідь визначеними методами
	Аналіз змін ситуації
	Проведення оцінювання відповідно до визначених індикаторів
	Аналіз ефективності програм
	Визначення кращих і гірших практик
	Інформування молоді
	Впровадження механізмів
	Проведення заходів
	Для варіанту вправи з класичним циклом політики
	Виявити ознаки проблеми
	Зміни в суміжних сферах політики
	Нове визначення проблеми
	Започаткування нової політики
	Продовження
	Відмова
	Виявити впливи заходів інших політик
	З'ясувати реакцію стейкхолдерів (зацікавлені сторони)
	Виявити непередбачувані наслідки

	З'ясувати очікувані результати
	Встановити успішність
	Розробити й ухвалити нормативно-правові акти
	Використати кошти
	Поширювати інформацію
	Здійснювати корегування
	Підібрати критерії порівняння
	Розрахувати ефективність
	Спланувати результативність
	Оцінити здійсненність
	З'ясувати прийнятність
	Встановити цілі
	Обрати інструменти
	Спрогнозувати вплив
	Виявити обмеження
	Визначити ризики
	Виокремити ресурси
	Сформулювати варіанти
	Встановити причини проблеми
	З'ясувати потреби

	Ідентифікувати стейкхолдерів (зацікавлені сторони)
	Встановити масштаб проблеми
	Визначити гостроту та резонансність проблеми
	З'ясувати динаміку проблеми
	Артикулювати пріоритети
Додаткова інформація	Література для ознайомлення: 1. <u>Закон України «Про основні засади молодіжної політики»</u>. 2. <u>Національна молодіжна стратегія до 2030 року</u>. Порада викладачам: В оригінальній версії вправи «Діаманти сфер політики» у посібнику «Скажи своє слово! Посібник щодо переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті», 2016 р., запропоновані сфери політик для створення «діаманта». Викладачі та викладачки можуть використовувати як орієнтир під час роботи з статтею 3 та визначенням 9 сфер політик.

Тема	Історія молодіжної політики в Україні та світі
Мета практичних вправ	► Сформувані у студентів базове уявлення про етапи становлення молодіжної політики в різних країнах, зокрема України. ► Показати зміну підходів до молоді як соціальної групи та закласти підґрунтя для критичного аналізу сучасних моделей молодіжної політики в Україні.
Покрокова інструкція вправ	Вправа «Історія молодіжної політики» (20 хв). Варіант 1. Крок 0. Підготуйте картки з подіями (Матеріали для розповсюдження) без дат. Крок 1. Об'єднайте учасників у 3–4 рівні групи. Кожній видайте однаковий набір карток.

Крок 2. Завдання груп: упорядкувати події у хронологічній послідовності, поклавши їх на власну мінілінійку часу на столі. Попросіть команди рознести кожен подію у дві доріжки: «Україна» або «Світ» (за потреби дозволяється подвійна належність, якщо подія має відчутний вплив на обидва рівні — позначити це знаком «↔»). До кожної картки групи додають 1–2 контекстні наліпки (політичний, соціальний, правовий, безпековий тощо) і коротку примітку (1 рядок: «що це змінювало/впливало»).

Крок 3. Команди по черзі переносять свої картки на загальну шкалу часу на стіні/підлозі. Кожна робить короткий пітч (до 1 хв.): 1–2 ключові зв'язки між подіями та контекстами.

Крок 4. Порівняння, корекція та мінілекція (5–7 хв.). Фасилітуйте швидке порівняння варіантів: що співпало, де розбіжності, що було найскладніше. Далі викладач демонструє «ключ» хронології, коригує розміщення і підсвічує переломні моменти та фактори, що прискорювали/гальмували зміни.

Вправа «Історія молодіжної політики» (30 хв.). Варіант 2.

Крок 1. Підготуйте картки з основними подіями в молодіжній політиці та роками, коли вони відбувалися (Матеріал для розповсюдження)

Крок 2. Об'єднайте учасників у 2 рівноцінні групи. Учасникам однієї групи роздайте картки з роками, а іншим — опис подій.

Крок 3. Підготуйте на підлозі або ж на стіні чи фасилітаційній тканині шкалу часу.

Крок 4. Попросіть учасників знайти свою пару (рік – подія) і розмістити картки з роками та описами подій на шкалі часу. Це допоможе учасникам візуалізувати послідовність і зв'язок між подіями в молодіжній політиці.

Крок 5. Обговоріть послідовність подій та їхній вплив на розвиток молодіжної політики. Визначте ключові та переломні моменти, а також проаналізуйте, які фактори сприяли або перешкоджали впровадженню нових ініціатив у молодіжній сфері.

Крок 6. Зробіть підсумок вправи, наголошуючи на важливості розуміння історії та етапів розвитку молодіжної політики для формування ефективних стратегій і програм у майбутньому.

Запитання для рефлексії до вправи:

	■ Яку подію ви вважаєте найбільш значущою для формування молодіжної політики? ■ Як можна забезпечити участь молоді у процесі розробки та впровадження молодіжної політики, враховуючи історичний досвід та здобуті знання?																																			
Матеріали для розповсюдження	Картки з роками <table border="1"> <tr> <td>1992</td><td>1993</td><td>1995</td><td>1995</td><td>1996</td></tr> <tr> <td>1998</td><td>1998</td><td>2001</td><td>2001</td><td>2008</td></tr> <tr> <td>2008</td><td>2009</td><td>2010</td><td>2013</td><td>2013</td></tr> <tr> <td>2012</td><td>2013</td><td>2014</td><td>2015</td><td>2019</td></tr> <tr> <td>2015</td><td>2017</td><td>2017</td><td>2017</td><td>2017</td></tr> <tr> <td>2017</td><td>2018</td><td>2018</td><td>2019</td><td>2019</td></tr> <tr> <td>2020</td><td>2020</td><td>2021</td><td>2021</td><td>2021</td></tr> </table>	1992	1993	1995	1995	1996	1998	1998	2001	2001	2008	2008	2009	2010	2013	2013	2012	2013	2014	2015	2019	2015	2017	2017	2017	2017	2017	2018	2018	2019	2019	2020	2020	2021	2021	2021
	1992	1993	1995	1995	1996																															
	1998	1998	2001	2001	2008																															
	2008	2009	2010	2013	2013																															
	2012	2013	2014	2015	2019																															
	2015	2017	2017	2017	2017																															
	2017	2018	2018	2019	2019																															
	2020	2020	2021	2021	2021																															

Картки з подіями

Закон України
«Про загальні
засади державної
молодіжної
політики в
Україні»

Закон України
«Про сприяння
соціальному
становленню та
розвитку молоді в
Україні»

Створення
Національної
ради з питань
молодіжної
політики

Створення
Національної
ради з питань
молодіжної
політики

Створення
Міністерства
України у справах
сім'ї та молоді

Закон України
«Про молодіжні
та дитячі
громадські
організації»

Прийняття
постанови
«Про Комплексні
заходи Кабінету
Міністрів України
щодо реалізації
державної
молодіжної
політики в Україні
(«Молодь
України»)»

Створення
всеукраїнської
студентської
ради — —
консультативно-
дорадчого органу
при Президентіві
України

Закон України
«Про соціальну
роботу з сім'ями,
дітьми та
молоддю»

Проведення в
Україні Восьмої
конференції
міністрів
європейських
країн з питань
молоді

	Указ «Про заходи щодо сприяння розвитку пластового (скаутського) руху в Україні»	Ухвалено «Державну цільову соціальну програму «Молодь України» на 2009–2015 роки»	Реформування Міністерства сім'ї, молоді та спорту спочатку в Міністерство освіти і науки, молоді та спорту	Реформування Міністерство освіти і науки, молоді та спорту в окремі Міністерство освіти і науки України та Міністерство молоді та спорту України	Всеукраїнський фестиваль молоді
	Департамент молоді Ради Європи та Державна служба молоді та спорту України співпрацювали в рамках Плану дій Ради Європи для України «Партнерство заради реформ»	Підготовка огляду «Молодіжна політика в Україні», яку презентували у як комплекс рекомендацій для розвитку молодіжної політики в Україні	Створено програму «Молодіжний працівник»	Оприлюднено презентаційний матеріал «Дорожня карта реформування молодіжної політики», який поставив на порядок денний оновлення молодіжного законодавства	Створено Національну молодіжну раду України

	Запущено U-Report — міжнародний молодіжний проєкт Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ)	Затверджено типові положення про молодіжний центр та експертну раду при молодіжному центрі	Започатковано Всеукраїнський конкурс кращих практик молодіжної роботи	Започатковано Форум молодіжних працівників і працівниць для розвитку і мережування спільноти	Заснування конкурсу «Молодіжна столиця України»
	Створення Національного знаку якості та критеріїв якості для молодіжних центрів	Сформовано типові положення про молодіжні консультативно-дорадчі органи місцевого та регіонального рівнів — молодіжні ради	Створено Асоціацію молодіжних центрів України	Засновано Всеукраїнський молодіжний центр як експертно-ресурсний центр молодіжної роботи	Ухвалено Закон «Про визнання пластового руху та особливості й підтримки пластового, скаутського руху»

	Створено ГО «Асоціація молодіжних працівників України» для мережування та кооперації між молодіжними працівниками України Засновано ГО «Українська асоціація молодіжних рад» Ухвалено Закон «Про основні засади молодіжної політики», який повністю оновив молодіжне законодавство, скасувавши чимало попередніх законів Розроблено «Національну молодіжну стратегію до 2030 року» Створено Раду з молодіжних питань — консультативно-дорадчий орган при Президентові України
Додаткова інформація	Рекомендовані джерела для аналізу історії молодіжної політики 1. Історичний хронологічний огляд молодіжної політики в Україні <u>Всеукраїнський молодіжний центр</u>. 2. <u>Council of Europe — Молодь за демократію в Україні</u>. 3. Звіт «Youth Policy in Ukraine» (Krzaklewska – Williamson) <u>ENPU1R+14Academia+14EDYN+14</u>. 4. <u>Історія молодіжної роботи у світі (Wikipedia: History of youth work)</u>. 5. <u>Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті</u>.

Тема	Правова база молодіжної політики (національна, європейська, міжнародна)
Мета практичних вправ	► Розвиток умінь аналізувати та систематизувати нормативно-правові акти, що регулюють молодіжну політику на різних рівнях: національному, європейському та міжнародному. Сприяння розумінню взаємозв'язку та ієрархії цих документів.
Покрокова інструкція вправ	Вправа. «Карта правових зв'язків 1» (20 хв.) Крок 1. Коротко поясніть мету вправи та завдання. Крок 2. Кожна група отримує набір карток, на яких написані назви ключових нормативно-правових актів (Матеріали для розповсюдження). Завдання — об'єднати їх на три категорії: національні, європейські та міжнародні. Обговорення відбувається всередині групи. Вправа «Карта правових зв'язків 2» (40 хв.) Крок 1. Кожна група на своєму ватмані малює три великі кола, підписані: «Національна», «Європейська», «Міжнародна». Крок 2. Учасники групи розташовують картки з назвами документів (Матеріали для розповсюдження) у відповідних колах. Крок 3. За допомогою маркерів і стікерів групи малюють стрілки, що показують взаємозв'язки між документами. Наприклад, як міжнародні акти (як-от Загальна декларація прав людини) впливають на європейські чи національні закони. Учасники мають пояснити ці зв'язки. Крок 4. Презентація та обговорення. Кожна група обирає одного-двох представників, які презентують свою «Карту правових зв'язків» і пояснюють логіку, за якою вони її будували. Інші групи ставлять запитання та доповнюють. Вправа «Молодіжний адвокат» (20 хв.) Крок 1. Кожен студент (або пара) отримує картку з трьома завданнями (Матеріали для розповсюдження). Завдання побудовані за принципом «від простого до складного». Крок 2. Учасники шукають відповіді на запитання, користуючись онлайн-ресурсами.

	Крок 3. Викладач збирає відповіді та обговорює їх з усією групою. Це дозволяє проаналізувати правильність відповідей та виявити ключові моменти.
Матеріали для розповсюдження	До вправи «Карта правових зв'язків» 1. <u>Закон України Про основні засади молодіжної політики.</u> 2. <u>Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті.</u> 3. <u>Загальна декларація прав людини.</u> 1 Європейська молодіжна стратегія (European Youth Strategy) 2019–2027 2 Закон України «Про основні засади молодіжної політики» 2021

3

**Всесвітня програма дій
щодо молоді (World
Programme of Action for Youth)**

1995

4

**Програма ЄС «Еразмус+»
(Regulation (EU) 2021/817)**

2021

5

**Державна цільова соціальна
програма «Молодь України»**

2021–2025

6

**Лісабонська декларація про
молодіжну політику та
програми**

1998

7

**Європейська хартія участі
молоді в місцевому та
регіональному житті**

2003 / 2019 (оновлення) / 2025

8

**Порядок денний у сфері
сталого розвитку до 2030
року (ЦСР)**

2015

9

**Закон України «Про громадські
об'єднання»**

2012

10

**Європейська рамка
компетентностей для
демократичної культури
(Council of Europe)**

2016

11

**Африканська хартія про
молодь** (African Youth Charter)

2006

12

**Постанова КМУ «Про
утворення Українського
молодіжного фонду»**

2021

13

**Рекомендація Ради ЄС щодо
молодіжної політики**

2018

14

Хартія ООН (United Nations
Charter)

1945

15

Національна молодіжна стратегія до 2030 року

2021

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про основні засади молодіжної політики

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

17) молодь — молоді особи — особи віком від 14 до 35 років включно, які є громадянами України, іноземцями й особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті

Відповідні органи влади в державах-членах повинні створити сприятливі умови для становлення молодіжного громадянського суспільства, гарантуючи повну свободу об'єднання та визнаючи його важливу роль у забезпеченні процвітаючого демократичного майбутнього. Це передбачає створення відповідної нормативно-правової основи, структурної підтримки, доступу до фінансування та процесів ухвалення рішень.

Загальна декларація прав людини

Стаття 1

Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства.

Стаття 3

Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність.

Стаття 6

Кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності.

Стаття 8

Кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом.

Стаття 11

Кожна людина, обвинувачена у вчиненні злочину, має право вважатися невинною доти, поки її винність не буде встановлена в законному порядку шляхом прилюдного судового розгляду, при якому їй забезпечують усі можливості для захисту.

Стаття 13

Кожна людина має право вільно пересуватися і обирати собі місце проживання у межах кожної держави.

Стаття 15

Кожна людина має право на громадянство.

Стаття 17

Кожна людина має право володіти майном як одноособово, так і разом з іншими.

Стаття 18

Кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання і свободу сповідувати свою релігію або переконання як одноособово, так і разом з іншими, прилюдним або приватним порядком в ученні, богослужінні і виконанні релігійних та і ритуальних обрядів.

Стаття 19

Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та і свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів.

Стаття 20

Кожна людина має право на свободу мирних зборів і асоціацій.

До вправи «Молодіжний адвокат»

Завдання 1 (Національний рівень): Знайти в Законі України «Про основні засади молодіжної політики» статтю, яка визначає вік молоді.

Завдання 2 (Європейський рівень): Знайти в «Переглянутій Європейській хартії про участь молоді» статтю, яка стосується участі молоді в політичному житті.

	Завдання 3 (Міжнародний рівень): Порівняти, як права молоді відображені в Загальній декларації прав людини та в одному з національних документів, знайти спільні та відмінні риси.
Додаткова інформація	Поради викладачу/викладачці Заздалегідь підготуйте картки з назвами документів. Щоб вправа була ефективною, вибирайте найбільш значущі та знайомі документи. Під час презентацій звертайте увагу на правильність визначення ієрархії та взаємозв'язків. Використовуйте це як можливість для корекції знань. Заохочуйте обговорення та дискусію. Важливо, щоб студенти не просто механічно розподіляли документи, а й розуміли, чому саме вони належать до тієї чи іншої категорії та як вони співвідносяться між собою.

Тема	Тренди та виклики сучасності: цифровізація, мобільність, інклюзія
Мета практичних вправ	► Розвиток умінь аналізувати складні соціальні проблеми, що поєднують три ключові тренди, та пропонувати інтегровані рішення. Розвиток навичок групової роботи та презентації.
Інструкція практичних вправ	Вправа «3D-кейс: Цифра. Мобільність. Інклюзія» (40 хв.) Крок 1. Групи отримують кейс-сценарії (матеріали для розповсюдження) Крок 2. Кожна група має ідентифікувати ключові проблеми, визначити, як вони пов'язані з цифровізацією, мобільністю та інклюзією, і записати це на стікерах. Крок 3. Розробка рішень. Групи пропонують 2–3 конкретні рішення, що враховують всі три аспекти. Наприклад, для Кейсу 1 — «створення гарячої лінії для консультацій» (інклюзія) і «розробка спрощеного інтерфейсу» (цифровізація). Група обговорює та пропонує сценарій реалізації кейсу. Крок 4. Презентація та обговорення: Кожна група презентує свій кейс та запропоновані рішення (5–7 хв. на групу).

Крок 5. Після презентації інші групи та викладач ставлять запитання, щоб уточнити деталі або запропонувати альтернативні підходи.

Вправа «Майбутнє, яке ми створюємо» (30 хв.)

Крок 1. Викладач просить учасників уявити, що вони перемістилися на 20 років у майбутнє. Їхнє завдання — описати, як ці тренди змінили різні сфери життя молоді.

Крок 2. Групова робота:

- Крок 2.1: Кожна група отримує по одному аркушу для кожного тренду.
- Крок 2.2: Група має описати, як «Цифровізація» змінила освіту, медицину, роботу та повсякденне життя через 20 років. Те саме завдання виконується для «Мобільності» та «Інклюзії».
- Крок 2.3: Після опису позитивних змін (здобутки), групи мають описати і потенційні негативні наслідки або виклики, які можуть виникнути. Наприклад, «Цифровізація» — ризик втрати робочих місць або «Мобільність» — погіршення екології.

Крок 3. Презентація й обговорення. Групи презентують свої «прогнози» для кожного тренду. Викладач організовує спільну дискусію, щоб порівняти бачення різних груп, обговорити спільні та відмінні ідеї, а також підвести підсумки.

До вправи «3D-кейс: Цифра. Мобільність. Інклюзія»

Кейс-сценарії

Кейс 1:

«Впровадження цифрового додатку для комунальних послуг, яким не можуть користуватися люди похилого віку та люди з порушеннями зору». (Проблема інклюзії та цифровізації).

Кейс 2:

«Створення онлайн-платформи для працевлаштування, що ігнорує потреби людей з інвалідністю та мешканців сільської місцевості з обмеженим доступом до інтернету». (Проблема мобільності та інклюзії).

Кейс 3:

«Цифрова освіта та нерівний доступ». Місцева влада впровадила онлайн-курси для підлітків, але у громадах, де немає стабільного інтернету, молодь не може долучитися. Додатково, частина учасників має особливі освітні потреби, які не враховані у форматі. (Проблема: цифровізація + інклюзія + мобільність у доступі до освіти).

Кейс 4:

«Е-квиток у транспорті». У місті вводять електронний квиток для громадського транспорту, але люди похилого віку та молодь із сіл, які не мають смартфонів чи банківських карток, не можуть ним скористатися. (Проблема: цифровізація + мобільність + інклюзія в транспорті).

Кейс 5:

«Молодіжний простір онлайн». Створили цифрову платформу для обміну ідеями між молодими людьми, але весь контент доступний лише українською мовою без перекладу жестовою чи англійською для молоді з різним бекграундом. Молодь з діаспори або з національних меншин залишається поза процесом. (Проблема: цифровізація + інклюзія + культурна мобільність).

Кейс 6:

«Вакансії лише онлайн». Сервіс працевлаштування для молоді працює тільки через мобільний застосунок, але частина сільської молоді не має смартфонів або якісного зв'язку. Це також ускладнює доступ для молоді з інвалідністю, яка потребує адаптованих форматів. (Проблема: цифровізація + мобільність + бар'єри інклюзії).

Кейс 7:

«Електронна демократія». У громаді запровадили електронні петиції та онлайн-опитування, але люди з порушенням слуху/зору не можуть користуватися платформою, а молодь із віддалених сіл не має доступу до інтернету. (Проблема: цифровізація + інклюзія + політична мобільність).

	Картки з назвами трендів: «Цифровізація», «Мобільність», «Інклюзія».
Додаткова інформація	Поради викладачу/викладачці: Заздалегідь підготуйте цікаві та реалістичні кейси. Заохочуйте студентів мислити нестандартно, пропонуючи не лише технологічні, а й соціальні рішення. Зверніть увагу на те, як групи обґрунтовують свої рішення, посиляючись на базові принципи інклюзії та рівності.

Модуль 2.

Екосистема молодіжної політики: інституції, актори, ресурси

Тема	Актори молодіжної політики: держава, громада, громадянське суспільство, міжнародні організації
Мета практичних вправ	Сформувати у студентів цілісне уявлення про основних акторів молодіжної політики в Україні та світі, їхні ролі, зони відповідальності та механізми взаємодії. Розвинути аналітичні навички щодо розмежування функцій різних суб'єктів молодіжної політики та вміння виявляти потенціал міжсекторальної співпраці.
Інструкція практичних вправ	Вправа «Карта взаємодії» (30 хв.) Крок 0. Підготуйте 4 картки для ролей (національний орган влади, місцевий орган влади, громадянське суспільство, міжнародні організації). Крок 1. Об'єднайте учасників на 4 підгрупи та роздайте ролі. Крок 2. Кожна підгрупа створює «карту актора»: виписує функції й зону впливу; ресурси й інструменти; один приклад успішної взаємодії; 1–2 прогалини/бар'єри; додає 1–2 метрики успіху. Крок 3. Зберіть карти на стіні навколо центрального вузла «Молодь». Кожна група презентує до 2 хв: ключову функцію, приклад співпраці, критичний «дефіцит» тощо. Наприкінці промалюйте стрілки взаємодії між акторами. Вправа «Хто за що відповідає?» (30 хв.) Крок 0. Підготуйте 6–8 кейс-карток (матеріали для розповсюдження — молодіжний простір в ОТГ; стратегія участі; міжнародний обмін; грант на проекти; перезапуск молодіжної ради; комунікація під час кризи). Крок 1. Об'єднайте учасників у мікрогрупи по 3–4 особи й роздайте кожній один кейс.

Крок 2. Студентам потрібно визначити, хто є основним відповідальним актором, які партнери можуть бути залучені, хто ініціює, а хто виконує. Попросіть студентів позначити канали координації та зафіксувати ризики «розмитой» відповідальності та контрзаходи.

Крок 3. Кожна група презентує рішення (до 1 хв./група): хто ініціює, хто виконує, які партнери і як координуються і т.і.

Крок 4. Зробіть спільний дебриф: звірте ролі між кейсами, випишіть 3 узгоджені правила партнерства і одну «швидку перемогу» для кожного типу кейсу.

Вправа. «Архітектори молодіжної політики» (75 хв.)

Крок 1. Об'єднайте учасників у 4 мікрогрупи. Кожній групі дайте набір карток з різними стейкхолдерами молодіжної політики (уряд, НУО, місцеві громади, освітні установи тощо) і ключовими аспектами (або етапами циклу) молодіжної політики. Можна використати смужки до вправи «Цикл політики» в попередніх темах.

Крок 2. Групи використовують картки для розробки схеми взаємодії стейкхолдерів під час формування та реалізації молодіжної політики. Вони повинні враховувати міжсекторність та інтеграцію різних аспектів молодіжної політики.

Крок 3. Після завершення роботи групи презентують свої схеми та обговорюють, як різні стейкхолдери можуть впливати на ефективність/результативність молодіжної політики.

Запитання для рефлексії:

- Як відбувається процес формування та впровадження молодіжної політики у ваших громадах?
- Як здобуті знання та навички під час вправи можуть допомогти у вашій діяльності?
- Як можна покращити/вдосконалити процес формування та реалізації молодіжної політики у вашій громаді?
- Які стейкхолдери у вашій громаді впливають / беруть участь у формуванні та реалізації молодіжної політики?

Вправа. «Дискусія «Що таке міжсекторність молодіжної політики на рівні громади та як залучати молодь до роботи різних відділів/департаментів/директоратів?»»

Крок 1. Запитайте в учасників як вони розуміють міжсекторність у контексті молодіжної політики та про що це на рівні громади.

Крок 2. Попросіть учасників та учасниць поділитися власним досвідом, як і навіщо залучати молодь до роботи різних відділів/департаментів/директоратів. Також запросіть обговорити стратегії залучення молоді до роботи різних відділів/департаментів/директоратів.

Крок 3. Запросіть учасників та учасниць обговорити переваги та виклики міжсекторної співпраці в контексті молодіжної політики та проаналізувати, як залучення молоді до роботи різних відділів може сприяти ефективнішому вирішенню проблем і потреб молоді у громаді.

Крок 4. Зробіть короткий підсумок дискусії, підкреслюючи ключові ідеї та висновки. Учасники також мають можливість висловити свої останні думки та запитання. Наприкінці наголосіть на важливості

Запитання для рефлексії:

- Які висновки ви зробили щодо важливості міжсекторної співпраці в молодіжній політиці після участі у цій дискусії?
- Які дії ви плануєте після цієї дискусії, щоб долучитися до розвитку міжсекторних підходів у молодіжній політиці вашої громади?

Крок 5. Продемонструйте учасникам схему з Матеріалів до розповсюдження.

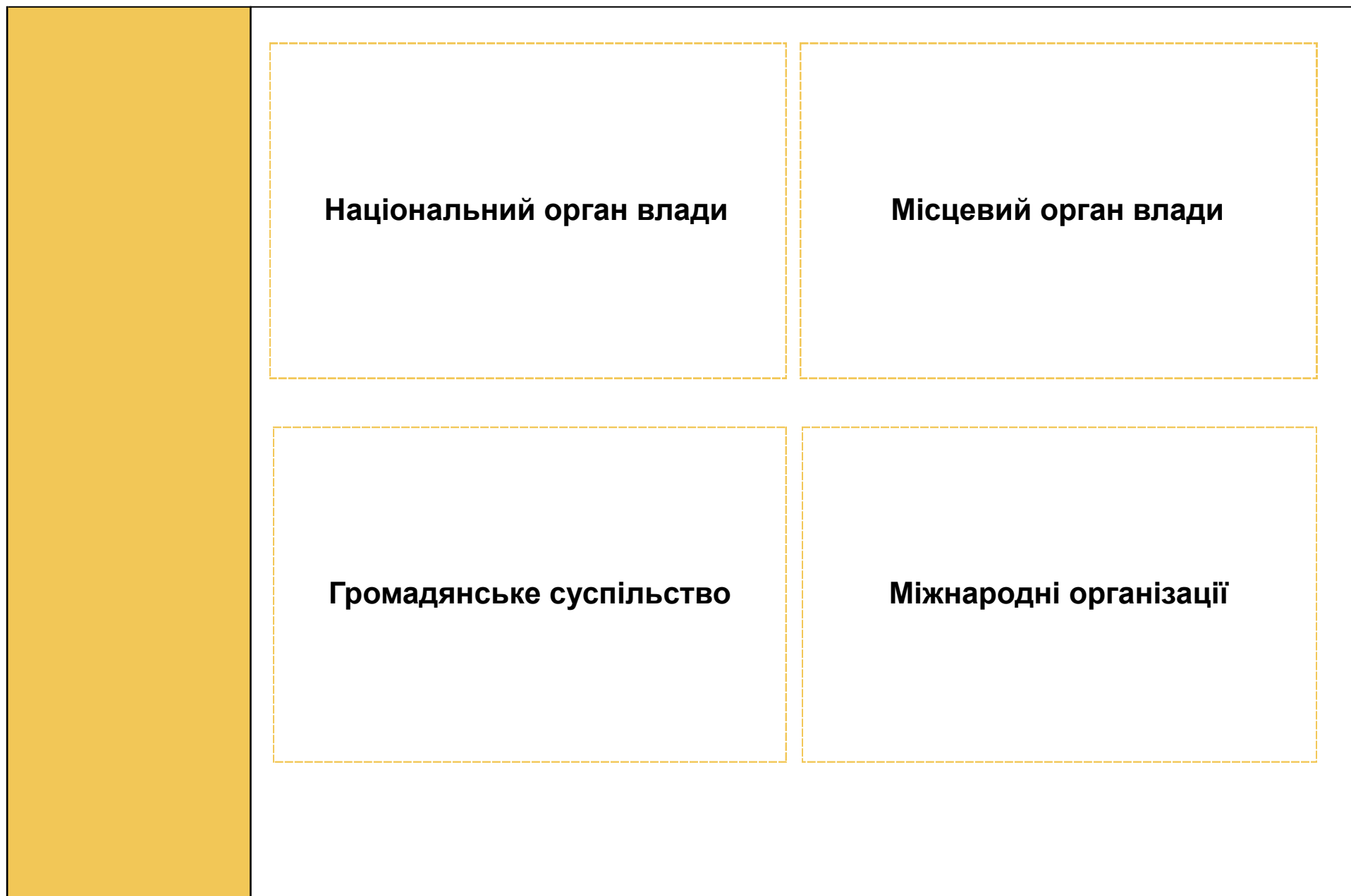
Вправа «Стандарти Ради Європи щодо молодіжної політики» (30 хв.)

Крок 1. Обговоріть з учасниками й учасницями, що Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини на континенті. До її складу входять 46 держав-членів, включно з Україною. Основними цінностями, які пропагує Рада Європи, є права людини, верховенство права та демократія.

Зокрема, ці цінності відображені у Стратегії молодіжного сектора Ради Європи 2030, яка визначає ключові пріоритети:

- посилення плюралістичної демократії;

	▶ доступ молоді до прав; ▶ співіснування в мирних та інклюзивних спільнотах; ▶ молодіжна робота. Також презентуйте систему co-management і youth perspective. Крок 2. Запитайте учасників і учасниць, як вони розуміють що таке «стандарт». Також можна показати визначення на екрані. Поясніть, що Рада Європи постійно докладает зусиль для розвитку й покращення якості молодіжної політики. Одними з таких стандартів є хартії та рекомендації Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи. Запитайте учасників та учасниць, які стандарти Ради Європи (хартії та рекомендації) у галузі молодіжної політики вони знають. За потреби доповніть переліком з Додаткової інформації. Попросіть учасників та учасниць підійти до кожного із семи столів, на яких розміщений один із стандартів Ради Європи в галузі молодіжної політики (розмістіть попередньо на кожному столі фліпчартний аркуш, маркери та витяг з одного із семи стандартів) і подумати як, стандарти допомагають посилити участь молоді та записати свої думки та фліпчартному аркуші. Крок 3. Дебрифінг • Як вам робота над рекомендаціями? • Чи знали/чули ви раніше про ці рекомендації? • Що ви можете зробити, щоб втілювати ці стандарти? • Як ви можете застосувати знання й навички, набуті під час виконання вправи?
Матеріали для розповсюдження	До вправи «Карта взаємодії» 4 картки для ролей (національний орган влади, місцевий орган влади, громадянське суспільство, міжнародні організації).

До вправи «Архітектори молодіжної політики»

Набір карток з різними стейкхолдерами молодіжної політики (уряд, НУО, місцеві громади, освітні установи)

Уряд

НУО

Місцеві громади

Освітні установи

До вправи «Дискусія «Що таке міжсекторність молодіжної політики на рівні громади та як залучати молодь до роботи різних відділів/департаментів/директоратів?»»

Картинка екосистеми молодіжної політики в Україні.

До вправи «Стандарти Ради Європи щодо молодіжної політики»

Витяги зі стандартів Ради Європи в галузі молодіжної політики

Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про доступ молоді з неблагополучних районів до соціальних прав, CM/Rec(2015)3.

Ця рекомендація надає поради щодо розроблення політики й реалізації заходів, спрямованих на запобігання та викорінення бідності, дискримінації, насильства й соціального відчуження, із якими стикаються такі молоді люди з неблагополучних районів.

Рекомендація закликає уряди врахувати запропоновані заходи під час формулювання та впровадження політики й програм та заохочувати місцеві й регіональні органи влади робити те саме.

Рекомендація наголошує на необхідності докладати зусиль, щоб:

- покращити умови проживання молодих людей із неблагополучних районів, забезпечивши доступні, недорогі та дружні до молоді державні послуги й інші заходи в галузі освіти та професійної підготовки, працевлаштування, охорони здоров'я, житла, інформування та консультування, спорту, дозвілля та культури;
- покращити конкретні заходи, спрямовані на скасування сегрегації та відчуження, які негативно впливають на неблагополучні райони незалежно від їх розташування; надавати можливості та сприяти значущим програмам для консультування й участі молодих людей із неблагополучних районів у всіх питаннях, що стосуються планування їхнього житлового простору та керування ним;
- впровадження політики й програм та заохочувати місцеві й регіональні органи влади робити те саме.

Рекомендація наголошує на необхідності докладати зусиль, щоб:

- уживати конкретних заходів для надання можливості всім молодим людям брати активну участь у житті суспільства без дискримінації;
- визнавати роль неформальної освіти й молодіжної роботи, а також тих, хто її здійснює, зокрема молодіжних працівників/працівниць і молодіжних організацій, з метою запобігання дискримінації, насильству та соціальному відчуженню, а також сприяння активному громадянству в неблагополучних районах; підтримувати їхній розвиток;
- розвивати гендерно чутливі підходи до розроблення молодіжної політики в неблагополучних районах, підтримувати зростання спроможностей і рівну участь молодих жінок і молодих чоловіків.

Питання:

- Що із цієї Рекомендації я можу втілити або сприяти втіленню?

Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про доступ молодих людей до прав, CM/Rec(2016)7.

Рекомендація ставить на меті покращити доступ молодих людей до прав, а не вирішити проблеми з конкретними правами самі по собі. У ній наголошено на полегшенні такого доступу за допомогою уживання заходів для покращення поінформованості про права, якими молоді люди можуть користуватися, та про їхні дії в разі порушення цих прав, а також за допомогою усунення правових, політичних і соціальних перешкод.

У рекомендації підкреслено важливість забезпечення з боку держави регулярного моніторингу порушень прав, реагування на такі порушення й гарантування їх належного захисту через відповідні положення законодавства.

Ця рекомендація стосується всіх молодих людей, які через їхній вік стикаються з перешкодами на шляху повної реалізації прав людини й основоположних свобод та активної участі в житті суспільства.

Рекомендує урядам держав-членів покращити доступ до прав для молодих людей, зокрема, за допомогою:

- подолання практик дискримінації, з якими стикається багато молодих людей. Особливу увагу слід зосередити на множинній і перехресній дискримінації;
- усунення будь-яких правових, адміністративних і практичних бар'єрів на шляху реалізації молодими людьми права на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання;
- створення або розроблення молодіжної політики на всіх рівнях задля сприяння й полегшення більш ефективного доступу до прав для всіх молодих людей;
- застосування скоординованих підходів до покращення доступу молодих людей до прав і співробітництво з усіх відповідних напрямків молодіжної політики на міжнародному, національному, регіональному та місцевому рівнях;
- розроблення стратегії покращення доступу молодих людей до прав із відображенням принципів універсальності та неподільності прав людини, недискримінації й рівних можливостей, гендерної рівності, підзвітності, демократії, участі й солідарності між поколіннями.

Рекомендація надає поради щодо заходів, які мають вживати держави-члени стосовно:

- ▶ доступу до освіти,
- ▶ автономії та соціальної інклюзії молодих людей,
- ▶ мобільності молоді,
- ▶ громадянської активності,
- ▶ демократії та участі,
- ▶ спільного життя в багатокультурних суспільствах,
- ▶ доступу до інформації й захисту,
- ▶ доступу до послуг з охорони здоров'я.

Питання:

- ▶ Що із цієї Рекомендації я можу втілити або сприяти втіленню?

Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про молодіжну роботу. CM/Res(2017)4.

У Рекомендації молодіжна робота є центром державних стратегій, програм, молодіжної політики, роботи молодіжних організацій.

У ній пояснено, що є молодіжною роботою і що необхідно для досягнення її цілей. Молодь має право на участь у програмах, які відповідають її інтересам, досвіду, ідеям і потребам і в межах яких вона зможе вчитися, розвиватися й будувати власне теперішнє та майбутнє. Для цього молодіжну роботу має підтримувати держава.

Мета Рекомендації — пояснити, у чому полягає ця підтримка, і закликати держави-члени ставити молодіжну роботу в центр їхньої молодіжної політики.

Рекомендує урядам держав-членів у межах їхньої компетенції посилити підтримку молодіжної роботи за допомогою:

- забезпечення формування чи подальшого розвитку якісної молодіжної роботи та її активного підтримання в межах місцевої, регіональної або національної молодіжної політики;
- створення узгодженої та гнучкої системи компетентностей для навчання й підготовки молодіжних працівників/працівниць, які працюють на платній чи добровільній основі, яка враховує наявну практику, нові тенденції й галузі діяльності, а також різноманітність молодіжної роботи;
- підтримання ініціативи молодіжного сектора Ради Європи щодо створення спеціальної робочої групи високого рівня за участю відповідних зацікавлених сторін у галузі молодіжної роботи в Європі;
- сприяння проведенню національних і європейських досліджень щодо різних форм молодіжної роботи й поширення їхньої цінності, впливу та досягнень;
- підтримання розвитку відповідних форм перегляду, оцінювання й результатів молодіжної роботи за допомогою поширення, визнання й використання в державах-членах Портфоліо молодіжної роботи Ради Європи;

- сприяння поширенню Знака якості Ради Європи для молодіжних центрів як прикладу кращих практик тощо.

З метою підтримання імплементації Рекомендації Департамент молоді Ради Європи розробив посібник «У центрі уваги — молодіжна робота»: посібник до Рекомендації CM/Rec(2017)4 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про молодіжну роботу.

Питання:

- Що із цієї Рекомендації я можу втілити або сприяти втіленню?

Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам щодо участі ромської молоді, CM/Rec(2023)4.

Мета — привернути увагу до проблем структурного расизму, нерівності й політичних прогалин, які мають усунути держави-члени, щоб забезпечити значущу участь, представництво та включення молодих ромів/ромок до громадського й політичного життя, галузей медіа, мистецтва й культури й у процеси та структури ухвалення рішень, включно з муніципальними та національними молодіжними радами, молодіжними асамблеями, шкільними парламентами, студентськими спілками, неурядовими організаціями (НУО) або політичними партіями, на місцевому, національному й міжнародному рівнях, а також їхню участь у дослідженнях.

Рекомендація є результатом роботи Департаменту молоді Ради Європи з ромською молоддю і, отже, передусім стосується потреб молодих ромів/ромок.

Рекомендує урядам держав-членів, зокрема:

- забезпечити значущу, справедливу й систематичну участь, представництво та включення молодих ромів/ромок у всі галузі суспільства та процеси ухвалення рішень і структури, які впливають на їхнє життя на місцевому, національному й міжнародному рівнях;
- систематично й чітко впроваджувати потреби і пріоритети, озвучені молодими ромами/ромками, у всі політики, стандарти та програми, які впливають на них на місцевому й національному рівнях;
- боротися з усіма формами та проявами структурного антиромського расизму й антициганізму та з їхнім впливом на участь ромської молоді;

- забезпечити молодим ромам/ромкам повний і ефективний доступ до всіх основоположних прав і свобод людини та їх реалізацію;
- забезпечити всім молодим ромам/ромкам вільний і недискримінаційний доступ до якісної освіти, навчання й можливостей працевлаштування;
- підтримувати та зміцнювати потенціал організацій, груп та ініціатив, очолюваних ромською молоддю, а також організацій і молодіжних центрів, орієнтованих на ромську молодь, як простору для реалізації громадянських прав, сприяння молодіжній роботі та неформальній освіті/навчанню, а також для сприяння збереженню їхньої культурної ідентичності, мови та історії;
- забезпечити, щоб усі політики, заходи та програми, пов'язані з цією рекомендацією, поважали різноманіття ромських спільнот і були спрямовані, зокрема, на інтерсекційну дискримінацію, з якою стикаються ромські дівчата, ромські жінки, роми/ромки ЛГБТІ+, роми-мусульмани/ромки-мусульманки та молоді роми/ромки, які проживають в ізольованих і сільських громадах тощо.

Питання:

- Що із цієї Рекомендації я можу втілити або сприяти втіленню?

Європейська хартія про участь молоді в місцевому й регіональному житті

Повний текст:

Нова Європейська хартія участі молодих людей в місцевому та регіональному житті є сучасним стандартом для заохочення та впровадження участі молоді на місцевому та регіональному рівнях. Її мета — забезпечити належне представлення актуальних потреб молодих людей у демократичних процесах.

Нова Хартія ґрунтується на оригінальній редакції 1992 року та переглянутій версії 2003 року і була підготовлена на основі результатів процесу участі європейської молоді та молодіжних організацій. Ця остання версія відображає сучасний геополітичний і соціально-економічний контекст, а також наслідки нещодавніх економічних, політичних криз і кризи в сфері охорони здоров'я для молоді в Європі.

Дотримуючись підходу, заснованого на правах людини, нова Хартія виходить з того, що участь молодих

людей у політичному, соціальному, екологічному й економічному житті є необхідною умовою для всеосяжного та сталого розвитку. При цьому місцеві та регіональні органи влади розглядаються як носії обов'язків щодо забезпечення участі молоді.

Молодіжна політика на всіх рівнях має ґрунтуватися на фактичних даних, бути адаптованою до конкретних потреб і мати міжсекторальний характер, аби враховувати різноманітність молодих людей і надавати належну підтримку тим молодим людям, які перебувають у вразливих ситуаціях.

Участь молоді означає, що молоді люди мають право, засоби, простір і структури, можливості та інструменти, а також повну підтримку для участі та впливу на ухвалення рішень на місцевому та регіональному рівнях.

Перспективи молоді мають враховуватися у сферах політики, що реалізуються на місцевому та регіональному рівнях і впливають на життя молодих людей. Це має включати, але не обмежуватися такими напрямками, як економічна політика, зайнятість, освіта і професійна підготовка, умови життя та праці, міське планування та дизайн, транспорт і мобільність, розвиток сільських і віддалених громад, рівність, різноманітність та інклюзивність, цифрові технології та цифровізація, соціальні медіа та штучний інтелект, охорона довкілля та зміна клімату, дозвілля, спорт і громадське здоров'я.

Особливу увагу слід приділяти створенню умов, які забезпечують участь молоді під час криз, конфліктів, вимушеного переміщення чи стихійних лих, зокрема через альтернативні, транскордонні або цифрові засоби участі.

Питання:

- Що із цієї Рекомендації я можу втілити або сприяти втіленню?

Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про захист молодіжного громадянського суспільства і молоді та підтримки їх участі в демократичних процесах, CM/Rec(2022)6.

Ця рекомендація спрямована на вирішення проблем, із якими стикаються молоді люди й молодіжне громадянське суспільство в їхньому прагненні до значущої та справжньої участі в суспільному житті, організаційної стабільності та здійснення їхніх основоположних прав людини, а також на усунення будь-яких перешкод для досягнення цих цілей.

Рекомендація має на меті спонукати держави-члени до:

- забезпечення того, щоб усі молоді люди, включно з маргіналізованими й недостатньо представленими групами, могли повною мірою користуватися правами людини, соціальними, громадянськими й політичними правами згідно з національним і міжнародним законодавством, за допомогою виявлення й усунення перешкод і забезпечення доступу молодих людей до цих прав, зокрема, але не виключно, у цифровому просторі;
- розширення й захисту молодіжного громадянського простору як важливого складника процвітаючого демократичного суспільства в короткостроковій і довгостроковій перспективі; розширення можливостей усіх молодих людей і молодіжного громадянського суспільства у формуванні суспільства, зокрема, за допомогою створення стійкого та сприятливого середовища за допомогою проведення якісної молодіжної роботи, сприяння розвитку критичної громадянської позиції молоді, забезпечення значущої участі молоді, надання підтримки організаційному розвитку й забезпечення доступу до фінансування;
- реалізації принципу гендерної рівності й визнання різноманітності в наданні молодим жінкам і чоловікам доступу до просторів участі в соціальному, політичному та культурному житті загалом і до керівних посад зокрема;
- розроблення і впровадження стратегій та ініціатив відкритого уряду, які враховують потреби молодих людей і базуються на принципах прозорості, чесності, відповідальності й участі зацікавлених сторін;
- установа політик і заходів, які базуються на достовірній інформації, всебічних знаннях і дослідженнях і неупередженому, прозорому, інклюзивному й спільному оцінюванні стану молодіжного громадянського суспільства;
- посилення їхніх зобов'язань сприяти значущій і структурній участі молоді в демократичному житті за допомогою перетворення співпраці й консультацій з молодими людьми та їхніми організаціями на невід'ємну частину законодавчих процесів і розроблення політики, а також за допомогою застосування міжгалузевого підходу до значущої взаємодії з молодими людьми, залучаючи їх до демократичних практик і дозволяючи їй формувати політику із самих ранніх етапів її розроблення за допомогою інноваційних, інклюзивних і різноманітних інструментів, які спираються на передові практики й передбачають віртуальні підходи.

Питання:

- ▶ Що із цієї Рекомендації я можу втілити або сприяти втіленню?

Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти з прав людини.

Хартію створено з метою поглибити усвідомлення громадянами і громадянками їхніх прав і обов'язків у демократичному суспільстві. Однією з основних цілей освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини є не просто надання громадянам і громадянкам знань, розуміння і навичок, але й сприяння їхній готовності брати участь у житті суспільства, захищати й підтримувати права людини, демократію й верховенство права.

Рекомендує урядам держав-членів, зокрема:

- запровадити заходи, що спираються на положення Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини, викладені в додатку до цієї рекомендації;
- забезпечити широке розповсюдження Хартії в середовищі владних структур, відповідальних за освіту й молодь.

Освіта для демократичного громадянства — освіта, професійна підготовка, підвищення рівня обізнаності, інформація, практики та діяльність, спрямовані на передачу знань, розвиток навичок і розуміння й формування ставлення та поведінки, що дозволять тим, хто навчається, ширше використовувати демократичні права й обов'язки в суспільстві та захищати їх, цінувати різноманітність і відігравати активну роль у демократичному житті з метою підтримання й захисту демократії і верховенства права.

Освіта з прав людини — освіта, професійна підготовка, підвищення рівня обізнаності, інформація, практика та діяльність, спрямовані на передачу знань, розвиток навичок і розуміння й формування ставлення й поведінки, що дозволять тим, хто навчається, сприяти розбудові й захисту загальної культури прав людини в суспільстві з метою підтримання й захисту прав людини й основних свобод.

Питання:

- ▶ Що із цієї Хартії я можу втілити або сприяти втіленню?

Додаткова інформація	Стандарти Ради Європи в галузі молодіжної політики: 1. Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті. 2. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти з прав людини. 3. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про доступ молоді з неблагополучних районів до соціальних прав, CM/Rec(2015)3. 4. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про доступ молодих людей до прав, CM/Rec(2016)7. 5. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про молодіжну роботу, CM/Rec(2017)4. 6. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам щодо участі ромської молоді, CM/Rec(2023)4. 7. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про захист молодіжного громадянського суспільства і молоді та підтримки їх участі в демократичних процесах, CM/ Rec(2022)6. Додаткова література: 1. Kania, J., & Kramer, M. (2011). Collective Impact. Stanford Social Innovation Review. 2. Henig, J. R., Riehl, C. J., Rebell, M. A., & Wolff, J. R. (2016). Collective Impact and the New Generation of Cross-Sector Collaborations for Education. Teachers College, Columbia University. 3. Urban Institute. (2019). Youth Engagement in Collective Impact Initiatives.
----------------------	---

Тема	Інфраструктура: молодіжні центри, консультативні органи, цифрові сервіси
Мета практичних вправ	▶ Сформувати у студентів розуміння ролі молодіжних центрів, консультативних органів і цифрових сервісів у системі молодіжної політики та їхньої взаємодоповнюваності. ▶ Розвинути навички інтеграції різних елементів інфраструктури у спільні концепції та здатність оцінювати їхню ефективність. ▶ Зміцнити вміння аргументувати позицію, працювати в команді та презентувати власні ідеї. ▶ Сприяти усвідомленню важливості балансу між фізичними просторами й цифровими інструментами у розвитку молодіжної політики

**Інструкція
практичних вправ**

Вправа «Молодіжний центр 2.0» (60 хв.)

Крок 1. Викладач об'єднує аудиторію в групи, кожна з яких отримує картку з темою для проекту (матеріали для розповсюдження). Завдання — створити концепцію інфраструктурного об'єкта, що включає всі три аспекти: фізичний простір (молодіжний центр), консультативну підтримку та цифрові сервіси.

Крок 2. Групова робота:

- Крок 2.1: Мозковий штурм та розробка ідеї. Групи обговорюють, що саме буде представляти їхній центр. Яку цільову аудиторію він охопить?
- Крок 2.2: Визначення функцій та сервісів. Студенти мають придумати, які консультативні органи (наприклад, «рада експертів», «ментори з працевлаштування») будуть працювати в центрі, і які цифрові сервіси (онлайн-реєстрація на події, віртуальні консультації) вони запропонують.
- Крок 2.3: Візуалізація та підготовка презентації. Кожна група створює на ватмані або дошці схему свого проекту, записує ключові ідеї та готує короткий виступ.

Крок 3. Презентація й обговорення:

- Кожна група презентує свою концепцію.
- Після презентації інші групи можуть ставити запитання, пропонувати доповнення або висловлювати критичні зауваження.

Вправа «Дебати: Центр vs. Цифра» (60 хв.)

Крок 1. Викладач об'єднує групу у дві команди:

- Команда 1: «Прихильники фізичних центрів». Вони мають аргументувати, чому молодіжні центри є незамінними (живе спілкування, відчуття спільноти, доступність для всіх).
- Команда 2: «Прихильники цифрових сервісів». Їхнє завдання — довести, що онлайн-платформи та сервіси є більш ефективними та сучасними (ширша аудиторія, доступ 24/7, економія ресурсів).

	• Викладач виступає в ролі модератора. Крок 2. Підготовка аргументів: • Кожна команда готує свої ключові тези та контраргументи. Важливо, щоб вони використовували конкретні приклади з життя. Крок 3. Дискусія: • Перший раунд: Кожна команда по черзі представляє свої основні аргументи (5 хв. на команду). • Другий раунд: Відповіді на запитання та контраргументи. Команди намагаються опротестувати аргументи опонентів. • Третій раунд: Модератор підводить підсумки, наголошуючи, що обидва елементи є важливими та взаємодоповнюючими.
Матеріали для розповсюдження	До вправи «Дебати: Центр vs. Цифра» Інноваційний хаб Центр культурного розвитку

Додаткова інформація	Поради викладачу/викладачці: Наголосіть на необхідності інтеграції всіх трьох компонентів (центр, консультації, цифра) в єдину систему. Зверніть увагу на реалістичність проєктів. Після презентацій проведіть спільне обговорення, які проєкти є найбільш життєздатними і чому. Ви можете також підготувати різні підручні матеріали, аби студентки та студенти «будували» простір. Рекомендуємо вправу «Створення молодіжного центру з посібника «Молодіжна робота»²¹⁰

²¹⁰ Посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців та і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна робота». 2024 р.

Назва	Молодіжний працівник: роль, компетентності, стандарти
Мета практичних вправ	▶ Ознайомити студентів із поняттям «молодіжний працівник» та ключовими ролями цієї професії в системі молодіжної політики. ▶ Сформулювати розуміння професійних компетентностей молодіжного працівника, їхніх етичних засад і стандартів діяльності.
Інструкція практичних вправ	Вправа «Хто такі молодіжні працівники і працівниці?» (45 хв.) Крок 1. Нагадайте учасникам, хто такі молодіжні працівники (МП) відповідно до Закону України. Зробіть короткий огляд професійного стандарту. Крок 2. Об'єднайте учасників у мікрогрупи (щоб у кожній групі було 3–4 людини) і попросіть змалювати образ МП (метелик, дерево тощо) та ті основні компетентності, якими він чи вона мають володіти. Крок 3. Запросіть учасників створити галерею картин і прогулятися нею. Біля кожної картини має залишитися по одному представнику групи, щоб у разі виникнення запитань надати відповідь. Крок 4. Запитайте в учасників, які спільні риси вони помітили? Та чи було у когось щось, що кардинально відрізнялося від інших. Крок 5. Продовжте огляд презентації, обговорюючи загальні компетентності МП згідно з професійним стандартом. Крок 6. Попросіть учасників індивідуально подумати, яка з 11 загальних компетентностей у них особисто найбільш розвинута, завдяки чому було досягнуто такого рівня та рівень яку із компетентностей вони хотіли б покращити. Крок 7. Рефлексія. Питання для рефлексії:

²¹⁰ Посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців та і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна робота». 2024 р.

	Які ключові компетентності були визначені для молодіжних працівників під час вправи? Як вони відображають сучасні вимоги та потреби роботодавців у цій сфері? Вправа. Порівняльний аналіз: «Профіль професії» (15 хв.) Крок 1. Попросіть учасників порівняти молодіжного працівника з іншими професіями (педагог, соціальний працівник, психолог, культурний менеджер). У чому різниця? Що спільного? Що унікального? Крок 2. Об'єднайте учасників у 3 групи та попросіть сформулювати: (1) одне речення «У чому унікальність молодіжного працівника?»; (2) три ситуації, коли молодіжний працівник має скерувати молодь до іншого фахівця. Короткі презентації по 30 сек/група.
Матеріали для розповсюдження	<u>Професійний стандарт.</u>
Додаткова інформація	Рекомендовані джерела: <u>1. Youth Work Portfolio.</u> <u>2. YOUTH WORK ESSENTIALS.</u> <u>3. A Competence Model for Youth Workers to Work Internationally).</u> <u>4. The European Discussion on Youth Work 2015-2020.</u>

Назва	Фінансування: бюджети, програми, гранти, партнерства
Мета практичних вправ	▶ Навчити студентів розробляти детальний бюджет для громадського або комерційного проєкту, розрізняти різні типи витрат і розуміти важливість фінансового планування. ▶ Навчити студентів аналізувати грантові програми, ідентифікувати ключові вимоги грантодавця й оцінювати відповідність проєкту цим вимогам.

**Інструкція
практичних вправ**

Вправа «Створення бюджету проєкту: Від ідеї до реальності» (60 хв.)

Крок 1. Викладач формує групи по 4–5 осіб і роздає кожній групі картку з назвою проєкту (матеріали для розповсюдження). Пояснює, що їхнє завдання — створити реалістичний бюджет для цього проєкту.

Крок 2. Групи обговорюють свій проєкт і заповнюють шаблон бюджету, розділяючи витрати на такі категорії:

- Прямі витрати: Оренда приміщення, закупівля обладнання, оплата послуг підрядників (дизайнер, спікер).
- Адміністративні витрати: Зарплата координатора проєкту, канцелярські товари, зв'язок.
- Маркетинг і комунікація: Друк афіш, реклама в соціальних мережах.
- Непередбачені витрати: Резерв 5–10 % від загальної суми.

Крок 3. Кожна група презентує свій бюджет, пояснюючи, чому вони включили ті чи інші статті витрат. Після кожної презентації інші групи можуть ставити запитання.

Крок 4. Викладач узагальнює презентації, звертаючи увагу на типові помилки (наприклад, невраховані адміністративні витрати) і важливість деталізації.

Вправа «Шлях до гранту: від вимог до успіху» (60 хв.)

Крок 1. Викладач розподіляє між студентами різні грантові заявки або дає всім одну й ту саму. Пояснює, що завдання — уважно вивчити документ і відповісти на ключові запитання за допомогою «Чекліста» (Додаток 3).

Крок 2. Студенти самостійно вивчають грантову заявку. Вони повинні визначити:

- Хто може подаватися (географія, тип організації).
- Які цілі програми (наприклад, підтримка молоді, екологічні ініціативи).
- Які ключові вимоги до проєкту.
- Які статті витрат можна фінансувати.
- Які кінцеві результати очікує грантодавець.

Крок 3. Студенти об'єднуються в групи (за типом грантової заявки, якщо їх декілька) та обговорюють

	свої висновки. Вони порівнюють, чи всі однаково зрозуміли вимоги, і обґрунтовують свою думку. Викладач може попросити їх намалювати ідеальний проєкт, який би на 100 % відповідав критеріям. Крок 4. Кожна група ділиться своїми висновками. Викладач акцентує увагу на типових помилках (наприклад, ігнорування нецільових витрат, невідповідність проєкту цілям грантодавця) і підкреслює важливість уважного читання та аналізу документів
Матеріали для розповсюдження	До вправи «Створення бюджету проєкту: Від ідеї до реальності» «Організація фестивалю» «Створення молодіжного хабу» «Розробка мобільного додатку для вивчення історії міста»

	Копії реальних або спрощених грантових заявок (форма заявки, опис програми, критерії оцінки).
Додаткова інформація	Поради викладачу/викладачці: Перед початком вправи підготуйте прості приклади витрат для кожної категорії, щоб студентам було легше орієнтуватися. Заохочуйте студентів до критичного мислення, ставлячи запитання: «А що, якщо ви забули про вартість транспорту?» або «Чи включили ви податки?». Можна запропонувати бонусне завдання: знайти джерела потенційного фінансування для їхнього проєкту (наприклад, гранти, спонсорство). Обговоріть ключові терміни (наприклад, «індикатори успіху», «сталість проєкту», «цільова аудиторія»). Запропонуйте студентам розглянути і партнерства в контексті гранту: "Чи потрібно вам знайти партнера для цього проєкту, щоб отримати фінансування?". Література 1. <u>International Renaissance Foundation. (n.d.). Current Grant Competitions. 2025.</u> 2. <u>European Commission. (n.d.). Horizon Europe.</u> 3. <u>EU Delegation to Ukraine. (n.d.). EU programmes and funding.</u> 4. <u>Erasmus+ National Office in Ukraine. (n.d.). Конкурси та можливості.</u> 5. <u>East Europe Foundation. (n.d.). Актуальні конкурси.</u> 6. <u>Гранти та можливості.</u> 7. <u>European Youth Foundation.</u>

Модуль 3.

Участь і вплив: як молодь формує політику

Тема	Права людини та участь молоді
Мета практичних вправ	► Допомогти учасникам та учасницям усвідомити взаємозв'язок між правами людини та участю молоді, ознайомитися з основними принципами участі молоді, зрозуміти, як визначати рівень участі молодих людей у процесі ухвалення рішень і створювати сприятливі умови для його підвищення.
Покрокова інструкція практичних вправ	Вправа «Права людини» (30 хв.)²¹¹ Крок 1. Запросіть учасників і учасниць пройти квіз. Можна заздалегідь підготувати роздруковані запитання для квізу або використати формат презентації чи онлайн-інструменти (наприклад, Kahoot) (пропоновані питання для квізу подані в матеріалах для розповсюдження). Квіз (з англ. quiz — вікторина) — це вид гри, що полягає у відповідях на усні чи письмові запитання з різних галузей знань. Крок 2. Прокоментуйте відповіді, посилаючись на ресурси і стандарти Ради Європи. Крок 3. Обговоріть з учасниками/учасницями, що право молодих людей брати участь у демократичних структурах і процесах наших суспільств є одним із прав людини. Вони мають право бути почутими й ухвалювати власні рішення з питань, які впливатимуть на них і їхнє життя²¹². Вправа «Визначення участі молоді» (30 хв.) Крок 1. Виведіть на екран або напишіть на фліпчарті визначення участі молоді, яке будете використовувати в подальшій роботі.

²¹¹ Посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців та і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна робота». 2024 р.

²¹² Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті.

	Запитання для обговорення: • Які слова є для вас ключовими в цьому твердженні? • Наскільки це твердження збігається з вашим розумінням участі? • Що би ви хотіли змінити або додати в ньому? Крок 2. Обговоріть з учасниками та учасницями взаємозв'язок прав людини та участі молоді. Крок 3. Продемонструйте відеоролик про діяльність Офісу Ради Європи в Україні, зокрема проєкти в галузі посилення участі молоді (відеоролик про досвід участі в першій фазі Проєкту «Молодь за демократію в Україні» команди з Курненської та Ніжинської громад). Крок 4. Дайте більш розлогу інформацію про Європейську хартію про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті, прийняту Конгресом місцевих і регіональних влад Ради Європи. Вправа «Мій досвід участі» (25 хв.) Крок 1. Запропонуйте учасникам і учасницям самостійно пригадати власний досвід участі як молодої людини. Попросіть їх кількома реченнями описати по одному конкретному прикладу участі з їхнього життя на окремій картці: • Як саме вони були залучені. • Як вони почувалися при цьому. • Хто сприяв їхній участі як молодої людини. Крок 2. Сформуйте групи з двох – трьох людей і попросіть їх поділитися їхнім досвідом участі, відповівши при цьому на запитання: • Якби це було можливо, що би ви змінили в цьому досвіді? Крок 3. Запитайте в груп про результати їхнього обговорення та приклади того, що вони хотіли би змінити.
Матеріали для розповсюдження	До вправи «Права людини» Матеріали для квізу за «права людини»

1.Продовжіть тезу «Права людини...»

- з'являються тоді ж, коли й обов'язки;
- стосуються всіх людей у всьому світі;
- залежать від громадянства;
- набувають із настанням повноліття.

Коментар. Права людини універсальні. Це означає, що вони так само стосуються всіх людей у всьому світі, причому без обмежень за часом. Кожен/кожна має право користуватися правами людини без будь-якої різниці, як-от щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища.

2. Оберіть дві основні цінності, що лежать в основі концепції прав людини:

- людська гідність;
- свобода;
- виживання;
- рівність.

Коментар. В основі концепції прав людини лежать дві основні цінності — людська гідність і рівність. Права людини можна розуміти як щось, що визначає базові норми, необхідні для того, щоб жити з почуттям гідності, їхня універсальність впливає з того, що принаймні в цьому всі люди рівні. Ми не маємо й не можемо тут когось виокремлювати. З цих двох основних цінностей можна вивести багато інших і з їхньою допомогою точніше визначити, як на практиці мають співіснувати люди й суспільства, наприклад свобода, недискримінація, справедливість.

3. Чи правильна ця теза: «Права людини стосуються відносин між людиною і державою»?

- так;
- ні;
- не знаю.

Коментар. Так, права людини слугують мінімальним стандартом, який стосується всіх людей. Кожна держава й суспільство можуть визначати й застосовувати вищі або детальніші стандарти. Держава зобов'язана поважати (не порушувати) й захищати права людини й забезпечувати їх реалізацію.

4.Оберіть основний документ Ради Європи в галузі прав людини:

- Загальна декларація прав людини;
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод;
- Конвенція ООН про права дитини;
- Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації.

Коментар. Із 1950 року Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (ЄКПЛ) є найважливішим документом у міжнародній системі захисту прав людини. З першого дня появи Конвенція слугує дороговказом для визначення ідеалів і цінностей демократичних суспільств і фундаментом для розвитку правових держав. На сьогодні Рада Європи розробила й ухвалила понад 200 конвенцій та угод, спрямованих на захист і реалізацію фундаментальних цінностей — прав людини, демократії і верховенства права. 17 липня 1997 року Верховна Рада України ратифікувала ЄКПЛ, яка набрала чинності для України 11 вересня того самого року. Для підтримання України у виконанні її зобов'язань як держави-члена Ради Європи з 2005 року реалізують Плани дій — стратегічні програмні документи з визначеним періодом дії.

До вправи «Визначення участі молоді»

Посилання на відеоролик про діяльність Офісу Ради Європи в Україні, зокрема проекти в галузі посилення участі молоді ([відеоролик про досвід участі в першій фазі Проєкту «Молодь за демократію в Україні» команди з Курненської та Ніжинської громад](#)).

Додаткова інформація про Європейську хартію про участь молоді в місцевому та регіональному житті

Нова Європейська хартія участі молодих людей в місцевому та регіональному житті є сучасним стандартом для заохочення та впровадження участі молоді на місцевому та регіональному рівнях. Її мета — забезпечити належне представлення актуальних потреб молодих людей в демократичних процесах.

Нова Хартія ґрунтується на оригінальній редакції 1992 року та переглянутій версії 2003 року і була підготовлена на основі результатів процесу участі європейської молоді та молодіжних організацій. Ця остання версія відображає сучасний геополітичний і соціально-економічний контекст, а також наслідки нещодавніх економічних, політичних криз і кризи в сфері охорони здоров'я для молоді в Європі.

Дотримуючись підходу, заснованого на правах людини, нова Хартія виходить з того, що участь

	молодих людей в політичному, соціальному, екологічному й економічному житті є необхідною умовою для всеосяжного та сталого розвитку. При цьому місцеві та регіональні органи влади розглядаються як носії обов'язків щодо забезпечення участі молоді. Молодіжна політика на всіх рівнях має ґрунтуватися на фактичних даних, бути адаптованою до конкретних потреб і мати міжсекторальний характер, аби враховувати різноманітність молодих людей і надавати належну підтримку тим молодим людям, які перебувають у вразливих ситуаціях. Участь молоді означає, що молоді люди мають право, засоби, простір і структури, можливості та інструменти, а також повну підтримку для участі та впливу на ухвалення рішень на місцевому та регіональному рівнях. Перспективи молоді мають враховуватися у сферах політики, що реалізуються на місцевому та регіональному рівнях і впливають на життя молодих людей. Це має включати, але не обмежуватися такими напрямками, як економічна політика, зайнятість, освіта і професійна підготовка, умови життя та праці, міське планування та дизайн, транспорт і мобільність, розвиток сільських і віддалених громад, рівність, різноманітність та інклюзивність, цифрові технології та цифровізація, соціальні медіа та штучний інтелект, охорона довкілля та зміна клімату, дозвілля, спорт і громадське здоров'я. Особливу увагу слід приділяти створенню умов, які забезпечують участь молоді під час криз, конфліктів, вимушеного переміщення чи стихійних лих, зокрема через альтернативні, транскордонні або цифрові засоби участі.
Додаткова інформація	На початку заняття варто зазначити, що визначень участі молоді може бути кілька, але ми будемо використовувати визначення Ради Європи, щоб говорити спільною мовою й розуміти, про що йдеться. Досвід участі або неучасті в декого може бути чутливим. Якщо учасники або учасниці не хочуть ділитися їхньою історією назагал, дозволяйте їм не робити цього. Молодіжна політика має орієнтуватися і спиратися на права людини як універсальні гарантії забезпечення базових потреб. Молодіжна політика має полегшувати доступ молодих людей до прав і усувати будь-які юридичні, адміністративні та практичні перешкоди, а також сприяти скоординованому підходу до покращення доступу молоді до прав зі співпрацею в усіх відповідних галузях політики на міжнародному, національному, регіональному та місцевому рівнях.

На початку заняття варто зазначити, що визначень участі молоді може бути кілька, але ми будемо використовувати визначення Ради Європи, щоб говорити спільною мовою й розуміти, про що йдеться. Досвід участі або неучасті в декого може бути чутливим. Якщо учасники або учасниці не хочуть ділитися їхньою історією назагал, дозвольте їм не робити цього.

Молодіжна політика має орієнтуватися і спиратися на права людини як універсальні гарантії забезпечення базових потреб.

Молодіжна політика має полегшувати доступ молодих людей до прав і усувати будь-які юридичні, адміністративні та практичні перешкоди, а також сприяти скоординованому підходу до покращення доступу молоді до прав зі співпрацею в усіх відповідних галузях політики на міжнародному, національному, регіональному та місцевому рівнях.

Участь — це фундаментальне право людини, визнане в кількох міжнародних договорах, починаючи із Загальної декларації прав людини, яка передбачає право на участь у державних і вільних виборах, право на участь у культурному житті суспільства, право на свободу мирних зібрань і об'єднань, а також право вступати у профспілки. Конвенція про права дитини Організації Об'єднаних Націй зазначає, що діти та молодь мають право на самовираження й участь в ухваленні всіх рішень, що їх стосуються. Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому й регіональному житті наголошує, що молоді люди мають право брати участь у демократичних структурах і процесах наших суспільств. Вони мають право бути почутими й ухвалювати власні рішення з питань, які впливатимуть на них і їхнє життя²¹³.

Визначення участі молоді

Участь у демократичному житті будь-якого суспільства — щось більше, ніж просто голосування, балотування на виборах, хоча це все теж є важливими складниками. Участь та активне громадянство означають мати право, засоби, простір, можливості і, якщо необхідно, підтримку в участі та впливі на ухвалення рішень, а також брати участь у різноманітних заходах і процесах задля побудови кращого суспільства. Участь молоді означає, що молоді люди мають право, засоби, простір і структури, можливості й інструменти, а також повну підтримку для участі та впливу на ухвалення рішень на місцевому та регіональному рівнях.

²¹³ Навчальний посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців та і службовиць і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна політика, заснована на підходах участі».

Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи. Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи (далі — Конгрес) є консультативним органом Ради Європи, який діє з 1994 р. в інтересах більш ніж 130 000 органів місцевих і регіональних влад 46 держав-членів Ради Європи.

У національній делегації України в Конгресі на 2021–2026 рр., склад якої затверджений Указом Президента України № 54/2021 та Указом Президента України № 98/2021, 12 представників/представниць України та 12 їхніх заступників/заступниць (порівну в Палаті місцевих влад і Палаті регіонів Конгресу). Двоє членів / дві членкині української делегації в Конгресі входять до складу Бюро Конгресу, яке забезпечує координацію діяльності Конгресу та його робочих органів.

Конгрес:

- представляє інтереси європейських регіонів і муніципалітетів;
- є форумом, на якому представники/представниці місцевих і регіональних влад обговорюють спільні проблеми, обмінюються досвідом й ознайомлюють уряди з їхніми позиціями;
- консультує Комітет міністрів і Парламентську асамблею Ради Європи з усіх аспектів розвитку й реалізації місцевої та регіональної політики;
- тісно взаємодіє з національними і міжнародними організаціями, які представляють місцеві й регіональні влади;
- організовує публічні обговорення й конференції на місцевому й регіональному рівнях в усіх державах-членах Ради Європи з метою активного залучення до цього громадськості, участь якої важлива для утвердження демократії;
- готує регулярні доповіді щодо стану місцевої й регіональної демократії в кожній із держав-членів Ради Європи і країнах, що є кандидатами на вступ; крім того, Конгрес спостерігає за проведенням місцевих і регіональних виборів у цих країнах.

²¹³ Навчальний посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців та і службовиць і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна політика, заснована на підходах участі».

Назва	Участь молоді, як основа сучасного підходу до формування молодіжної політики. Форми молодіжної участі: представницька, партисипативна, цифрова
Мета практичних вправ	▶ Ознайомити учасників та учасниць з моделлю «Драбина участі молоді» Роджера Харта та її рівнями. ▶ Сформувати розуміння різниці між формальною (неучастью) і реальною участю молодих людей. ▶ Розвинути вміння аналізувати власний досвід і досвід інших молодих людей у громаді крізь призму Драбини. ▶ Навчити застосовувати інструмент Драбини для оцінки рівня залучення молоді в процеси ухвалення рішень.
Інструкція практичних вправ	Вправа «Ознайомлення з Драбиною участі молоді Роджера Харта» (15 хв.) Крок 1. Представте концепцію рівнів участі Роджера Харта, розповівши контекст створення концепції, характеристики й назви сходинки участі та неучасті. Крок 2. Для візуального закріплення інформації роздрукуйте назви сходинки на окремих аркушах і сформулюйте драбину (можна зобразити на підлозі, підготувавши сходинки заздалегідь). Крок 3. Також підготуйте матеріал для розповсюдження з Драбиною й поясненням кожної сходинки. Крок 4. Уточніть, чи все зрозуміло в цій концепції, чи є в учасників та учасниць запитання. Вправа «Мій досвід участі 2» (15 хв.) Крок 1. Якщо проводили цю вправу на попередньому занятті, то попросіть учасників/учасниць узяти картки з власним досвідом участі та спробувати визначити, на яку сходинку Драбини Харта вони могли б розмістити їхній приклад (якщо не проводили, то спочатку попросіть згадати власний досвід). Крок 2. Після того, як усі визначилися й розмістили картки відповідно до сходинки, переходьте до обговорення. Вправа «Різні молоді люди громади і їхній досвід участі» (60 хв.) Крок 1. Запросіть учасників та учасниць знайти нотатки з заняття про молодих людей, коли обговорювали категорії/групи молодих людей.

	Крок 2. Попросіть учасників та учасниць розмістити назви цих категорій/груп молодих людей на сходинах Драми Харта відповідно до того, як вони беруть участь у молодіжній політиці громади. Крок 3. Запитайте: Які виклики вони бачать для участі молодих людей у формуванні молодіжної політики? Якою є роль молодіжних працівників, а також представників органів місцевого самоврядування у підвищенні залученості молодих людей до розробки та реалізації молодіжної політики? Крок 4. Об'єднайте учасників та учасниць в 4 групи. Підготуйте 8 ситуацій (Матеріал для розповсюдження) та роздайте по 2 картки кожній групі, наприклад ситуація зі сходинки 2 та 7. Крок 5. Попросіть учасників та учасниць визначитися у групі, з якою сходиною пов'язана ситуація та по завершенню обговорення по одному учаснику від групи стати на відповідну сходинку чи сходинки. Крок 6. Питання для рефлексії: • Наскільки легко було визначитися зі сходиною, яку обрали для досвіду вашої участі? • Які категорії/групи молодих людей беруть меншу участь у молодіжній політиці? • Що можна зробити, щоб більше різних молодих людей брали участь у молодіжній політиці громади? • Ознайомившись з Драбиною участі Харта, як ви можете застосувати її у вашій діяльності? • Яка роль молодіжних працівників і представників органів місцевого самоврядування та державної влади у підвищенні залученості молоді до розробки та реалізації молодіжної політики? (просування по драбині). Які можливості ви бачите для підвищення рівня участі молоді в ухваленні рішень на різних рівнях у вашій громаді? Після занять: Самостійне завдання: знайти реальний приклад участі молоді в Україні (онлайн або офлайн), описати його формат, цілі, кінцевий результат, власні висновки щодо успішності та можливостей вдосконалення.
Матеріали для розповсюдження	Інформація про драбину участі молоді Роджера Харта Щоб проаналізувати ефективність залучення молодих людей, можна скористатися моделлю «Сходинок дитячої участі» Роджера Харта, яка ілюструє різні рівні участі дітей і молодих людей у проектах, організаціях або спільнотах. Цей інструмент може бути корисним для фахівців/фахівчинь, які прагнуть

отримати об'єктивне уявлення про рівень залучення молодих людей у їхніх громадах.

Роджер Харт визначив вісім рівнів участі молоді, кожен із яких відповідає одній сходинці умовної драбини:

Сходинка 1: Маніпуляція.

Сходинка 2: Молоді люди як декорація.

Сходинка 3: Символічне залучення (токенізм).

Сходинка 4: Проект/діяльність доручають молодим людям і повідомляють їм про його/її реалізацію.

Сходинка 5: Із молодими людьми консультуються, їх інформують.

Сходинка 6: Ініціатива проекту/діяльності виходить від дорослих, рішення ухвалюють спільно дорослі й молоді люди.

Сходинка 7: Проектом/діяльністю керують молоді люди.

Сходинка 8: Спільне ухвалення рішень.

Варто відзначити, що перші три сходинки драбини не є участю як такою. Це фактично використання молодих людей для втілення планів дорослих. Участь починається з четвертої сходинки й поступово збільшує рівень залучення.

Інформація про драбину участі молоді Роджера Харта

Щоб проаналізувати ефективність залучення молодих людей, можна скористатися моделлю «Сходинок дитячої участі» Роджера Харта, яка ілюструє різні рівні участі дітей і молодих людей у проектах, організаціях або спільнотах. Цей інструмент може бути корисним для фахівців/фахівчинь, які прагнуть отримати об'єктивне уявлення про рівень залучення молодих людей у їхніх громадах.

Роджер Харт визначив вісім рівнів участі молоді, кожен із яких відповідає одній сходинці умовної драбини:

Сходинка 1: Маніпуляція.

Сходинка 2: Молоді люди як декорація.

Сходинка 3: Символічне залучення (токенізм).

Сходинка 4: Проект/діяльність доручають молодим людям і повідомляють їм про його/її реалізацію.

Сходинка 5: Із молодими людьми консультуються, їх інформують.

Сходинка 6: Ініціатива проекту/діяльності виходить від дорослих, рішення ухвалюють спільно дорослі й молоді люди.

Сходинка 7: Проєктом/діяльністю керують молоді люди.
Сходинка 8: Спільне ухвалення рішень.

Варто відзначити, що перші три сходинки драбини не є участю як такою. Це фактично використання молодих людей для втілення планів дорослих. Участь починається з четвертої сходинки й поступово збільшує рівень залучення.

До Вправи «Різні молоді люди громади і їхній досвід участі»

Картки з ситуаціями²¹⁴

Маніпуляція

Екологічна громадська організація
запросила школярів потримати
плакати під час акції «Не дамо
знищити міський парк».

²¹⁴ Створено на основі презентації.

Декорація

Учнів міської гімназії, учасників міжнародних обмінів, запросили на концерт з нагоди Дня молоді до мерії міста та урочисто вручили блокноти і сумки з логотипом міста.

Символічне залучення (токенізм)

Громадська організація вирішила подати проєкт на створення молодіжного центру. Написали заявку, склали план. Потім зібрали старшокласників найближчої школи, розповіли про ідею, отримали схвалення і попросили підписати заявку як ініціативну групу, яка хоче створити центр.

Інформування та призначення

Громада планує пофарбувати навесні лавочки в міському парку й обладнати дитячий майданчик, розроблено відповідний проєкт. Керівництво проєкту доручають 11-класникам і студентам 1 курсу аграрного коледжу, реалізацію проєкту місцеві журналісти висвітлюють в міській газеті.

Діалог

Вчителі сільської школи на Волині разом з польськими колегами подали грантову заявку на реалізацію міжнародного проєкту з дослідження спільних історичних сторінок. Як буде реалізовуватися проєкт в Польщі та Україні, вчителі обговорюють разом зі своїми учнями, проговорюючи сильні та слабкі сторони проєкту.

The diagram consists of a large orange vertical bar on the left. To its right is a white rectangular area divided into four quadrants by dashed orange lines. The top-left quadrant contains the text 'Проектами керують молоді люди'. The top-right quadrant contains a paragraph about a radio newspaper project. The bottom-left quadrant contains the text 'Партнерство'. The bottom-right quadrant contains a paragraph about organizing a youth center.

Проектами керують молоді люди

Учні київського ліцею ініціювали проект створення щотижневої радіогазети «Ліцей-інфо» і самі відповідають за її випуск, дорослі лише періодично контролюють технічний стан радіовузла.

Партнерство

Молоді активісти вирішили організувати новий молодіжний центр у місті, що вимагає значних інвестицій і ресурсів. Представники молоді разом із представниками міської ради обговорили всі деталі, визначили бюджет, розподілили відповідальність та разом ухвалили рішення про запуск центру.

Додаткова інформація	Поради: Якщо ви до цього часу не мали можливості провести вправу «Створення молодіжного центру»²¹⁵ або/та Симуляційну гру «Засідання молодіжної ради» з Посібника для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна робота»²¹⁶, то тут чудовий простір для цього.
----------------------	--

Назва	Адвокація та кампанії впливу
Мета практичних вправ	► Сформувати у студентів розуміння сутності адвокації як інструменту молодіжної політики, ознайомити з основними етапами й інструментами кампаній впливу, а також навчити їх створювати простий адвокаційний план: від формулювання проблеми до вибору цільової аудиторії і ефективного меседжингу.
Інструкція практичних вправ	Вправа «Мозковий штурм: "Адвокація — це?"» (15 хв.) Крок 1. Об'єднайте учасників в 4 групи. Крок 2. Кожна група формулює коротке визначення адвокації, перелік її цілей, наводить приклади успішних кампаній (за можливості) і проблем, які можна вирішити за допомогою адвокації. Крок 3. Коротка презентація. Без повторів. Вправа «Мікрокампанія "соцмережі"» (15 хв.) Крок 1. Об'єднайте учасників в 4 групи. Крок 2. Кожна група має скласти публікацію (текст + візуальна ідея) для соцмереж про конкретну проблему та заклик до дії (наприклад, «підпиши петицію», «приходь на консультацію»).

²¹⁵ Симуляційна гра «Червоні лінії»: Як створити молодіжний центр у своїй громаді (2021 р.).

²¹⁶ Посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна робота».

	Крок 3. Презентація ідей. Вправа «Адвокаційна кампанія» (60 хв.) Крок 1. Нагадайте учасникам та учасницям, що таке адвокація, які її основні етапи та кроки реалізації. Крок 2. Об'єднайте учасників у групи та запропонуйте їм продумати адвокаційну кампанію (визначивши проблему, мішені, стейкхолдерів, партнерів, комунікаційні повідомлення тощо) історії про Попелюшку або надайте проблемні ситуації в громаді, які можна вирішити завдяки адвокаційним кампаніям. Нагадайте учасникам, що ми говоримо про молодіжну роботу. Крок 3. Обговорення та рефлексія • Як і чому ви обрали саме цю проблему кампанії? • Які методи ви використали для ідентифікації цільової аудиторії та стейкхолдерів вашої кампанії? • Які засоби комунікації ви запропонували для досягнення цілей вашої кампанії? Як їх ефективність можна оцінити? • Як ви оціните успішність вашої кампанії, основні досягнення та вплив?
Додаткова інформація	Більше матеріалів по темі можна знайти в посібнику «Адвокація для молодіжних рад»²¹⁷

²¹⁷ [Посібник «Адвокація для молодіжних рад».](#)

Модуль 4.

Молодіжна робота: інструменти змін і дії в громадах

Назва	Що таке молодіжна робота? Принципи та формати молодіжної роботи
Мета практичних вправ	▶ Сформуванати розуміння, що таке молодіжна робота і чим вона відрізняється від інших сфер. ▶ Закріпити принципи молодіжної роботи через практичні приклади. ▶ Навчити розрізняти формати молодіжної роботи та знаходити власні приклади. ▶ Розвинути навички аналізу потреб молоді та пошуку відповідних рішень.
Інструкція практичних вправ	Вправа «Це молодіжна робота?» (15 хв.) Крок 1. Підготуйте приклади дій або проєктів (матеріали для розповсюдження). Роздайте учасникам і поясніть, що вони мають вирішити — це молодіжна робота чи ні, аргументувавши свою відповідь. Крок 2. Обговорення. Крок 3. Після обговорення викладач підсумовує: молодіжна робота — це завжди добровільна участь молоді + орієнтація на розвиток/підтримку + робота з молоддю як із групою, а не «для молоді». Вправа «Принципи в дії» (15 хв.) Крок 1. Об'єднайте учасників у 3 групи. Крок 2. Кожна група отримує 1–2 принципи молодіжної роботи (наприклад, добровільність, рівність, інклюзія, розвиток потенціалу, партнерство, прозорість). Можна вирізати картки з Матеріалів для розповсюдження, а можна просто написати на фліпчарті. Крок 3. Групи мають: 1. Пояснити принцип своїми словами. 2. Навести приклад, коли його дотримання — ключове для якісної молодіжної роботи. 3. Навести приклад, коли його ігнорування призводить до проблем.

Крок 4. Кожна група презентує свій принцип і приклади.

Вправа «Мінікейс або ситуаційна гра: "Що б ви зробили?"» (30 хв.)

Крок 1. Об'єднайте учасників у кілька груп. Виведіть на екран або роздайте ситуацію: «У місті відкрився молодіжний простір. Громада очікує, що він буде активним центром для молоді. Проте молоді люди не поспішають приходити. На першу подію прийшло 7 осіб, із них 3 — знайомі організатора. Влада запитує: «Навіщо це все, якщо ефекту нема?»»

Крок 2. Завдання для груп:

1. Визначте, що могло піти не так.
2. Які принципи молодіжної роботи були / не були враховані?
3. Які формати/типи роботи варто запровадити в першу чергу?
4. Що сказати владі, щоб обґрунтувати необхідність простору?

Крок 3. Презентація: 3 хвилини на команду.

Вправа «Симуляція «Потреби молоді»» (30 хв.)

Крок 1. Об'єднайте учасників в групи. Кожна група отримує картку з профілем вигаданої молодої людини (матеріали для розповсюдження).

Крок 2. Завдання групи:

- Визначити основні потреби цієї молодої людини (освіта, працевлаштування, безпека, самореалізація, дозвілля, підтримка).
- Подумати, як молодіжний працівник може допомогти: які інструменти, форми роботи, партнерства використати.

Крок 3. Презентація (по 3 хв. від кожної групи). Групи діляться своїми рішеннями: що запропонували, як саме працювала б молодіжна робота в їхньому кейсі.

Крок 4. Рефлексія:

- Чи легко було «почути» молоду людину?

	• Які потреби виявилися найчастішими? • Як різні контексти впливають на вибір інструментів молодіжної роботи?						
Матеріали для розповсюдження	Приклади ситуацій до вправи «Це молодіжна робота?»: <table> <tr> <td>Вчителька організувала похід для учнів 10 класу.</td><td>Молодіжний працівник проводить зустріч із підлітками з ВПО у коворкінгу.</td></tr> <tr> <td>Компанія організувала хакатон для молоді.</td><td>Соціальний працівник консультує бездомного підлітка.</td></tr> <tr> <td>Студенти організували благодійну ярмарку.</td><td>Волонтери проводять патріотичний квест для дітей.</td></tr> </table>	Вчителька організувала похід для учнів 10 класу.	Молодіжний працівник проводить зустріч із підлітками з ВПО у коворкінгу.	Компанія організувала хакатон для молоді.	Соціальний працівник консультує бездомного підлітка.	Студенти організували благодійну ярмарку.	Волонтери проводять патріотичний квест для дітей.
Вчителька організувала похід для учнів 10 класу.	Молодіжний працівник проводить зустріч із підлітками з ВПО у коворкінгу.						
Компанія організувала хакатон для молоді.	Соціальний працівник консультує бездомного підлітка.						
Студенти організували благодійну ярмарку.	Волонтери проводять патріотичний квест для дітей.						

Принципи до вправи «Принципи в дії»

Ціннісний підхід: молодіжна робота націлена на просування ідеї включення та соціальної інтеграції.

Молодь у центрі процесу: молодіжна робота існує задля забезпечення потреб і прагнень молоді, визначених самою молоддю.

Ціннісний підхід: молодіжна робота націлена на просування ідеї включення та соціальної інтеграції.

Молодь у центрі процесу: молодіжна робота існує задля забезпечення потреб і прагнень молоді, визначених самою молоддю.

Добровільність: ґрунтується на добровільній участі молоді.

Саморефлексивність і критичний підхід: у процесі молодіжної роботи відбуваються постійний аналіз та оцінка, які відповідають на запитання, чи зроблено все можливе задля досягнення завдань і місії молодіжної роботи.

Наявність зв'язків: молодіжна робота постійно має реальний зв'язок із молоддю та робить свій внесок у підтримку життєздатності громад.

Профілі до вправи Симуляція «Потреби молоді»

Оля, 16 років

Переживає домашнє насильство; у містечку немає соцслужб, у школі немає психолога; не знає, куди звернутися.

Марина, 18 років

Хоче в ІТ, але немає доступних курсів поблизу; відстань і вартість навчання роблять мету недосяжною.

Ірина, 21 рік

Користується кріслом колісним; місто та транспорт недоступні; прагне навчатися й бути активною, але бракує безбар'єрності та підтримки.

Максим, 28 років

Молодий батько у гірському селі; дитині далеко до школи, транспорту немає; обмежені фінанси, дитина пропускає заняття; мріє про безперервне навчання дитини.

	Група 1: Підвищення доступності освіти для молоді з низьким рівнем доходу <i>Завдання:</i> Дослідіть перешкоди, з якими стикаються молоді люди з низьким рівнем доходу у здобутті якісної освіти. Визначте основні причини, чому деякі молоді люди можуть не мати доступу до освітніх можливостей, і запропонуйте можливі способи вирішення цих проблем. Група 2: Підтримка молоді у здобутті першого робочого досвіду <i>Завдання:</i> Визначте перешкоди, які стоять на шляху молоді до отримання першої роботи або практики. Розгляньте різні аспекти, як-от відсутність досвіду, вимоги до роботодавців, конкуренція на ринку праці, і запропонуйте рекомендації щодо поліпшення ситуації. Група 3: Розвиток підприємницьких навичок серед молоді <i>Завдання:</i> Дослідіть потреби молоді в розвитку підприємницьких навичок і розгляньте можливі способи стимулювання їх підприємницького духу. Визначте, які конкретні навички та ресурси потрібні молоді для успішного підприємництва та як це можна забезпечити. Група 4: Покращення ментального здоров'я серед молоді <i>Завдання:</i> Дослідіть фактори, що впливають на ментальне здоров'я молоді, такі як стрес, депресія, соціальний тиск тощо. Розгляньте різні методи підтримки та запобігання ментальним проблемам серед молоді та визначте, які з них найефективніші.
Додаткова інформація	Більше вправ можна знайти в посібнику для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна робота»

Назва	Робота з потребами молоді: методи дослідження та аналізу потреб молоді
Мета практичних вправ	▶ Сформувані розуміння ролі досліджень у молодіжній політиці та наслідків їх відсутності. ▶ Ознайомити з етапами та методами дослідження потреб молоді.

	▶ Розвинути навички вибору та застосування різних методів (опитування, інтерв'ю, фокус-групи, картографування тощо). ▶ Навчити аналізувати потреби різних категорій молодих людей і пропонувати відповідні рішення. ▶ Сприяти розвитку критичного мислення щодо результатів досліджень і їхнього впливу на формування політик і програм.
Інструкція практичних вправ	Вправа «Що таке дослідження?» (10 хв.) Крок 1. Обговоріть з учасниками й учасницями (за потреби користуйтеся додатковою інформацією): • Що таке дослідження в контексті молодіжної політики й молодіжної роботи? • Для чого досліджувати потреби молодих людей? • Що відбувається, якщо немає молодіжних досліджень у громаді? Крок 2. Продемонструйте відеоролик про дослідження потреб молодих людей у Новоукраїнській громаді. Крок 3. Запросіть учасників та учасниць поділитись їхнім досвідом організації досліджень потреб молоді або участі в них. Вправа «Етапи дослідження» (15 хв.) Крок 1. Об'єднайте учасників та учасниць у чотири групи, роздайте попередньо підготовлений матеріал з назвами етапів дослідження (одна група — один етап), папір А4, маркери. Запросіть кожну групу поміркувати й записати на папері, що саме відбувається на кожному етапі дослідження. Крок 2. Запросіть групи презентувати їхні напрацювання. За потреби доповніть напрацювання груп, користуючись додатковою інформацією. Спільно обговоріть з учасниками та учасницями черговість етапів досліджень і чому важливо розуміти, що відбувається на кожному етапі. Вправа «Методи дослідження» (50 хв.) Крок 1. Роздайте учасникам та учасницям блок-схему вибору методів дослідження потреб молодих

людей (матеріал для розповсюдження у Додатку 4) і попросить їх пройти індивідуально цей візуальний тест щодо вибору методу для аналізу потреб молодих людей у їхній громаді.

Крок 2. Поясніть, що для подальшої роботи буде використано два раунди роботи (метод ажурної пилки): спочатку учасники та учасниці працюватимуть в одних групах над однаковим матеріалом, згодом перейдуть у нові групи, де будуть представники та представниці всіх груп.

Як приклад, схематично це виглядає так:

Раунд	Група	Група	Група	Група
1	1111	2222	3333	4444
1	1234	1234	1234	1234

Раунд 1. Об'єднайте учасників та учасниць у чотири групи, роздайте матеріал для розповсюдження з методами дослідження потреб молодих людей:

- група 1: Інтерв'ю та Експертне інтерв'ю;
- група 2: Анкетування та Фокус-групова дискусія;
- група 3: Аналіз документів та Аналіз статистичних даних;
- група 4: Спостереження та Соціальне картування.

Запросить групи ознайомитися з описами методів дослідження й подумати, як зазначені методи можна використати в їхній практичній діяльності і для яких категорій/груп молодих людей. Кожен/кожна з групи мають бути готові пояснити ці методи іншим.

Раунд 2. Об'єднайте учасників та учасниць у нові групи, щоб у кожній групі були представники та представниці з попередньої групи, і попросить учасників та учасниць поділитися їхніми напрацюваннями

про методи дослідження.

Раунд 3. Обговорення.

Можливі запитання для обговорення:

- Чи плануєте після навчання дізнатися більше інформації про молодих людей на вашій території?
- Чи плануєте дослідити потреби різних категорій/груп молодих людей? Якщо так, то в який спосіб і яких саме категорій/груп? Якщо ні, то чому?
- Які методи збору даних, на вашу думку, є найдоцільнішими щодо дослідження потреб різних категорій/груп молодих людей у вашій діяльності?

Ускладнений варіант вправи «Дослідження» (90 хв.)

Крок 1. Об'єднайте учасників у групи. Запропонуйте кожній групі завдання в межах дослідження потреб молоді (можна дати всім групам однаковий кейс, але запропонувати різні методи дослідження).

Крок 2. Надайте групам інформацію про різні методи дослідження, такі як опитування, фокус-групи, інтерв'ю, аналіз даних тощо. Попросіть кожну групу обрати один або декілька методів, які найбільше підходять для вирішення їхніх завдань.

Крок 3. На основі вибраних методів дослідження кожна група має скласти план дослідження, включно з питаннями для опитування, сценарієм для фокус-групи, переліком тем для інтерв'ю тощо.

Крок 4. Попросіть кожну групу обговорити потенційні результати їхнього дослідження. Визначте спільні та відмінні риси в підходах кожної групи до аналізу потреб молоді.

Крок 5. Підготовка презентацій. Кожна група має підготувати коротку презентацію, в якій представить свої методи дослідження та аналіз потреб молоді.

Крок 6. Після презентацій проведіть обговорення, в якому учасники зможуть обмінятися досвідом і враженнями щодо використаних методів.

Крок 7. На основі обговорення попросіть учасників тренінгу сформулювати рекомендації щодо вибору методів дослідження й аналізу потреб молоді для конкретних ситуацій.

Крок 8. Рефлексія.

Запитання для рефлексії:

- Які методи дослідження обрала ваша група, і чому ви вирішили, що вони найкраще підходять для дослідження потреб молоді?
- Чи змінилося ваше розуміння потреб молоді після розробки плану дослідження? В чому саме?
- Чи вважаєте ви, що результати вашого дослідження можуть бути використані для розробки ефективних програм для молоді?
- Як процес дослідження вплинув на ваше розуміння важливості активної участі молоді у суспільному житті?
- Як ви вважаєте, які подальші кроки потрібно зробити, щоб потреби молоді були почуті та враховані під час розробки політик і програм?

Вправа «Польове дослідження» (90 хв.)

Крок 1. Об'єднайте учасників у групи.

Крок 2. Завдання для груп — польове дослідження потреб молоді в громаді (опитування) або проведення самооцінки (чи опитування одне одного) стану молодіжної роботи в громаді.

Крок 3. Оберіть для учасників кілька методів дослідження — опитування, інтерв'ю, картографування тощо (різні варіації залежно від наявних ресурсів (часу) тощо).

Крок 4. Кожна група повинна підготувати коротку презентацію, в якій представить свої методи дослідження й аналіз потреб молоді (чи стан молодіжної роботи). Приклади наведено в матеріалах для розповсюдження. Після презентацій проведіть обговорення, в якому учасники зможуть обмінятися досвідом і враженнями щодо використаних методів.

Крок 5. Рефлексія.

Запитання для рефлексії:

- Чи змінилося ваше розуміння потреб молоді (стану молодіжної роботи) після дослідження? В чому саме?
- Чи вважаєте ви, що результати вашого дослідження можуть бути використані для розробки ефективних програм для молоді?
- Як ви вважаєте, які подальші кроки необхідно зробити для забезпечення того, щоб потреби молоді були почуті та враховані під час розробки політик і програм?

Вправа «Аналіз результатів дослідження» (90 хв.)

Крок 1. Наголосіть на важливості аналізу результатів дослідження для розробки ефективних стратегій і програм молодіжної роботи в Україні.

Крок 2. Об'єднайте учасників у групи. Підготуйте (надрукуйте) звіти та інфографіку, що містять основні висновки та статистичні дані з одного з останніх досліджень щодо молодіжної політики та/чи молодіжної роботи. Учасники мають 10 хвилин для ознайомлення з матеріалами та підготовки до обговорення. Якщо не маєте можливості надрукувати, розішліть усім посилання.

Крок 3. Кожна група отримує завдання проаналізувати певний аспект дослідження (наприклад, статистику щодо зайнятості, освіти, репродуктивного здоров'я тощо). Групи обговорюють основні висновки, визначають проблеми та можливі шляхи вирішення цих проблем.

Крок 4. Кожна група представляє свій аналіз перед іншими учасниками. Після кожної презентації відбувається коротке обговорення, де учасники можуть висловлювати свої думки, додавати власні ідеї або задавати питання.

Крок 5. Наприкінці важливо ще раз наголосити на важливості вивчення досліджень для формування політики та програм молодіжної роботи в Україні.

Крок 6. Рефлексія.

Запитання для рефлексії:

- Як ми можемо використати отримані результати дослідження для вдосконалення наших стратегій і програм молодіжної роботи?

	■ Чи стане більше результативною наша діяльність, якщо враховувати результати дослідження? Якщо так, то чому? ■ Як ми можемо забезпечити постійний моніторинг та оцінку наших програм і стратегій?				
Матеріали для розповсюдження	До вправи «Що таке дослідження?» <u>Посилання на відеоролик про дослідження потреб молодих людей в Новоукраїнській громаді.</u> До вправи «Етапи дослідження» <table border="1"> <tr> <td>Підготовка</td><td>Збір інформації</td></tr> <tr> <td>Узагальнення й аналіз інформації</td><td>Презентація й використання результатів</td></tr> </table> До вправи «Методи дослідження»¹¹⁸ Методи дослідження потреб молодих людей з описом і прикладами використання Група 1. Інтерв'ю Цілеспрямована, сфокусована індивідуальна бесіда, яку проводять за планом із записом відповідей письмово або (з дозволу респондента/респондентки) на диктофон. Експертне інтерв'ю	Підготовка	Збір інформації	Узагальнення й аналіз інформації	Презентація й використання результатів
Підготовка	Збір інформації				
Узагальнення й аналіз інформації	Презентація й використання результатів				

²¹⁸ Навчальний посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців і службовиць і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна політика, заснована на підходах участі».

Бесіда з експертами/експертками за планом. Експерти/експертки майже ніколи не є представниками/представницями досліджуваної групи (наприклад, молодих людей), однак, імовірно, мають поглиблені знання, інформацію про ті чи ті проблеми, явища. Важливим у проведенні такого опитування є відбір експертів/експерток.

Група 2. Анкетування

Найпоширеніший вид опитування. Передбачає заповнення індивідуальних питальників. Воно може бути груповим або індивідуальним, очним (заповнюють у присутності респондента/респондентки й того/тієї, хто його проводить) і заочним (може бути онлайн — анкету створюють онлайн і поширюють через мережу інтернет; поштовим — анкети розсилають поштою та через деякий час отримують заповнені).

Переваги:

- дозволяє охопити велику кількість людей;
- забезпечує анонімність;
- є можливість автоматизованого опрацювання результатів.

Фокус-групова дискусія

Бесіда із заздалегідь визначеною групою людей, яку модератор/модераторка проводить за планом із записом відповідей письмово або (з дозволу респондентів/респонденток) на диктофон. Важливим у проведенні такого опитування є визначення групи та її представників/представниць.

Група 3. Аналіз документів

Аналіз нормативно-правових актів, офіційних документів (програм, планів, звітів органів влади), матеріалів попередніх чи дотичних досліджень тощо, що дозволяє отримати інформацію в динаміці/перспективі (протягом кількох років).

Аналіз статистичних даних

Аналіз об'єктивної, достовірної та своєчасної статистичної інформації, що дозволяє проаналізувати ситуацію, порівняти її з іншими, ухвалити рішення, виявити закономірності й тенденції, отримати надійні дані для ухвалення обґрунтованих рішень, спрогнозувати можливий розвиток подій під час

реалізації рішень тощо.

Група 4. Спостереження

Пряма реєстрація фактів очевидцем/очевидицею відповідно до обдуманого заздалегідь процедури, за якою всі дані фіксують у протоколах або щоденниках за визначеною схемою.

Соціальне картування

Візуальний метод зображення відносного розташування інфраструктури, розподілу різних людей тощо. Це метод збору даних, який дає можливість графічно презентувати уявлення про соціальні й соціально просторові об'єкти та процеси через їхнє відображення у вигляді карт.

ПРИКЛАДИ ЗАВДАННЯ В РАМКАХ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТРЕБ МОЛОДІ.

Група 1: Підвищення доступності освіти для молоді з низьким рівнем доходу

Завдання: Дослідіть перешкоди, з якими стикаються молоді люди з низьким рівнем доходу у здобутті якісної освіти. Визначте основні причини, чому деякі молоді люди можуть не мати доступу до освітніх можливостей, і запропонуйте можливі способи вирішення цих проблем.

Група 2: Підтримка молоді у здобутті першого робочого досвіду

Завдання: Визначте перешкоди, які стоять на шляху молоді до отримання першої роботи або практики. Розгляньте різні аспекти, як-от відсутність досвіду, вимоги до роботодавців, конкуренція на ринку праці, та запропонуйте рекомендації щодо поліпшення ситуації.

Група 3: Розвиток підприємницьких навичок серед молоді

Завдання: Дослідіть потреби молоді в розвитку підприємницьких навичок і розгляньте можливі способи стимулювання їхнього підприємницького духу. Визначте, які конкретні навички та ресурси потрібні молоді для успішного підприємництва та як це можна забезпечити.

Група 4: Покращення ментального здоров'я серед молоді

Завдання: Дослідіть фактори, що впливають на ментальне здоров'я молоді, такі як стрес, депресія,

	соціальний тиск тощо. Розгляньте різні методи підтримки та запобігання ментальним проблемам серед молоді та визначте, які з них найефективніші.
Додаткова інформація	Дослідження потреб молодих людей: Крок за кроком: практичний посібник: Вікторія Безсмертна, Людмила Кіндрат, Олена Черних, © Рада Європи, грудень 2021 р.

Тема	Соціальна згуртованість, інклюзія, МР інформована про травму
Мета практичних вправ	▶ Сформувати у студентів спільне розуміння поняття «соціальна згуртованість» та її значення для молодіжної роботи. ▶ Розвинути вміння аналізувати бар'єри згуртованості (стереотипи, упередження, дискримінацію) і шукати способи їх подолання. ▶ Сприяти виробленню практичних ідей щодо створення безбар'єрного середовища на місцевому, регіональному і національному рівнях. ▶ Зміцнити навички партисипації, колективної роботи та критичного мислення у зв'язку з темою прав людини та підтримки молоді в умовах травматичних подій.
Інструкція практичних вправ	Вправи до соціальної згуртованості та безбар'єрного середовища Вправа «Формулювання визначення соціальної згуртованості» (30 хв.) Крок 1. Поясніть учасникам і учасницям, що під час цієї сесії вони спробують прийти до спільного розуміння концепції соціальної згуртованості, обговорять те, як ця концепція проявляється в молодіжній роботі і який зв'язок між концепцією соціальної згуртованості та правами людини. Крок 2. Роздайте учасникам і учасницям ручки або фломастери та стікери (по два – три стікери на кожного учасника або кожну учасницю) і попросіть індивідуально протягом 1 хв. записати на стікерах їхні асоціації з поняттям «соціальна згуртованість». Зверніть увагу учасників і учасниць на те, щоб вони записували кожну окрему асоціацію на окремому стікері й використовували для формулювання асоціації не більше трьох слів. Крок 3. Об'єднайте учасників і учасниць у групи по п'ятеро. Роздайте кожній групі по одному кольоровому аркушу А4 та маркеру. Запропонуйте учасникам і учасницям в малих групах поділитися власними асоціаціями поняття «соціальна згуртованість» і сформулювати одне визначення того, що

таке соціальна згуртованість, з урахуванням озвучених асоціацій. Попросіть кожну групу записати їхнє визначення соціальної згуртованості на аркуші А4.

Крок 4. Попросіть кожну групу розмістити їхнє визначення соціальної згуртованості на підлозі в центрі кімнати так, щоб інші групи могли з ним ознайомитися. Запросіть усіх учасників і учасниць ознайомитися з визначеннями інших груп. Після того як буде вичерпано час для ознайомлення з усіма визначеннями, запросіть усіх учасників і учасниць у спільне коло для обговорення.

Вправа «Підхід Ради Європи до концепції соціальної згуртованості в молодіжній роботі» (15 хв.)

Крок 1. Поясніть учасникам і учасницям, що зараз вони ознайомляться з підходом Ради Європи до концепції соціальної згуртованості в молодіжній галузі й матимуть можливість порівняти цей підхід із власними визначеннями, напрацьованими під час попередньої активності.

Крок 2. Презентуйте учасникам і учасницям підхід Ради Європи (Матеріали для розповсюдження). Після презентації перейдіть до обговорення в колі.

Крок 3. Обговорення в спільному колі.

- Як вам працювалося в групах?
- Наскільки вам було легко або складно сформулювати визначення соціальної згуртованості? Чому?
- Що відмінного і спільного ви помітили у визначеннях соціальної згуртованості, запропонованих різними групами?
- Що нового ви дізналися про соціальну згуртованість?
- Що з цього може бути корисним у вашій практичній діяльності з молодими людьми?
- Що нового ви дізналися з презентації про підхід Ради Європи до концепції соціальної згуртованості?
- Наскільки такий підхід відрізняється від вашого уявлення про соціальну згуртованість?
- Наскільки такий підхід може бути корисним молодіжним працівникам і працівницям?
- Як цю інформацію можна використати у вашій роботі з молодими людьми?

Вправа «Аналіз бар'єрів соціальної згуртованості в молодіжній роботі» (60 хв.)

Крок 1. Заздалегідь підготуйте три фліпчарти та стікери на кожному з написами основних понять (явищ) — стереотипи, упередження, дискримінація. Розмістіть стікери в хаотичному порядку на фліпчартах або просто покладіть поруч. Також дайте кожній групі аркуш із визначеннями понять —

стереотипи, упередження, дискримінація тощо (матеріали для розповсюдження).

Крок 2. Поясніть, що на цій сесії ви разом дослідите бар'єри соціальної згуртованості та спробуєте знайти між ними зв'язок.

Крок 3. Об'єднайте учасників і учасниць у три групи. Для цього попросіть їх порахувати до бажаної кількості груп. Один учасник / одна учасниця починає з рахунку «один», наступний/наступна — «два», наступний/наступна — «три». Потім попросіть усіх, хто назвав «один», сформувати групу, усіх хто сказав «два», сформувати іншу групу тощо.

Крок 4. Презентуйте учасникам і учасницям записані заздалегідь на окремих стікерах поняття (явища). Поясніть, що їхнє завдання в групах полягатиме в обговоренні зазначених на стікерах явищ і пошуку можливого взаємозв'язку між ними. Зазначте, що (за можливості) стікери потрібно розташувати так, щоб показати зв'язок між цими поняттями (явищами). Зазначте, що можна рухати стікери й додавати потрібні елементи, для цього в учасників/учасниць є порожні стікери.

Крок 5. Через 20 хв. запросіть представника/представницю кожної команди презентувати результати обговорення в спільному колі. Кожна група має 4–5 хв. для презентації результатів.

Крок 6. Обговорення (дебріфінг) (25 хв.)

- На вашу думку, як ці явища — стереотипи, упередження, дискримінація — впливають на соціальну згуртованість? Наведіть приклади.
- Які з них можуть бути найбільшими бар'єрами для молодих людей?
- Чому і як формуються ці бар'єри?
- Які наслідки мають ці бар'єри (упередження, стереотипи, дискримінація) для молоді громади?
- Що ви можете зробити у вашій роботі, щоб зменшити ці бар'єри?

Вправа «Світове кафе» (70 хв.)

Крок 1. Заздалегідь підготуйте три столи й біля кожного з них більш-менш однакову кількість стільців. На кожен стіл покладіть фліпчартний папір із запитанням для столу та маркери.

Крок 2. Поясніть учасникам і учасницям, що на наступному етапі відбудеться напрацювання ідей щодо створення безбар'єрного середовища в молодіжній роботі на відповідному рівні за допомогою методу «Світове кафе». Презентуйте учасникам і учасницям метод (матеріали для розповсюдження).

Крок 3. Попросіть учасників і учасниць об'єднатись у три групи й обрати собі стіл.

Крок 4. Запропонуйте обрати хранителя/хранительку за кожним столом і розпочати обговорення.

Крок 5. Після закінчення часу для обговорення в межах раунду попросіть групи змінити стіл.

Крок 6. Після останнього раунду запросіть хранителя/хранительку кожного столу презентувати результати обговорення в спільному колі. Хранитель/хранителька столу мають 3 хв. для презентації результатів.

Крок 7. Після завершення презентацій результатів перейдіть до обговорення в колі.

Обговорення-дебрифінг:

- Чи мали ви раніше досвід розроблення рекомендацій щодо створення безбар'єрного простору в молодіжній роботі?
- Як ви комунікуєте з органами влади щодо створення безбар'єрного середовища в молодіжній роботі на відповідному рівні?
- Чи маєте ви заплановані заходи на рівні вашої організації щодо створення безбар'єрного середовища в молодіжній роботі?
- Як цю дискусію чи її результати ви можете використати у вашій роботі?
- Що із запропонованого ви готові впровадити у вашу діяльність?

Вправа «Молодіжна робота, інформована про травму, та права людини» (80 хв.)

Крок 1. Права людини²¹⁹

1. Поясніть учасникам і учасницям, що під час цієї сесії вони будуть малювати, почергово зображуючи певні елементи малюнку й обговорюючи зображення.

²¹⁹ Посібник з навчального курсу з молодіжної роботи, інформованої про травму. Проект посібника підготовлено в межах діяльності проєктів Ради Європи «Молодь за демократію в Україні: Фаза II» та «Внутрішнє переміщення в Україні: розробка тривалих рішень. Фаза II» у межах Плану дій Ради Європи для України на 2018–2022 рр.

2.Попросіть учасників та учасниць взяти аркуш білого паперу формату А4 та будь-що, чи їм хочеться малювати — олівцями, фломастерами, маркерами. Запропонуйте учасникам та учасницям уявити права людини, як дерево, і зобразити всередині аркушу. Надайте 5 хв на індивідуальне виконання.

3.Об'єднайте учасників та учасниць у пари та запропонуйте протягом 10 хв. обговорити:

- Чому ви зобразили права людини саме так?
- Коли ви вперше почули про концепцію прав людини?
- Яке значення прав людини у вашому особистому житті?

4.Обміняйтесь враженнями після обговорення в парах.

Крок 2. Травматичні події.

1.Надайте учасникам і учасницям визначення «травматична подія»:

Травматична подія — це надзвичайна раптова неочікувана подія, у якій людина є учасником/учасницею або безпосереднім свідком події. Під час цієї події людина вважає, що існує реальна (навіть якщо пізніше з'ясувалося, що реальної небезпеки не було) загроза для її життя, здоров'я чи для життя і здоров'я близької їй людини.

2.Запропонуйте учасникам та учасницям подумати про травматичні події в житті людини та суспільства, яким символом/образом можна їх уявити?

Подумайте про травматичні події в житті людини та суспільства, яким символом/образом можна їх уявити? Зобразіть це на малюнку.

1.Попросіть зобразити це на малюнку. Надайте 5 хв. на індивідуальне виконання.

2.Обговоріть (10 хв):

- Який образ у вас вийшов?
- Чи взаємодіє на малюнку він із правами людини?
- Як права людини пов'язані з травматичними подіями в житті людей і суспільства?

3.Розкажіть, що сучасне розуміння прав людини виникло після Другої світової війни як відповідь на

жахливі злочини з метою недопущення травмування суспільства в подібних масштабах у майбутньому²²⁰.

4.Запросіть учасників та учасниць відповісти на запитання «Із якими травматичними подіями зараз зіштовхуються молоді люди в Україні?» (15 хв.).

Для нотування можна використати дошку

Крок 3. Молоді люди.

1.Запропонуйте учасникам та учасницям таке:

Подумайте про молодих людей і їхні особливі групи, що потребують підтримки у переживанні травматичних подій.

Зобразіть їх на малюнку. Надайте 5 хв. на індивідуальне виконання.

2.Об'єднайте учасників та учасниць у пари та запропонуйте протягом 10 хв. обговорити та занотувати відповіді на запитання:

- «Які групи молоді мають бути у фокусі уваги, потребують підтримки у переживанні травматичних подій?»

3.Обміняйтеся враженнями та огляньте напрацювання груп.

Крок 4. Молодіжна робота.

1.Запропонуйте учасникам та учасницям подумати про молодіжну роботу, її роль та значення. Як вона могла б виглядати?

2.Попросіть зобразити це на малюнку. Надайте 5 хв. на індивідуальне виконання.

3.Об'єднайте учасників та учасниць у пари та запропонуйте протягом 10 хв. обговорити та занотувати відповіді на запитання:

²²⁰ Більше про права людини запрошуємо прочитати «КОМПАС»: Посібник з освіти з прав людини за участю молоді».

	• Який образ молодіжної роботи у вас вийшов? • Чи взаємодіє зображення молодіжної роботи з правами людини чи травматичними подіями на вашому малюнку? З молодими людьми? • Яка роль молодіжної роботи у захисті прав людини та подоланні наслідків травматичних подій? 4.Обміняйтеся враженнями на загал. Крок 5. Підведення підсумків. (25 хв.) 1.Надайте учасникам та учасницям 10 хв., щоби вони доповнили свої малюнки так, щоб молодіжна робота підсилювала права людини, а молодіжна робота і права людини впливали на молодь і мінімізували травматичні події. Доповніть свої малюнки так, щоб зобразити: як молодіжна робота може підсилювати права людини, а молодіжна робота і права людини впливали на молодь і мінімізували травматичні події? Проведіть спільне обговорення. Можливі запитання: ■ Як ви себе відчуваєте? ■ Чи задоволені ви малюнком що вийшов? Чому? ■ Чи було складно пов'язати поняття прав людини, молодіжної роботи та травматичних подій? ■ Що візьмете з цієї сесії для себе?
Матеріали для розповсюдження	<i>До вправи «Підхід Ради Європи до концепції соціальної згуртованості в молодіжній роботі»</i> У 2005 році Рада Європи підготувала методичний посібник із розроблення індикаторів соціальної згуртованості, у якому соціальну згуртованість визначено як «здатність суспільства забезпечити довгостроковий добробут усіх своїх членів/членкинь, включно зі справедливим доступом до наявних ресурсів, повагою до людської гідності з належним урахуванням різноманітності, особистою та колективною автономією та відповідальною участю»²²¹. У 2010 році були розроблені Нова стратегія і План дій Ради Європи для соціальної згуртованості, що

²²¹ Методичний посібник Ради Європи із розроблення індикаторів соціальної згуртованості. Р. 23.

визначає соціальну згуртованість як «здатність суспільства забезпечувати добробут усіх своїх членів/членкинь — мінімізуючи диспропорції й уникаючи маргіналізації — керувати відмінностями й розбіжностями і забезпечувати засоби досягнення добробуту для всіх членів/членкинь»²²².

До вправи «Аналіз бар'єрів соціальної згуртованості в молодіжній роботі»

КАРТКА 1.

Стереотипи

Це найпоширеніші переконання й думки про певні групи, вони можуть бути як позитивними, так і негативними (або нейтральними). Хоча вони й можуть бути корисними, стереотипи стають небезпечними, якщо «прилипають» до людей і спричиняють особливе ставлення та поведінку.

Приклади популярних стереотипів:

«чоловіки розумніші за жінок», «футболісти бігають швидше за всіх інших людей».

²²² New Strategy and Council of Europe Action Plan for Social Cohesion (approved by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 7 July 2010).

КАРТКА 2.

Упередження

Особливий вид стереотипів, який містить оцінку чи судження. Багато стереотипів, які на перший погляд здаються нейтральними, насправді містять оцінний елемент, наприклад твердження «чоловіки погано адаптуються в нових умовах» можна прийняти за констатацію факту, але в реальності це лише суб'єктивна оцінка навичок адаптації чоловіків.

КАРТКА 3.

Стигматизація

Дискримінаційне, гнітюче або жорстоке ставлення до людини / групи людей, пов'язане з вірою в те, що люди, які мають певні характеристики чи досвід, гірші за інших.

Коли негативні ставлення до певної групи призводять до того, що група не може якоюсь мірою (або зовсім) використовувати права людини, ми маємо справу з дискримінацією. Сама по собі дискримінація — це порушення прав людини, які можуть призвести до негативних наслідків як для тих, хто зазнає дискримінації, так і для суспільства загалом.

До вправи «Світове кафе»

Інструкція для пояснення формату:

Світове кафе — форма обговорення питань, що дозволяє кожному й кожній висловити власні думки. Ця форма роботи передбачає наявність столів із темами обговорень і обрання з-поміж учасників і учасниць хранителів/хранительок столів, які будуть модерувати обговорення за столом і робити записи.

Поясніть, що буде одна тема для обговорення, але на різних рівнях управління: напрацювання ідей щодо створення безбар'єрного середовища в молодіжній роботі на відповідному рівні:

Стіл 1. Місцевий рівень.

Стіл 2. Регіональний рівень.

Стіл 3. Національний рівень.

Зокрема, ідеї будуть стосуватися:

- ключових проблем у питанні створення безбар'єрного середовища в молодіжній роботі на відповідному рівні;
- завдань щодо створення безбар'єрного середовища в молодіжній роботі на відповідному рівні; очікуваних результатів створення безбар'єрного середовища в молодіжній роботі на відповідному рівні.

За кожним столом група має обрати хранителя/хранительку столу — особу, яка буде модерувати обговорення й робити записи. Важливо, щоб хранителі/хранительки не нав'язували власну позицію, уміли слухати й формулювати думки, а також були готові взяти на себе відповідальність за результат обговорень і могли презентувати кінцевий результат роботи груп за цим питанням.

- Кожен раунд обговорення за одним столом триває 10 хв. Після цього група змінює стіл, а хранитель/хранителька залишається й розповідає новій групі про вже накопичені ідеї та пропозиції, до яких нові учасники й учасниці обговорення протягом раунду додають власні. Після останнього раунду хранителі/хранительки презентують результати обговорення в спільному колі.

Додаткова інформація

Під час проведення світового кафе ви можете запропонувати учасникам і учасницям самостійно об'єднатися в групи або провести вправу на об'єднання груп, наприклад підготувати папірці трьох різних кольорів відповідно до кількості учасників і учасниць і попросити їх витягти один папірець.

Після цього об'єднати учасників і учасниць у групи за кольором.

Окрім обговорення методом світового кафе, ви можете обрати формат «відкритого простору» (open space).

Скажіть учасникам і учасницям, що ви будете обговорювати питання у трьох раундах на трьох локаціях. Локації відповідатимуть рівням, а раунди питанням, які варто обговорити: проблеми, завдання, результати. Створіть три локації у великому залі для обговорення, на фліпчарті напишіть назву локації, наприклад «ключові проблеми в питанні створення безбар'єрного середовища в молодіжній роботі на місцевому рівні», і попросіть учасників і учасниць доєднатися до однієї з локацій. Попросіть, аби хтось нотував озвучені ідеї. Після першого етапу додайте новий фліпчарт із запитанням, наприклад «завдання щодо створення безбар'єрного середовища в молодіжній роботі на місцевому рівні», і далі третій етап щодо результатів. На наступному етапі кожна команда презентує напрацювання.

Якщо ви проводите вправу методом світового кафе в онлайн-форматі, то переміщайте по кімнатах хранителя/хранительку, а не команду.

Під час обговорення визначень соціальної згуртованості, запропонованих учасниками й учасницями, може виявитися що концепцію соціальної згуртованості вони розуміють більшою мірою як громадянську активність мешканців і мешканок громади або ж гуртування населення навколо важливих для громади питань чи вирішення актуальних проблем, ніж з погляду рівності прав і можливостей людей з різними ідентичностями та їх включення в різні галузі життя громади. При цьому важливо не акцентувати увагу на «неправильності» такого розуміння соціальної згуртованості, а розширювати його й доповнювати іншими аспектами, зокрема тими, що пов'язані з поняттями рівності, соціальної справедливості, інтеграції й інклюзії.

Для ознайомлення учасників і учасниць із підходом Ради Європи до концепції соціальної згуртованості в молодіжній галузі можна використовувати заздалегідь підготовлену презентацію зі слайдами (за умови наявності в приміщенні технічного обладнання для трансляції презентації) або ж написані на фліпчартному папері чи на кольорових аркушах А4 ключові поняття й тези, які під час презентації можна розміщувати на фліпчарті або призначеній для цього вільній частині стіни за допомогою малярного скотчу.

	Якщо у вас є час та можливості, проведіть вправу «ЯК МОЛОДІЖНА РОБОТА МОЖЕ СПРИЯТИ СОЦІАЛЬНІЙ ЗГУРТОВАНOSTІ? (СИМУЛЯЦІЙНА ГРА «НОВА СТРАТЕГІЯ В МІСТЕЧКУ ПЕРСИКОВЕ» ²²³)
--	--

Назва	Проектний підхід: від ідеї до реалізації
Мета практичних вправ	► Сформувати у студентів цілісне уявлення про проектний цикл у молодіжній політиці, навчити застосовувати інструменти планування (Канвас, діаграма Ганта), розвивати вміння генерувати ідеї (Світове кафе) і перетворювати їх у проекти. Розвинути практичні навички роботи з цільовою аудиторією, визначення цінності, ресурсів і партнерів, планування етапів і термінів, а також аргументації та презентації власних рішень.
Інструкція практичних вправ	Вправа «Проектний Канвас» (60 хв.) Крок 1. Об'єднайте учасників у групи по 4–6 осіб. Крок 2. Роздайте кожній групі великий аркуш із сіткою Business Model / Project Canvas або ватман, поділений на 9 блоків. Крок 3. Завдання груп: • Цільова аудиторія: випишіть, для кого створюється проект. • Ціннісна пропозиція: визначте, яку користь він приносить. • Канали: як ви донесете продукт/послугу до молоді? • Взаємини з ЦА: як будете підтримувати довіру та зв'язок? • Ключові ресурси: що вам необхідно (люди, простір, техніка, знання)? • Ключові дії: які конкретні кроки зробите? • Ключові партнери: хто може допомогти? • Структура витрат: на що потрібне фінансування? • Джерела доходів / вплив: які вигоди чи вплив отримає молодь/громада?

²²³ Соціальна згуртованість через участь молоді: посібник для тренерів. Київ, 2021. 128 с.

Крок 4. Дайте групам 30 хв. на заповнення Канвасу.

Крок 5. Презентація: кожна група коротко презентує свій проєкт.

Крок 6. Обговорення: що було найскладніше заповнити? Які ідеї здивували?

Вправа «Діаграма Ганта» (45 хв.)

Крок 1. Оберіть приклад проєкту (наприклад: відкриття молодіжного простору або організація фестивалю).

Крок 2. Попросіть учасників у групах виписати основні етапи: підготовка, запуск, реалізація, звітність.

Крок 3. Для кожного етапу визначте завдання (наприклад, знайти приміщення, зробити ремонт, запросити партнерів).

Крок 4. Визначте тривалість завдань: коли починається і закінчується.

Крок 5. Нанесіть це у вигляді діаграми Ганта:

- по вертикалі — завдання;
- по горизонталі — календарні тижні.

Крок 6. Позначте залежності: які завдання неможливі без попередніх.

Крок 7. Обговоріть: як діаграма Ганта допомагає уникати хаосу в управлінні проєктом?

Вправа «Світове кафе» (90 хв.)

Крок 1. Попросіть учасників проговорити ті сфери/напрямки, в межах яких вони бачать потребу у своїй громаді реалізувати молодіжні проєкти/ініціативи (найімовірніше, це буде освіта, дозвілля, спорт, екологія тощо).

Крок 2. Запросіть учасників індивідуально згенерувати 2 ідеї до кожного напрямку та записати на папірцях.

	Крок 3. Підготуйте тим часом на фасилітаційній тканині, на стіні чи на підлозі назви сфер/напрямів. Запросіть учасників покласти свої ідеї під ними. Роздайте учасникам по 3 наліпки і скажіть, що вони можуть обрати ті 3 ідеї, які їм найбільше подобаються. Крок 4. Оберіть ті 4–5 ідеї, які набрали найбільше голосів та об'єднайте учасників у групи. Далі буде відбуватися «Світове кафе», в межах якого команди попрацюють із заходами, стейкхолдерами та ін. щодо реалізації проєкту для втілення цієї ідеї. Інструкція до світового кафе (якщо ви не використовували цей метод у попередніх вправах) знаходиться в матеріалах до розповсюдження. Крок 5. Після останнього раунду хранителі презентують результати обговорення в загальному колі. Вправа «Створення молодіжного проєкту» (90 хв.) Крок 1. Нагадайте учасникам коротко етапи проєктного циклу. Крок 2. Об'єднайте учасників у групи. Крок 3. Кожній групі дайте завдання розробити конкретний молодіжний проєкт на певну тему або проблему. Крок 4. Кожна група повинна визначити мету проєкту, цілі, завдання, методи реалізації, терміни та ресурси.
Матеріали для розповсюдження	До вправи «Проектний Канвас»

До вправи «Діаграма Ганта»

Діаграма Ганта — це візуальний інструмент управління проектами, що представляє план робіт на шкалі часу, де горизонтальна вісь відображає час, а вертикальна — завдання проекту. Вона візуалізує тривалість завдань, залежності між ними та контрольні точки, допомагаючи планувати, координувати та відстежувати прогрес проекту. Винайдена американським інженером Генрі Гантом на початку 20 століття, діаграма залишається популярним інструментом завдяки своїй простоті та ефективності.

Етап/завдання	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.Підготовка												
2.Комунікація з партнерами												
3.Реалізація активностей												
4.Моніторинг і звітність												

	До вправи «Світове кафе» «Світове кафе» — форма обговорення, що дає змогу кожному висловити власні думки. Ця форма роботи передбачає наявність столів із темами обговорень (в цьому випадку — ідеями) та обрання «хранителів» столів з-поміж учасників, які будуть модерувати обговорення за столом і вести записи на папері. «Світове кафе» складається з кількох раундів. За кожним столом група має обрати хранителя/хранительку столу — людину, яка модеруватиме обговорення й вести записи. Важливо, щоб хранителі не нав'язували власну позицію, уміли слухати та формулювати думки, а також були готові взяти на себе відповідальність за результат обговорень і могли презентувати кінцевий результат роботи груп за цим питанням. Кожен раунд обговорення за одним столом триває 7–10 хв. Після цього група змінює стіл, а хранитель залишається й розповідає новій групі про вже накопичені ідеї та пропозиції, до яких нові учасники обговорення протягом раунду додають власні.
Додаткова інформація	<u>Каталог кращих практик молодіжної роботи.</u> Григоренко, М. (2021 р.). Використання діаграми Ганта для оптимізації термінів виконання проєктів. Вісник економічних наук, 14(2), 45–52. Петренко, Л. А. (2020 р.). Діаграма Ганта як інструмент візуалізації та контролю проєктних завдань. Проблеми розвитку менеджменту, 12(3), 89–96. <u>Левченко, В. (10 листопада 2022 р.).</u>

Використана та рекомендована література

1. «Адвокація для молодіжних рад».
2. A Competence Model for Youth Workers to Work Internationally.
3. Concerted development of social cohesion indicators: Methodological guide.
4. Council of Europe — Молодь за демократію в Україні.
5. East Europe Foundation. (n.d.). Актуальні конкурси.
6. Erasmus+ National Office in Ukraine. (n.d.). Конкурси та можливості.
7. EU Delegation to Ukraine. (n.d.). EU programmes and funding.
8. European Commission. (n.d.). Horizon Europe.
9. Henig, J. R., Riehl, C. J., Rebell, M. A., & Wolff, J. R. (2016). Collective Impact and the New Generation of Cross-Sector Collaborations for Education. Teachers College, Columbia University.
10. International Renaissance Foundation. (n.d.). Current Grant Competitions. 2025.
11. Kania, J., & Kramer, M. (2011). Collective Impact. Stanford Social Innovation Review.
12. New Strategy and Council of Europe Action Plan for Social Cohesion (approved by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 7 July 2010).
13. The European Discussion on Youth Work 2015-2020.
14. The SALTO Education and Training TCA Resource Centre – SALTO освітній і тренінговий ресурсний центр.
15. Urban Institute. (2019). Youth Engagement in Collective Impact Initiatives.
16. YOUTH WORK ESSENTIALS.
17. Портфолію молодіжної роботи Ради Європи 2025.
18. Гранти та можливості.
19. Григоренко, М. (2021 р.). Використання діаграми Ганта для оптимізації термінів виконання проєктів. Вісник економічних наук, 14(2), 45–52.
20. Дослідження потреб молодих людей. Крок за кроком: практичний посібник. Вікторія Безсмертна, Людмила Кіндрат, Олена Черних, Рада Європи, грудень 2021 р.
21. Загальна декларація прав людини.
22. Закон України «Про основні засади молодіжної політики».
23. Історичний хронологічний огляд молодіжної політики в Україні. Всеукраїнський молодіжний центр.
24. Історія молодіжної роботи у світі (Wikipedia: History of youth work).
25. Каталог кращих практик молодіжної роботи.
26. КОМПАС»: Посібник з освіти з прав людини за участю молоді».
27. Левченко, В. (10 листопада 2022 р.) Як створити діаграму Ганта: покрокова інструкція. Worksection.
28. Молодіжна політика в Україні. Висновки Команди міжнародних оглядачів Ради Європи. Ева Кжаклевська, Говард Вільямсон.
29. Навчальний посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців і службовиць і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна політика, заснована на підходах участі».

30. Національна молодіжна стратегія до 2030 року.
31. Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті.
Петренко, Л. А. (2020 р.). Діаграма Ганта як інструмент візуалізації та контролю проєктних завдань. Проблеми розвитку менеджменту, 12(3), 89–96.
32. Посібник «Скажи своє слово! Посібник щодо переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті», 2016 р.
33. Посібник для проведення навчання за типовою загальною короткостроковою програмою підвищення кваліфікації для державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування «Молодіжна робота». 2024 р.
34. Посібник з навчального курсу з молодіжної роботи, інформованої про травму. Проєкт посібника підготовлено в межах діяльності проєктів Ради Європи «Молодь за демократію в Україні: Фаза II» та «Внутрішнє переміщення в Україні: розробка тривалих рішень. Фаза II» у межах Плану дій Ради Європи для України на 2018–2022 рр.
35. Рекомендація CM/Rec(2015)3 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам. Доступ молодих людей із неблагополучних районів до соціальних прав.
36. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про доступ молодих людей до прав, CM/Rec(2016)7.
37. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про захист молодіжного громадянського суспільства і молоді та підтримки їх участі в демократичних процесах, CM/Rec(2022)6.
38. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про захист молодіжного громадянського суспільства і молоді та підтримки їх участі в демократичних процесах, CM/Rec(2022)6.
39. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про молодіжну роботу, CM/Rec(2017)4.
40. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам щодо участі ромської молоді, CM/Rec(2023)4.
42. Симуляційна гра «Червоні лінії»: Як створити молодіжний центр у своїй громаді. (2021 р.). URL: <https://rm.coe.int/0900001680a4f420>
43. Соціальна згуртованість через участь молоді: посібник для тренерів. Київ, 2021. 128 с.
44. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти з прав людини.

Опис нормативно-правової бази молодіжної політики та молодіжної роботи в Україні та світі

Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» від 15 грудня 1992 р., затверджена постановою Верховна Рада України (втратили чинність у 2021 р.), встановила ключові принципи державної підтримки молоді, створивши фундамент для подальшого законотворення в цій сфері.

До системи ранніх законодавчих актів у сфері молодіжної політики та молодіжної роботи варто віднести Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 5 лютого 1993 р. (втратив чинність у 2021 р.) визначила молодь як громадян віком від 14 до 35 років, гарантувала право на працю, зокрема першого робочого місця, а також передбачала створення молодіжних служб зайнятості, центрів праці, агенцій тощо.

Водночас Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 1 грудня 1998 р. (втратив чинність у 2021 р.) регулював діяльність молодіжних і дитячих організацій.

Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 21 червня 2001 р. (чинний, наступна редакція відбудеться 27.09.2025) закладає правові основи соціальної роботи з дітьми та молоддю.

Закон «Про визнання пластового руху та особливості державної підтримки пластового, скаутського руху» від 17 грудня 2019 р. (чинний) визначає засади розвитку національно-патріотичного виховання дітей і молоді.

Також існує комплекс указів Президента України та Постанов Кабінету Міністрів України, сформованих у період 1999–2019 рр. Серед указів Президента України, які закріплюють державну підтримку молоді, зокрема щодо національно-патріотичного виховання (Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей і молоді на 2016–2020 роки», втратив чинність) і надання грантів обдарованій молоді (Указ Президента України «Про гранти Президента України для обдарованої молоді», чинний).

Постанови Кабінету Міністрів України (КМУ, 1999; КМУ, 2006; КМУ, 2007; КМУ, 2016) визначали порядок створення молодіжних трудових загонів, премій для молоді та фінансування проектів громадянського суспільства.

Основним нормативно-правовим актом станом на зараз у сфері молодіжної політики та молодіжної роботи в Україні є Закон України «Про основні засади молодіжної політики» від 27 квітня 2021 р. (чинний), який вводить поняття молоді, механізми залучення (Національна рада з питань молоді при КМУ, молодіжні ради та радники), створення Українського молодіжного фонду, розвиток мережі молодіжних центрів і визначає базові категорії, такі як молодіжна робота, молодіжний працівник та інші.

Указ Президента України № 94/2021 «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року» (чинний) визначає стратегічні. Так, Національна молодіжна стратегія до 2030 р. окреслює довгострокові цілі для самореалізації, здорового способу життя та соціальної інтеграції молоді, тоді як Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021–2025 рр. спрямована на створення умов для розвитку потенціалу молоді, її участі в суспільному житті.

Базова нормативно-правова модель молодіжної політики та молодіжної роботи в Україні (2006–2021 рр.) характеризувалася підтримкою через фінансування заходів і державні програми, тоді як оновлена у 2021 р. модель запровадила чіткі індикатори та інституційні механізми, включно з Українським молодіжним фондом і молодіжними радами.

Інституційні механізми та координація молодіжної політики та молодіжної роботи в Україні здійснюються Міністерством молоді та спорту України, яке є центральним органом, що відповідає за реалізацію положень нормативно-правової бази, зокрема фінансування, методичну підтримку, підвищення кваліфікації працівників і створення стратегій молодіжної політики та молодіжної роботи. Водночас регіональні та місцеві органи влади реалізують програми з урахуванням локальних потреб у межах загальнонаціональних стратегічних документів.

Перелік нормативно-правових актів

- Кабінет Міністрів України. (1999). Про стан реалізації державної молодіжної політики.
- Кабінет Міністрів України. (2006). Про затвердження Положення про молодіжний трудовий загін.
- Кабінет Міністрів України. (2007). Про премії Кабінету Міністрів України для молоді.
- Кабінет Міністрів України. (2016). Про затвердження Порядку використання коштів для фінансування проєктів громадських організацій.
- Кабінет Міністрів України. (2021). Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021–2025 роки.
- Президент України. (2001). Про гранти Президента України для обдарованої молоді.
- Президент України. (2015). Указ Президента України Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки.
- Президент України. (2021). Указ Президента України № 94/2021 «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року».
- Верховна Рада України. (1992). Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні».
- Верховна Рада України. (1993). Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні».
- Верховна Рада України. (1998). Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації».

Правова база молодіжної політики в Європі

Нормативно-правове регулювання молодіжної політики та молодіжної роботи в країнах Європи має декілька рівнів регулювання — національні нормативно-правові акти окремих країн, нормативно-правові акти Європейського Союзу, нормативно-правові акти міжнародних міжурядових організацій (Рада Європи).

Європейський Союз

Договір про функціонування Європейського Союзу, статті 6, 165, 166 — встановлюють правову основу для діяльності ЄС у сфері молоді: підтримку мобільності, демократичної участі молодих, професійного навчання, а також право дітей на охорону та захист.

Резолюція Ради ЄС від 26 листопада 2018 р. щодо Стратегії ЄС у сфері молоді на 2019–2027 рр. задає три ключові напрями: залучення («Engage»), об'єднання («Connect»), надання можливостей («Empower») із розробленими 11 Європейськими молодіжними цілями.

Рамкова політична стратегія «EU Youth Strategy 2019–2027» націлена на посилення громадської участі, солідарності, мобільності та підтримку молодіжної роботи.

Рада Європи

Стратегія молодіжного сектору Ради Європи 2030 р. (Youth Sector Strategy 2030), прийнята 22 січня 2020 р. Комітетом міністрів, слугує політичним дороговказом до 2030 року у сфері молодіжної політики та молодіжної роботи в країнах-членах організації. Рада Європи практикує модель співуправління, де державні структури (CDEJ — Європейський комітет з питань молоді) ы молодіжні представники (CCJ — Консультативна рада з питань молоді) спільно визначають пріоритети, цілі та бюджет Молодіжного сектору через Спільну раду з питань молоді (CMJ).

Рекомендація CM/Rec(2017)4 Комітету міністрів — ключовий документ щодо молодіжної роботи, який після 5 років реалізації отримав офіційний статус у 2023 році, підкреслює її значення як окремого політичного поля, важливість професіоналізації, автономії молодіжних організацій.

Європейська хартія про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті визначає стандарти участі молоді на місцевому рівні, був імплементований багатьма муніципалітетами і знаходить визнання як ключовий політичний інструмент.

Перелік нормативно-правових актів

European Parliament. (n.d.). Youth. Fact Sheets on the European Union. Retrieved August 15, 2025.

European Youth Portal. (n.d.). EU Youth Strategy. Retrieved August 15, 2025.

Council of Europe. (2020, January 22). Youth sector strategy 2030 (Resolution CM/Res(2020)2). Retrieved August 15, 2025.

Council of Europe. (n.d.). European Steering Committee for Youth (CDEJ). Retrieved August 15, 2025.

Council of Europe. (n.d.). Joint Council on Youth (CMJ). Retrieved August 15, 2025.

Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE). (2023). Co-management system and youth participation. Retrieved August 15, 2025.

Council of Europe. (2022–2023). Review of Recommendation CM/Rec(2017)4 on youth work. Retrieved August 15, 2025.

У глобальному вимірі основним актором є Організація об'єднаних націй (ООН), що реалізує окремі аспекти молодіжної політики та молодіжної роботи через систему власних інституцій. Так, ООН сформовано комплекс нормативно-правових документів, серед яких:

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/40/14 «Міжнародний рік молоді: участь, розвиток, мир» (1985) заклала принципи залучення молоді у суспільні процеси, проголосивши їх важливими учасниками у просуванні миру, розвитку, прав людини та соціальної солідарності;

Світова програма дій для молоді до 2000 року (World Programme of Action for Youth) (1995) стала керівництвом для формування національних стратегій молодіжної політики, заклавши такі пріоритети, як освіта, здоров'я, зайнятість, участь молоді в ухваленні рішень;

Резолюція A/RES/64/134 «Проголошення 2010 року Міжнародним роком молоді» (2010) наголосила на потребі діалогу та взаєморозуміння молоді, запропонував провести ювілейні заходи та звернути увагу на їх інтеграцію в політичні програми;

Третій комітет ГА ООН схвалив у 2023 р. проєкт резолюції «Програми та політики, що стосуються молоді», який висловлює стурбованість щодо дискримінації, безробіття, нестачі житла, закликає до створення Офісу молоді ООН і посади Асистента Генсекретаря з питань молоді;

Резолюція Ради Безпеки ООН 2250 (2015) (Youth, Peace and Security, YPS) перший документ, що стосується молоді, миру та безпеки. Вона визнає важливу роль молоді у запобіганні конфліктам і побудові миру, а також закликає до ширшої участі молоді у миротворчих процесах;

Резолюція Ради Безпеки ООН 2419 (2018) поглиблює залучення молоді в процес миротворення, додаючи виконавчим структурам і державам рекомендації щодо інтеграції молодих людей у процеси ухвалення рішень;

Резолюція Ради Безпеки ООН 2535 (2020) третя з серії YPS документів, яка формально інтегрує тему молоді у порядок денний Ради Безпеки, запроваджує звітність Генерального секретаря щодо виконання цієї програми кожні два роки;

Офіс Повіреного Генерального секретаря ООН з питань молоді (Office of the Secretary-General's Envoy on Youth), заснований у 2013 р., координує співпрацю з різними агентствами ООН, просуває участь молоді, Раду молоді при ЕКОСОП, просування політик за напрямками участі, адвокації, партнерства та гармонізації;

Головна група дітей і молоді при ООН (UN Major Group for Children and Youth, MGCY) виступає платформою для молоді у дизайні, впровадженні та моніторингу політик сталого розвитку зосереджується на адвокації, навчанні, молодіжних ініціативах і знаннях;

Резолюція ГА ООН A/RES/76/L.85 (2022) проголошує створення нового Офісу молоді ООН, який координуватиме питання молоді щодо миру, сталого розвитку та прав людини та підсилуватиме системну інтеграцію молодіжної тематики в діяльність всіх органів ООН.

Так, ООН впродовж десятиліть формувала фундаментальні нормативні документи для молодіжної політики: Генеральна Асамблея ухвалила ключові рамки (1985, 1995, 2010, 2023) — від започаткування програм до створення нових структур;

Рада Безпеки через YPS-резолюції закріпила молодь як активного учасника миротворчих процесів;

Інституції ООН — повірений Генсекретаря і MGCY — створюють практичні механізми залучення та участі молоді, а створення Офісу молоді зміцнить системну скоординованість міжнародної політики щодо неї.

Перелік нормативно-правових актів

United Nations General Assembly. (1985). A/RES/40/14. International Youth Year: Participation, Development, Peace. Retrieved August 15, 2025.

United Nations General Assembly. (1995). A/RES/50/81. World Programme of Action for Youth to the Year 2000 and Beyond. Retrieved August 15, 2025.

United Nations General Assembly. (2010). A/RES/64/134. Proclamation of 2010 as the International Year of Youth: Dialogue and Mutual Understanding. Retrieved August 15, 2025

United Nations General Assembly. (2023, November). Policies and programmes involving youth – draft resolution (GA Third Committee). Retrieved August 15, 2025,

United Nations Security Council. (2015). UNSC Resolution 2250 (Youth, Peace and Security). Retrieved August 15, 2025.

United Nations Security Council. (2018). UNSC Resolution 2419 (Youth, Peace and Security). Retrieved August 15, 2025.

United Nations Security Council. (2020). UNSC Resolution 2535 (Youth, Peace and Security). Retrieved August 15, 2025

United Nations. (n.d.). Office of the Secretary-General's Envoy on Youth. Retrieved August 15, 2025.

United Nations. (n.d.). United Nations Major Group for Children and Youth (MGCY). Retrieved August 15, 2025.

United Nations General Assembly. (2022, September 15). Resolution A/76/L.85: Establishment of a United Nations Youth Office. Retrieved August 15, 2025.

Словник термінів до теми 2.1.

Молодіжна інфраструктура²²⁴ — будівлі, споруди, молодіжні простори, інші приміщення, земельні ділянки, що використовуються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами молодіжної роботи для реалізації молодіжної політики та/або для здійснення молодіжної роботи.

Молодіжна організація²²⁵ в широкому розумінні (зокрема, на європейському рівні) — це неурядова організація, якою керують молоді люди на засадах добровільності та членами якої теж є молоді люди. Переважно молодіжна організація ставить собі за мету відстоювання та адвокатування інтересів молоді, її соціальних прав, можливостей участі в житті громади, упроваджує відповідні ініціативи та проекти. Молодіжні організації можуть мати різні форми, які притаманні конкретній країні, як-от громадські організації, благодійні фонди, асоціації, спілки, коаліції, мережі тощо, або ж бути «молодіжним крилом» більшої структури, зокрема політичної партії. Європейські міжнародні молодіжні організації, за визначенням Європейського молодіжного форуму, повинні мати щонайменше 5 тис. членів у щонайменше десятих європейських країнах.

Молодіжне громадське об'єднання²²⁴ — добровільне об'єднання фізичних осіб віком від 14 до 35 років, крім випадків, визначених цим Законом, та/або молодіжних громадських організацій для забезпечення реалізації та захисту прав і свобод молоді, задоволення її суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших потреб та інтересів.

Молодіжний простір²²⁴ — приміщення, будівля або її частина, земельна ділянка, що використовується для здійснення молодіжної роботи.

Молодіжний центр²²⁴ — установа, підприємство, організація, що здійснює молодіжну роботу.

Суб'єкти молодіжної роботи²²⁴ — фізичні особи, фізичні особи — підприємці, юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми, форми власності та підпорядкування, що здійснюють молодіжну роботу. До суб'єктів молодіжної роботи належать, зокрема, молоді особи, молодіжні та дитячі громадські об'єднання, інші громадські об'єднання, молодіжні ради, органи (організації) учнівського та студентського самоврядування, молодіжні центри, молодіжні працівники, радники з питань молоді, благодійні організації, неформальні молодіжні об'єднання.

Молодіжна рада²²⁴ — це молодіжний консультативно-дорадчий орган, що може утворюватися при Верховній Раді Автономної Республіки Крим, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевому органі виконавчої влади, органі місцевого самоврядування з метою залучення молоді до формування та реалізації молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях.

²²⁴ Про основні засади молодіжної політики. Закон України від 27 квітня 2021 року № 1414-ІХ.

²²⁵ Словник термінів, що використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. 2021 р.

Національна рада з питань молоді²²⁴ — це консультативно-дорадчий орган, що утворюється при Кабінеті Міністрів України з метою вироблення узгодженої позиції щодо формування та реалізації молодіжної політики, налагодження взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з суб'єктами молодіжної роботи з питань розвитку та реалізації молодіжної політики.

Всеукраїнський молодіжний центр²²⁴ є державною установою, що належить до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує молодіжну політику.

Український молодіжний фонд²²⁴ є бюджетною установою — юридичною особою публічного права, уповноваженою Кабінетом Міністрів України здійснювати підтримку молодіжних проєктів і виконання окремих завдань молодіжної політики.

Молодіжний працівник²²⁴ — особа, яка здійснює молодіжну роботу, пройшла спеціалізовану підготовку в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує молодіжну політику, та отримала свідоцтво встановленого зразка.

Молодіжний працівник / молодіжна працівниця²²⁵ — людина, яка займається молодіжною роботою. Вона виконує роль фасилітатора/фасилітаторки для молоді та молодіжних ініціатив, допомагає молоді організувати навчальний процес і здобути необхідні компетенції, зокрема такі, що стосуються самопізнання, отримання першого досвіду в ухваленні рішень, підвищення впевненості у власних силах і відповідальності за власні дії.

Чекліст планування проєкту для молоді

1. Визнач проблему та мету

- сформулюй проблему, яка актуальна для молоді;
- перетвори її у чітку мету (SMART-формат допоможе).

2. Склади завдання й очікувані результати

- розбий мету на 3–5 ключових завдань;
- пропиши, які результати має отримати молодь і громада.

3. Сплануй ресурси та партнерів

- визнач фінансові, людські, матеріальні ресурси;
- залучи партнерів (молодіжні ради, НГО, бізнес, університет).

4. Склади календар дій

- розбий завдання на етапи;
- підготуй графік (місяці, тижні);
- признач відповідальних.

5. Пропиши комунікаційний план

- як інформувати молодь (Instagram, TikTok тощо);
- як залучати партнерів і владу;
- які заходи зробити публічними.

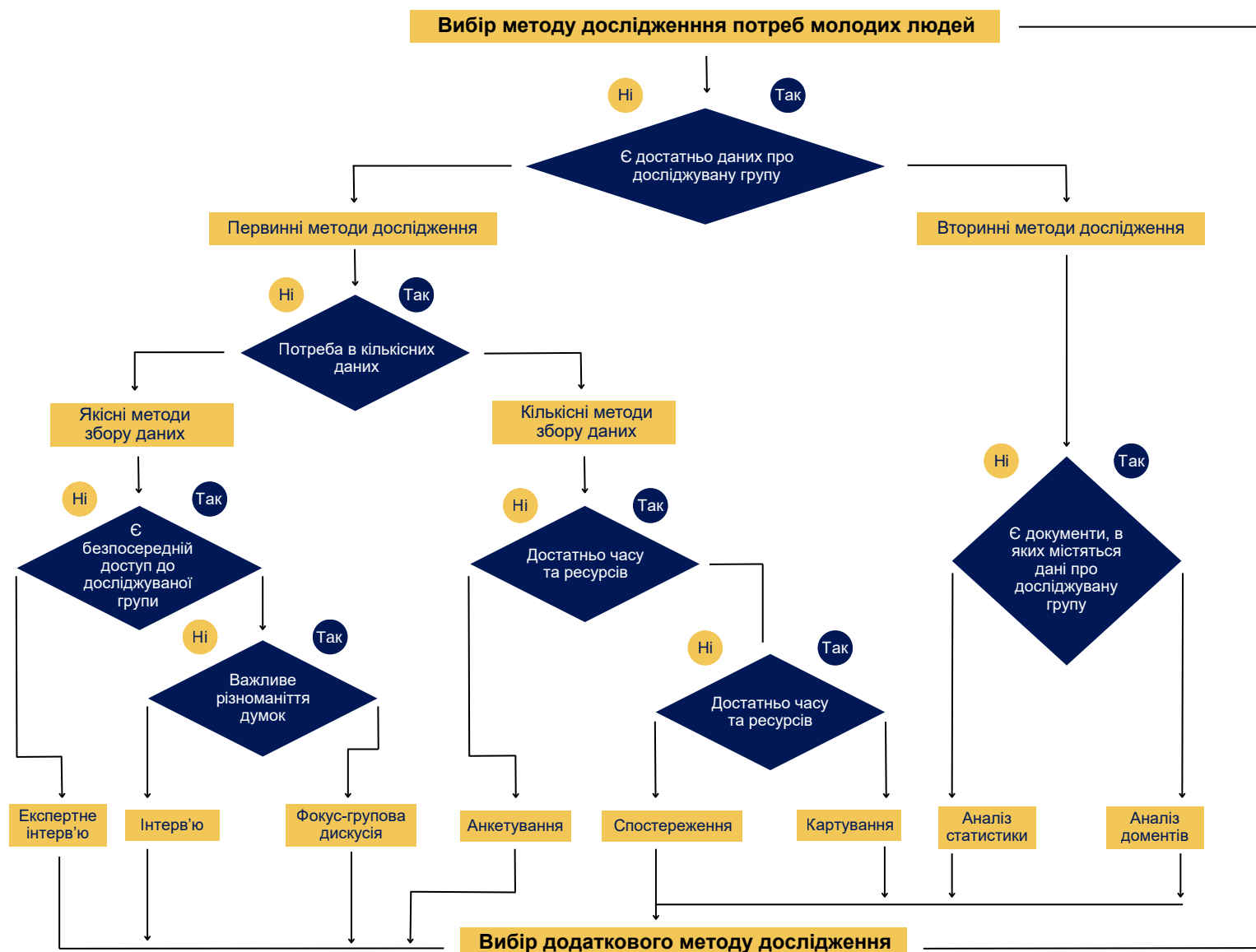
6. Визнач індикатори успіху

- кількісні (скільки молоді взяло участь, скільки заходів проведено);
- якісні (наскільки учасники задоволені, чи змінилася їхня активність);
- довгострокові (чи став простір сталим, чи утворилася команда).

7. Передбач ризики та «план Б»

- фінансові ризики (запасні джерела фінансування);
- організаційні (якщо команда вигорає — залучити нових волонтерів);
- участі молоді (якщо низька активність — зробити креативну промо-кампанію).

Блок-схема вибору методів дослідження потреб молодих людей з перспективи організаторів/організаторок
(розробила Людмила Кіндрат, експертка проєкту Ради Європи «Молодь за демократію в Україні»)

Силабус курсу «Молодіжна політика та молодіжна робота»

Варіант анотації 1

Курс спрямований на формування у здобувачів і здобувачок освіти розуміння ключових аспектів формування молодіжної політики та ролі молодіжної роботи у створенні можливостей для участі молоді в житті громади та ухваленні рішень. Програма охоплює концептуальні засади молодіжної політики, її історичний розвиток в Україні та світі, правові й інституційні межі, а також сучасні тренди — цифровізацію, мобільність, інклюзію.

Окрему увагу приділено вивченню екосистеми молодіжної сфери: ключових акторів (держава, громада, громадянське суспільство, міжнародні організації), інфраструктури, фінансування та ролі молодіжних працівників. Особлива місце в курсі належить молодіжній роботі як практичному інструменту впровадження політики. Студенти вивчають методи дослідження потреб молоді, дизайн-мислення, підходи до соціальної згуртованості, міжкультурного діалогу та роботи, інформованої про травму, проєктного підходу.

Варіант анотації 2

Цей курс — для тих, хто хоче краще зрозуміти, як формується молодіжна політика, хто її реалізує і як саме молодь може впливати на зміни в суспільстві. Ми розберемося, хто така «молодь» у сучасному світі, як змінювались підходи до молодіжної політики в Україні та світі, та які глобальні виклики — від цифровізації до мобільності — формують молодіжний контекст сьогодні.

У курсі ви дізнаєтеся, як працює екосистема молодіжної політики: від державних інституцій до молодіжних центрів і громадських ініціатив, від локальних проєктів до європейських стандартів. Ми поговоримо про те, хто такий молодіжний працівник, які компетентності потрібні для цієї сфери, і чому це — одна з професій майбутнього.

Окремий блок буде присвячено практичним інструментам: дослідженню потреб молоді, дизайн-мисленню, проєктному менеджменту, а також інклюзивним підходам і роботі, чутливій до травматичного досвіду. Курс створено для тих, хто хоче не просто вивчати політики, а створювати їх — разом із молоддю і для молоді.

Матриця курсу²²⁶

²²⁶ Залишайте собі ту частину, яка відповідає кредитності курсу в університеті. Це лише рекомендація, ви можете і по іншому побудувати свій план.

Модуль / Теми	3 кредити (15 занять)	4 кредити (20 занять)	5 кредитів (25 занять)
Модуль 1. Основи молодіжної політики: концепти, контексти, ідентичність Тема 1.1. Хто така молодь? (вікові, соціальні, культурні параметри; уразливі групи) Тема 1.2. Що таке молодіжна політика? Її місце в системі публічного управління Тема 1.3. Історія молодіжної політики в Україні та світі Тема 1.4. Правова база молодіжної політики Тема 1.5. Тренди та виклики сучасності: цифровізація, мобільність, інклюзія	3 заняття: Заняття 1 — тема 1.1 Заняття 2–3 — тема 1.2–1.4 Тема 1.5 на самостійне вивчення	4 заняття: Заняття 1 — Тема 1.1. Заняття 2 — Тема 1.2. Заняття 3–4: Тема 1.3–1.5. Тема 1.5.	5 занять (кожна тема окремо)
Модуль 2. Екосистема молодіжної політики: інституції, актори, ресурси. Тема 2.1. Актори молодіжної політики: держава, громада, громадянське суспільство, міжнародні організації. Міжсекторальність молодіжної політики. Тема 2.2. Інфраструктура: молодіжні центри, консультативні органи, цифрові сервіси Тема 2.3. Молодіжний працівник: роль, компетентності, стандарти Тема 2.4. Фінансування: бюджети, програми, гранти, партнерства	3 заняття Т.2.1–2.3). Т.2.4. На самостійне вивчення	5 занять (усі теми окремо) + симуляція	6 занять: Тема 2.1. +Тема 2.2. — 3 заняття, далі по 1 заняттю теми 2.3.–2.4. + симуляція

Модуль 3. Участь і вплив: як молодь формує політику Тема 3.1. Права людини та участь молоді Тема 3.2. Участь молоді як основа сучасного підходу до формування молодіжної політики. Сфери та форми участі молоді. Механізмами та інструментами участі молоді у формуванні та реалізації молодіжної політики Тема 3.3. Адвокація та кампанії впливу	4 заняття 1 заняття на тему 3.1 2 заняття — 3.2. 1 заняття на тему 3.3.	4 заняття 1 заняття на тему 3.1 2 заняття — 3.2. 1 заняття на тему 3.3.	5 занять 1 заняття на тему 3.1 2 заняття — 3.2. 1 заняття на тему 3.3. + симуляція/дебати
Модуль 4. Молодіжна робота: інструменти змін і дії в громадах Тема 4.1. Що таке молодіжна робота? Принципи та формати молодіжної роботи Тема 4.2. Робота з потребами молоді: методи дослідження та аналізу потреб молоді Тема 4.3. Соціальна згуртованість, інтеркультурний діалог, інклюзія, МР інформована про травму Тема 4.4. Проектний підхід: від ідеї до реалізації	4 заняття: 1 — 4.1. 2 — 4.2. + 4.4. 3 — 4.3.	5 занять (усі теми окремо, але в залежності від фінального завдання або тема 4.2. або тема 4.4. — додаткове завдання) Якщо фінальне завдання дослідження, то завдання на мінідослідження протягом 1 пари. Якщо фінальне завдання проект, то воркшоп із початком розробки проектів	6 занять: 1 — 4.1. 2–3 — 4.2. + завдання на мінідослідження протягом 1 пари 4 — 4.3. 5–6 — 4.4 + розробка мініпроекту протягом 1 пари
Фінальний блок	1 заняття на захист мініпроектів чи мінідосліджень	2 заняття — дебати та презентація мінідослідження/ проекту або презентація повноцінних досліджень чи повноцінних проектів	3 заняття — публічна презентація результатів польового дослідження або проекту або адвокаційної кампанії

Обґрунтування курсу

Курс «Молодіжна політика та молодіжна робота» є важливим елементом освітньої програми, спрямованої на підготовку фахівців у сфері публічної політики, управління та соціальної роботи²²⁷. Його зміст дозволяє студентам не лише зрозуміти концептуальні засади молодіжної політики, а й опанувати практичні інструменти молодіжної роботи як форми реалізації політик у громадах.

Мета курсу

- ▶ Курс має на меті сформувати у студентів системне розуміння змісту та механізмів молодіжної політики, її взаємозв'язку з публічним управлінням і громадянським суспільством. Він поєднує теоретичні знання та практичні інструменти молодіжної роботи, готуючи студентів до участі у створенні, впровадженні й оцінюванні політик, спрямованих на розвиток молоді та громад.

Зокрема:

- ▶ що таке молодіжна політика та якими є її ключові принципи;
- ▶ які інституції, актори та ресурси формують екосистему молодіжної сфери;
- ▶ якими є сучасні виклики та інструменти їх подолання;
- ▶ як молодіжна робота сприяє залученню молоді до ухвалення рішень, соціальній згуртованості та розвитку громад.

Ключові знання та навички

Після проходження курсу студенти:

- розумітимуть концепти та принципи молодіжної політики, правову та інституційну базу;
- знатимуть екосистему акторів, механізми фінансування та інструменти участі молоді;
- набудуть навичок аналізу потреб молоді, застосування дизайн-мислення, адвокації та організації молодіжних ініціатив;
- оволодіють методами роботи з різними групами молоді (інклюзія, міжкультурний діалог, робота з травмою);
- розвинуть компетентності критичного мислення, командної роботи, фасилітації та проєктного менеджменту.

Отримані знання та навички застосовуються у сценаріях:

- створення та реалізації молодіжних стратегій у громадах;
- роботи в органах влади, молодіжних центрах, НУО, міжнародних програмах;
- розробки адвокаційних кампаній, дослідження потреб молоді та й організації освітніх чи соціальних проєктів.

²²⁷ Тут пов'язано має бути з тією програмою/програмами, для студентів яких ви запроваджуєте курс.

Завдяки інтерактивним методам (симуляції, дебати, польові дослідження) студенти відпрацьовують навички у максимально наближених до реальності умовах.

Результати навчання

Після завершення курсу студенти зможуть:

- **Пояснювати** ключові концепти та принципи молодіжної політики, її правову й інституційну основу.
- **Аналізувати** сучасні тренди та виклики (цифровізація, мобільність, інклюзія, післявоєнне відновлення) і застосовувати їх до конкретних кейсів.
- **Оцінювати** роль різних акторів і механізмів фінансування у формуванні молодіжної політики.
- **Розробляти** молодіжні проекти та ініціативи з урахуванням потреб і залучення молоді.
- **Застосовувати** інструменти адвокації, комунікаційні та фасилітаційні навички для впливу на процеси ухвалення рішень.
- **Працювати ефективно в команді** над створенням і презентацією власної молодіжної ініціативи.
- **Продемонструвати** здатність до міжкультурного діалогу та впровадження принципів інклюзії у практиках молодіжної роботи.
- **Усвідомлювати** роль молоді як суб'єкта суспільних змін і власну відповідальність у післявоєнному відновленні.

Значення курсу в освітній програмі

Дисципліна створює основу для розуміння молоді як окремої соціально-демографічної групи та політичного суб'єкта, допомагає інтегрувати знання з публічної політики, соціології, права та психології²²⁸. Вона дає студентам компетентності, необхідні для майбутньої роботи в органах влади, громадах, громадських організаціях чи міжнародних інституціях, що працюють із молоддю.

Чому курс важливий?

Молодь є стратегічним ресурсом розвитку держави, і від того, наскільки успішно вона інтегрована у процеси ухвалення рішень, залежить сталий розвиток суспільства.

Молодіжна політика є міждисциплінарною сферою, що поєднує публічне управління, права людини, соціальну роботу та громадянську освіту.

Сьогодні, у час війни та відновлення, молодіжна політика стає ключовим інструментом: від залучення та підтримки молоді до створення стійких, інклюзивних і згуртованих громад.

²²⁸ Тут пов'язано має бути з тією програмою/програмами, для студентів яких ви запроваджуєте курс.

Унікальність курсу

Орієнтація на поєднання політики та практики: вивчення нормативних та інституційних основ поєднується з опануванням методів молодіжної роботи (дослідження потреб, дизайн-мислення, фасилітація, адвокація, робота з травмою).

Використання інтерактивних форматів: симуляції, дебати, проєктні роботи, польові дослідження.

Акцент на європейських стандартах та українському контексті, що дозволяє студентам порівнювати й адаптувати практики.

Гранти на власні дослідження/проєкти

Методи викладання

У курсі використовується поєднання різних форматів навчання, що дозволяє інтегрувати теоретичні знання з практичними навичками:

- **Лекції-дискусії** — представлення ключових концептів, аналіз прикладів із практики.
- **Семінари та робота в малих групах** — обговорення кейсів, вироблення рішень, робота над завданнями.
- **Проєктна робота** — розробка та презентація власних молодіжних ініціатив або досліджень.
- **Симуляції та рольові ігри** — відтворення процесів ухвалення рішень, адвокаційних кампаній, дебатів.
- **Польові завдання** — дослідження потреб молоді у своїй громаді або аналіз роботи інституцій.
- **Гостьові лекції / практичні сесії** — виступи експертів та молодіжних працівників.

Методи оцінювання

- **Поточна участь** у дискусіях, групових завданнях і симуляціях.
- **Письмові завдання** (есе, аналітичні записки, кейс-аналізи).
- **Проєктна робота** (групова або індивідуальна) з проміжними результатами та фінальною презентацією.
- **Презентації** досліджень або адвокаційних кампаній.
- **Фінальна робота / симуляція** (залежно від формату курсу: дебати, польове дослідження, звіт чи стратегічна записка).

Оцінювання орієнтоване на активність і практичне застосування знань:

- **Тривалість курсу:** 1 триместр (10–20 тижнів).

²²⁹ Підлаштовуйте під себе.

Структура курсу²²⁹

Загальна інформація

- **Обсяг:** 3 / 4 / 5 кредитів ECTS (90 / 120 / 150 годин).
- **Аудиторні години:** лекції, семінари, практичні заняття (залежно від формату курсу).
- **Самостійна робота:** читання, аналітичні завдання, підготовка до дебатів і проєктів.
- **Мова викладання:** українська (з використанням міжнародних матеріалів англійською).

Лекції²³⁰

- Формат: інтерактивні лекції з елементами дискусії.
- Матеріали (презентації, рекомендовані тексти) доступні на платформі Moodle²³¹.
- Відвідування: обов'язкове, активна участь у дискусіях враховується у поточному оцінюванні.
- Передлекційна підготовка: короткі тексти або відео для ознайомлення (flipped elements).

Практичні заняття / Семінари²³²

- Формат: робота в групах над аналізом кейсів, вправи з дизайн-мислення, моделювання процесів.
- Відвідування: обов'язкове, невиконання завдань позначається на фінальній оцінці.
- Підготовка: обов'язкове читання матеріалів, інколи — онлайн курс чи підготовка матеріалу.
- Оцінювання: активність, виконання завдань, якість командної роботи, якість аргументації та участь у дискусії.

Тести²³³

- Формат: онлайн-тести на Moodle (multiple choice, open questions).
- Кількість: 2.
- Мета: перевірка розуміння основних понять і законодавчих аспектів.
- Політика: пропущені тести можна перездати лише з поважних причин.

Практичні/домашні завдання

- Кількість: 2–3 (policy brief, аналіз кейсу).

²³⁰ Підлаштовуйте під себе.

²³¹ Вкажіть релевантну для вас платформи.

²³² Підлаштовуйте під себе.

²³³ Якщо плануєте робити.

- Дедлайни: визначені заздалегідь, затримка подання знижує оцінку (– 10 % за кожний день).
- Можливість повторного подання — за погодженням із викладачем.

Проект

- **Формат:** груповий (3–5 студентів).
- **Етапи:** вибір теми (3-й тиждень), попередня презентація (7-й тиждень), фінальна презентація (10–11-й тиждень).
- **Тематика:** розробка молодіжної ініціативи, адвокаційної кампанії або локальної політики.
- **Оцінювання:** якість аналізу, інноваційність, залучення стейкхолдерів, презентація.

Дослідження

- **Формат:** індивідуальний або груповий (3–5 студентів).
- **Форма виконання:** проведення опитування чи інтерв'ю у власній громаді, збір та аналіз даних. Особливо актуально для 5-кредитної версії курсу, де дослідження є обов'язковим компонентом.
- **Тематика:** пов'язана з молодіжною політикою та/або молодіжною роботою (напр., участь молоді в ухваленні рішень, робота молодіжних центрів, досвід ВПО, інклюзія, міграція тощо).
- **Етапи:**
 1. Вибір теми (3-й тиждень).
 2. Розробка інструменту збору даних (анкета/гайд інтерв'ю) (4-й тиждень).
 3. Збір даних (5–7-й тижні).
 4. Аналітичний звіт і презентація результатів (10–11-й тиждень).
- **Оцінювання**
 1. Якість аналізу даних та висновків;
 2. Інноваційність підходу до теми;
 3. Рівень залучення стейкхолдерів (молодіжних рад, центрів, місцевих органів влади тощо);
 4. Якість усної презентації та письмового звіту.

Інші види діяльності

- **Дебати/симуляції** — адвокаційна кампанія, молодіжна рада.
- **Гостьові лекції** — зустрічі з практиками у сфері молодіжної політики.

Політика оцінювання курсу

Загальні принципи

- **Максимальна кількість балів:** 100.
- **100 % еквівалент:** курс оцінюється за шкалою від 0 до 100 балів, але сума можливих балів за всі активності становить 110 (додаткові 10 % можна заробити як бонуси за дострокове подання завдань, участь у додаткових активностях тощо).
- **Мінімальний поріг:** 60 балів = «задовільно».

Загальна структура оцінювання

Види робіт	Кількість балів (за 1 завдання)	Кількість завдань	Загальна кількість балів
Відвідування	1	10	10
Активність (участь у вправах, симуляціях, дебатах тощо)	2	10	20
Домашні роботи (аналіз кейсу, онлайн-курси тощо)	10	2	20
Тести	5	2	10
Дослідження (опитування/інтерв'ю)	20	1	20
Проєкт/адвокаційна кампанія	20	1	20
Разом			100

Вплив дедлайнів

- Подання **до дедлайну** → оцінювання без штрафів.
Подання **запізно**:

Приклад:

- до 7 днів → – 10 % від максимальної оцінки;
- 8–14 днів → – 20 %;
- після 14 днів → робота не приймається (0 балів).

■ **Бонус:** дострокове подання (≥ 3 днів до дедлайну) → + 5 % (але не більше 100 %).

Політика відвідування

- Дедлайн завдання 1–5 травня.
- Подання 7 травня (2 дні запізнення): макс. 90 балів із 100.
- Подання 12 травня (7 днів запізнення): макс. 80 балів.
- Подання 20 травня (15 днів запізнення): оцінка = 0.
- Пропуск більше 2 занять без поважних причин знижує підсумкову оцінку на 5 балів.
- Поважні причини підтверджуються документально.

Перескладання

- Якщо студент не подолав поріг (60 балів), він має право на перескладання.
- Формат: повторне виконання письмової роботи (есе чи проєкт) + додатковий тест.
- Максимальна оцінка за перескладання — 60.
- Запит на перескладання подається упродовж 5 днів після оголошення оцінок.

Приклади оцінювання фінального завдання

Завдання 1. Дослідження (опитування/інтерв'ю у громаді) — максимум 20 балів

Критерій	Вага	Бали
Вибір теми та інструменту (анкета/гайд інтерв'ю, релевантність теми)	20 %	4
Збір даних (обсяг вибірки, якість проведення опитування/інтерв'ю)	25 %	5
Аналіз і висновки (структурованість, доказовість, глибина)	35 %	7
Залучення стейкхолдерів (молодіжні ради, громади, центри)	10 %	2

Презентація результатів (усна та/чи письмова форма)	10 %	2
Разом	100 %	20

Завдання 2. Груповий проєкт (молодіжна ініціатива / адвокаційна кампанія) — максимум 20 балів

Критерій	Вага	Бали
Ідея та актуальність (проблема чітко визначена, тема релевантна)	20 %	4
Методологія/підхід (обґрунтування, використання інструментів)	25 %	5
Інноваційність і креативність	15 %	3
План реалізації (етапи, ресурси, відповідальні, ризики)	20 %	4
Презентація та захист (структура, візуалізація, відповіді на питання)	20 %	4
Разом	100 %	20

Політика академічної доброчесності²³⁴

Політика використання інструментів штучного інтелекту²³⁴

План курсу

Приклад²³⁵:

²³⁴ Зазначайте тут своїх політики.

²³⁵ Або ж по вашій схемі.

Тиждень	Назва теми курсу	Навчальні матеріали (за необхідності)	Результати навчання & навчальні активності
1	Тема 1.3. Історія молодіжної політики в Україні та світі	Історичний хронологічний огляд молодіжної політики в Україні <u>Всеукраїнський молодіжний центр</u> Молодіжна політика в Україні. Висновки Команди міжнародних оглядачів Ради Європи. Ева Кжаклевська, Говард Вільямсон.	Навчальні активності — інтерактивна лекція, практичне заняття (групові вправи) Результати: сформувати у студентів базове уявлення про етапи становлення молодіжної політики в різних країнах, зокрема України.
		<u>Youth Policy in Ukraine (E.Krzaklewska, H. Williamson)</u> <u>Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті</u>	Показати зміну підходів до молоді як соціальної групи та закласти підґрунтя для критичного аналізу сучасних моделей молодіжної політики в Україні.

